TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARINDAN
VII. SERİ – No: 6

MEŞHUR RUMELİ AYANLARINDAN
TİRSİNİKLİ İSMAİL, YILIK OĞLU SÜLEYMAN AĞALAR
VE

ALEMDAR MUSTAFA PAŞA

Ord. Profesör
İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI
Türk Tarih Kurumu Azasından, Balıkesir Meb'usu

(Metin dışında 57 levha vardır)

MAARİF MATBAASI, İSTANBUL
1942

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARINDAN
VII. SERİ - No.: 6

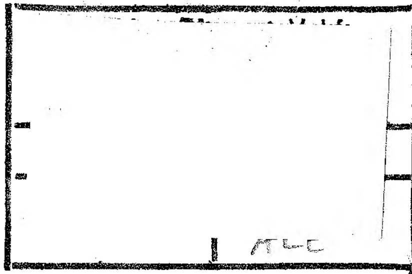

MEŞHUR RUMELİ ÂYANLARINDAN

TİRSİNİKLİ İSMAİL, YILIK OĞLU SULEYMAN AĞALAR VE ALEMDAR MUSTAFA PAŞA

Ord. Profesör
İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI
Türk Tarih Kurumu Âzasından, Balıkesir Meb'usu

(Metin dışında 57 levha vardır)

MAARİF MATBAASI, İSTANBUL
1942

İÇİNDEKİLER

Alemdarın iki resmi ile bazı mühim vesikaların fotoğrafileri ve Alemdarın kabri ile kabir kitabesi ayrı levhalar halinde esere ilâve edilmiştir.

ÖNSÖZ

Bu eserin baş tarafları ve âyanlar kısmı, Osmanlı Devletinin bilhassa on sekizinci asrın son yarısındaki dahilî tezebzübünü ve âyanların tegallüblerini vesikalara dayanarak gösterdiği gibi Rumeli âyanlarından ikisinin vaziyetlerinin tetkiki de mütalâamızın canlı misallerini teşkil etmektedir.

Başvekâlet arşivinde, Osmanlı Devleti teşkilâtına dair araştırmalar yaparken yenilik hareketlerinde mühim rolü olup bu yolda kurban giden ve kendisine Bayrakdar Mustafa Ağa denilen Alemdar Mustafa Paşa hakkında da bazı vesikalar görmüş ve icap eden notları almıştım. Elde ettiğim bu vesikalar Alemdarın meçhul olan ilk devirleri hakkında bizi oldukça tenvir ettiği gibi o tarihlerdeki dahilî devlet idaresini ve âyanların vaziyetlerini göstermek itibariyle de tetkika şayan idi. Bundan dolayı ben, Rusçuk âyanı İsmail Ağanın askerine başbuğ olarak kendisini gösteren ve sonra âyan ve vezir olarak hükûmet reisliğine kadar çıkan Alemdarın tercüme-i halini yazarken tedahül sebebiyle anı yetiştiren ve Rumelinin en nüfuzlu âyanlarından bulunan Tirsinikli oğlu İsmail Ağa ile bunun rakibi olan Silistre âyan ve mütesellimi Yılık oğlu Süleyman Ağadan da bahsetmek ıztırarında kaldım ve Alemdardan evvel bunlar hakkında malûmat vermeği münasip gördüm.

Eserimde Alemdar Mustafa Paşaya dair tarihlerde görülen malûmatı kısaca geçtim; çünkü bunların tekrarı mâlûmu îlam kabilinden olduğundan tafsiyle lüzum görmedim; fakat Alemdarın tarihlerimizde mevcut olmıyan ilk devirleriyle yine tarihlerimizde görülmiyen diğer malûmatı vesikalarla Ruznâmeden alarak aynen neşrettim ve matbu tarihlerle vesikalar arasındaki tezad veya noksanları, o kısımlardan bahsederken not olarak işaret eyledim; bu suretle Alemdar Mustafa Paşanın ilk devirlerinden itibaren şehâdeti tarihine kadar olan şahsiyeti tamamen meydana çıkmış olmakla beraber o tarihlerdeki dahilî vaziyet de vazıh olarak görülmektedir.

Büyükdere: 12 Eylül 1942 = 1 Ramazan 1361.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı

valisi tayin olunan Yusuf Paşanın 1220 Şevval [1806 iptidası] tarihli tahriratında da bu tehlikenin belirdiği gösterilmiştir.

Hükûmet 1218 Rebiulevvelde [1803 Haziran] Yılık oğlu ile Tirsinikli oğlunu barıştırarak isyan halinde bulunan Pazvant oğlu Osmanın adamlarından manav İbrahimin üzerine yürütmek için Silistre kadısı ile İbrail Nâzırı Ahmed Ağayı tavsit eylemişti. Ahmed Ağa, tekliflerini Yılık oğluna kabul ettirdiği halde İsmail Ağanın maksadı Silistreyi işgal olduğundan bu teklifi zâhiren kabul ile el altından işini yürütmeği plânına daha uyğun bulmuştur; hattâ iki tarafın arası bulunmak üzere iken İsmail Ağanın adamlarından biri Silistre etrafına gelerek şehir hayvanatından üç binden ziyadesini toplatmış idi; Ahmed Ağa, İsmail Ağaya gönderdiği bir mektupta

«Devleti aliyenin meramı manav İbrahimin def'i ve senin de öyle olduğu halde niçin Sîlistre kazasından elini çekmezsin? Yılık oğlu her ne dedim ise yaptı, reyimize muvafakat eyledi sen de elbette bu Silistreyi istemekten vazgeç»

Demiş ise de [1] Tirsiniklinin maksadı başka olduğundan bu sözler müessir olmamıştır.

Bu müzakere esnasında İbrail Nâzırının hareketini hesabına uygun bulmıyan Tirsinikli, Yılık oğluna müzaheret edlyor diye İbrail Nâzırı Ahmed Ağadan [2] şikâyet etmiş ve anın ile de bozuşmuş ve Ahmed Ağaya aleyhtar olan İbrail kabadayılarından bazılarını kendisine celp ile o tarafa kuvvet geçirmiştir.

Rusçuk mübayaacısı Divanı humayun hacagânından Mustafa Necip Efendi [3] hükûmete gönderdiği 1220 Recep iptidası tarihli [1805 Eylûl] bir tahriratında Tirsiniklinin nasihat ile yola gelmiyeceğini ve İstanbula gönderdiği ve kendisinin sadakatinden bahsettiği kâğıtların tamamiyle aksini yaptığını ve Hırsovayı aldıktan sonra Silistreye hücum edeceğini ve bundan sonra bu taraflardan İstanbula zahîre ihracının mümkün olamıyacağını açıkça yazmıştır [4].

Rüştü Efendinin Tirsinikliye dair yazmış olduğu başka bir mektupta da:

---

[1] Yılık oğlunun Silistre hâkimine mektubu (dolap2 sandık 49 numara 172).

[2] Bu, İbrail Nâzırı Ahmed Ağa, 1809 tarihindeki Rus harbinde birdenbire Sadrı âzam ve Serdârı ekrem olan laz Ahmed paşadır.

[3] Mustafa Necip Efendi, Selim III ün خلع hal'ü şehadetine dair (vak'ai selimiye) yi yazmıştır. Vefatı (1247 H. 1831 M.) senesindedir.

[4] Dolap 1 sandık 16, bu Rüştü Efendi sonraları baş muhasebeden mazul iken vezirlikle sadaret kaymakamı olan zatır.

«Bu Tirsinikli oğlunun tarz ve tavrı gayet fena. «Ziri yedinde bulunan kazalar kılıcım etmeğidir, aharın ne methali var?» demek isteyerek aynı zamanda kendisine vezirlik verilmesini de arzu ediyormuş [1]. Filhakika bundan daha evvel (1215 H. 1800 M.] senesinde Silistre valisi Köse Musa Paşa tarafından Babıâliye takdim edilen bir tahriratta Tirsinikli oğlunun kendi maiyetinde olarak Niğebolu kalesinin Pazvant oğlundan istirdadı dolayısile hizmetine mükâfat olarak Nigebolu muhafızlığiyle beraber kendisine vezaret verilmesini arzetmiş ise de hükûmetçe bu cihete göz yumularak Âyanlara samur kürk ve serkerdelere kaput gönderilmekle iktifa edilmişti; üçüncü S. Selim, Musa Paşanın bu tahriratının kenarına: «İşte Musa Paşa dahi Tirsinikli oğluna vezaret yazar; bakalım söyleşilsün. Gidecek hılat ve akçe ve cebehane acaleten eriştirilsün»

Diye yazmıştır. Padişahın bu derkenarından anlaşılacağı üzere Tirsinikliye vezirlik verilmesinin daha evvelden de teklif edilmiş olduğu anlaşılıyor.

***

Hükûmet bir taraftan bu iki Âyanı [Tirsinikli ve Yılık oğullarını] barıştırarak Totrakan tarafında bulunan Pazvant oğlu Osmanın adamlarından Manav İbrahim ile Celil oğlunun üzerine yürümelerini temine çalışıyor diger taraftan da İstanbulun muhtaç olduğu zahîrenin ambarı olan Varna, Hacı oğlu pazarı Balçık, Rusçuk ve Silistre havalisinden zahîre teminini ve Eflâk ve Buğdana gidip gelen tüccarların emniyet altında gidip gelmelerini arzu ettiğinden bu taraflarda asayişin teminine pek ziyade ehemmiyet veriyordu. Halbuki bu iki şahsın ihtirası yüzünden bu mıntakalar pek fena vazıyette idi; bundan başka Pazvant oğlunun mükerreren işgaline uğrıyan ve yine geri alınan Pilevne, Ziştoy, Niğebolu ve havalisi halkı perişan olmuş ve kısmen dağılmıştı.

Ismail Ağanın mütecavizane ve serkeşane vaziyeti hükûmeti düşündürdüğü için Silistrenin Yılık oğlundan alınarak Tirsinikli oğluna verilmesi ve bu suretle Yılık oğlunun gücendirilmesi muvafık görülmeyüp, Yılık oğlunun Tirsinikli oğluna karşı bir yumruk olarak kullanılması daha isabetli görülmekte idi.

Manav İbrahim gailesi :

Hükûmetin hallini istediği Manav gailesi cidden tehlikeli bir şekil almıştı. Başındaki üç, dört bin avenesiyle Vidinde bulunan

[1] Dolap 1 sandık 17 evrak numarası 42,

âsî Pazvant oğlu Osman [Paşa] tarafından mamur kazalara sevk edilen Manav İbrahim, Celil oğlu İsmail ve Koşancalı Halil, Niğebolu ve Ziştoy havalisini mütemadiyen vuruyorlar, Eflâk yakasını talan ederek Rusların müdahelesini celbedecek kadar tahribat yapıyorlardı. Pazvant oğlunun maksadı Tirsinikli oğlunun da henüz pek açığa vurmadığı arzusı gibi şimalî Balkan memleketlerini işgal etmekti; bundan dolayı Tirsinikli oğlu kendisini tehdit eden bu işten ürkerek Manav İbrahimi kendi tarafına celbetmek istediği halde Manav:

"Ben akçe âşıkı değilim, tamaım yoktur. Uzun zamandanberi hizmetinde bulunduğum Pasban zadenin gayretkeşiyim ve uğruna canımı feda ederim; lâkin beni Tirnovaya müstakil Voyvoda nasp ve güvendelerim [1] ile oturmağa ruhsat verirsen tarafınıza varup resim üzere kürk giyerim ve illâ bin kese akçe virsen Paspan zadeden ayrılmak ihtimalim yoktur» demiştir.

Manav İbrahim, yazdığı mektuplara (Manav İbrahim tâbii Osman Paşa) diye imza atmaktadır [2]. bunun şekavetinin bertaraf edilmesi hükûmet kadar Tirsinikli için de lâzımdı; Yılık oğlu ile Manavın birleşmeleri Tirsinikliyi tehlikeli vaziyete sokabilirdi. Bundan dolayı Tirsinikli zade, Manav takımının def'i için hükûmet tarafından verilen emirleri ve yapılan yardımları kabul ile faaliyete geçmekte tereddüt etmemişti.

Iptidaları, Tirsinikli'ye karşı koymak için Manav İbrahimi kendisine celbeden Yılık zade Süleyman Ağa, o sayede Tirsiniklinin elinde bulunan Rusçuk, Hezargrat, Eski Cuma ve Şumnı kazalarına bağlı köyleri yağma ettirmiş ve bu yüzden o havaliden gidip gelmek imkânı ortadan kalkmıştı; hattâ bu sırada Yılık zade ile kaza Âyanlarının ve Tirsinikli zadenin aralarını bulmak için Varnaya gelen İbrail Nâzırı Ahmed Ağa bu emniyetsizlikten dolayı bir müddet Şumnıya ve Silistreye geçememiş ve sonra yollar açılınca vazifesini yaparak Süleyman Ağa ile İsmail Ağayı zâhiren barıştırabilmişti.

Manav İbrahim bu yağmaları yaptıktan sonra Totrakan'a çekilmiş ve orada Tirsinikli kuvvetlerinin serkerdesi hassa silâhşorlarından Alemdar veya Bayrakdar Mustafa Ağa tarafından [Alem-

[1] Gûvende, gûyende, Rumelideki Çingene çengilerine verilen isim (Şani Zade H 1 S 93) ve (dolap 1 sandık 15 te 34 numaralı hattın melfufu) bu tabir Anadoluya ait vesikalarda da görülmekte ve aynı manayı ifade eylemektedir. Buradaki kayde göre maiyet demek te olabil r.

[2] İbrahim Kastamonulu olduğundan Rumeli halkı bundan dolayı kendisine (Manav) demîşlerdir. Anadolulular da hudut halkı olmalarından dolayı Rumelililere Çıtak derlerdi.

dar Mustafa Paşa] muhasara altına alınmış ise de [1] bu defa da Yılık oğlu, Âyanlarla aralarındaki anlaşmaya rağmen Tirsinikliye taraftar olmalarından dolayı Pravadi, Kozlica, Hacı oğlu pazarı köylerini yağmalatmış ve Varnadan gelen arabaları zabtettirmiş olduğundan Tirsinikli ile araları tekrar açılmıştır. Hattâ bu halden müteessir olan İsmail Ağa, keyfiyeti hükûmete yazarak şikâyetle iktifa etmiş kendisi bu sırada Manav takımiyle meşgul olduğundan dolayı Yılık oğlunun hareketine karşı fîlen bir şey yapamamıştır [2].

Manav İbrahimi, Totrakan'da karadan ve kısmen nehirden muhasara altına almış olan Mustafa Bayraktar kumandasındaki Tirsinikli kuvvetleri, bu muhasarayı devam ettirdikleri sırada Yılık oğlu Süleyman, Manavı kendi tarafına celp ile hükûmete dehalet etmeleri için çalışıyor ve bu suretle Tirsiniklinin Manavı teslim almakla bir muvaffakiyet elde etmesini istemiyordu; Muhasaradan kuvvetlerini kurtaramıyacağını anlıyan Manav, bir gün 25 kadâr arkadaşiyle gizlice Totrekandan çıkarak hükûmete dehalet işini görüşmek üzere Silistireye, Yılık zadenin yanına gitmiş ve sonra geri dönüp yine Totrekana girmişti.

Tirsinikli oğlu, Manav ve maiyetinin Yılık oğlu ve İbrail Nâzırı Ahmed Ağa vasıtasiyle hükûmete dehalet etmek istediklerini anlar anlamaz fikrini değiştirerek bunları kendisine celp ile dehalet ettirmek istemiştir. Bu sırada Manavın maiyyetinde bulunan Arnavutların Yılık oğluna teslim olmak istememeleri Tirsinîkli'nin işini kolaylaştırmış ve Manav İbrahim de ister istemez bu şıkkı kabul eylemiştir. Yine bu sırada Niğebolu taraflarında bulunup Vidin muhafızı Pazvand oğlu Osman Paşaya karşı vaziyet alarak maaşlarını istiyen Koşancalı Halil takımı da Tîrsinikli oğluna dehalet etmişlerdir [3].

Bundan sonra Tirsinikli oğlu kendisine teslim olarak mıntakasının muhtelif yerlerine yerleştirdiği eşkıyanın bir kısmını kendi memleketlerine gönderip bakıyyesine ziraat levazımatı ve tayinat ve Manav İbrahime de Rusçukta kendi yanında bir yer tedarik edip Ziştoyda da bir çiftlîk vermişti. Manavın adamları rahat durmıyarak gîzlice Eflâk yakasına geçip para alıp eşya yağmalamağa başladıklarından Eflâk Voyvodasının bu halden şikâyet etmesi üzerine

[1] Eflâk voyvodasının Manav İbrahim hadisesine dair arizası (dolap 1 sandık 15 hattı humayun numara 34 ün melfufu vesika).

[2] 1218 Rebiulevel 13 (1803 Temmuz) tarihli Tirsinikli oğlunun tahriratı dolap 1 sandık 15 Hat 25).

[3] Dolap 1 sandık 15 hat numarası 84 (1218 H 1803 m) tarihli Eflâk voyvodasının tahriratı ile buna melfuf olan Tirsinikli İsmail Ağanın mektubu.

Tirsinikli oğlu bir gece Manavı yanına çağırıp öldürmüş ve Celil oğlunun öldürülmesini de Hezargrad kasabasına Âyan tayin edilmiş olan Mustafa Alemdara (Alemdar Paşa) emreylediğinden o da Celil oğlunun işini bitirmiş ve diğer eşkıya elebaşıları da temizlenerek Manav gailesi tamamen ortadan kalkmıştır [1].

Totrakanda Manavı muhasara ile o gailenin bitmesinde muvaffak olan Tirsiniklinin kumandanı hassa silâhşorlarından Mustafa Bayraktar idi; bundan dolayı İsmail ağa, en mutemet ve sadık adamı olan Bayraktarın hizmetine mebni kapıcı başılık rütbesiyle ve yine maiyeti serkerdelerinden Pehlivan Ağanın da [2] hassa silâhşorluğu ile taltiflerini arz için Eflâk Voyvodası Kostantinin tavassutunu rica eylediğinden anın (1218 Rebiulâhır 2) tarihli inhası üzerine istenilen rütbeler verilmiştir. Kostantinin 1803 tarihlî arizası ayen şöyledir:

"Maruzı kullarıdır ki

Hâlâ Tırnova Voyvodası ve Rusçuk Âyanı Saadetlû Seyit İsmail Ağa bendeleri tarafından bundan akdem kahrü tedmiri eşkıga maslahatı için Totrakan üzerine gönderilen asakiri memure serkerdesi ve ağayı mumaileyh bendelerinin emektar ve nazarperverdesi olan hassa silâhşorlarından vecahetlu Mustafa Ağa kulları ötedenberi evsafı gayret ve hamiyet ile şöhretşiar ve zatında yarar ve umurdide ve kârgüzar olduğundan gayri Totrakanda mutehassın olan gûruhı eşkıyanın hasır ve tazyıkları emrinde cilvegeri mevkii zuhûr olan tedabiri hakîmane ve muamelei gayuranesinden ağayı mumaileyh bendeleri vücuhla merzî ve minnettar olduğundan bahsile liecililmükâfat merkum Mustafa Ağa kulları dergâhı âli kapucu başılığı ile begâm ve yine ağayı mumaileyh bendelerinin serkerdelerinden Totrakan üzerinde hidematı pesendide ve mesaii mebruresi vukua gelen hamiyetlu Pehlivan Ağa kullarının dahi hassa silâhşorlıgı ile makziyyülmeram olmaları ahassı niyazı idüğini savbı çakeraneme imba birle mültemesatı mezkûresinin karini is'af olması canibi bendegiden dahi arizai mahsusa ile istida

[1] Dolap 1 sandık 16 hat 35 teki tahrirat ile 15 numaralı hat.

[2] Bu Eflâk voyvodası Kostantin İpselanti, Rusların âmaline hizmet eden Voyvodalardandı. Hükûmet bunun hıyanetini ve Tirsinikli oğlu ile dostluğundan bir maksadı mahsusu olduğunu bildiği halde Ruslarla münakit muahede ahkâmına riayeten kendisini azledemiyordu.

olunması توقعكردهٔ *tevakkukerdei mahsusası idüğini ihbar etmekle vakıâ ağayı mumaileyh bendelerinin tahrir ve inhası üzere merkuman bendeleri nigâhı lûtfu iltifata seza ve meratibi mezkûre ile taltife müstehak ve ahrâ oldukları nümudar ve bu makule müstehikkulinaye olan kullarının sayei merahimvayei veliyyünniamanelerinde iltifatı seniyeye mazhariyetleri muktezayı şimei seniyei bendeperverilerinden idügi emri aşikâr olmağla ağayı mumaileyh bendelerinin istidâyı sadıkanesi üzere merkum Mustafa Ağa bendelerine Dergâhı âli kapucubaşılığı ve merkum Pehlıvan Ağa kullarına dahi hassa silâhşorluğu meratibi celilesi ihsaniyle kâmkâr buyurmaları vabestei emrü iradei veliyyünniamaneleri olan halâttan ve mütemennayi sadıkanem olan mevattan idüği inşaallahütealâ muhatı ilmi âlemarayı veliyünniamaneleri buyruldukta emrü ferman hazreti veliyünniamı velihsanındır.* *Sene 1218 R. 2*

Mühür

Bendei Huda Kostantin

Sadrıâzam tarafından padişaha arzedilen bu tahriratın derkenarı:

Eflâk Voyvodası kullarının kaimesidir. Gerek bu kaimede muharrer husus ve gerek diğer arizasında münderiç olan Yılık zade maddesi malûmu humaynları buyurulduğu üzere nezdi abidanemde bundan akdemce dürü diraz müzakere olunup iktızaları Voyvodai mumaileyh kullarına tafsilen tahrir olunmuş olmağla işbu maruzat anlara vukuftan mukaddem çıkarılmış olmak iktıza edeceği malûmu humayunları buyuruldukta emrü ferman hazreti menlehülemrindir.

Padişah bu arizayı okumuş ve kenarına kendi el yazısiyle (Manzurum olmuştur) ibaresini yazmıştır.

***

İsmail Ağa, Manav işinden sonra Yılık zadeden intikam almak üzere faaliyetini Karadeniz sahillerine kadar olan yerlerin zaptedilmesine hasreylemiştir,

Tirsinikli zade 1219 senesi sonlarına doğru [1805] Yılık zadenin elinde bulunan Deliorman ve Dobriçe kazalarını zapteylemiş ve Dobriçeye Pehlivan Ağayı ve Yenipazara Gâvur imamı ve Umur fakih kazasına Hüseyin Ağayı ve Topcı kazasına Uzun

Ağayı Âyan nasbeyliyerek kendilerini merkezi olan Rusçuğ'a çağırıp Âyanlık kürkü giydirmiştir. Bunlardan Pehlivan Ağa, aldığı talimat üzerine Mangaliye Âyanı Aliş Ağayı bir desise ile yanına çağırup öldürdükten sonra orayı ve sonra Balçık kasabasını zapteyleyüp köylerini yağma ettirmiş ve bundan başka Varna, ve Kovarna iskelelerine vazı yet idüp Hacıoğlu Pazarı üzerine de çeteler sevkeylemiştir.

Tirsinikli oğlunun bu istilâ hareketine karşı hükûmet hafi bir istişare meclisi toplıyarak filiyata geçecek yerde müzakere ve kâğıt üzerinde bir takım kararlar vermek ile vakit geçiriyordu; nitekim bu mecliste Tirsiniklinin verilen emir hilâfına Hacı oğlu Pazarını zabtetmiş olduğu ve buna kanaat etmiyerek o tarafları umumen zabtü istilâ niyetiyle dairei tegallübünü tevsi eylediği ve bir az evvel söylendiği gibi Balçık, Kovarna, Macin ile Balkan dağlarının cenubundaki eski ve yeni Zağraları zapt edüp Yanbolu taraflarına sarktığı ve maksadının Tuna ve Karadeniz sahillerini tamamen elde etmek olduğu ve Edirneye kadar kendisine kimsenin muhalefet etmesini istemediği takım takım gelen feryatnamelerden ve mübayaacı olan Mustafa Necip Efendinin takririnden anlaşılmıştır; hükûmet te buna karşı koyacak azim ve gayret olmadığından bu hafi istişare meclisinde şöyle yapılsa bu mahzuru var böyle olsa şu mahzuru var yollu faidesiz sözlerden başka bir netice hâsıl olmamış ve nihayet iş Rumeli valisi olan İşkodralı İbrahim Paşanın gelmesine bırakılmıştır.

Hattâ bu hafi müzakereden sonra kendisine arzedilen telhisin üzerine Sultan Selim:

"*Benim Vezirim*

Güzel amma şita tekarrüp etti, Rumeli valisi hareket eylemedi. Dağlıların bir takımı İstanbul üzerinde; Vidin ve Belgrad ahvali malûm. Bana kalırsa bu maslahatın vakti değildir. Şu Rumeli valisini Sofyaya ve Filibeye getürmeğe bakalım; alenen ısyan eylese dahi bu meclisin vakti değildir. Böyle şey vaktiyle olur, yoksa Tirsinikli zadenin mişvarı malûm ve mücerreptir.„

yollu derkenar yazup iade eylemiştir [1].

Hükûmet fîlen bir şey yapamayınca Tirsiniklinin, Yılık oğlundan intikam almak için bu işi yaptığına zahip olup İstanbula zahîre gelmiyeceği sebebiyle telâşa düşerek sadrıâzam tarafından Tirsi-

[1] Dolap 1 sandık 16 Hattı humayun numarası 10.

nikli zadeye, Pehlivan Aga ile Gâvur İmamın geri çağırılarak Yılık oğlunun takip edilmeyüp Silistreden vazgeçmesi yazılmış ise de [1] bunun hiçbir tesiri olmamış ve daha sonra tekit edilen bu tahriratlara mukabele olarak İsmail Ağa, kendisinin elini çekmesi yazılan Hacı oğlu Pazarını Hezargrad Âyanı Alemdar Mustafa Aga kuvvetleri ile zabtedüp [2] evvelce asker sevkedilen eski ve yeni Zağra ile Yanboluyu da aldıktan sonra Ahyolu ve Burgaza doğru da kuvvet sevk eylemiştir.

Diger taraftan Pehlivan Ağa kumandasiyle sevk edilen kuvvetler de harap ettikten sonra Maçin kasabasını zapteylemiş ve bundan sonra İbrailin muhasara edileceği haber alınmıştır [3]. Hattâ İbrail Nâzırı Ahmed Ağa, hükûmete gönderdiği bir tahriratta, İbrailin muhasarası takdirinde padişah kileri olan İbrail iskelesinin muattal kalaçağını ve şayet Pehlivan Ağa gelecek olursa mukabele edeceğini bildirmiştir.

Tirsinikli, Silistreden maada olan yerleri alup buralara kendisine tâbi Âyan ve serkerdeleri yerleştirdikten sonra cenubî Balkanlarda başlamış olduğu istilâyı genişletmeğe teşebbüs etmiş ve 1220 Şaban ayında (1805 Birinci teşrin) kendi adamlarından Belveli oğlu ile Aydos Âyanı Odacı oğlu ve Kasap başı zade

[1] Dolap 1 sandık 16 hat numarası 1.

[2] 1220 senesi iptidalarında [1805] Tirsinikli oğlu Hacı oğlu pazarını zabt için delil başısı ile kuvvet sevketmiş ve hükûmet buradan el çekmesini kendisine yazmış ise de müessir olmamıştı. Bu defa Mangaliyeye Âyan nasbettiği Mustafa Efendi kumandasiyle o tarafa kuvvet gönderdise de Mustafa Efendi muvaffak olamayup yakalanmış ve idam olunmuştu; bundan müteessir olan İsmail Aga bu defa Şumnı ve Hezargrad Âyanlarını göndermiş ve Alemdar Mustafa vasıtasiyle Hacı oğlu Pazarını (Dobriçeyi) almıştır.

Hacı oğlu Pazarından askerini çekmesi için hükûmet tarafından Tirsinikli zadeye yazılan son tahrirata verdiği cevapta (اطيعوالله واطيعوالرسول) ayeti kerimesinden ve kendisinin bendeliğinden ve rızacuyane hareketten başka bir emeli olmadığından riyakârane veya müstehziyane bahsettikten sonra Pazarcık muhasarasını kaldıracak olursa orada tahassun eden eşkiyanın tekrar kazalara musallat olacağından bahis ile kasabayı muhasara eden Âyanların muvafakat eylemediklerini ve derhal Tirnova Voyvodası Seyid Ahmed Efendiyi gönderüp emre itaat eylemelerini tebliğ ettiğini ve kasabadaki bîgünah halkı kurtarmak için Ahmed Efendinin elli kadar adamla kasabayı isğal ile eşkıyanın elebaşılarını idam eyleyüp bir kısmının kaçtığını arzeylemiştir. Yani İsmail Ağa arzusu olan bu kasabayı elde ettikten sonra keyfiyeti itaat yollu hükûmete bildirmiştir. (Dolap 1 sandık 16 hattı humayun numarası 53 ve aynı dolap ve sandıkta on numaralı hattın melfufu olan tahrirat) Hükûmetin diger kasabaların işgaline okadar aldırış etmediği halde Hacı oğlu Pazarı veya Dobrice ile alâkadar olmasının sebebi buranın İstanbula gelecek zahîrenin güzergâhı ve pazar yeri olmasıdır.

[3] Dolap 1 sandık 16 hattı humayun numarası 1.

Mehmed Haseki serkerdelikleriyle Burgaz ve Ahyolu taraflarına taarruz ile orada hasımları olan Molla Hasekiyi kaçırup biraderi ile birader zadesini veyahut oğlunu öldürmüşlerdir. Bunun üzerine hükûmetçe Tirsiniklinin kendisini vilâyeti dahiline sokmayarak Edirne ve Yanboluda oturmağa razı olan Silistre valisi Yusuf Paşaya bu işlerin halli tavsiye edilmiştir. Yusuf Paşa, yazdığı cevapta evvela Tirsinikliye nasihat edeceğini ve şayet dinlemezse muharebe eyliyeceğini ve bunun için kendisine salâhiyet verilmesini arzetmiş [1] ve henüz buna karar verilmeden Tirsiniklinin öldürüldüğü haberi gelince bu işin birinci safhası kapanmıştır.

Tarihlere göre Tirsiniklinin bu son ve tecavüzkârane hareketinde sadaret mevkiinde bulunan Hafız İsmail Paşanın tesir ve teşviki görülmektedir. Nizamı cedide aleyhtar olup padişahtan korkusundan bir şey söylemiyerek riyakârane hareket eden bu sadrıâzam, aynı zamanda Sadaret Kethüdası İbrahim Nesim Efendinin mazhar olduğu teveccühü çekemiyor ve bir de sadrıâzam olur korkusiyle Nizamı cedidin en hararetli taraftarı Kadı Abdurrahman Paşayı istirkap ediyordu Bu hal ve istirkap dolayısile sadarette rakipsiz kalmak için Tirsinikli ile anlaşarak devlete yeni bir nizam vermeği kurmuş ve bu yolda yaptığı teklif Tirsinikli oğlu tarafından kabul edilmişiir. İsmail Paşanın teklifi İstanbuldaki erbabı nüfuzu mahvederek devleti beraberce düzeltmek idi. İşte o tarihe kadar İstanbuldaki Nizamı cedit hakkında aleyhtar bir fikir beslemiyen İsmail Aga, bundan sonra diger Âyanları da teşvik etmek suretiyle Edirne vakasında birinci derecede âmil oldu; fakat bu faaliyetini gizlemek suretiyle isyanı teskin eylemeği üzerine almıştı.

* * *

Tirsinikli İsmail Ağa böyle gemi azıya alıp söz dinlemez hale geldikten sonra bu sırada Rumelideki dağlı eşkıyasiyle, isyan halinde bulunan Sırplıları tedip için Nizamı cedit askerinin Kadı Abdurrahman Paşa kumandasiyle Rumeliye sevkinden çok korkmuştu [2]. Dağlı eşkıyası ortadan kalkınca kendisine sıra geleceğini biliyordu; bunun için Nizamı cedit askerinin Rumelide ilerlemesini arzu etmediğinden o hususta kendisine taraftar toplıyordu; zaten mıntakasını Edirne civarına kadar teşmil eylemesinden dolayı Edirne ve civar Âyanları üzerinde derhal tesirini gösterdi;

[1] Dolap 1 sandık 16 evrak 2.

[2] Eflâk Voyvodası Kostantinin 1221 Cemaziyelevvel 14 tarihli mektubu (dolap 1 sandık 15 hat numarası 59).

hattâ Şarköy Âyanı Ahmed Mollanın bir adamı bir iş zımnında İstanbula gelirken ahbabı olan Tekirdağı Âyanına misafir olmuştu. Bu Âyan Tirsinikli zade kethüdası Köse Ahmed Efendinin Edirneye gelüp kuvvetlerini Kırk kilisede [Kırklareli] hazırlayup ordu üzerine [Nizamı cedid ordusuna] hücum edeceklerini ve kâğıtlarının ele geçmesinden korkarak İstanbula tahriren bir şey yazamadığını bildirmiş ve bunun üzerine eşkıya üzerine memur olan Kadı Abdurrahman Paşa ikaz edilmiştir [1].

Bundan başka Edirnede Nizamı Cedit aleyhine vaki kıyamın asıl müşevvikı Tirsinikli zade ise de sureti zâhirede bu ısyanı söndürmek ve hakikatta körüklemek için Ahyolu Burgazına Âyan yaptığı Köse Ahmed Efendiyi Edirneye göndermiş ve ondan alup hükûmete gönderdiği sureti aşağıda yazılı tahriratta gûya vakanın def'ine yardım idiyormuş tavrını takınmıştır. Köse Ahmed Efendi bu mektubunda nizamı cedit lâfzı kalkmadıkça muhalefetin sükûnet bulmasına imkân olmadığını yazmıştır. Filhakika Tirsiniklinin körüklediği bu ısyan, işi tebeddülü saltanata kadar götürcek bir şekil almış, ısyan mıntakasında Selimin adı hutbeden çıkarılmış ve nihayet Serezli İsmail Beğin gayreti ve fakat nizamı cedidin mağlûbiyetiyle Sultan Selim saltanatını kurtarabilmiştir.

Köse Ahmed Efendinin 1221 cemaziyelevvel 25 tarihiyle Tirsinikli zadeye gönderüp onun da bir tahrirata raptederek hükûmete yolladığı raporda şöyle deniliyor:

Veliyyünniamâ merahimşiyemâ efendim

Edirne'de erbâbı fesadın îka ve icat ettikleri harekâtı nabercanın indifaı ve devlet tarafından memur devletlû Kadı paşa hazretlerine lâzımı veçhile imdat ve iane olunmasına dair bugünlerde tarafı saltanatı seniyeden birbirini müteakıp ve zuhûr olan iradei aliyenin suretleri ihraç ve tarafı kullarına irsale inayet buyrulup bu bapta tıpkı iradei âli amelü harekete dermiyanı azimet ve dikkat olunması mesabei farz ve vacibei zimmet olduğundan bir saat evvel bulunduğum mahalden kalkup ve Edirneye varup ve bu fesadın mebde ve menşeini güzelce anlayup ve kulunuzdan memul olân kâraşınayı dirayet lâzimesince hakîmane davranup ve kendümi mehlekeden sakınarak işin arış yerini bulup Devleti Aliyenin ve evliyayı umur efendilermizin matlup ve memulleri

[1] Dolap 1 sandık 17 hattı humayun numarası 48.

üzere şu beliyenin birtakrip def'i suretini ve sükûnet çaresi bulup memûl olunduğu veçhile bir âlâ hizmet ibraziyle bir kaç kat faikulakran ve memduhiyetleri esbabına sarfı tâbü tuvan eylememi âmir irsal ve inayet buyurulan emirnâmeniz şerefresan olduğu saat, bir miktar işe yarayacak âdem istishabiyle bulunduğum Ahyolu Berguzdan derakap hareket ve medinei mezkûre vusule müsaraat olunup mahı cemaziyelûlânın on dokuzuncu günü mahmiyei Edirneye himmeti aliyeniz berekâtiyle duhulümüz ve lâzım olan vücuhlar ve sair erbâbı fesadlar ile hakîmâne görüşmemiz müyesser olup Edirneye girdikten beşinci gününe gelince maddei malûmeye tıpkı iradei âli ve fermudei veliyünniamileri üzere vus'u idrakim ve istihkak ve istidadım olduğu mertebe her nekadar sarfı ezkâr ve bezli iktidar etmiş isem de bunların iddiası gayri gûne bir dâva olmayup mücerret Anadolu gibi Rumeliyi ayak altına alup nizamı cedidi ihdas ve icat ile devri kanundanberu [devri Kununî denberu] kurulmuş olan ocak ve hanümanımızı berbat edecekleri harfü haşyetiyle Selânik ve Manastırdan berisi [beri taraf] âlâ ve edna Edirne havalisine dolup ve söz ayağa düşmüş olup emrü iradeleri olan tenbihâtı söyleyüp ve anladup bir iş görmenin çaresi bulunamayup ve bu nizamı cedit lâfzı kalkmadıkça bu işin sükûnet bulması ziri imkânda olmadığı yakinen meczumu çakeranem olup ısrarı iradei âlilerine ictisar olunsa alimallahü taâlâ bu kulunuzun bin cani olsa birinin kurtulmıyacağı zâhir ve aşikâr olmağla tekrar iradei devletlerine intizaren ikamete cüret üzre olduğum ve bugûne tahrire cesaretim sureti imtina olmayup bin canım olsa uğuru devletlerine ruşena ve ayan olduğu şerefine binaen bundan böyle dahi ne veçhile emrü iradei âlileri sezavar buyrulur ise elimden ve vüsumdan geldiği rütbe tahsili rızayı âliye sarfı mahasalı iktidar edeceğim muhatı ilmi veliyyünniamâneleri buyrulmak babında arzıhali çakerânem tahririne iptidar ve mahsus âdemim Mustafa kullariyle irsali hakipayı devletkararları kılındı. İnşaallahü taalâ suretiihal, arzıhali kemteranem mealinden ve âdemim kulları takririnden bu tarafın halü keyfiyeti malûmu devletleri buyruldukta mucip ve muktezasını tarafı kullarına tahrir ve iş'ara

inayet buyurulmak niyazında emrü ferman devletlû merhametlû velinimeti biminnetim efendim hazretlerinindir.

25 ca (cemaziyelevvel 1221)

Mühür

Seyid Ahmed

Ahmed Efendinin Tirsinikliye gönderüp onun da hükûmete yolladığı bu raporu padişaha takdim eden ve asıl müşevvik olan Hafız İsmail Paşa bunun kenarına tarihlere göre riyakârane olan şu mütaleayı yazmıştır:

"Köse Ahmet Efendinin Tirsinikli oğluna yazmış olduğu kâğıttır, Tirsinikli oğlu tarafından gûya tes.ini fesada memur idüğü maali iş'arından müsteban ve halbuki bu fesatların mebde ve menşei Tirsinikli oğlu iken def'ü teskine sây itmiyeceği vârestei kaydü beyan olduğuna nazaran işbu şukka musanna olmak mütebadiri hâtır idüği malûmu humayunları buyruldukta emrü ferman hazreti menlehülemrindir.„

Köse Ahmed Efendinin bu mektubu dikkatle okunacak olursa kullandığı bazı kelimelerin kapalı tarzda nizamı cedidin aleyhinde olduğunu göstermekte ve Tirsinikli oğlunun kendisine verdiği talimatta da hakîmane davranup kendisini tehlikeden sakınarak işin bir barış yerini bulmasını tavsiye eylemesi ayrıca nazarı dikkati celbeylemektedir.

***

Tirsinikli oğlu İsmail Ağa sefahete düşkündü; Her zaman içer köçek oynatmakla vakit geçirirdi; güvende denilen çingene kadınlarını oynatmak o taraflarda âdet olduğundan gerek bu Âyanların kuvvetleri arasında ve gerek eşkıyanın yanında bu gibi güvendeler eksik değildi. İsmail ağa yine bir gün mutadı üzere Rusçuk yakınında kendisinin köyü olan (Tirsinik) e gitmiş ve oradaki çiftliğinde eğlenirken hasımları tarafından alınan tertibat üzerine bu eğlentiyi seyre gelen halk arasından birisi gece yarısı çifte kurşunu ile kendisini vurup öldürdükten sonra kaçmıştır [1].

[1] Bunu Arabyan Efendi şöyle anlatmaktadır: (İsmail bir gün tenezzüh maksadiyle bir bahçeye gitmiş idi; orada ağaç altında oturarak eğlenirken ormanda gizlenmiş olan düsmanlarından birisi, üzerine ateş etti ve göğsünden vurarak öldürdü ve kaçtı. Vak'a Lazgratta [Hezargrat] oturan Mustafa Ağanın kulağına irişince hemen başına bir kısım cessur adamlarını alarak yıldırım gibi Rusçuğ'a yetişti...). Alemdar Sadrıâzam olduktan sonra İsmail Ağanın katilinin Manisada bulunduğunu haber alarak Kara Osman oğlu vasıtasiyle getirtip öldürtmüştür.

Tirsiniklinin cenazesi Rusçukta yaptırmış olduğu cami, mektep ve çeşme yanındaki mezarlığa defnedilmiştir. Kadı Abdürrahman Paşanın 7 cemaziyelâhır 1221 (1806 agustos) tarihiyle gönderdiği tahriratta İsmail Ağanın kendi kölesi tarafından öldürüldüğü yazılmıştır. Bu tahriratı okuyan Sultan Selim kenarına:

Benim vezirim
Manzurum olmuştur. Cenabıhak âdildir, inşaallah cümlesi belâsını bulur. Allaha havale eyledim ben anları.

hattı humayununu yazmıştır. Fihakika istilâsı korkunç bir şekil alan ve ısyan etmesinden de korkulan Tirsinikli zadenin ölümü hükûmeti çok memnun etmiş ve yerine geçen Hezargrat Âyanı Alemdar Mustafa Ağanın insaflı ve itaatli olması bir dereceye kadar hükûmeti tatmin eylemiştir. Kadı Abdurrahman Paşanın tahriratına bakılırsa Tirsinikli oğlunun cemaziyelahır ibtidasında yani 1806 ağustosunun 16 sında öldürülmüş olduğu anlaşılır.

Silistre valisi olup vilâyet merkezinde veya merkeze yakın kazaların birinde oturmasına Tirsinikli zade ve Yılık oğlu tarafından müsaade edilmiyen ve evvelâ Edirne ve sonra Yanboluda oturmakta olan Yusuf Paşa, Tirsinikli oğlunun öldürüldüğüne dair İstanbula gönderdiği tahriratta şöyle demektedir [1] :

"Tirsiniklinin ziri idaresinde olan kazalar hisselerine isabet eden taksiti evvel hazariyelerinin vaktü zamanı çent mah mürur etmiş olduğuna mebni tahsiliçün canibi abidanemden bir kıt'a tahriratı acizanem tatarım kulları ile Tirsinikli zade tarafına bâsü tisyar, tatarım kulları tahriratı bendegânemi badelita mumaileyh Tirsinikli zade dahi Rusçuktan hareket ve vatanı asliyesi olan Tirsinik karyesine varup ez kadîm mutat ve melûf olduğu mezakı mekruhesini icraya mukayyet olup âhengi mezbûrun temaşasına tecemmu eden cemiyet aralarında avanı leylde çifte kurşun ile bir tüfenk endaht olunup danei kurşun mumaileyh Tirsinikli zadeye tesadüf ve darp idüp merkum dahi derhal ve fatettikten sonra cenazesi Rusçuk tarafına nakil ve bâ'dedefn Hezargrat Âyanı Serbevvabii dergâhı âli Mustafa Bayraktar (Alemdar Mustafa Paşa) merkumun yerine Rusçukta badelikamet mesnedi merhume nevbeti mülâzemet ile kaimmakam olduğunu ve ziri idarei müteveffada olan memleket Âyanları ağavatlariyle kemafissâbık ittifak ve ittihat ve yekdil ve yekcihet olu-

[1] Dolap 1 sandık 17 evrak numarası 7.

narak merkumun vefatını bi'dirmeleri lâzimei vaktu halden idüğini zabtü rabtı memlekete bilittifak dikkat olunması ehassı matlubu idüğini merkum Mustafa Ağa beyan ederek etraf ve eknafa neşri mükâtebat ve itarei tataran eyledikleri beyanı arizai bendegânem tahririne cüret ve seri devletlerini tasdia cesaret kılındı....,,

Mühür — *Bende*
Hudavenda bihakkı kabe kavseyn — *Esseyyit Yusuf*
Şevet Yusuf azizi Mısrı dareyn — *Valii Silistre hâlâ*

Bu tahriratı hükümdara takdim eden Sadrıâzam kenarına:

"Silistre valisi olup Edirneden huruç ile Yanboluda ikamet üzere olan Yusuf Paşa kullarının kaimesidir. Gelen âdemisi istintak olundukta Tirsinikli oğlu makhuri canibinden ol havalide olan askerler payıdar olmayup takım takım روى. ال *ruberahı idbar olmakta olduklarını takrir eylediği malûmu âlileri buyruldukta emrü ferman hazreti menlehülemrindir,, [1]*

İsmail Ağanın katli daha evvel haber alınmış olduğundan Yusuf Paşanın bu tahriratının kenarına üçüncü Selim yalnız (Manzurum olmuştur) ibaresini yazarak Babıâliye iade etmiştir.

***

Tirsinikli zade İsmail Ağa, zeki, kurnaz bir Âyan olup kendisîne nisbetle çok kuvvetli olan Tokatçıklı Süleyman gibi şımarıkça ve hükûmete karşı serkeşane hareket etmiyerek işini hesablı yürüten ve çizdiği istilâ pilânını ısyan etmeden muvaffakiyetle tatbik eden ve asla sözüne itimat edilemiyen kararsız bir şahıstı. Hükûmetin zaf ve aczinden âzamî derecede istifade etmiştir. Kendisinin hasmı Pazvant oğlu ile Deli Orman ve Silistre Âyan ve mütesellimi Yılık oğlu ve İbrail Nâzırı Ahmet Ağa gibi kuvvetli hasımları varken herbirini bir suret ve vesile ile bertaraf ederek heman heman tekmil Silistre eyaletini ele almıştı Pazvant oğlu hareketindeki hizmeti devletçe takdir edildiğinden bu fırsattan

[1] İsmail Ağa, Yusuf Paşayı kendi mıntakasına sokmadığından Yusuf Paşa bir müddet Edirnede oturmuş ve Nızamı cedit aleyhine tertip edilen ve tarihlerde (ikinci Edırne vak'ası) denilen hadise üzerine bir akşam üzeri oradan da çıkarılarak perişan bir halde Yanboluya gelmiştir. (Dolap 1 sandık 17 hat numarası 57).

istifade etmiştir. Heman bütün işlerinde sağ eli Alemdar Mustafa Ağa [1] ve sol eli de Pehlivan Ağa idi [2]. Kendisi bu iki sadık adamı sayesinde bu kudret ve nüfuza sahip olmuştu.

İlk zamanlarda mevcut kuvveti üç binden fazla olmadığı halde sonraları Deli orman, Varna, Dobriçe Cenubî Balkan ve Karadeniz kıyılarına kadar inince buradaki Âyanların kuvvetlerinden istifade eylemişti. Kendisinin yanında bir bölükbaşı ile kırk, elli kişiden fazla kuvvet bulunmazdı; bu az kuvvete rağmen hasımları kendisine bir şey yapamamışlardır [3]. Hattâ Mustafa Necip Efendi, İsmail Ağanın maaşlı askeri olmayup icabında idaresi altındaki köy ve kasabalarda eli silâh tutanlardan kuvvet tedarik edip bunlara kumandan olarak Alemdar Mustafa Ağayı tayin eylediğini söyledikten sonra şu mütaleada bulunmaktadır:

"Mumaileyhin işte böyle bir iki bin miktarı askere gücü yeter; hasılı tevatür olunduğu kadar kuvvete mâlik olmayup lâkin kazalara cebren galebe etmesi ve zabtına alması cihetiyle ünü çıkmıştır; yoksa kendunin kuvvet ve askeri takrir eylediğim dereceden ziyade ve Tokatçıklıya kıyas değildir [4] Kazalar ahalileri bütün kenduden nefret etmiştir; Devleti aliye tarafından hakkında bir gûna irade zuhûr etse bütün kazalar çekilip Rusçuk kazasından gayrı başına duter kalmaz,, [5].

Mustafa Necib Efendinin bu takririnden sonra İsmail Ağa kuvvet ve nüfuzunu çok arttırmış olduğundan idarei maslahatla hareket etmek siyasetini takip eden, kat'î ve cezrî hareketten daima ictinap eyleyen sadrıâzam Yusuf Ziya Paşa gerek bu zatın ve gerek diger devlet adamlarının heman aynı mütaleayı havi raporlarından istifade etmemiştir.

Tirsinikli zadenin tegallûp ile elde ettiği kazaların adedi kırkı mütecaviz olup bu kazalardaki teşkilat mucibince kaza işleri Âyanların ve yeniçerilere müteallik işler de yeniçeri serdar ve

[1] Amedî Galip Efendi ile Mustafa Necip Efendinin raporları dolap 1 sandık 16 dosya numarası 3 ve yine aynı sandıkta 10 numaralı hattın melfufu.

[2] Bu Pehlivan Ağanın adı İbrahim olup fevkalâde cessur idi. Rusların, İsmail kalesi üzerine yaptıkları müteaddit hücumları tarda muvaffak olarak şöhret kazanmıştır Sonradan vezir olan bu zata Rus muharebesindeki fevkalâde hizmetinde dolayı (Baba Paşa) denilmiştir (1236 H. 1821 M.) senesinde vefat etmiştir.

[3] Âmedî Galip ve mubayaacı Mustafa Necip Efendilerin raporları.

[4] Gümülcine Âyanı Tokatçıklı Süleymanın kuvveti on beş binden fazla idi.

[5] Dolap 1 sandık 16 da 10 numaralı hattın melfufu.

zabitlerinin idare ve kararlariyle görülmekte iken Ismail Ağa bunların hepsini kaldırarak bütün işleri kendi eline almış ve kendi tayin ettiği Âyanları vasıtasiyle idare etmiştir [1].

Galip Efendi de 1216 senesi sonunda [1802 Nisan 29] İstanbula gönderdiği raporunda Tirsinikli aleyhine bir irade çıkacak olursa derhal idam edileceğini ve zâhiren kendisine taraftar olanların heman aleyhine kıyam eyliyeceklerini Rusçuk eşrafından Çelebi Ağa zade Mehmed Ali Beyin kendisine söylediğini ve şayet bu iş şimdi hallolunamayup sonraya kalırsa o zaman daha ziyade kuvvetlenecek olan Tirsiniklinin def'i Pazvant oğlu gailesi gibi bir şekil alacağını beyan etmiş ise de hükûmet bu hususta hiç bir teşebbüste bulunmamıştır: Hattâ Galip Efendi bazı tedbir göstererek İsmail Ağanın Niğebolu veya Silistrede idam edilmesini de tavsiye eylemiştir. Galip Efendinin Tirsinikli oğliyle Yılık oğluna ve o havali vaziyetine dair göndermiş olduğu mufassal raporun sureti aşağıda vesikalar arasındadır.

Tirsiniklinin hükûmete gönderdiği tahriratlarındaki mühürü evvelce ta'lik hatla yalnız (İsmail) kılişeli iken sonradan yine ta'lik hatla:

رب سهل امور السيد اسمعيل

Rabbi sehhil umure Esseyit İsmail

ibaresini hakkettirmiştir.

İlk zamanlarında Âyanlığı yalnız Rusçuk kazasına ve Voyvodalığı da Tırnovaya inhisar eden Tirsinikli İsmail, hükûmetin zâfından ve Mısır seferiyle meşguliyetinden istifade ederek nüfuzunu Ziştoy, Hezargrat, Osman Pazarı, Şumnu, Pravadi, Varna, Dobrice, Burgaz, İslimiye eski Zağra gibi Balkan'ın şimal ve cenup mıntakalarına teşmil ettiği gibi Köstenceden Midyeye kadar da Karadeniz sahillerini elinde tutmakta idi ki bu saha heman heman Silistre eyaleti demekti.

İsmail Ağanın yazları eğlence yeri Tirsinik köyündeki çiftliği olup haricî ve dahilî aksamı havi [selâmlık ve harem] konağı da Rusçukta müslüman mahallelerinin haricindeki hıristiyan mahallesinde ve şehir kenarında imiş. Bu konakta kendisinden evvel biraderi Ömer Ağa oturmakta idi [2].

Tirsiniklinin muhallefatına dair Rusçuk Âyanı Alemdar Mustafa Ağanın hükûmete gönderdiği ariza vesikalar arasındadır.

[1] Tirsiniklinin vefatı dolayısiyle hükûmdara arzedilen telhisten.
[2] Dahiliye vesikaları (Cevdet tasnifi) numara 6447.

IV

YILIK OĞLU SÜLEYMAN AĞA

Şimalî Balkan mıntakasındaki Rumeli Âyanlarının Tirsinikli Ismail Ağadan sonra en cesur ve kudretlisi Yılık oğlu idi. Süleyman Ağa aslen Silistreye tâbi (Taşağıl) köyündendir [1]. Kendisi Deliorman Âyanı olup daha sonra Silistre mütesellimi Battal Ağanın hükûmete kaşı serkeşane vaziyeti ve mütesellimlikten azli üzerine halkın arzusuna mebni Silistre mütesellimliğine tayin edilmiş ve bu hususta kethudayı sadrı âlî İbrahim Nesim Efendinin müzaheretini temin eylemiştir [2].

Tirsinikli oğlu ile Yılık oğlu arasında Yılık zadenin Silistreye mütesellim tayinine kadar hemen hiçbir münakaşa yoktu; hattâ 1215 recep 25 tarihinde (1800 birincikânun) Yılık zade Dobriçe Âyanı iken Silistre valisi Musa Paşa ile birlikte Pazvant oğlu üzerine yapılan harekâtta Tirsinikli oğlu da beraber olarak Şumnı, Eskicuma, Çardak, Hezargrad, Osmanpazarı, Yenipazar, Hacıoğlu Pazarcığı Âyanlariyle birlikte çalışmışlardı; Süleyman Ağa o tarihte haseki rütbesinde idi [3]; fakat Tirsiniklinin adamı olan Battal Ağanın Silistre mütesellimliğinden alınarak yerine Yılık oğlunun sadaret kethudası İbrahim Nesim Efendiye çatmak suretiyle Silistreye teslim olması Tirsinikliyi şüpheye düşürmüş, Yılık oğlunun ele alınmasının kendi aleyhinde bir hareket olduğu zehabına kapılarak Süleyman Ağaya karşı hasmane bir tavır takınmıştır [4].

[1] Dolap 1 sandık 25 evrak 51

[2] Dalap 1 sandık 25 hat numarası 92

[3] Şani zade, c. 1 s. 152

[4] Âmedî Galip Efendi Ruscukta iken Çelebi Ağa zade Mehmed Ali Beyle Tirsinikli ve Yılık oğlu meselesine dair görüşürken o sırada Tırnovada bulunan Tirsinikliye bayram tebriki için gideceğinden bahsetmiş, bunun üzerine Galip Efendi de "İsmail Ağa ile görüşmek isterdim mukadder olmadı; mahsus arzı hulûs ederim; inşaallahü taalâ avdette mülâkat olunur. Kaldı ki Yılık zade maddesinde bazı mülâhazaya zehabını işittim; kendüsi burada olsa iman ile anladır idim ki zehabı gibi değildir; Yılık oğlunun zamanla Silistreye memuriyeti mücerret Battal Ağanın ihracı için olup ağayı merkumun hilâfı rıza harekâtına binaen biddefeat tarafı Devleti Aliyeden Hakkı Paşa canibinden [Rumeli valisi Koca Hakkı Paşa] irade olunup muvafakat etmediğinden ve ahali dahi Yılık

Yılık oğlunun Silistreye tayinini çekemiyen İsmail Ağa, hükûmet tarafından mütesellimlikten azlolunan Battal Ağayı himaye ile kendisine kuvvet vererek Silistre üzerine göndermiş ise de keyfiyet İstanbula yazılarak şikâyet edilmiştir. Bunun üzerine sadrıâzam tarafından Tirsinikli oğluna gönderilen mektupta Battal Ağanın ya İstanbula gönderilmesi veyahut oradan uzaklaştırılması emrolunduğundan İsmail Ağa, işin ilerisine gitmiyerek Battal Ağanın Silistreye ayak basmıyacağını temin ile meseleyi ört bas etmiş ve bununla beraber Yılık oğlunun Silistreden çıkmasında ısrar eylemiştir [1]. Yılık zade ise Silistreden çıkamıyacağını ve buraya zamanla mütesellim tayin olunduğunu söyliyerek Dobriçe ve Deliorman taraflarına kadar sokulmuş olan Tirsinikli serkerdelerinden Pehlivan Ağanın geri alınmasını talep eylemiştir.

İşte bu ihtilâf bir izzeti nefis meselesi şeklini alarak Alemdar Mustafa Ağanın Rusçuk Âyanlığına kadar devam etmiş, fakat ondan evvel Tirsinikli İsmail Ağa, etraf kazalardan Hezargrat, Şumnı, Yenipazar, Cuma, Osmanpazarı velhasıl Karadeniz sahiline varıncıya kadar olan en mühim ve varidatlı kazaları nüfuzu altına almış ve Yılık oğlunun elinde Silistre ile Deliormandaki bazı nahiyelerden başka bir şey bırakmamıştır. Tirsinikli zade kendisine muhalif olan Şumnı Âyanı Çavuş zade Hacı İsmail Ağanın (1216 h. 1801 m.) de vefatından sonra Âyan olan Mehmed Ağa Şumnı'yı İsmail Ağanın nüfuzına terk ile Yılık zade'ye muhalif vaziyet almasından dolayı Süleyman Ağanın işi zorlaşmıştır. Yılık oğlu Çavuş zade'nin vefatından sonra kadı Bekir Efendi vasıtasiyle ve bazı şartlarla Şumnı Âyanlığı kendisine verilecek olursa Dağlı eşkıyasının def'ini taahhüt etmiş ise de, Tirsinikli ile aralarındaki adavete mebni işin fena bir şekil alacağını anlıyan hükûmet buna muvafakat etmemiş ve kendisini koltuklamak ta istiyerek Silistreden çıktığı takdirde oranın Tirsinikli oğlu tarafından zaptı ihtimaline mebni merkezden ayrılmasının doğru olmadığı kendisine yazılmıştır. Hattâ bu sırada Edirnede kendisi gibi kuvvetli bir

zadeyi istediğinden tezelden Battaldan kurtarmak için Yılık zade mütesellim nasbolundu. Devleti Aliyenin âhar iradesi yoktur; Devleti Aliye İsmail Ağadan hizmet memulünde olup hattâ (Vidin) maddesi onun ve sair bazıların taahhüdüne itimaden meydana çıkarılmışken şimdi İsmail Ağa ol maslahatı terk suretine götürmesine Devleti Aliye bir vechile memul etmez. Kendüsinin hakkında teveccüh derkâr olup işi memul olunur iken anın böyle zehabı ve hizmeti terketmesi münasip olmadığını bilmez zat değildir; tarafımdan böyle söyliyesiz.„ demiştir. Bu mütalea Tirsiniklinin, Yılık oğlunun Silistreye tayininden epeyce kuşkulandığını gösterir.

[1] Dolap 1 sandık 15 hat numarası 8 ve sandık 16 evrak 11

Âyanın, Bostancıbaşılıkla tavzifi düşünüldüğü Yılık zadeye yazılarak Silistreden ayrılması istenildiği zaman, Süleyman Ağa derhal teklif edilen Bostancıbaşılığı kabul eylemiş ve Tirsiniklinin kendi üzerine musallat ettiği Pehlivan Ağanın kaldırılmasını rica etmiş olduğundan hükûmete karşı rabıtasını gösteren Süleyman Ağanın Silistreden ayrılmasının mahzurlu olduğunu düşünen hükûmet, yine kendisinin Silistrede kalmasını münasip görmüş ve gösterdiği sadakatten dolayı da padişah Yılık oğluna memnuniyetini beyan etmiştir [1].

Daha sonraları istilâ sahasını genişleten Tirsinikli oğlu, Silistre mütesellimini pek sıkışık bir vaziyete sokmuş olup Tirsinikli kısmında söylendiği üzere aralarını bulmak için yapılan bütün gayretler boşa gitmiştir.

Silistre ayni isimdeki eyaletin merkezi olup valiler bilfiil Silistre kasabasında oturmaktalar iken valilerin Tirsinikli ile anlaşarak kendisine suikast yapacaklarından korkan Yılık oğlu (1217 H. 1802 M.) den itibaren valileri Silistreye sokmamıştır; daha sonra birçok Silistire kazalarını ele geçiren Tirsinikli de ayni suretle hareket eylemiştir. Hattâ (1217 H. 1802 M.) iptidalarında Silistre valiliğine tayin olunan Gürcü Osman Paşa, Tirsinikli ile anlaşarak zorla Silistreye girmek istemiş ve Yılık zade de sokmamakta ısrar eylemişti; fakat hükûmet yeni bir gaile çıkarmamak için Osman Paşanın zorla girmesine muvafakat etmiyerek kendisine başka bir eyalet teklif etmiştir [2].

Etraf kazalardan geliri kesilen Yılık oğlu bu defa gözünü Tirsinikli zadeye taraftar olan Eflâk Voyvodasının arazisine dikmiştir; bu husus hakkında Eflâk Voyvodası Kostantinin 1218 cemaziyelâhır 7 tarihile hükûmete gönderdiği bir tahriratta Süleyman Ağanın, Eflâk yakasına asker gönderüp ora köylerindeki muhtelif zahireyi alarak Silistre köylerine naklettirdiğini, Eflâktan on iki bin kile arpa ve külliyetli otluk isteyüp buna mukabil kendisine üç yüz araba otluk ve iki bin kile arpa gönderilmişken tamamen on iki bin talebinde musır olduğu bildirilmiştir [3]. Yine bu cümleden olarak Yılık oğlunun Eflâk yakasına taarruz eyliyerek çerviş ve don yağlarının fiatlerine müdahalesinden dolayı yapılan şikâyete karşı hükûmet (cemaziyelâhır 24 sene 1218) tarihli mektubiyle verdiği cevapta fenalıkları malûm olan Yılık oğluna güler

[1] Dolap 1 sandık 17 deki bir telhisten, hattı humayun numarası: 23

[2] Âmedî Galip Efendinin 1217 sefer 15 tarihiyle Eflâktan gönderdiği şifreli tahrirat.

[3] Dolap 2 sandık 49.

yüz gösterilse bile tevehhümüne mebni bir iş görülemiyeceğini ve üzerine Tirsinikli zade sevkedilse Silistre kal'esine tahassün ederek gailesi uzayacağını ve cebren işe kalkılsa İstanbulun zahîresinin azlığına mebni zahîrenin nakline mâni olacağını bildirerek gizlice Tirsinikli ile görüşülüp zâhiren ikisinin arası bulunarak bir sükûnet hâsıl olduktan sonra İstanbula celp ile mi olur yoksa Tirsiniklinin anî hücumiyle mi olur hakkından gelinmesinin muvafık olacağı bildirilmiştir [1].

Halbuki hükûmet kazaları istilâ etmekte olan Tirsinikliye karşı, Yılık oğlunu tutmakta olup Eflâk Voyvodasının, İsmail Ağaya tarafdar olduğunu bildiğinden işi üzerinden atmak suretiyle cevap vermiştir.

Manav İbrahim hadisesinden sonra iyice şımaran Tirsinikli oğlu, Balkan dağlarının şimal kısmının doğu mıntakasını tamamen elde etmek istediğinden hükûmet buna karşı Yılık oğlunu tutmağa mecbur kalmıştır. Tirsinikliye karşı kuvveti az olan ve elinde Silistre ve civarından başka bir yer kalmıyan Süleyman Ağa, maktul Manav İbrahimin avenelerinden bir takım serseriyi başına celp ile etrafı yağmalatmakta ve cenubî Balkanlarda faaliyette bulunan dağlı eşkıyası reislerinden Kara Feyzi ile muhabere etmekte olduğundan ve icabında ticaret yolunu kapayacağından bahis ile hükûmeti tehdide kadar ileri gittiği halde kendisine ses çıkarılmıyarak nasihat ediliyordu; hattâ hükûmetin bu memnuniyetsizliğini bilen Tirsinikli İsmail, Yılık oğlunun tedibinin kendisine bırakılmasını arzediyorsa da bu işe muvaffak olduğu takdirde artık İsmail Ağanın ele avuca sığmıyarak Silistre eyaletini tamamiyle istilâ edeceğini bilen hükûmet, Sadrıâzam kethüdası İbrahim Nesim Efendinin de tesiriyle buna muvafakat etmeyüp Yılık oğlunun tedibini vezir Palaslı Mehmed Paşaya havale ediyordu; filhakika bir kısım Âyanlarla Tirsinikli kuvvetlerini de beraber alan Mehmed Paşa, Silistreyi muhasara etmişti. Tirsinikli kuvvetlerine Alemdar Mustafa Ağa kumanda etmekte idi; hattâ Yılık oğlu ile Alemdar arasında Silistre etrafında ve kasabanın karşısındaki adada muharebe olmuşsa da SüleymanAğa elde edilememiştir. Bu hadiselerde ve Silistrenin bir ay muhasarasında hemen bütün o havali Âyanları toplanmışlardı; Palaslı Mehmed Paşa Silistreye iki buçuk saat mesafede bir köyde bulunuyordu. Yılık oğlu işinin bir haftaya kadar halledilüp edilmiyeceğini görüşmek istiyen Mehmed Paşa, Tirsinikliyi yanına davet etmiş ise de İsmail Ağa bir tuzağa düş-

[1] Dolap 1 sandık 16 hattı humayun numarası 47.

mekten korkarak gelmemiş ve bu işin kendi kumandanı Mustafa Alemdar ile görüşülmesini ve şayet sekiz on gün zarfında Silistre işi hal olunursa o zaman gelebileceğini cevaben bildirmiştir. Bunun üzerine Mehmed Paşa, bu muhasematın halkı perişan ettiğinden bahsile Yılık oğluna teminat verilerek başka bir mahalle nakledilmesini hükûmete arzeylemiştir. [1]

Hükûmet bir aralık Varna Âyanı iken vefat eden Osman Ağanın yerine Silistreden çıkmak şartiyle Yılık oğlunu göndermek istemişti; halbuki Tirsinikli zade Varnayı elde etmeği evvelden pilânına koymuş olduğundan Varna ahalisi iki fırka olmuş ve bir kısmı Yılık zadeyi Varnaya koymamak için tedbir almışlardı. Bunun haber alınması üzerine hükûmet bu fikrinden de vaz geçmiştir.

Bu kadar uğraşılmasına rağmen Yılık oğlu Silistreden çıkarılamamış ve kendisi Gâvur İmam veya Gâvur Hasan ve sair serkerdelerle sevkettigi kuvvetlerle Tirsinikliye taraftar olan Âyanların mıntakalarını yağmalatmıştır. Tirsiniklinin taraftarı Âyanlardan Şumnı, Pıravadi, Kozlıca, Balçık, Dobriçe, Mangalya, Köstence, Baba dağ, Yenipazar, Eski cuma, Osman pazarı, Çardak Âyanları hükûmete müracaat ile üç dört senedenberi Yılık zadenin yaptıgı fenalık sebebiyle kazalarla köyler halkının dağıldıklarını söyleyüp bu gailenin def'ini istirham etmişlerse de Yılık oğlunun aynı olan karşı tarafın böyle bir harekete geçmesine müsaade edilmemişti. Fakat bu emre aldırış etmiyen Âyanlar birbirleriyle ittifak ederek Pazarcıkta bulunan (Gâvur Hasan) ı orada muhasara etmişlerdi. Bu kuvvetlerin kumandanı ise Mustafa Alemdardı. Pazarcıktaki muhasaranın kaldırılması için hükûmetten gelen emre ehemmiyet verilmiyerek kasabanın şiddetle muhasarasına devam olunmuştu; halbuki muhasaranın ref'i için hükûmet Tirsinikliyi sıkıştırdığından o da kethüdası Bekir Efendi vasıtasiyle askeri geri çekmesini Mustafa Alemdara yazmış ise de Alemdar Mustafa, burada muhasara edilmiş olan eşkıyanın serbest kalınca kasaba ve köylere musallat olacağını beyan etmiş olduğundan ve bu maruzatın cevabı gelinceye kadar kendisinin burada kalmasını Âyanların reca eylemiş olduklarından bahsile arzusuna müsaade edilmesini reca etmiştir (sene 1220 rebiulevvel) [2]

1221 senesi cemaziyelâhırı ibtidasında Tirsiniklinin ölümü Yılık oğluna geniş bir nefes aldırmış ise de bu sevinç çok sürmemiştir;

[1] Dolap 1 sandık 19 sene 1219 (yedi numaralı hattın melfufu)

[2] Tirsiniklinin arizası ve melfufları (dolap 1 sandık 19 hattı humayun 14 dün melfufu)

fakat ilk hamlede fırsatı kaçırmak istemiyen Süleyman Ağa, maiyeti serkerdelerinden Gâvur Hasan adındaki adamını üç, beş yüz kişi ile Yeni pazar kazasına yollamış ve Aydos Âyanı Odacı oğlunu da kendisine celp ile o tarafları istilâya başlamıştı.

Tirsiniklinin yerine geçen bayraktar Mustafa Ağa Efendisinden daha müdebbir olduğundan Yılık oğlu kuvvetleri Yeni pazarı zapta uğraşırlarken o da Silistrede elde ettiği taraftarlar vasıtasiyle halkı tatmin etmiş olduğundan ve zaten umum Silistre vilâyeti halkının namuskâr ve iffet sahibi olmasından dolayı kendisine emniyeti bulunduğundan bir gece Yılık oğlu gafil iken Satı oğlu (Sarı oğlu Ali) kumandasiyle sevkettiği kuvvetler birdenbire Silistreyi işgal eylemişler, keyfiyetten haberdar olan Yılık oğlu ancak bir kaç kişi ile İbrail tarafına kaçabilmişti [1]. Bundan başka takipten geri kalmıyan Alemdar kuvvetleri, Yılık oğluna tarafdar olan İbrail nazırı Ahmed Ağayı da İbrailde muhasara altına almışlardır.

Alemdarın gerek Silistre valiliği ve Tuna Seraskerliği ve gerek sadareti zamanında Yılık oğlu Balkanlarda serseriyane dolaşup bir aralık Serezli İsmail Beğe dehalet etmişdi; bir müddet sonra Yılık oğlu, Alemdar Mustafa Paşayı istirkap eden Sadrıâzam Çelebi Mustafa Paşa tarafından Alemdar aleyhine kullanılmak üzere Gâvur Hasan ve sabık İbrail nazırı Ahmed Ağa ile birlikte Edirneye celbedilmiş ise de o sıra orduda bulunan Alemdar tarafdarı Rusçuk yaranının el altından İstanbulu heyecana düşürecek tarzda tahriratları üzerine İstanbuldan sadrıâzama verilen emir üzerine Yılık oğlu Boğaz muhafızı Hakkı Paşanın maiyetine gönderilmek suretiyle hadise bastırılmıştı [2].

Yılık oğlu Süleyman Ağa, Alemdar Mustafa Paşanın vefatından sonra, onun adamlarından olup Rusçuk ve Silistre taraflarına kaçmış olan Kör Ahmed Efendi ile sarrafı Manok ve kaptan-ı derya Ramiz Paşayı yakalamak üzere o tarafa gönderilen Mirimîran Kandıralı Mehmed Paşanın maiyetine verilmiş ve o da bu suretle bir kaç sene uzak kalmış olduğu Silistreye tekrar yerleşmiştir [3].

Yılık oğlu Âyanlığı elde ettikten sonra mutadı üzere tegallübe başlıyarak Ahyolu memlehası emini sabık Çilesiz zade Mustafa Ağayı (1224 H. 1809 M.) senesinde Ahyoludan çıkararak çileye sokmuş, hotbehot Ahyoluyu zabteden Yılık oğluna karşı muharebe

[1] Dolap 1 sandık 16 hattı humayun numarası 57.
[2] Âsım tarihi C, 2 S. 186
[3] Şani zade C. 1, S. 152

sebebiyle hükûmet ses çıkarmamıştır. 1812 senesinde Bükreş muahedesinin akdini müteakıp devleti süratle inkıraza sürüklemekte olan Âyanlığın korkunç bir şekil aldığını gören İkinci Sultan Mahmud, devletin bir elden, merkezden idaresini temin için Âyan ocağını kaldırmağa teşebbüs ederek icraata girişmişti.

Şımarıklığı ve fenalığı artan Yılık oğlunun katli hakkında kat'i irade çıkmış olduğundan fırsat kollanarak kendisine bir baskın yapılmış ise de İbrail ve Kalas taraflarına ve oradan Eflâk kıtasına daha sonra maiyetindekî altı kişi ile beraber Ruslara dehalet etmiş (1227 zilkade 1812 birinci kânun) ve kendisini hudut karakollarına kadar takip eden askerler geri dönmeğe mecbur olmuşlardır.

Bir müddet sonra ansızın hududu geçerek gizlice Silistre taraflarından içeriye giren Yılık oğlu, Silistre mütesellimininin kuvveti olmamasından dolayı kasabayı elde etmek için çalışmış ise de etraftan yardıma koşan kuvvetler sayesinde Silistreyi almağa muvaffak olamamış ve kendisi bir baskına uğratılarak kaçırılmıştır. Yılık oğlu bundan sonra Balkanın cenubuna inmek istemiş ve bu maksatla Şumnı taraflarına gelmiş ve saklanmıştı. Takip eden kuvvetler kendisinin gizlendiği evi haber alarak Şumnı Âyanı Çavuş zade Hasan Bey tarafından burası ihata edilip eve ateş verilmiştir. Buradan yaralı olarak dişarıya çıkıp kaçmak istiyen Yılık oğlu yakalanıp başı kesilmiş ve bu suretle gailesi de sona ermiştir [1]. Yılık oğlunun Başvekâlet Arşivindeki ariza ve mektuplarındaki mührü tâlik hatla hakkedilmiş olup yazısı şöyledir:

Cennet içre çoktur hur-ü gılman
Abdühû Yılık zade Seyyid Süleyman

---

[1] Dolap 7 sandık 214, Yılık oğlunun son vaziyetine dair vesikalar.

V

ALEMDAR MUSTAFA PAŞA

1765 — 1808

Mustafa Bayraktar:

Bayraktar veya Alemdar diye şöhret bulan Mustafa Ağa Hotinli [1] veya Rusçuklu olup Hacı Hasan Ağa adında Rusçuk yeniçerilerinden birinin oğlu imiş. Kendisi de yeniçeri olup ağa bölüklerinden kırk ikinci bölüğün yoldaşlarındandı. Mehaz gösterilmiyen bir kayde göre 1768 Rus harbinde bölüğün bayraktarı olmakla Bayraktar Mustafa diye şöhret bulmuştu; babası gibi bu da Rusçukta hayvan ticareti ve ziraatle meşguldü. Bu yüzden epey servet sahibi olmuştu.

1768 seferi altı sene kadar devam ettiğinden Alemdarın bu sefer de bayraktar oluşuna göre yaşının her halde yirmiyi geçkin olması icap etmektedir; bu tahmine göre takribî olarak (1160 H. 1747 M.) senesinde doğmuş olması kabul edilebilir; halbuki Arapyan Efendi tarafından Alemdarın vefatından altı sene sonra kaleme alınmış olan (Sadrıâzam Alemdar Mustafa Paşanın tarihi) isimli ermenice gayri matbu bir tarihte Mustafa Paşanın vefat ettiği zaman yaşının kırk dört olduğu yazılmakta olduğuna göre (1179 H. 1765 M.) de doğduğu anlaşılır .

Alemdarın bu ilk devrinde Rusçuk ve diğer kazalar Âyan ve Voyvodaların idareleri altında olduğundan kendisi de Rusçuk Âyanı Tirsinikli zade İsmail Ağanın maiyetinde yetişmiştir. Nitekim Arapyan Efendi'nin yazdığına göre genç Mustafanın gösterdiği şecaat İsmail Ağanın nazarı dikkat ve takdirini celbeylemiş ve bu sadık ve samimî adamı kendisine hazinedar ve daha sonra askerine bayraktar yapmıştı; işte bundan dolayı sonraları İsmail Ağanın bütün harekâtında Mustafa Ağayı onun birinci derecede mutemet adamlarından görmekteyiz. Mustafa Ağa da, Rusçuk Âyanını efen-

[1] Arapyan Efendi (Sadrıâzam Alemdar Mustafa Paşanın tarihi) isimli eserinde Mustafanın (Hutun: Hotin) li olup iri yapılı mehip bir zat olduğunu eserinin başında beyan etmektedir, Şu halde sonradan Rusçuğa gelerek Tirsiniklinin hîzmetine girmiştir.

disi olarak tanımaktadır. Hattâ İsmail Ağanın katlinden sonra onun devletçe tespit edileçek olan muhallefatı hakkında hükûmete gönderdiği bir arizasında İsmail ağanın etrafına olan borçlarından bahsederken «Efendimi borçlu yatırmam» sözleriyle bilhassa kendi cesaret, sadakat ve liyakatiyle yükselttiği Tirsinikli oğlunun kendisinin efendisi olduğunu söylemiştir.

Mustafa Alemdar, (1212 H. 1797 M.) senesinde Rusçuğa hücum eden Pazvant oğlu kuvvetlerine karşı iki yüz suvari ile kasabanın muhafazasına memur edilmiştir. Bu harekâtta yollarda karakol hizmetini görmüş ve Rusçuk kapıları seddolunduktan sonra her kapıya koşarak kasabayı müdafaa eden kuvvetleri teşci eylemiş ve bu sayede (Rusçuk) u istilâdan kurtarmıştır. Bundan dolayı Silistre valisi Gürcü Osman Paşanın inhası üzerine Alemdar Mustafaya Hassa Hasekiliği rütbesi verilmiştir [1].

Alemdar Mustafa Ağa o tarihlerde Mısır seferi dolayısiyle fırsattan istifade ederek ısyan sahasını genişleten Vidinli Pazvant oğlu Osmana karşı mücadelede Tirsinikli oğlunun kumandanı olarak hükûmete sadıkane hizmette bulunmuş ve Pazvant oğlunun Silistre eyaletine doğru yayılmasına mâni olmuştur. Pazvant oğluna karşı yapılan harekâttaki muvaffakiyeti sebebiyle Alemdar Mustafaya biraz evvel söylediğimiz gibi Hassa Silâhşorluğu rütbesi verilmiştir. Alemdara Silâhşor rütbesinin verildiği tarih malûm değildir; yalnız 1215 senesi ramazanı iptidalarında [1801 İkinci kânun] Tirsinikli zade İsmail Ağanın, Köse Musa Paşa ile beraber âsî Pazvant oğlu aleyhine vaki harekâtlarında Alemdar Mustafa Ağanın (Silâhşorı Hassa) rütbesinde olduğu görülmektedir[2]. Şu halde Silâhşorluğu ya bu sene içinde veya daha evveldir.

Silâhşor rütbesinde olan Mustafa bayraktar lüzumu halinde Hükûmet merkeziyle de muhabere etmekte idi. Nitekim Şimalî balkanlardaki Âyanlardan Tirsinikli oğlu, Çavuş zade ve Yılık oğlu arasındaki arazî ve nüfuz münazaasının terkedilerek kendilerini tehdit etmekte olan âsî Pazvant oğlu üzerine yürümeleri hükûmet tarafından kendilerine emrolunduğu zaman Mustafa bayraktar, bu emre derhal itaat göstererek Deliorman taraflarındaki kuvvetlerini çekmiş ve kendisiyle barışılan Yılık oğlu ile beraber Pazvant oğlu üzerine gidileceğini İstanbula arz etmiştir; Mustafa Ağanın bu hususa dair 1216 cemaziyelevvel 11 tarihiyle gönderdiği arizayi padişaha takdim eden Sadaret kaymakamı şu mütaleayı yazmıştır [3]:

[1] Dolap 1, sandık 17, evrak numarası 34.
[2] Dolap 1 sandık 16 (56 numaralı hattın melfufu)
[3] Dolap 1 sandık 15 hat No.47.

Tirsinikli oğlu kethüdası olan Silâhşor Mustafa Ağanın şukkasıdır; mukaddem ve muahhar def'i münazaa zımnında Tirsinikli oğlu ve Yılık oğlu caniplerine tahriratı ekide gönderilmiş olduguna binaen tarafeyn askerini çeküp ve hattâ Tirsinikli oğlu Yılık oğlunu Rusçuğa celbiyle mülâkat ve iadei aşetiye mübaderet etmiş oldukları malûmu humayunları buyruldukta emrüferman menlehül emrindir.

1216 senesi sonlarında murahhaslıkla Parise giden Âmedî Galip Efendi bu havaliden geçerken Alemdarla da görüşmüştür; hattâ biraz müddet evvel Alemdar Mustafa Ağa, Pazvant oğlunun Tırnova üzerine gönderdiği kuvvetleri bozarak onları Selvi kazasına doğru firara mecbur etmiş ve sonra dönüp Rusçuğa gelmişti. İşte bu sırada Galip Efendi Alemdarla tanışarak kendisine Yılık oğlu ile telifibeyn için nasayihte bulunmuştur. Galip Efendinin Alemdar Mustafa Ağa hakkındaki mütaleası aynen şöyledir:

"Tirsinikli oğlunun cümletülmülkü ve her işe kullandıgı Mustafa bayraktar namında birisi var ki galiba mukaddemce istida edüp Silâhşorluk celbetmiş; mezburun filasıl Rusçuk kazasından olup bu esnada Pasban oğlu tarafından Tırnoava semtine taslit olunan takımı gûya bayrakları mezbur perişan ve Selvi kazasına firar ettirüp kulunuzun Rusçuğa vürudumdan bir kaç gün evvel Rusçuğa gelmiş ve Totrakana gidüp Yılık oğlu dahi Silistreden Totrakana gelüp Tirsinikli ile barışmak müzakeresine Ağası tarafından memur olmakla kulunuzun Rusçuktan hareketimin ferdası bayraktarı mezbur Totrakana gidecek idi; hattâ kendisi dahi görüşmek için tarafımıza gelüp münasebetle söyledi haylice serkeş ve mütemerrit bir şahıs ise dahi nasayih ve telife dair biraz söyledim müsmir olur mu olmaz mı bilmem? Zira tarafeynin iddiası birbirine mübayin olup şöyleki Tirsinikli oğlu Yılık oğlunun mutlaka Silistreden çıkması ve Yılık oğlunun dahi çıkmamak sureti olmağla müzakereleri ne gûna karar buldu haberim yoktur." [1]

Tirsinikli oğlu kısmını yazarken söylediğimiz gibi İsmail Ağa, Pazvant oğlu adamlarından Manav İbrahimi Totrakanda muhasara

[1] Âmedî Galip Efendinin 1216 zilhicce 25 tarihli şifreli raporu (dolap 1 sandık 16 evrak numarası 3).

ettiği zaman kendi kuvvetlerinin serkerdesi, Silâhşorı Hassa ve Hezargrat Âyanı olan Mustafa Bayraktar idi. Hükûmet bu Manav gailesinin bertaraf edilmesine çok ehemmiyet verdiğinden 1218 rebiulevvel 13 tarihiyle Tirsinikli zadenin bu mesele hakkında gönderdiği tahriratın üstüne Sultan Selim:

Elbette Manav hınzırı bulunup cezası verilsün; Tirsinikli zade dahi ikdam eyleyüp bu kadar olmuşken temizlensün, şu gaile bari bitsün.

diye emir eylediğinden [1] Totrakanda Manavı teslim alan Mustafa Bayraktar onu Rusçuğa göndermişti. Manavın elde edilmesi aynı sene ve aynı ayın sonlarına doğrudur; bunun üzerine bu mühim hizmeti görmüş olan Mustafa Bayraktarın kapucubaşılık ve Pehlivan Ağanın Hassa Silâhşorluğu ile taltif edilmelerini arzu eden Tirsinikli oğlu, bu rütbelerin verilmesi için Eflâk voyvodası Kostantinin vesatatını reca etmiş ve istediği olmuştur. Alemdarın kapucubaşılığı 1218 rebiülâhir ayı içindedir. Mustafa bayraktar 1216 senesinde Tirsinikli İsmail Aga tarafından işgal edilen Hezargrat Âyanlığına inha edilmiş ise de burayı hotbehot işgal eylemiş olduğundan dolayı Âyanlık beratının verilmesi valiye ait olduğu mütalâasiyle inhası reddolunmuşdu; fakat İsmail Ağa buna rağmen gayri resmî surette ve kuvvet zoriyle Mustafa Bayraktarı Hezargratta Âyan olarak istihdam etmiştir. Manav İbrahimin katli dolayısiyle hükûmetin memnun olacağını bilen Tirsinikli oğlu İstanbula gönderdiği bir arizasında sabık Hezargrat Âyanı Hacı Ömer Ağanın vefat ettiğini ve mezkûr kaza halkının Dergâhı Âli kapucu başılarından olup mezkûr kazanın umuru hususunu idare etmekte olan Alemdar Mustafa Ağanın Âyanlığa tayinini istirham eylediklerini ve kendisine berat verilmesini niyaz eylemiştir; bunun üzerine Âyanlık için ferman verilmesi memnu olmakla sadrıâzam tarafından Alemdara Âyanlık mektubu gönderilmiş ve bu suretle 1218 şevval 15 (1804 İkinci kânûn sonu) de Alemdarın Hezargrat Âyanlığına intihabı dolayısiyle Hezargrat ahalisinin hükûmete gönderdikleri mahzarları kabul edilmiştir [2].

[1] Dolap 1 sandık 15 hattı humayun 25.

[2] Dolap 1 sandık 16 hattı humayun 35 in melfufu «Dergâhı âli kapucu başılarından ilâhazihî el'an kazai merkumenin (yani Hezargrat) ın umuru husus-larını rüyet ve idare eden Mustafa Ağa, kulları maiyetinde olan ağavat kulları ile Totrakanda mütehassın olan Manav ve İbrahim ve Celil oğlu ve sair serkerdegânı muhasara ve her nekadar muharebe ve mukatele olmadı ise de dahi bairadei aliye serkerdegânı merkume rey verilüp tarafı kullarına celbolunduktan

Alemdar Mustafa Ağa, efendisi Tirsiniklinin öldürüldüğü (1221 cemaziyelâhır) ibtidalarına kadar Hezargrat Âyanlığında bulunmuş ve Ismail Ağanın istilâ ve işgal etmiş olduğu yerlerin işgalinde mühim faaliyeti görülmüştür.

Rusçuk Âyanı Mustafa Bayraktar:

Tirsinikli İsmail Ağanın ölümü Şimalî Balkanlarda yeni bîr vaziyet ihdas etmiştî. İsmail Ağanın hasmı olan Yılık zade Süleyman fırsat bularak derhal faaliyete geçmiş ise de muvaffak olamamış, Hezargrat Âyanı olup kırk küsur kaza Âyanı tarafından kendi üzerlerine Âyan intihap edilen Bayraktar Mustafanın sillesini yiyerek çekilmeğe mecbur olmuştur. Balkanların cenubunda Tirsiniklinin körüklediği nizamı cedit aleyhtarlarının kıyamı hadisesi [Edirne vak'ası] henüz sükûnet bulmamış ve bu muhalefetin teskinine çalışan Serezli İsmail Beyin muhalifleri dağıttığına dair henüz bir haber alınmamış olduğundan belki muhalifleri tahrik eder korkusiyle hükûmet Alemdar Mustafanın Rusçuk Âyanlığını tanımağa mecbur kalmıştır. Bu hususa dair olan vesikalar Alemdarın Âyanlığı hakkında bizi epeyce tenvir eylemektedir.

Tirsinikli İsmail Ağaya ait kısımda yazıldığı ve Silistre valisi Yusuf Paşanın İstanbula gönderdiği arizasından anlaşıldığı üzere İsmail Ağa defnedildikten sonra Hezargrat Âyanı Alemdar Mustafa Ağa hemen Rusçuğa yetişerek Tirsiniklinin en mutemet ve en kıdemli adamı ve kuvvetlerinin serkerdesi bulunması dolayısiyle Tirsinikliye tâbi diğer Âyanların ittifaklariyle Rusçuk Âyanlığına intihap edilmiş ve bu intihap işi olup bitinciye kadar keyfiyet hükûmete bildirilmemiştir.

Yusuf Paşanın arizasından başka sabık Eflâk Voyvodası Kostantin de [1] efendisi İsmail Ağanın ölümünü duyar duymaz He-

sonra ahalii Hezargrat kapucubaşı mumaileyhe hezar sathezar rica ve ibram ederek hâhü nâhah Hezargrada celp ve şimdiye kadar umuru hususlarını eğerçi rüyet ve idare ettirdiler; ancak mumaileyh kullarının Hezargratta ikamet ve umuru hususlarını rüyet etmesi» ahalinin mukaddema hükûmete takdim ettikleri niyaz ve istidalarına mebni olup devlet tarafından izin ve ruhsatı havi elinde bir senet olmadığından bu defa maktul Manav Celil oğlu kuvvetlerinin takibine memur idügünden eline Âyanlık beratının verilmesi istirham olunmuş ve bu defaki müracaati kabul olunarak Bayraktar Mustafa Ağanın Hezargrat Âyanlığı tasdik edilmiştir.

[1] Osmanlı Devleti, Rusya ile Fransanın Pariste imzaladıkları ahitnâmede Türkiyenin temamiyeti mülkiyesi ve istiklâli maddesine bakarak ve bu hususta Fransa sefiri Sebastiyaninin teşvikına da kanarak fırsatı kaçırmamak için Rusya hesabına çalışan Kostantin İpselântiyi azletmiş ve bundan başka hakkında bir şübhe olmıyan fakat müstagniyâne hareket eden Aleksandr Morozi Beyi de değiştirmişti.

zargrat Âyanı Mustafa Alemdarın süratle (Rusçuğ) a yetişerek Âyanlığa intihap edilmiş olduğunu bildirmiş ve bundan başka Tirsiniklinin Rusçuktaki sarrafından İstanbuldaki şerikine gelen ermenice mektupta da Mustafa Bayraktarın Rusçuk Âyanı olup bütün asker ve serkerdelerin ve kırk bir adet kaza Âyanının kendisine biat eylediklerini yazmıştır. Yine bu sarrafın yazdığına göre Alemdar, Tirsiniklinin muhallefatına katiyen el sürmiyerek borçlarını verdikten sonra bakiyesini hazineye gönderecek ve Âyanlığının tasdiki için İstanbula mahzar takdim edilecek imiş.

Tirsiniklinin vefatını böyle üç, dört yerden haber alan hükûmet bu havalinin sureti idaresine dair bir شورا şûra akdiyle bir karar vermeği münasip görmüştü; bu hususa dair verilecek karara Yılık oğlu Süleyman Ağanın da mütaleası sorulmuştu. Müzakere neticesinde hükûmet Mustafa Alemdara yalnız Rusçuk Âyanlığının verilmesini ve İsmail Ağanın üzerinde olan Tırnova Voyvodalığının iltizamla idaresini muvafık görmüş ve Silistre eyâletine de Bekir Paşanın tayinini tensip eylemiş ve müzakere neticesini şu telhisle padişah Üçüncü Sultan Selime arzeylemişti.

Şevketlû Kerâmetlû Mehâbetlû Kudretlû Velinimetim Efendim Padişahım,

Hânı vesiünnevali ihsanlarından mazhar olduğu niamı gayrı mütenahiyenin teşekkür ve mahmedetini bilmiyerek marzii zıllullahilerinin hilâfı mütecasir olduğu sui amalinin min kıbelirrahman mücazatına mazhariyetle âzimi darülbevar olan Tirsinikli oğlu melûnunun tesiri enzârı haşemi mulûkâneleriyle şişei hayatı hamden livahibilataya şikest olduğu habert tahakkuk idüp in'idam ve helâki haberi sıhhat eserine dair sabık Eflâk Voyvodasından tevarüt ile maruzu huzuru şâhaneleri kılınmış olan tercemei tahrirat mealine nazaran haliki mezburun vefatından sonra cümletülmülk ve umdei rüesayı müteallikatı olan Mustafa Alemdar irişüp etraf ve eknafta olan haşerata yerlü yerinde kıyam etmek üzre haberler ve kâğıtlar neşr ile Tirsinikli oğlu yerine kuud etmiş ve Rusçuğa Âyan olmuş idüği mealleri münfehim ve müsteban ve bu veçihle îzam suretinde Voyvodai mumaileyhin yazması haşa uyunu devleti doldurarak kalıbı kalıbına Tirsinikli zadeliği Mustafa Alemdara izafe suretinde istihsal etmek tarafı garezgiranesinden münşeip ve mütevellit olacağı mütebadiri ezhan ise dahi haliki mezburun ol tarafta sarrafı olan tarafından

Âsitanede mukim şerikine gelen ermeniyyülibare bir kıt'a varakada Alemdarı mezbur Rusçuğa Âyan olup mecmuu asakir rüesası ve haliki mezburun refte refte istilâsına geçen kırk bir adet kaza Âyanları tecdidi biat etmiş olduğu ve canişini merkumun meramı Tirsinikli oğlu emvalinden bir akçeye taarruz etmiyerek düyununu badeleda bakiyesini canibi mirîye irsal ve kendüsi için arzı mahzar dahi isbal etmek niyeti idügi muharrer ve mastur olduğundan sarrafı mesfur getürüp varakai mersuleyi irae ve mezburu isticlap için bir iltifatname yazdırılarak emvalin muhafazası ve Rusçuk Âyanlığı ve Tırnova Voyvodalıklarının vesair iltizamatın idaresi ve emvali mukayyedelerinin muharesesi vesayası tahrir ve mahsus bir âdem ile tesyir olunmasını marzii hayrhahide ifade etmekle ol veçhile öteden sarrafa kâğıt yazdırılması mersum vasıtasiyle iradei devleti bir yoklama edip ihtarları vechile kâğıt ve âdem tahsil edebilirlerse işte devlet Tirsinikli oğlu yerine Mustafa Alemdarı ik'at ve ipka etmiş ve her mahalli takımı takımına ana havale etmiş şayiasını mütarakkibi irade ve müntazırı muamele olan kazalar ahalisine vererek irsalini iltimas ettikleri âdemi gûya devletten ipka getürmüş suretine koyup meramlarını terviç garazına mebni olacağı zâhir ve hiç ip takılmamak dahi cayiz olmayup iktızayı maslahata nafi olarak teşebbüs olunacak tedbir ve usul her ne ise icrasına kadar mezburu oyalamak lâzimeden idüği emri bâhir olduğundan tarafı çakeriden Alemdarı mezfura bir mektup yazdırılup mazmununda Tirsinikli zadenin mücazatı sui amali olarak vücudu ref' olmuş olduğundan Rusçuga varup muhafazai emval ve haşerata ikdam ve gayret eylediğin sarrafa yazdırdığın kâğıt mefhumundan müsteban olarak ve sen müteveffa gibi olmayup âkıl ve sadakatkâr olduğunu istima etmekte iken bu gûna tavır ve hareketin memulümüzü tasdik eyledi; göreyim seni müteveffanın emvalini muhafaza ve berulerde olan haşeratı def'u celbe dikkat eder isen itikadımızı tasdik ve tekit etmiş olursun zeminleri tastir ve adem gönderilmesi tecviz olunmayarak tarafına verilip tensip olunduğundan başka asıl bunların hasmı olan Yılık oğluna dahi bir kâğıt yazdırılup Tirsinikli zadenin vefatı takribiyle haşeratı müctemiasının dağılması ve kazaların nizam ve rabıtası ne makule esbap ve tedabire menuttır serian mütaleatını tahrir edesin deyu istilâmı, tedbir

olunmuş olmağla on, on beş güne kadar mumaileyhten cevap vürudu ve Mustafa Alemdardan dahi arzı mahzar zuhûru ile taayyün edecek suret ne ise malûm olabileceği bedihî ise dahi işitildiğine göre Tirsinikli oğlu müdürlerinin muteber ve nüfuzlusu Mustafa Alemdar olup sairlerine nisbetle ehvencesi imiş ve Edirneye tevarüt eden Köse Ahmed efendisi merkumla zıt olduğundan mezbur Köse Ahmed Edirneden avdette Ahyoluya gitmiş ve berulerde olan haşeratlarını yanına celbe ve Ahyoluda istihkâm ve takviyete başlamış deyu rivayet olunmakta olduğundan bu surette dur bakalım nice olacak diyerek hali üzere terk olunsa mezburler maslahatlarına muvafık eracif neşriyle her biri üçer, beşer kaza zabt ile Tirsinikli oğlu kat'a gebermemiş gibi Silistre eyaleti yine mezburlar elinde kalacağı aşikâr ve bu mütaleaya göre devleti aliyyeye göre olunacak tedbir ne ise bilmutalea kararı verilüp icrasına bir taraftan teşebbüs olunması lâzım geleceği bedidar olmak hasebiyle çakerleri ve maiyeti bendegânemde olan kulları bir yere gelüp bu maddeyi dûrü diraz müzakere ve teemmül ve mütalea eylediğimizde müteveffayı mezburun iktisap eylediği sureti tagallüp ve istilâ defaten hâsıl olmuş şeylerden olmayup refte refte vakit ve maslahat icabiyle bazı cesimce mukataalar ve iltizamlar ve mesulüne muvafık ve takviyetini müstelzim müsaadeler verilerek ol kuvveti tahsil edüp kendüsi dahi bir hain şahıs olduğundan bu sureti kesb ile Midye'ye kadar zabt eyledi . . . . . . bu takdirce devlete lâzım olacak usul şöyle hatıra geliyor ki iptidayı emirde her kes celp ve telife ve انذار *inzar ve tahvife muktedir âkıl ve müdebbir bir vezire Silistre eyaleti tevcih ve ihsan ile Yılık zade ve İbrail nâzırı müşarünileyh emir ve reyi üzre hareket etmek üzre memur kılınup . . . . . ol dahi Şumnı veyahut civarında münasip bir kazada ikamet ile evamiri mezkûreyi tarafından tahrirat ve buyuruldılar neşriyle kazalara gönderüp her bir kaza Âyanı kendü kazasını idare ile tebaiyetten çıkarması (yani Rusçuğa tâbi olmaktan çıkarması) ve beyinlerine tefrika düşürerek hakîmane kullanup refte refte ısındırarak erbabı tagallüp istîlâsından kurtarması vesayası ol valiye tebliğ olunmak . . . . . . ve Mustafa Alemdar rivayetlere nazaran sairlerine nisbetle ehven olduğundan maslahat kabarmamak için ele alınmak lâzım ise dahi merkuma Tırnova Voyvodalığı dahi verilse çünkü Tırnova Voyvodalığı menfaatlü cesimce*

bir iltizam olup Tirsinikli zadenin kuvvetine sebep Tırnova Voyvodalığı olduğu erbabı vukuf beyninde mütevatir ve mervi olduğundan merkum Mustafa Alemdar Rusçuk Âyanlığile iktifa ve kanaat eylemiş ve böyle kanaat eder ise kenduye bir şey denilmiyeceği vali marifetiyle ifade ettirilerek temin olunup Tırnovaya dahi Âsitaneden muktedir ve dirayetkâr bir mültezim tedarikiyle kuvvetlüce şimdiden irsal olunmak ve Ahyoluya dahi kezalik bir emin tedarikiyle Kösei mahudun hesabı görülüp mültezimi lâhika ahz ve itasını teslim eylemesi ..... ve Silistre eyaletine ..... mevcutlarda Bekir Paşa olmakla sairlerine nisbetle ehven ve dûrendiş olduğundan elverir gibi görünür: İşte bizim mütaleamız böylece olup....„

Hükûmdar, bu telhisin üzerine yazdığı derkenarda:

Benim vezirim

Takrir mucebince tanzim eyleyüp iktıza eden kâffei tedabire dikkatlü mübaşeret edesin Huda muvaffak eylesün.

demişti. Bu telhiste Alemdarın ehven ve mutedil olduğu ve ele alınması icabettiği beyan edilmekte idi. Hükûmetin Âyanlık işinde ihtiyatlı davranmasında hakkı vardı; çünkü Tirsinikli oğlunun birçok kazaları nüfuzu altına alarak gösterdiği faaliyet ve Yılık oğlu ile aralarındaki muhasame o mıntakada huzur ve asayiş bırakmamıştı. Alemdar, mutedil bir şahıs olduğundan Silistreye tayin olunacak bir müdebbir vali, Yılık oğlu, İbrail nâzırı ile Alemdar arasını telif edebilirdi. Eğer Alemdar Mustafa, Rusçuk Âyanlığında Tirsinikli gibi serbest bırakılırsa bu tarafların idaresinde hükûmetin hiç bir nüfuz ve ehemmiyeti kalmıyacaktı. Fakat böyle isabetli düşünen hükûmette kararını tatbik ettirecek kudret yoktu. İşin cereyanı, Mustafa Bayraktarın göstereceği harekete bağlı idi.

Şûrâda verilen karardan bir kaç gün sonra Mustafa Alemdarın Rusçuk Âyanlığına intihabına dair mahzar gelmişti. Bu mahzar münasebetiyle keyfiyet yine şûrâda görüşülmüş ve evvelki kararı teyiden sair kazalara karışmamak üzere Alemdarın yalnız Rusçuk Âyanlığında bulunması takarrür etmiş ve keyfiyetin bir an evvel tebliğine lüzum görülmüştü.

Burada nazarı dikkati celbeden bir nokta var. Sadrıâzamın telhisinde, Mustafa Alemdarla Tirsinikli adamlarından Ahyolu Emini Köse Ahmed Efendinin aralarının açık olduğu yazılıdır.

Hükümdar bu kayitten istifade ile icabında Alemdar aleyhinde kullanılmak üzere Köse Ahmed Efendinin Devlet tarafına celbedilmesini sadrıâzama emreylemişti. Mustafa Alemdarın Âyanlığının tasdikı hakkında gelen mahzarın müzakeresiyle verilen karar aşağıdaki telhis ile padişaha arzedilmişti.

Şevketlû, kerâmetlû mehâbetlû kudretlû velinimetim efendim pâdişâhım,

Devleti aliyyelerine teyidâtı ilâhiyye âsârından olarak tesîri inkisâr-ı mülûkâneleriyle Tirsinikli oğlunun vücudü hiyânetnümûdı izâle olunmuş olduğuna binâen hâlik-i mezburun ziri zabtına geçmiş olan Deliorman vesair ol havali kazalarının tahtı râbıtaya ithaliyle nizam ve asâyişi bilâd esbâbı istihsali lâzimeden ve hâlik-i mezburun ol tarafta olan sarrafından Dersaadetteki şerikine yazdığı mektupta Rusçuk âyanlığının kendüye ihalesi istirhamını hâvi Hezargrad Âyanı Mustafa Alemdar tarafından arzı mahzar vürud edeceği muharrer olmaktan nâşi mezbur Alemdara ve Yılık oğluna ne vechile mektuplar yazılmış olduğuna ve ol havâlinin nizamına dair memurîn kullariyle ne gûna müzakere sebkat etmiş idükine dair merfû-ı pişgâhı cihandârileri kılınan takrir-i çâkeri balâsına ,«takrir mucebince tanzim eyleyüp kâffei tedâbire dikkatlü mübaşeret idesin huda muvaffak eylesün» deyu hattı humâyun-ı şevketmakrun-ı tâcidârîleri şerefrîzi sudûr olmuş ve Mustafa Alemdardan vürudu muntazar olan arzı mahzar bu defa tevârüd eylemis olmak hasebiyle dünkü gün maslahat-ı âhar zımnında nezdi çakerîde akdolunan meclisi meşverette zikrolunan takriri çâkerî ve vârid olan arzı mahzar kıraat birle bu husus dahi müzakere olundukta vakıa Tirsinikli oğlunun vücudü kalkmış olduğundan müstevli olduğu kazalar ahalisinin celp ve telifiyle nizâmı âslîsine irca kılınarak asâyişi bilâd ve istirahat-ı ibâda dikkat iktızâyı haldendir ve vakıâ zikrolunan takrirde münderic olan arâ ve tedâbir vaktü hâle ve îcâbı maslahata muvafık olmak hasebiyle bu tedbir cümle indinde müsellem olup sair kazalara karışmamak üzre merkum Mustafa Alemdarın Rusçuğa âyan nasbı maslahata çespan olup zira istima olunduğuna nazaran merkum sairlerinden ehven olduğundan kat'ı nazar iptidâi emirde unf ve şiddet muamelesi

gösterilmeyüp celp ve telif kılınarak nizam ve âsâyiş esbabının istikmali muktezâyı maslahatı vakitten olduğuna binâen ve merkum Mustafa Alemdar dahi Rusçuk Âyanlığının kendüye ihalesini arzımahzar irsaliyle istirham etmiş idügine ibtinâen yalnız Rusçuk Âyanlığının merkuma ihalesi münasiptir ve celp ve telif ve inzar ve tahvife muktedir Silistire eyaleti tevcihine filhakika Bekir paşadan münasibi yoktur; velhasıl takrir-i mezkûrda mastur olan tedabir ve âra müstahsen olmağla ol usûl üzre hareket olunmak iktıza eder ve bu tedâbîrin icrası teahhur kesbeder ise Mustafa Alemdar, Tirsinikli oğlunun yerinde yerleşeceği mülahazasına mebni tehiri mahzuru müstelzemdir....„

Hükûmet arzı mahzarla Âyanlığa talip olarak sâdıkane hareket eden Alemdarın Rusçuk Âyanlığını kabul etmek istiyorsa da [1] Tirsinikli oğlu İsmailin büyük servet sahibi olmasına sebep olan Tırnova Voyvodalığını vermek istemiyor ve bir de Alemdarın yalnız Rusçuk mıntakası dahilinde kalmasını ve diğer mıntaka Âyanlarının işlerine müdahale etmemesini arzu ediyordu. Halbuki Tirsinikli oğlu, Silistire ve etraf köyleri müstesna olmak üzere Silistire eyaletine tamamen sahip olduğundan bu eyalet dahilinde âdeta müstakil gibi hareket etmekte idi. Buna binâen hükûmet Alemdarın ayni kuvveti ele almasını mahzurlu gördüğünden anı yalnız Silistire eyaletindeki muhtelif kaza Âyanlarından biri olarak tanımak istiyordu. Fakat İsmail Ağanın vefatı üzerine anın kurduğu düzen bozulmıyarak Hezargrat Âyanı, hemen bütün Silistire eyaleti (Silistire kasabasındaki Yılık oğlu müstesna) Âyanlarının ittifakıyle Âyanlar Âyanı olmuştu.

Hükûmetçe verilen karar üzerine Silistireye Bekir Paşa gidecekti; fakat bu iş olmamış; bu defa Silistireye vezaretle Tirsiniklinin aleyhtarlarından İbrail nâzırı Laz Ahmet Ağanın valiliği takarrür etmiş ve kendisine sadrıâzam tarafından mufassal bir

[1] (Rusçuk Âyanı Tirsinikli İsmail Ağa musâbı dânei tüfengi kaza... ve rehrev-i mehlukei hebâ oldukta mütehayyizânı etbâından Alemdar Mustafa Ağa makamına zorbuâzûyi kuvvetiyle اصلا îtilâ etmeyüp tahsili rızâyı devlet için izhârı veçhi mülâyemet ve arzı mahzar irsaliyle muktezâyı adaba riâyet eylediğinden mâada müteveffadan görülen heyûlâyı şiddet bu taraftan kabul edildiğini müşahede, zarurî meramına bâdii müsaade olmagla makamı sadaretten mektubı tahrir ve vezir kethüdası bulunan Mustafa Refik Efendi tarafından tebşir olunup...) Âsım tarihi, C. 1, S. 215.

mektup gönderilmiştir; bu mektupta İsmail Ağa ile Alemdar hakkında aşağıdaki mütalea yürütülmekte idi:

“.... Merkumun [yani Tirsinikli oğlunun] ref’i vücûdü müyesser olmuş ise dahi tebeasından Hezargrad Âyanı kapucı başı Mustafa Ağa anın yerine çöküp Rusçuk Âyanlığının kendüye ihalesini mutazammın ahali tarafından arzı mahzar takdimi ve sûreti rızacûyi ve ubudiyette arzıhal terkimi ile müsâadei seniyye istid’a eylediğinden ve Köse Ahmed efendisi vasıtasiyle beru Rumeli kazaları [Cenubî Balkan kazaları] fesadında kullandıkları haşerat şu havâlide bulunmak cihetiyle ağayı merkumun mes’ulüne ademi müsâade sureti gösterilse şâyet haşerâtı merkumeyi ziyade tahrik ve ifsad etmesi ve müsâade olunmak suretinde geru çekilmesi agleb olduğundan hasbelmaslaha yalnız Rusçuk Âyanlığı için mumaileyhe bir kıt’a mektup tahrir ve mazmununda «Tirsinikli zadenin muhallefatını zayi etmeyüp hıfzedesin; seni dahi çünkü Rusçuklu istemiş Rusçuğa Âyan olasın» yollu tabirat ile bazı nesâyih dahi tastir ve müteveffâyı mezburun muhallefatı içün kapucı başı Cihanzâde Hüseyin bey mübaşir tayin olundu; lâkin bâlâda zikrü beyan olunduğu ve nezdinizde beyandan müstağni olduğu üzre müteveffâyı mezbur Silistire eyaletinde kâin bilcümle kazaları istîlâ ederek ister istemez kazalar Âyanlarını pençesi altına alup kendûye tebaiyyet ettirerek havalii merkumenin nizam ve asâyişini ihlâl etmiş ve ötedenberu kazalarda serdar olanlar Yeniçeriye karışup Âyan bulunanlar dahî umuru kazayı rüyet edegelmişken merkum kâffei umuru Âyanlığa hasrederek cümlesini almış olduğundan muhalifi olan kazalar Âyanları dahi baş kaldıramayup tav’an ve kerhen itaate mecbur ve merkumun bu vechile tagallübü cihetiyle her kim Silistire valisi nasbolunsa varup eyaleti zapt ve idare etmek ve varidat-ı eyalete destres olmaktan dûr ve mehçûr olduğundan gayrı giderek evâmiri pâdişâhînin tenfiz ve icrâsı dahi mümkün olmayarak havâlii merkumenin ne surete girdiği cenabınıza tarif ve beyandan müstağnidir..„

Tahriratta Tirsinikli hakkında bu mütalea yürütüldükten sonra Alemdar Mustafa Ağaya dair de şu sözleri okumaktayız:

"... Mezburun vücûdü kalkmış iken anın yerine kendû gibi bir çıban yetiştirmek mülkdarlık şurutuna münâfî ve merkumun yerini tutmak sevdasında olan Mustafa Bayrakdarın ol kadar nefeslenmesine ruhsat ve fırsat vermeyüp nihayet anı Rusçuk ve Hezargradtan gayriye karıştırmamak üzre eyâleti mezkûrenin hüsnü nizama idhali tedbirine sarfı makderet etmek ....„

üzere ve İbrail nâzırlığı uhdesinde kalmak şartiyle Laz Ahmed Ağanın vezaretle Silistire Eyaletini kabulü istenmektedir.

Nâzır Ahmed Ağa İbraildeki iyi idaresi, devlete karşı sadakati ve ayni zamanda cesareti ile tanınmış olup Tirsinikli gibi serkeş mütegallibeden değildi; İstanbul, Alemdarın, Tirsinikli vadisinde gideceğini bildiğinden oraya en son Ahmed Ağayı münasip görmüştü; fakat efendisine aleyhdar olan İbrail nâzırını, Alemdarın hoş karşılamıyacağı da şüphesizdi. Ahmed Ağayı vezareti kabule imâle için Tirsinikliye ait Tırnova, Ziştoy iltizamlarının da kendisine verileceği ve Silistire eyaletinin daimî surette uhdesinde kalacağı vâd وعد olunarak vezaret menşurunun bir iki güne kadar yazılıp gönderileceği de bildirilmek suretiyle emri vâki yapılmıştı; fakat biraz aşağıda kaydedildiği üzere bu sırada Silistire kasabasının Alemdar kuvvetleri tarafından işgaliyle İbrail'e kaçan Yılık oğlunun orada muhasarası hükûmetin pilânlarını altüst etmiş ve Alemdara karşı tedbir aramak ile meşgul hükûmet, ona mümâşat ederek vâki hâdiseleri olduğu gibi kabule mecbur olmuştur.

Ahmed Ağanın Silistireyi kabul etmemesi veya buna itiraz edilmesi üzerine Silistire valiliği oraya en yakın olarak Hotin muhafızı Mehmed Paşaya verilmiştir [1]. Mehmed Paşaya gönderilen fermanda, Yılık oğlu Süleyman, Mustafa Bayraktar, ve İbrail nâzırı Ahmed ve Selvi Voyvodası Hasan Ağayı hüsnü idare ile yekdiğeri aleyhine bir gaile çıkmamasına dikkat eylemesi tavsiye olunmuş ve ayni zamanda Yılık oğlu ile diğer üç kişiye de hükûmetçe vesâyâda bulunulmuştu; işte bu sırada, yani Mustafa Alemdarın Rusçuk Âyanlığını müteakıp onun kudret ve nüfûzunu gösteren bir fırsat zuhûr etmiştir; o da, Silistire mütesellimi ve Deliorman

[1] Alemdar Mustafa Ağanın, 1221 Şaban 19 tarihli cevap olarak kethüdayı sadrı âlî Mustafa Refik Efendiye gönderdiği tahriratta, Silistire eyâletinin Mehmed Paşaya tevcih buyurulduğundan ve Yılık oğlu vakti gibi meydanda bıraktırılmayup makarrı hükûmetine ithal ve tahsili rızalariyle hareket edileceğinden bahseylemektedir (sûreti vesikalar arasındadir.).

Âyanı Yılık zade Süleymanın Tirsiniklinin işgali altına girmiş olan Yenipazar kazası taraflarına ansızın hücum ile istilâya başlamış olmasıdır.

Süleyman Ağa, Silistire ahalisiyle müttefikan Silistireyi zaptederek Tirsinikli takımına Silistireden su içirmemek suretiyle aralarındaki münaferet ve kıtâlin o havaliyi ne hale getirdiğini bilmünasebe hulâsa etmiştik. İsmail Ağanın ölümünü fırsat bilen Yılık oğlu, Gâvur Hasan namındaki bir serkerdesiyle ve üç beş yüz kadar kuvvetle (Yenipazar) taraflarını zaptetmeğe başlamış olduğundan bunu haber alan Mustafa Alemdar: «Böyle giderse elimizde Rusçuk kazası dahi kalmaz» diyerek kendi tarafdarlarından Satı oğlunu Silistire üzerine tayin edüp Silistire ahalisinden de gizlice el alarak ahaliyi temin etmekle zaten anasıl Silistireli eşraftan olan (Satı oğlu) bir gece ansızın Silistireyi basıp şehre girmiş ve vaziyetten haberdar olan Yılık oğlu maiyetindeki birkaç adamiyle Silistire kalesinin su kapısından binüp İbrail tarafına kaçmıştı. Alemdar kuvvetleri bu fırsatı kaçırmıyarak hemen o tarafa gidüp (İbrail)i muhasara etmişler ve burada buldukları tarafdarlarla da İbrail varoşunu alıp Nâzır Ahmed Ağayı bin nefer askeriyle iç kaleye çekilmeğe mecbur eylemişlerdi [1].

Alemdarın kuvvetleri bir taraftan Yılık oğlunu takip ve İbraili muhasara ederlerken diğer bir kısım kuvvetleri de Ahyolu emini Köse Ahmed Efendi kumandasında Yenipazar üzerine gelmişler ve orada da Gâvur Hasan ve Odacıoğlu Seyfullahı tazyik eylemişlerdir; Yılık oğlunun âkıbetinden haberdar olan Gâvur Hasan yardımdan ümidini keserek Yenipazar ve Aydos taraflarını terk ile Cenuba, Kırklareline doğru kaçmışlardı. Alemdar bundan başka kendisine muhalefet edebilecek olan Selvi Âyanı Hasan Âğa üzerine de kuvvet gönderüp orayı muhasara ettirmiş ve Köse Ahmed Efendi vasıtasiyle İslimiyeyi de işgal ettirince hükûmet ister istemez Alemdara güler yüz göstermeğe mecbur olmuştu. Tirsiniklinin işgali altındaki yerleri çok gören İstanbul, daha fazlasiyle yani Silistre, Aydos ve İslimiye kazalarının da Alemdarın nüfuz mıntakası olmasını kabul etmiştir.

Alemdar Mustafa Ağa, Silistreyi işgalden sonra ora Âyanlığına Satı oğlunu inha etmiş ve gönderdiği arizası Silistre valisini içeri

[1] Fotoğrafisi ve sureti aşağıda vesikalar arasında bulunan telhisten.

almak yani Silistrede oturtmak şartiyle derhal kabul edilmiştir [1]. Bundan başka Alemdarı hükûmete karşı ısındırup muhalefetin önüne geçmek için İstanbulda bulunan Alemdar taraftarlarından gümrükçü Hasan Ağa, Babıâliye davet olunarak bu yolda kendisine talimat verilmiştir. Bundan başka evvelce Buğdan Voyvodalığından azledilerek İstanbula gelirken Alemdar Mustafa Ağa ile görüşmüş olan Aleksandr Mavrozi Beyden malûmat alınmıştır. Bir müddet sonra Mavrozi Bey tekrar Buğdan Voyvodalığına [Rusların müdahalesiyle] tayin edildiğinden teşekkür için bir gece sadrıâzamın dairesine giderek görüştüğü sırada söz Alemdar Mustafa Ağaya intikal eylemiş ve Voyvoda, Alemdar hakkında şu mütaleada bulunmuştu:

"Merkum Mustafa Alemdar Tirsinikli oğlu gibi mecnun ve halkın ırzına musallat olmadığından ekser kazalar ve emniyet etmiyen mahaller dahi kendüye meyil ve bîat eyleyüb elyevm yedinde kırk beş adet kaza olduğundan Tirsinikli gibi olmayup kuvveti ziyade olduğunu ve bunlar eşhas makulesinden olduklarından Devleti Aliyeye televvün azviyle ademi

---

[1] Alemdarın Satı oğlunu Silistire Âyanlığına inhası hakkında 19 Şaban 1221 tarihiyle gerek Sadrıâzam İbrahim Hilmi Paşaya ve gerek sadrıâzam kethüdası Mustafa Refik Efendiye olmak üzere iki tahriratı vardır. Refik Efendiye gönderdiği mektup, evvelce Refik Efendi tarafından bazı vesayayı havî irsal olunan mektubun cevabıdır. Burada kendisinin sadık ve devletin rızasını tahsile çalışan itimada lâyık bir adam olduğunu ve bazılarının kendi aleyhindeki münafikane sözlerine ehemmiyet verilmiyerek bu hususta kendisinin haberdar edilmesini istirham ettikten sonra Silistireye Âyan olarak inha ettiği Satıoğlu [Satı oğlu] hakkında şöyle diyor:

«. . . . Silistire ehalileri Yılık oğlunu istemeyüp Satızade kullarını Âyanlığa celp ve keyfiyeti bâbı muallâya arz ve merkum kullarının Âyanlığa rahmen lilfukara müsaadei aliye buyurulmasını istid'a etmiş olduklarına binâen olbabda himemi aliye şayaniyle canibi seniyyülmenakıbi hazreti sadaretpenahîden bir kıt'a mektub-ı emrüslûp ısdar ve gelenler ile tisyar ve keyfiyet tarafı bendelerine dahi terkim ettirildiği vesâyâyı seniyeden malûmu çâkeranem oldukta evvelkiden ziyade hüsnü sıyt tahsil ve Silistire eyâleti devletlû Mehmed Paşa Hazretlerine tevcih buyurulmuş olduğundan Yılık oğlu vakti gibi meydanda bırakılmayup makarrı hükûmetine ithal . , . . . »

Rusçuk Âyanı Alemdarın sadrıâzama gönderdiği tahriratta «berveçhi meşruh hüsnü nazarı asafâneleriyle kâmyab oldukça ve çakerleri tarafına ol veçihle muamele buyuruldukça rızayı seniyeden hariç zerre miktarı harekette bulunmak muhal endermuhal olup aleddevam devleti aliye uğruna baş ve canımı fedada tecvizi kusur etmiyeceğim» demektedir. (Dolap 1, sandık 20, evrak 41). Arizanın bu kısmı dikkatle gözden geçirilirse itaati şarta muallâktı. Tatlılıkla iş gören Alemdar bu koltuklama ve iltifat ile hakikaten gayret ve faaliyete getirilmiştir ki bu hususta Üçüncü Sultan Selimin mühim dahli vardır.

emniyetleri derkâr olmağla gelirken mulâkatımda ademi emniyetine dair vafir sohbetler iradeyledi; ben dahi akayidini tekzip ile teminine dair vâfir şey söyledim„.

Bunun üzerine sadrıâzam voyvodaya, "Alemdara mektup yaz ve kendisi hakkında teminat aldığını beyan ile geçerken ayni suret ile Alemdarı tatmin et„ demiş, Buğdan Voyvodası da söylendiği gibi yapmıştır. Alemdarın, hükûmete televvün isnadı ve emniyetsizlik göstermesi tamamen doğru olup bu hal âdeta padişah başta olarak osmanlı devletini idare edenlerin şıarından gibi idi.

Mavrozi Bey bu mükâleme esnasında Alemdarın devletçe matlup üzere kullanılabileceğini beyan ederken İbrailin Mustafa Alemdarın eline geçmesinin iyi olmayacağını ve eğer İbrail nâzırına galebe ile orayı işgal ederse canı sıkıldığı gibi İbrail ve Kalas iskelelerini set ile İstanbul erzakını kesebileceğini söylemiştir. Bunun için Mavrozi Bey, İbraili zabtetmeden evvel Alemdara nashat ile oradan ayrılmasını temin edeceğini ve eğer zabtetmiş ise (burasının senin elinde bulunması sana muzırdır) diye bizzat Alemdarı iknaa çalışacağını sadrıâzama vadetmiştir [1].

Alemdara karşı mülâyimâne hareket edilmesi velev zâhirî olsa da Silistre havalisinde devletin nüfuzunu iade eylemiş, o zamana kadar Silistreye giremeyen valilerin eyalet merkezinde bulunmaları temin olunmuştur. Alemdarın Rusçuk Âyanlığını müteakıp Kapucıbaşılık rütbesine ilâveten kendisine (Mirahurı evvel payesi) de verilmiştir [2].

Alemdar Mustafa Ağanın Âyanlığı Osmanlı Rus harbine tesadüf etmişti. Mustafa Ağa bu sırada, bir taraftan Rusçuk Yergöğü ve Tuna sahillerini tahkim ve bir taraftan da çay ve dereleri tesviye ettirmeğe başladı. Bu suretle çorak yerler ziraate elverişli hale getirilecekti. Bundan başka halkın üzerindeki mütegallibelerin aldıkları gayrı meşru vergileri ve angariyeyi kaldırdı; bu hal gerek asayişsizlik ve gerek tegallüpten bıkup memleketi terketmiş olan halkın yerlerine dönmesine sebep olmuştu [3].

[1] Fotoğrafisi ve sureti eserin sonundaki telhisten.

[2] .Âsım tarihi, C. 1, S. 194 ve Alemdarın Vezaret menşuru mukaddimesi.

[3] Arapyan Efendi, Alemdarın askerini takviye ile Rusçukta 36 çeşme ile han ve kervansaraylar yaparak Rusçuğu istihkâmlarla takviye edip depolar, ambarlar tesis eylediğini ve şehri teshiri gayrı kabil bir hale koyduğunu metindeki mütalâalara ilâveten beyan etmektedir.

Alemdarın Vezir olması:

Bu sırada Sırplıların isyanı devam ediyordu; bunlar Kara Yorginin serkerdeliği altında ayaklanmışlardı; bilhassa Ruslar bunu fırsat bilerek tahrikâttan hâli kalmıyordu; Avusturyalılar da Ruslara nispetle daha az olsa da tahrikâttan hâli değillerdi; ve her ikisi de Osmanlı devletine tesir yaparak Sırplılara muhtariyet verilmesinde birleşmekte idiler; Fransa bu tekliflere muarız olup Türkiyenin dahilî idaresine hiç bir devlet karışamaz diyor ve Osmanlı hükûmetini mukavemete teşvik ediyordu [1]; Rusya ve Avusturyanın tekliflerini reddeden hükûmet, seri bir hareketle bu isyanı bastıramayordu; iş uzadı, bunun arkasından (1221 H. 1806 M.) de çıkan Rus harbi üzerine Ruslarla, Sırpların birleşmeleri tehlikesi baş göstermişti; fakat bu sırada Rusçuk Âyanı Alemdar Mustafa Ağanın Ruslara vurduğu darbe bu tehlikeyi önledi ki bu hizmetini daha aşağıda kısaca anlatacağız.

Devlete uzun müddet isyan ettikten sonra Vidin muhafızlığiyle vezir olan Pazvand oğlu Osman Paşa Sırp isyanı dolayısiyle devlete biraz hizmette bulunarak eski fenalıklarını unutturmağa çalışırken bu sırada vefat edince Tuna boyu bütün bütün boş kaldı; vaziyetin nezaketi sebebiyle Tuna boyunda vali ve serasker olarak kuvvetli bir vezirin bulunması zarurî idi; Silistreye gelecek valilerin mutlaka Rusçuk Âyanı Alemdar Mustafa Ağa ile imtizaç etmeleri lâzımdı; halbuki bu da şüpheli idi. Aynı zamanda Sultan Selimin arzusiyle Alemdara vezirlikle valilik ve Tuna seraskerliği verilmesi de düşünülmüş, fakat her sene şevval iptidalarında yapılması mutat olan tevcihatta kendisinin başka bir eyalete nakli ihtimaline binaen Alemdar'ın bu şart dahilinde valiliği kabul etmesi şüpheli görülmüştü; bunun için resmî bir tabir olan (تأبيد te'bîd) suretiyle hiç tebdil edilmiyerek daimî surette üzerinde kalmak şartiyle Silistre valiliği ile Tuna ser-askerliğinin Alemdara verilmesi tekarrür etti; fakat Âyanlıkta kalmağı tercih etmesi de pek muhtemel olan Alemdarın bu tarzı kabul edip etmiyeceği de belli değildi; nihayet kendisini yoklamak

---

[1] Zâhiren Belgrat dayılarının tegallübüne karşı vukua gelen ilk Sırp muhalefeti dayıların devletce tediplerinden sonra da sükûnet bulmayarak 1804 senesinde de devam etti; çünkü Ruslarla, Avusturyalılardan teşvik görüyorlardı; bunların başında Kara Yorgi isminde bir serkerde vardı. Kara Yorgi 1805 senesinde ilânı istiklâl ile kendisinin istiklâlinin Osmanlı hükûmeti tarafından tasdikına kadar elinden silâhını bırakamayacağını ilân eylemişti. Dahilî vaziyeti pek karışık olan Osmanlı devleti bu hareketi durdurmağa muvaffak olamamıştı,

ve kabul ettirmeğe çalışmak üzere Alemdarın hemşehrilerinden Behic Efendi, başmuhasebe payesiyle Tuna yalıları mübayaacılığı memuriyetiyle o taraflara gönderildi.

Mehmed Emin Behic Efendi bu hususta Alemdarı yokladı; fakat iptida Mustafa Ağa devlet hizmetine yanaşmadı; lâkin nutuk ve ikna kuvveti yerinde olan Behic Efendi, hamiyetli ve vatanperver olan Alemdarın hissiyatını tahrik ve Sultan Selimin kat'î iradesi de böyle olduğunu söyliyerek anı [1] tebdil edilmemek üzere Silistre valiliği ve Tuna seraskerliğini kabule ikna eyledi ve hemen keyfiyeti İstanbula yazdı. Bunun üzerine Alemdara aşağıya suretini yazdığım vezaret menşuru gönderildi [2] :

İftiharülemâcidi velekârim câmiulmehâmidi velmekârim elmuhtas bimezîdi inâyetilmelikiddâim dergâhı muallâm kapucıbaşılarından olup Mirahur-ı evvelim payesiyle Rusçuk Âyanı olan Mustafa dâme mecdühû tevkı-i ref i-i hümâyun vâsıl olıcak malûm ola ki sen iptidâyi neş'etindenberu bulunduğun hidemâtı aliyyemde izhârı sadakat ve gayret ederek merkûz-ı zamiri sadakatsemirin olan mâye-i rizacûyi ve dirayet ve cevher-i kârâşinâyi ve istikamet muktezasınca ugûr-ı din-i mübin ve Devlet-i Aliyye-i ebedkarinimde gayurâne ve cansiparâne ibrâzı hüsnü hizmete sây-i bîşümar ve isbat-ı müddeây-i sadakat ve şecaate sarf-ı iktidar idüp minküllilvücûh sezavâr-ı inâyet ve şâyeste-i âtıfet olduğun nezdi mekârimvefd-i daveranemde malûm ve aşikâr ve senden bundan böyle dahi rızây-ı yümn irtizây-i hidîvvâneme muvâfık ve havatırhâh-ı tacidaraneme mutâbık nice nice hidemât-ı pesendîde zuhûru şimdiyedek meşhûdı şahânem olan etvâr-ı sadakat girdarında memûl ve muntazar-ı cihandârânem olduğuna binaen hakkında mezîd-i inayet-i aliyye-i şâhâne ve mezîd-i refet-i seniyye-i padişâhanem

[1] Savahil-i Tunaya sahib-i iktidar bir vezir tayininin lüzumu aşikâr olup Alemdar-ı mumaileyhin, tevlih olunacak valiyi kabul etmiyeceği rûnüma olduğundan başka nezd-i Selim hanîde liyakat ve kudreti malûm ve mumaileyhin vezarete istidadı meczum olmağla üç tuğla çırag ve te'biden Silistre eyaleti tevcihiyle müntehây-ı meratip olan rütbe-i valây-ı vezarete iblağ olunması irâde ve kabul eylemesi kat'î mürad-ı şahâne idügüni ifade için filasıl Rusçuk ahalisinden olup bazı uzamayı devlete intisab ve destgîrî-i himmet ve imdad ile süllemi refi-i hâceganiye irtifa şerefini iktisab eden Esseyyid Mehmed Emin Behic Efendi intihab...) olunmuştur. Âsım tarihi, c. 1. s. 215.

[2] Müsvedde halinde olan bu vezaret Menşurunun aslı baş vekâlet arşivinde [Cevdet tasnifi askerî 1298] ve fotoğrafisi eserin sonundaki vesikalar arasındadır.

zühûra getirilüp işbu bin ikiyüz yirmi bir senesi Zilkadetüşşerîfesinin yirmi beşinci gününde şerefyâfte-i sudûr olan hattı hümâyun-ı şevketmakrûnum mucebince avâtıf-ı aliyye-i mülükâne ve avârif-i behiyye-i hüsrevânemden rütbe-i vâlây-ı vezaretle kadr ü şanın terfi ve ılâ ve Tuna seraskerliği ile Silistre eyaletini dahi te'biyden sana tevcih ve inayet idüp ilâmı içün (isim yeri açık) tayin olunmuştur. Buyurdum ki hatt-ı hümâyûn-ı inayetmakrunumla sâdır olan ferm ânı celilülkadrim mucebince rütbe-i vâlây-ı vezaret ve Tuna seraskerliği ile zikrolunan Silistre eyaletine te'biden sen mutasarrıf olub zabtürabt-ı memleket ve himâyet ve sıyânet-i kul ve raiyyet babında vaki ve ref'i taaddiyat ve mezalimde ve emr-i muhafaza ve umuru seraskeriyede ve sair fermanım olan hidemât-ı aliyyemin eda ve temşiyet ve tekmilinde bezl-i iktidar ve say-i bîşümar eyleyüb من بعد *min baad fukaray-ı raiyyet ve sükkân-ı vilâyet ve kuttan-ı memlekete bir veçhile zulm ü teaddi ve tecavüzden begayet ihtiraz ve ictinab üzere olasın.*

25 Zilkade, sene 221.

Rus muharebesi [1221 H. 1806]:

Avrupa kıt'asının birçok yeri Napolyonun işgal ve istilâsına uğramıştı; buna karşı başta İngiltere olduğu halde ittifaklar yapılıyorsa da bir netice hâsıl olmamakta idi; Napolyonun en büyük hedefi İngiltere idi; fakat İngiliz donanması denize hâkim olduğundan birşey yapamıyordu; Fransa donanmasının Trafalgar muharebesinde mağlûp olması ise bu arzuyu bütün bütün ümitsiz bir hale getirmişti; buna mukabil Napolyon Avrupada İngilizlerin müttefiki olan Avusturyalıları mağlûp ederek Viyanaya girmiş ve daha sonra Prusya ve Avusturya ile muahede yapmış ve fakat bu muahede pek kısa sürmüştü. Tekrar başlıyan muharebede Fransızlar, Prusyalıları mağlûp ederek Berlini işgal eylemişler ve oradan da ilerliyerek Lehistana girmişlerdi; bu sırada Ruslarla çarpışan Napolyon, gerisini tehdit eden Prusyalılara karşı Avusturya ile anlaşmak istemiş ve Ruslarla da uyuşmağı hesabına uygun bulmuştu.

İşte Avrupada vaziyet bu şekilde iken Fransız siyasetini takip eden Osmanlı hükûmeti, İstanbulda Fransız sefiri bulunan General Sebastiyani'nin tesir ve tehdidi altında bulunuyordu. Sebastiyani bin türlü desise ile Osmanlıları kendi siyasetlerine göre yürütmek istediğinden her zaman Babıâli'yi taciz ve tazyikten hâli değildi;

hattâ bu tesir dolayısiyle hükûmet Ruslarla yaptığı muahede hilâfına Eflâk ve Buğdan beylerini azletmekle Rusyanın itirazını celbetmiş ve sonradan voyvodaları yine yerlerine iade etmek suretiyle hatasını tashih eylemişti.

Osmanlı hükûmeti Rusların arzularını yerine getirdikten sonra her işi bitmiş zannedip bir harp ihtimalini de düşünmiyerek — ki Rus sefiri de bu hususta teminat vermişti. — hudutların erzak ve levazımını ihmal etmişti. Halbuki Rusların Fransızlarla araları açılıp muharebe tekarrur edince Ruslar güya, Fransız kuvvetlerinin Dalmaçya sahillerine çıkarılarak Sırbistan yoliyle Romanyaya gelerek cenup hudutlarını tehdit edecekleri mütaleasiyle Mareşal Mikelson kumandasiyle birdenbire Türkiye hududunu tecavüz ve Turla [Dinyester nehri] ve Tuna boyundaki kaleleri zapt ile Buğdan ve Eflâk kıt'alarını işgal etmeğe teşebbüs eylemişlerdi; zahîre ve levazımatın noksanlığı ve kâfi miktarda muhafız bulunmaması sebebiyle Bender ve Hotin kaleleri düşmanın eline düşmüş ve daha sonra Kili ve Ak-kirman da zaptolunarak bu suretle Ruslar (Buğdan) a girmişlerdi.

Bu anî Rus taarruzunu haber alan Rusçuk Âyanı Alemdar Mustafa Ağa keyfiyeti derhal hükûmete bildirdiği gibi İsmail kalesi üzerine yürüyen Ruslara karşı da Tuna sahilinde Kuzgun nam mahalde ikamet eden maiyeti adamlarından Pehlivan İbrahim Ağayı göndermişti. İsmail kalesini muharebesiz elde etmek üzere teklif serdetmekte olan Ruslara karşı süratle İsmailin imdadına yetişen Pehlivan Ağa, daha kaleye girmeden evvel beş, altı yüz süvari ile Rusların iki üç bin kişilik bir piştar kuvvetini bozduktan sonra dönüp kaleye girerek müdafaaya başladı: Kale muhafızı ihtiyar Kasım Paşanın da kale müdafaasında pek büyük gayreti görülmüştü [1].

Muazzam kuvvetlerle İsmail kalesini saran Ruslara karşı bir avuç Türk askerinin yedi saat süren müthiş bir muharebeden sonra galebe çalmaları ve bu harpte Pehlivan Ağanın gösterdiği harikulâde gayret ve kahramanlık bu taraftaki Rus istilâsını durdurdu. Bu hizmetlerinden dolayı Beylerbeyi olan Kasım Paşaya vezirlik ile Gazi unvanı verilmiş ve Pehlivan İbrahim Ağaya da Alemdar Mustafa Ağa vasıtasiyle atiye gönderilmişti [2]. Bundan başka Eflâk kıt'asına giren Mareşal Mikelson, Eflâk voyvadası firarî Kos-

[1] Âsım tarihi, C. 1, s. 194 ve Cevdet tarihi c. 8, s. 98 (Matbaai Osmaniye tab'ı)

[2] Âsım tarihi, c. 1, s. 168 ve Cevdet tarihi, c. 8, s. 99 (Matbaa-i Osmaniye tab'ı)

tantin İpsalantinin teşvikiyle Balkan Âyanlarına beyannameler göndererek anları nizamı cedit aleyhine teşvik etmekte idi.

Bu sırada Eflâktan ilerliyerek (Yergöğü) ye gelen Mikelson kuvvetlerini, o tarafa geçen Alemdar Mustafa Ağa beş saat süren muharebeden sonra bozmuş olduğundan [1] Rusların bu cihetten de ümitleri suya düştü. İşte Rusların bu anî tecavüzlerinin duyulması üzerine vaziyet iyice görüşülerek Rusyanın müttefiki İngilterenin sefiri vasıtasiyle harbi tehir için yaptığı gayrete bakılmıyarak bir taraftan hududa ve bilhassa İsmail kalesiyle Alemdar Mustafa Ağa maiyetine kuvvet şevkedildi ve diğer taraftan mesele tekrar müzakere olunaarak Rusyaya harp ilân olundu (1806 ikinci kânun). İşte tam bu sırada yani 1807 şubatında Alemdar Mustafa Ağa vezir ve serasker tayin edildi. Bu suretle şecaat ve besaleti Lehistana ve Rusyaya kadar yayılan bu cesur kumandan, Tunanın hudut kumandanlığını muvaffakıyetle idareye başladı.

Sadrıâzam ve serdarıekrem olan Hilmi İbrahim Paşa (1222 safer, 1807 nisan) da derme çatma olan Kapıkulu askeriyle İstanbuldan hareket eyledi.

Sadrıâzamın, serdarıekrem olarak ordu ile hareketinde payıtahtında kendisine vekil olarak sadrıâzam veya Rikâb-ı humayun kaymakamı denilen bir vezirin bulunması kanun olduğundan bu vazifeye Kethüda İbrahim Nesim Efendinin tavsiyesiyle Selânik valisi olup o sırada İstanbulda bulunan ve riyakârlığı ile meşhur olan Köse Musa Paşa tayin edildi; halbuki bu adam hem yeni nizama ve hem de sillelerini yediği için nizam-ı cedit ricaline aleyhdar idi; lakin sahte tavırlariyle muhitini kandırmağa muvaffak olmuştu.

Onbir günde İstanbuldan Edirneye gelen sadrıâzam, hem Rus ve hem de Sırp cephesine ait bazı tedbirler ittihazından sonra Tuna boyuna doğru hareket edecekti; ordunun Edirneye gelişinde Tuna Seraskeri Alemdar Mustafa Paşa, sadrıâzama hoş geldin demek için kendi kethudası Ebubekir ağa ile kapı kethudası ve hemşehrisi Behiç Efendiyi göndermişti. Sadrıâzam ve Serdarıekrem Hilmi İbrahim Paşa, Alemdarı okşıyarak hükûmet hakkındaki şübhesini gidermek ve kendisinden geniş mikyasta istifade etmek için fırsatı kaçırmıyarak Bekir Ağaya mirahurı evvellik payesiyle kapıcı

[1] (.. O sırada Rus alayları büyük hazırlıklarla Yergöğü kal'asına taaruz ederek orayı zapta çalışıyorlardı; fakat Alemdar Mustafa ağa süratle yetişerek düşmanın yolunu kesti, kendilerini topa tuttu; başlarında bayrakları olmak üzere alınan esirleri İstanbula gönderdi.) Arapyan'ın Alemdar tarihi.

başılık tevcih edip baş muhasebe payesinde olan Behiç Efendiyi de asaleten baş muhasebeye tayin ederek Alemdarın yanına gönderdi; bu tevcih ve teveccühten memnun olan Alemdar Mustafa paşa, beş, on bin kişilik bir kuvvetle Pravadi mevkiinde orduyu karşıladı, serdarla görüşerek anlaştı. Ordunun iaşesi için lâzım olan zahirenin tedarikini üzerine aldı; bundan pek memnun olan serdarıekrem, Alemdara (Livâi şerif Seraskerliği) ni tevcih etti. Bu görüşme ve anlaşmadan sonra serdar Silistreye hareket etti, Alemdar paşa da Rusçuğa döndü [1]. Alemdarın orduyu istikbali ve samimî ve sadıkane hareketi sebebiyle Sadrıâzam İbrahim Hilmi paşa, kethudası Mustafa Refik Efendi ile görüşerek büyük hizmet görmüş ve görecek olan Alemdara mücevher çelenk verilmesini Padişaha arzetti ise de bu sırada Sultan Selimin hal'i ile İstanbul anarşi içinde bulunduğundan bu çelenk işi unutulmuş bahanesiyle neden sonra gönderilmişti [2].

[1] Âsım, c. 2. s. 93.

[2] Hilmi İbrahim Paşanın değişmesi ve yerine gelen Çelebi Mustafa Paşanın Alemdarla aralarının açılması dolayısiyle gönderilemiyen çelenk meselesi sadrıazamın, Alemdarla aralarının bulunması ve Alemdarın Edirneye gelmekte olması üzerine tazelenerek sadrıazamın, Rikâbı hümayun kaymakamına yazması üzerine gönderilmiştir. Bu hususa dair Çelebi Mustafa Paşanın mektubu üzerine kaymakamın telhisi ve Padışahın mütaleası aynen şöyledir:

Şevketlû kerâmetlû mehâbetlû kudretlû velinimetim Efendim Hazretleri.

Halâ Silistre valisi ve orduyı hümayun Seraskeri Mustafa Paşa kulları mukaddema orduyı humayunun Silistreye azimeti hengâmında Pravadi menzilinde orduy-ı humayuna vürud ve ledelmülâkat sadrı sâbık İbrahim Paşa ve kethudayı sabık Refik Efendi kullariyle esnayı sohbette müşarünileyhin vukua gelen hidematı cansipâranesinden bahsile kendusune mücevher çelenk itası vât olunmuş olduğundan ve elhaletühazihi müşarünileyh orduyı humâyuna vürut etmek üzre sadrazam kulları tarafından davet olunmuş olup kendisine donanmış esp keşidesi ve resmen hil'at ilbası kavaidine riayet olunacağı musammem ise dahi mukaddem vâdolunan mücevher çelengin itası müşarunileyhin ziyade memnuniyetini mucip olacağını ve maiyyetinde beraberce vürudları memül olan Cüm'a Âyanı ve sair bu misillû serkerdelere verilmek için on beş, yirmi mikdarı altun çelenk irsal olunması hususunu sadrıazamları kulları mahsus tahrir etmeleriyle manzur-ı hümâyunları buyurulmak içün sadrıazamları müşarünileyhin taraf-ı çakerâneme vürut eden kaimesi maruz-ı huzur-ı cihandârîleri kılınmağla mütaleasından keyfiyet malûm-ı âlileri buyurulur; vakıâ müşarünileyh Mustafa Paşa kullarının şimdiyedek vukua gelen hidemat ve gayretine binâen tatyibi masalahat-ı müstahseneden olmagla müşarunileyhe verilecek mücevher çelenk ile zikrolunan altun çelenklerin Enderun-ı humayun hazinesi mevcudundan itası ve eğer Enderun-ı humayunları hazinesinde mevcut altun çelenk yoksa Darphanei Âmirede yaptırılıp acaleten irsal olunması iktıza edeceği malûmı şahaneleri buyuruldukta emrüferman şevketlü kerâmetlû mahâbetlû kudretlû velinimetim Efendim Padişahım hazretlerinindir.»

Alemdarla, sadrıâzam anlaşmış olduklarından Rusların bu sahada muvaffak olamıyacakları anlaşılıyordu; hususiyle en müşkül olan ordu iaşesinin Alemdar Paşa tarafından deruhde edilmesi ve bunun muntazaman verilmesi ve bundan başka mükemmel bir kuvvete sahip olan Alemdarın memleket müdafaası için hiç bir fedakârlıktan çekinmemesi ordunun kuvveimaneviyesi üzerinde mühim bir tesir yapmıştı. Lâkin İstanbuldaki saltanat tebdilinin orduda vücude getirdiği intizamsızlık, sadrıâzam Hilmi İbrahim paşanın zorbalar tarafından mevkiinden çekilmeğe icbar edilmesi, Çelebi Mustafa Paşa gibi safdil ve aynı zamanda azamet satmak istiyen bir zavallının sadrıâzam ve serdarıekrem olması pişmiş aşa souk su katmıştı ki bunun safahatını daha sonraları göstereceğiz.

Nizâm-ı cedit hakkında bir hulâsa

Üçüncü Sultan Selimin tahta cülûsunu ve Rusya — Avusturya ile akdedilen Yaş ve Ziştoy muahedelerini müteakip devletin askerî, idarî, adlî ve ilmî şubelerinde yapılması tekarrür eden ve filiyata geçilen yenilik, gün geçtikçe artmakta idi; bilhassa ordunun ıslahı ve birinci Âbdülhamit zamanında sadrıâzam Halil Hamit Paşanın himmetiyle açılmış olan mühendishanenin faaliyeti nazara çarpacak kadar ilerlemişti; Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşanın gayretiyle tersanedeki yenilikte el ile tutulacak kadar artmıştı.

Avrupa usulü talimli asker ile mühendishane ve topçu kısımlarında mütahassıs yetiştirmek üzere Avrupadan zâbit ve teknisiyenler getirilmiş ve daha da ihtiyaca göre getirilmekte bulunmuştu; askere talim ettirecek zâbit ve çavuşlarla bir kısım fen adamları Fransadan getirildiğinden başka Prusya, İngiltere ve İsveçten de celbedilen mutahassıslardan da istifade olunmakta idi.

İstanbulda başlıyan Avrupa usulü talim, Maslak taraflarında Levent çiftliği ve Üsküdarda Selimiye kışlasında yapılmakta idi. Bu talimli asker usulü yavaş yavaş tamim edilmeğe başlandı. Bu hususta iptidaları Bozok ve havalisi Âyanı Cebbar zade Süleyman Beyin ve daha sonra Konya Beylerbeyi Kadı Abdürrahman Paşanın büyük gayret ve himmetleri, bundan başka yine bu iki zatla Bolu voyvodası Hacı Ahmed oğlunun nizamı cedit için kışlalar yaptırdıkları görüldü.

Sadrıâzam kaymakamının bu telhisinin üzerine padişah Dördüncü Mustafa: «Malûm-ı humâyunum olmuştur, pek münasib şeydir; mücevher çelenk ve altun çelenkler inşaallah tedarik eder gönderirim»

Hattı humayununu yazmıştır. (bu vesikanın fotoğrafisi eserin sonundadır).

Bundan sonra sadrıazam kethudası İbrahim Nesim Efendinin bir takriri üzerine Sırp isyanı dolayısiyle Sırplılara ve icabında Ruslara karşı kullanılmak üzere ve Kadı Abdürrahman Paşa kumandasiyle Rumeliye nizamı cedit askeri geçirilmesi tensip edildi. Bu vesile ile hem Âyan ve mütegallibenin tedibi mümkün olacak ve hem de yeni nizam askeri Rumeliye de teşmil edilecekti.

Bu mütalea ve karar üzerine Tekirdağından işe başlandı isede teşebbüs mukavemete maruz kaldı; sadaret mevkiinde bulunan Hafız İsmail Paşa, nizamı cedit aleyhdarı olduğundan ve Kadı Abdürrahman Paşayı da istirkap eylediğinden Rumeli Âyanlarını ve bilhassa Rusçuk âyanı Tirsinikli oğlu İsmail Ağayı tahrik ile Rumelide nizamı cedit aleyhine bir isyan tertibine muvaffak oldu; Tekirdağı yeniçerileri nizamı cedit hakkındaki fermanı okuyan Kadı Efendiyi öldürdüler ve bu suretle ilk muhalefeti gösterdiler. Hükûmetçe verilen karar mucebince derhal nizamı cedit kumandanı Kadı Abdürrahman Paşa, yirmi beş bin kişilik nizamı cedit askeriyle Edirneye doğru yola çıktı ise de gerek sadrıâzam ve gerek Şehzade Mustafa tarafdarlarının bilvasıta gönderdikleri haber ve kâğıtlar üzerine nizâmı cedit kuvvetlerine karşı koymak üzere Tirsinikli oğlu İsmail başta olduğu halde etraftaki Âyanların kuvvetleri Edirnede toplandılar ve nizamı cedit askerinin gelmesinden maksut Âyanların kaldırılması olduğunu ilân eylediler. Kadı Abdürrahman Paşa kuvvetlerine karşı Silivri ve Çorlu halkı ayaklandılar, ordunun zahîresi için sıkıntı çekildi, bu sırada İstanbuldaki yeniçerilerin fitne çıkaracakları his edildiğinden ordunun Silivriye avdet etmesi emrolundu; bu çekiliş, muhaliflere ve Âyanlara cesaret verdiği gibi süratle cezrî hareket edilemediğinden dolayı da nizâmı cedidin aleyhinde idi. Edirne hadisesi esnasında hutbelerde padişahın isminin okunmaması işi Sultan Selimin hal'ine kadar götürülecek gibi göründü; fakat bu sırada Serezli İsmail Bey ile Ağribozlu Ebubekir Paşanın Edirneye gelerek asileri tatmin eylemeleri üzerine iş bastırılmıştı.

İşte Rumelide tamimi istenen nizâmı cedide Edirne vak'ası ile bir darbe vurulması, yenilik aleyhtarlarının cesaretlerini artırarak baş kaldırmalarına ve nihayet bu hayırlı teşebbüsün akamete uğramasına sebep olmuştur.

Yeni nizama taraftar olanların adedi pek azdı; Sultan Selim, devletin esaslı bir ıslahat yapılmadıkça bakasına imkân olmadığını samimî olarak takdir etmişti; hattâ Rumeliye nizâmı cedit askeri göndereceği sırada huzuruna kabul ettiği Kadı Abdürrahman Paşaya:

"Bu, Nizâm-ı cedid maddesi müstelezât-ı nefsaniyeden değil ki anınla zevkıyap olayım; bundan meramım mücerred âdâya mukabele bilmisil ile ahz-ı intikam ve memâlik-i mağsubeyi istirdat ile yine dâr-ı islâm eylemektir avâm-ı nâsın bu dakikadan gafil olması hele pek garip mânadır.„

demişti [1]. Fakat kendisi büyük hüsnü niyetine rağmen bu gibi inkılâbı yapacak azme malik ve tehdidini îkaa kadir değildi. Bundan başka çok güvenüp itimat etmiş olduğu Kapudanı Derya Küçük Hüseyin paşanın vefatı da padişahı hakikî bir yardımcıdan mahrum bırakmıştı; İstanbuldaki bazı nizamı cedit ricalinin, padişahın teveccühüne güvenerek şımarıkça hareketleri ve hattâ sadrıâzamlara bile tahakküm etmeğe kalkışmaları bunların infiallerini mucip oluyordu. Uzun müddet sadrıâzamlık eden Yusuf Ziya Paşa, padişahı ihata eden nizâmı cedit ricaline kavuk sallayarak bir dereceye kadar işleri idare ettise de nihayet yeni nizam aleyhine tehlikenin belirdiğini hissedince sessizce bu makamdan çekilmiş (1220 muharrem, 1805 nisan) ve yerine bostancılıktan yetişmiş olan Kapudanı Derya Hafız İsmail Paşa denilen biri sadrıâzam olmuştu. İşte yukarıda söylendiği gibi nizamı cedide ilk mühim darbeyi bu adam vurdurmuştu; bu hususta hükûmdar olmak istiyen veliaht şehzade Mustafanın el altından faaliyeti de görülüyordu. Veliaht Mustafa yeniçeri ağası Pehlivan Ağa denilen Hüseyin ağayı Rus harbi dolayısile cephede bulunurken bir fitne çıkarmağa bile sevk etmişti [2].

Yeni nizama aleyhtar olanlar arasında tabiî olarak kapu kulu ocakları ve bilhassa yeniçeriler vardı; vezir koca Hakkı Paşa ve saire gibi bir kısım vezir vesair rical de nizamı cedide değil, anın başında bulunan şımarık devlet ricaline aleyhtar idiler; ülema sınıfının ekserisi bu yeni teşkilât aleyhinde olduklarından dini alet yaparak halk ve asker üzerinde tahripkâr tesir yapıyorlardı. Bunların ileri gelenleri ise şahsî menfaatleri dolayısiyle aleyhtarlıkta bulunmakta idiler.

*
* *

Rus muharebesi dolayısiyle serdarıekrem çoğu derleme olarak onbeş bin kişilik bir kuvvet ile İstanbuldan hareket etmişti;

[1] Cevdet tarihi, C. 8, sahife 62.

[2] Sultan Selimin hal'inden evvel ordu cephede iken veliaht Mustafa, yeniçeri ağası Pehlivan Ağaya ocak bezirgânı vasıtasiyle mektup göndererek fitne çıkarmasını tavsiye etmişti. (Türk tarih vesikaları, sayı 1, S. 25).

İstanbuldaki kışlalarda yirmi otuz bin kadar Nizamı cedit askeri vardı; yeni bir Edirne vak'ası çıkmaması için bu kuvvetler harbe sevk edilmemişlerdi; Kapu kulu askeriyle hareket etmiş olan Sadrıâzam'ın cepheye gidişinden bile Âyanlar kuşkulanmışlar ve zorla ikna edilmişlerdi; hattâ Alemdar Mustafa paşa bile sadrıâzamın gelmesine lüzum olmadığını îma etmişti.

Osmanlı ordusu, düşman karşısında bulunurken İstanbulda irtica vukua gelmişti; devlet merkezinde işin başında bulunan Rikâp kaymakamı Köse Musa Paşa ile Şeyhülislâm Ebu İshakzade Topal Ataullah el ele vererek Nizamı cedit aleyhtarlarını teşvika başladılar; İstanbul boğazındaki kal'a yamakları el altından isyana teşvik edildi; yamaklara giydirilmesi takarrür eden Nizamı cedit elbisesi vesilesiyle Köse Musa Paşa tarafından bilvasıta verilen işaret üzerine Kabakçı Mustafa adında bir serserinin ön ayak olmasiyle isyan baş gösterdi; neticesi tarihlerde görüldüğü üzere Nizamı cedidin lağvına ve Sultan Selimin hal'ına kadar vardı; saltanata geçmeğe haris olan Mustafa, arzusuna muvaffak olduktan sonra yeniliği yıkmak için ne istedilerse onu yaptı; söz ayağa düşmüş ve kendisinin sarayından başka yere emri geçmez olmuştu.

İstanbulda yapılan bu irtica ve darbei hükûmetin düşman karşısında bulunan orduda duyulması üzerine payıtahtta yapıldığı gibi orada da bir isyan hareketiyle Nizamı cedit taraftarlarının imhaları düşünülmüş ve hattâ bunun için İstanbuldan emir verilmişti.

Sadrıâzam ve Serdarıekrem İbrahim Hilmi Paşa, kal'a yamaklarının isyanı zamanında ve Sultan Selimin hal'ından az evvel İstanbuldan aldığı gizli bir emirde, Sultan Mustafa taraftarlarından bulunan yeniçeri ağası Pehlivan Hüseyin Ağanın bu isyanı duyar duymaz ya orduyu tahrik ile birdenbire İstanbula hareket etmesi veyahut orada bir isyan çıkarması muhtemel olduğundan azlinin muvafık olacağı bildirilmişti. Bunun üzerine Serdarıekrem kul kethüdası Eyüb Ağayı yeniçeri ağalığına tayin ederek orduya göndermiş ise de bu sırada bir fırsat bularak ocaklıyı kışkırtan Pehlivan Ağa, yeniçerilerin ısrariyle tekrar ağalığa getirilmek istenmiş ve buna karşı sadrıâzam mektupçusu Tahsin ve muhasebei evvel Ramiz Efendiler itiraz eylemişlerdi fakat ekseriyet bir gaile çıkarmamak için ağanın ipkası tarafında olduğundan Pehlivan Ağa tekrar yeniçeri ağası yapılmıştı. Bu vak'ayı müteakıp dördüncü Mustafanın hükümdar olduğu haberi orduya gelir gelmez oradaki Nizâmı cedit taraftarlarının azledilmeleri takarrür etmiş ve ilk defa Pehlivan Ağanın tekrar tayinini muvafık görmemiş olan Tahsin

ve Ramiz Efendiler azledilerek bunlardan Ramiz Efendi Kavalaya sürgün edilmek üzre yola çıkarılmıştı.

Yeniçeri ağalığına tekrar tayin edilen Pehlivan Hüseyin Ağanın şimarıklığı artarak orduda bir kargaşalık çıkarması çok sürmedi; sadrıâzamın arzusuna rağmen ağalıkta bulunması dolayısiyle tahakkümü artan bu adam, "Kul sadrıâzamı istemiyorlar„ diye yeniçerilere ön ayak olarak birdenbire Serdarıekremin çadırına hücum etmiş, vak'adan haberdar olan Sadrıâzam heman oradan süratle savuşarak evvelâ civarda bir köye gitmiş ve oradan da Alemdar Mustafa Paşanın Rusçuktaki çiftliğine çekilmiştir. Bunun üzerine o sırada orduya gelmiş olan Bekir Paşa, yeni sadrıâzam gelinceye kadar Livâyı şerif kaymakamı ismiyle vekil tayin edilmiştir [1].

Sadrıâzam İbrahim Hilmi paşanın yeniçerilerin ayaklanması üzerine sadaret ve serdarlıktan mecburî surette çekilmesi üzerine ordudan hükûmdara takdim edilen mahzarın sureti şöyle idi [2].

Ocaklu ve ricâl-i devleti aliye taraflarından atebe-i ûlyay-ı mülûkâneye arz için tertip olunan mahzarın suretidir:

İşbu Rebiulevvelin [1222 senesi, 1807 Haziran] yirmi dördüncü pazartesi günü Sadrıâzam devletlû Hilmi İbrahim Paşa Hazretleri hâlâ dergâh-ı âli yeniçerileri ağası Hüseyin Ağayı bîvakt azil ve bir mahalle göndermek üzre Silistre derununda kâin Mütesellim konağına irsal eyledikte yeniçeri vesair sunuf-ı askeriye zikrolunan konağa cem' olup "Biz Âsitaneden bu ağamız ile geldik, bizi evlât gibi idare etti, düşman muharebesine dahi bununla gideriz, bir sun'ı yok iken niçün azlolunur? Biz kendüsünden hoşnuduz„ diye ifade ve inha ettiklerine mebnî cümlemiz müşarünileyhin otağına cem' olup "Sefer

[1] Sadrıâzam kethüdası Mustafa Refik Efendi ile Reisülküttap Galib Efendi yeniçeri ağasının tekrar tayini dolayısile tebrik için ağanın çadırına gidip görüşürlerken yeniçeri ağası, askerin Sadrıâzamı istemediklerini söylemiş, sonra Sadrıâzamın elinden mühür alınmış ve mazul serdarıekrem akşama yakın kapucı başı Cabbarzade vasıtasiyle orduya iki saat mesafede bir köye götürülmüş, eski sadaret kaymakamlarından Bekir Paşa Livâyı şerif kaymakamı tayin olunarak keyfiyet bir mahzarla İstanbula bildirilmiş ve bunun üzerine şeyhülislâmın konağında yeni sadrıâzam tayini için müzakere olunarak anasıl yeniçeri ocağından yetişerek askerin mizacına vâkıf olan Anadolu valisi ve Boğaz seraskeri Çelebi Mustafa Paşanın sadarete getirilmesine karar verilüp keyfiyet arzedilmiştir. (Âsım tarihi, C. 2, S. 95).

[2] Başvekâlet arşivi, sadaret mektupçuluğu defteri, numara 18 S. 129.

maslahatı asker ile rüyet olunur madamki askeri Hüseyin Ağadan hoşnud olup anın maiyetiyle muharebeye gitmek dileyorlar, mûmaileyhin ipkasını istid'a ederiz„ deyüp müşarünileyh dahi ipka hil'atını muhzır ağa ile zikrolunan konakta kendüye irsal ile iktisa idüb ordusuna geldiğinin ferdası salı günü akşamı cülûs-ı meymenetme'nûs-ı hazreti şehriyârî haber-i meserreteseri revnakefzây-ı vürud olup ağay-ı mûmaileyh ve cümle ocak Ağaları ve ricali devlet otağı âsafîye celp ile ilân ve işaat ve ertesi çarşanba günü orta askerini karşu Karelaşa imrara mübaşeret birle suret-i tertibini ve hareketini istizan etmek hasebiyle cümlemiz yevm-i merkumda mûmaileyhimle huzur-ı müşarünileyhte içtima idüb ağay-ı mûmaileyhin imrar üzre olduğu askeri itmam ve Tuğ'u işbu perşenbe günü alesseher güzar ile kendüsü dahi binnefs cuma günü mürûr ve bâdehu sair ocak ağaları ve sunûf-ı askeriye ubûr eyleyüb Karelaşta gereği gibi yerleşmek ve metânet vermek sureti hal olduktan sonra müşarünileyh dahi livây-ı saadeti Silistrede tevkif ile geçmek hususuna karar verilmişti; lâkin askerî tâifesiyle müşarünileyh sadrıâzam efendimiz beyninde nefret ve ademi emniyet hâsıl olmaktan nâşi sadaretinde karşuya geçmiyeceklerini bilittihat beyan eylediklerinden devam ve bakası gayet muzır olmağla cümlemiz ağay-ı mûmaileyhin haymesine cem' olup velinimetimiz olan devlet-i aliyye-i ebedıyüddevamın maslahatı şirâzesi gerek ağay-ı mumaileyh ve gerek mecmuumuz muhafaza zımnında müşarünileyhde vedia olan mührü sadareti ahz ve tevkif ve sabıklarda olduğu vecihle bir kaymakam nasbı maddesine ittifakan karar virilüp Çavuş başı Ağa marifetiyle mührü sadaret ahz ve orduy-ı hümâyunda bulunan devletlû Ebu Bekir Paşa Hazretleri kaymakam nasbü tayin ve sadr-ı sabık müşarünileyhin mal ve canına ve rical-i devlet-i aliyeden birine vesair efrad-ı âferide yekat'a zarar ve ziyan gelmemek üzre yeniçeri ağası haymesinde ve gerek ağayı müşarünileyh ve gerek bilcümle ocaklu taahhüt ve tekeffül etmelerîle kaymakamı müşarünileyh ocağ ı âmire tarafından mübaşirler tayiniyle salimen Şumnıya irsal olunduğu mâlûm ı âlileri buyuruldukta her ne vechile irâde-i aliyye teallûk ederse ferman...

Sadrıâzam ve Serdarıekrem İbrahim Hilmi paşaya yeni padişahın mührü gönderilmek üzere iken kendisinin mevkiini terke icbar edilmesi üzerine Dördüncü Mustafa şûrada görüşülerek münasip birinin sadarete intihabiyle kendisine bildirilmesini rikâb kaymakamına emretmiştir. Müzakere neticesinde orduya kurbiyeti münasebetiyle Boğaz muhafızı Çelebi Mustafa Paşa münasip görülerek sureti aşağıda yazılı telhisle arzedilmiş, bunun üzerine padişah tarafından Çelebi Mustafa Paşaya sadâret menşuru gönderilmiştir.

Şevketlû kerâmetlû kudretlû mehâbetlû velinimetim efendim padişahım,

Dünkü gün hakipây-ı şâhânelerine şifahen ifade ve beyan eylediğim vechile ordûy-ı humâyunda vuku bulan mührü humâyunun nez'i ve Boğaz Seraskeri Mustafa paşaya verilmek üzre istimâ olunup ancak resen henüz tahrirat gelmemiş olduğundan keenne bilâ taleb mücerred kariha-i sabiha-i mülûkânelerinden verilmiş gibi olmak için bu hususun tacil ve tevkifi suretinden kangisi müreccah idüği semâhatlû Şeyhülislâm Efendi duacıları ve bazı hayırhâhân-ı saltanat-ı seniyeleriyle hafiyyeten müzakere ve mührü humâyunlarına lâyık ve şayan vüzera kullarından bazıları hatıra gelmiş ise dahi kiminin mesafe-i baîdede bulunması ve kiminin dahi umûru muazzamada rehaveti mahzurları dermiyan kılınarak bu kazıyenin vukuu olmaksızın vekâlet-i mutlakaları hizmeti bir kullarına verilmek irade olunsa bile yine vaktü hale cümleden ziyade muvafık olan müşarünileyh Boğaz Seraskeri Mustafa Paşa kulları olmak üzre karar verilmekle nezdi cihandârîlerinde dahi istisvab buyrulur ise orduyu humâyunlarından sarahaten tahrirat gelmeksizin ancak kariha-i sabiha-i şâhânelerinden olmuş olmak içün Boğazdan hareket ve Edirneye doğru azimet eylemesi içün müşarünileyhe heman bugün taraf-ı çakerîden tahrirat ve tehi destliği ifate-i vakti mûcib olmamak içün canibi mirîden otuz bin kuruşluk ta altun irsal olunacağı malûmu şâhâneleri buyruldukta emrü ferman hazret-i veliyyülemir efendimizin iduği

İşbu takriri çakerî hitam bulduğu anda orduyu humâyunda olan yeniçeri ağası kullarından bir kıt'a kâğıt zuhûr idüb maddeyi tahrir etmiş ise dahi husus-ı mez-

bure dair kat'â bir nesne iş'ar etmemekle kâğıd-ı mezkûr dahi mücerred manzûr-ı mülûkâneleri buyrulmak içün takdim-i hakipây-ı şâhâneleri kılınmıştır. Manzur ve malûm-ı dâveraneleri buyruldukta emr ü ferman şevketlû kerâmetlû kudretlû mehâbetlû velinimetim efendim padişahım hazretlerinindir.

Rikâp kaymakamının bu telhisi üzerine padişah:

"Boğaz Seraskeri Mustafa Paşaya tevcih oluna, oradan kalkması içün adam gönderile„

Hattı hümâyununu yazarak Çelebi Mustafa Paşayı sadrıâzam yapmıştır [1].

Azil ve nasbı padişahın hukukundan olan sadrıâzamın bu suretle makamından uzaklaştırılması ile iş bitmiş olmuyordu, söz ayağa düşmüştü; ağanın teşvikiyle yeniçeriler, İstanbuldaki arkadaşlarını kast ederek "Anlar İstanbulda olanı öldürdüler, biz de burada Nizâmı ceditçileri öldürelim„ diyerek ordudaki Sultan Selim taraftarlarını öldürmek istediler; fakat ordu erkânının, vaziyetten Alemdar Mustafa paşayı haberdar etmeleri üzerine beş bin kişilik bir kuvvetle birdenbire Silistreye gelen Alemdar, büyük bir facia teşkil edecek olan vaziyetin önüne geçti; kabadayılar sinerek seslerini çıkaramaz oldular.

Dördüncü Mustafa artık kendi mensuplarını kayırarak saltanatını sağlamlaştırmak için Nizâmı cedit ricalini ve bunlara mensup olanları, Sultan Selime yakından ve uzaktan rabıtaları bulunanlar azledip sürgüne yollamağa başlamıştı.

Bu sırada Sadrıâzam Çelebi Mustafa Paşa Silistreye gelmişti; arkasından gelen sadaret Menşurunda ordu seraskeri Alemdar Mustafa Paşa ile yeniçeri ağası Pehlivan Hüseyin Ağa hakkında da padişahın iltifatı vardı. Sadaretin, ordunun yanında bulunan ve her suretle vaziyete hâkim olan kendisine verilmemesinden dolayı Alemdar Mustafa Paşa müteessir olmuştu [2].

[1] Dolap 1, sandık 10, Hattı hümâyun numarası 234.

[2] Alemdar Mustafa Paşa «Mührü hümâyunun kenduden tahallüfünü hâtıra getirmeyüp dîdeküşâyı şehrâhı intizar iken Çelebi Mustafa Paşanın sadaretle kâmreva buyrulduğundan begayet münfail ve müdebbirânı umurun işbu tercihi bilâ müreccah gûne reyi kabihlerinden pek âzürde dil ve pâdişâhı nevcahtan dahi istifâyı derûnî hâsıl olmagla mukarribanı dergâhı saltanata ibrâzı sureti igbirar ve sadrıâzam hakkında dahi muamelei garîbe izhar ederek fekki tınâbı ikamet ve Rusçuk tarafına» avdet eyledi. (Âsım, c. 2 s. 99)

Sadrıâzam geldiği zaman mevkiinin verdiği azamet ve aynı zamanda idraksizliği sebebiyle Alemdara o kadar ehemmiyet vermiyerek soğuk davrandı; samimî muameleye ve güler yüzle iş görmeğe alışık olan Alemdar Paşa bu halden ve sadrıâzam olmamanın husule getirdigi teessürden dolayı serdarıekreme soğuk muamele edip küskün bir halde (Rusçuk) a çekildi ve giderken de sadaret mektupçuluğundan azlolunarak orduda vazifesiz ve sıkıntılı bir vaziyette kalan Tahsin Efendiyi de beraberinde götürdü; Alemdar, henüz sadrıâzam orduya gelmeden evvel Tahsin Efendinin kendi maiyetinde bulunmasını Livâyı şerif kaymakamı Bekir Paşadan rica etmiş ve muvafakatini almıştı. Bundan başka Kavalaya nefyedilmek üzere yola çıkarılan Ramiz Efendiyi de Filibeden döndürerek Rusçuğa getirtmiş ve nefiyden affını rica etmişti.

Sultan Selim ricalinden azledilen bu iki zattan başka sadrıâzam kethüdası Mustafa Refik Efendinin de Nizâmı cedit erkânından maktul İbrahim Efendi mensuplarından olmalarına mebnî üçünün de birer mahalle sürgün edilmeleri İstanbuldan gelen bir hattı hümâyûnla emredilmiş ise de sadrıâzam ve serdarıekrem Çelebi Mustafa Paşa, Mustafa Refik Efendinin hâli hazırda mûcibi azil bir hali olmadığını, Tahsin Efendinin evvelce azledilüp livâyı humayun seraskeri Bekir Paşanın müsaadesiyle Tuna seraskeri Alemdar Mustafa Paşanın yanında bulunduğunu ve Ramiz efendinin de nefyedildiğini bildirmesi ve diğerlerinin nefiylerinden de Alemdarın kuşkulanacağını arzeylemesi üzerine padişah, sadrıâzamın mütaleasını tasvip etmeğe mecbur kalmıştır; çünkü Alemdar daha Rusçuk âyanı iken kethüdayı sadrı âlî Mustafa Refik Efendi ile gıyaben tanışarak anınla muhabere etmiş ve sonra daha yakından dost olduğundan Refik Efendinin nefyedilmesi Alemdarı haklı olarak şüpheye düşürebilirdi.Bu meseleye dair Sadrıâzamın arz ve padişahın hattı hümâyununda şöyle denilmektedir [1].

Şevketlû mehâbetlû kudretlû kerâmetlû adâletlû velinimet-i bîminnetim efendim padişâhım,

Bu def'a Hazinedar Ağa kullariyle irsâli humâyun buyrulan hatt-ı şerif derununda çıkan başka bir kıt'a hatt-ı humâyunları malûm-ı kulları oldu. Kethüda Refik Efendi ve sabık mektupçu Tahsin ve başmuhasebeci Ramiz'in birer mahalle nefyi emir buyrulmuş; ferman pâdişâhımındır; iptida arza cesaret ederim ki şevketlû

[1] Dolap 1, sandık 9, hattı hümâyun numarası 145.

efendim madamki bu kölesini haddim ve istihkakım olmayarak bu hizmet-i celilesine lâyık gördü; benim dahi Hazret-i Hâlıkla ahdım budur ki, efendimize sadakatle hizmet, can ve malımı feda edeyim ve şu sefer ki, dinimize racidir güzelce çalışub olaki mevlây-ı mütealin tevfikiyle inşaallahü taâla düşmandan intikam alına ve din ve devlete hizmet ola. Bundan gayrı fikrim yoktur; binâenaleyh garez ve tamaa sapub hilâfı irtikâp etmem; her hususun doğrusunu bildirmek halimden ve sadakatimdendir; şevketlû mehâbetlû efendime dahi tahkik güc değildir. Şimdi kethüdâyı nefiy veya azletsem vakte göre uymaz, zira Serasker Mustafa Paşa ile ve yeniçeri ağası kullariyle güzel ünsiyet etmiş. Mustafa Paşa, asker ve zahîre vesair cihetle kudretlû bir kulları. Şimdiki halde şu seferde andan gayrı kullanacak bu taraflarda yok. Taşra ademîsi olup sebki devleti bilür adam olmadığından olur olmaz şeyden şüphe ediyor; hattâ sâbık kaymakam kulları, Hacı Ahmed oğlu hakkında [1] kenduye yazmış; Andan bayağı gücenüp orduy-ı humâyundan gidecek idi. Bu kulları kendüsünü temin ve celbidüb uyuştum. Beraberce çalışacak zatında dindar ve sadık bir kulları. Din ve devlete hizmeti taahhüdü var. Böyle iken kırmak ve vesveseye düşürmek caiz değil. Belki kethüda kulları maddesinden şüphelenürse maslahata halel verir. Tahsin dahi selefim kulları orduyu humayundan gitmezden bir kaç gün evvel mektupçuluktan çıkarmış, mansıbsız orduda oturur iken Mustafa Paşa orduy-ı humâyuna geldikte seraskerlik münasebetiyle maiyyetine istemiş, kaymakam Bekir Paşa kulları müsaade etmiş ve bu kulları [nın] orduya vürûdundan bir kaç gün evvel yanına almış. Bu kullarından dahi geldikten sonra beraber ordusuna götürmek içün mahsus rica etti, kırılmamak içün müsamaha ettim. Tahsin bu suretle orduyu humayundan gitmiş olmağla tabiatiyle def gibidir; kaldı ki Ramizi derhal nefiy idüb bâferman Kavalaya gönderildi. Hâsılı

[1] Hacı Ahmed oğlu denilen Bolu Voyvodası Seyyid İbrahim Ağa olup Boluda kışlalar yaptırarak Nizamı cedide hizmet edenlerdendi. Bunun ve kardeşi Seyyid Halil Ağanın azilleri hakkında Sultan Mustafa, sadrıâzama hattı humayun göndermiş ise de, sadrıâzam, İbrahim Ağanın işgüzarlığından ve Alemdar maiyetinde bulunmasından dolayı azlinin Alemdar Paşayı gücendireceğinden bahsile yazmış ve bundan dolayı İbrahim Ağa azilden kurtulmuştur. (Dolap 1, sandık 9, hattı humayun 63, 67).

bu kullarının mahzâ muradım orduy-ı hümâyun maslahatına bir sekte gelmemektir ve kethuda kulları elhaletü hazihi elinden geldiği kadar sadaketle çalışıyor gördüm; eğer hilâfı rıza bir hareketi zuhur ider ise kulun icra ederim; bir mazarrat olsa, kim olursa olsun evlâdım olsa istishab etmem; her ne kadar hatası var ise bu kölelerine bağışlayup şimdilik yine istihdamına müsaadei humâyun umarım; kaldı ki sair bulunan bendeleri dahi şimdilik sadakatle hizmet ediyorlar; eğer bundan sonra birinden bir mugayir anlar isem müsaadei hümâyunları üzre icra ederim; her halde emr ü ferman velinimetimindir.

Fî 15 ca (Cemaziyelûlâ) sene 222

Bu telhis üzerine padişah şu hattı hümâyunu yazmıştır:

«Benim Serdârım,

Bunlar İbrahim Efendi müteallikatından olduğundan nefyetmiştim. Kethüda sadakatle hizmet ediyor dirsen ordu maslahatı içün kalması lâzımsa sen bilürsün ol tarafın işini ben senden sorarım.»

Sadrıâzam Çelebi Mustafa Paşanın bu telhisi, tahrir tarzına göre divandan çıkmayup mahrem surette yazılmış olacaktır. Daha henüz Alemdarla aralarının açılmamış olduğu anlaşılıyor. Bundan başka ilk satırdaki ifade ile mütebaki mütalâalar ciddîdir. Madamki beni bu işe tayin ettin, mes'ul benim, gelişi güzel her işe karışma demek istemiştir.

İlk defa Alemdarın yanına giden Tahsin Efendi Rusçuk yârânı denilen cemiyetin tohumunu atıyor, Kavalaya nefyedilmiş olan ricalden sabık muhasebei evvel Ramiz Efendinin fazl ve kemalinden ve meziyetlerinden bahsediyor. Bunun üzerine Alemdar, affedilmesini sadrıâzamdan rica ediyorsa da araları açık olduğundan muvafık cevap alamayor; bunun üzerine İstanbula rikâb-ı humâyun kaymakamına bir tahrirat göndererek Abdullah Ramiz Efendinin nefiyden afvine delâlet eylemesini rica ediyor. Kaymakam, Alemdar Mustafa Paşanın gönderdiği tahrirattan bahs ile padişaha telhis ederek buna da müsaade ediliyor [1].

Şevketlû kerâmetlû mehâbetlû kudretlû velinimetim efendim padişahım,

Bundan akdem nefy ve iclâ olunmuş olan muhasebe-i evvel-i sâbık Abdullah Ramiz Efendi kullarının hüsnü hali

[1] Dolap 1, sandık 10, hattı hümayunun numarası 278.

beyanîle afvini orduyu hümâyunları tarafına iş'ar etmiş ise de tehir kılınmış olduğundan ve cürmü var ise dahi af ve merhamet şîmei kerimei saltanatı seniyelerinden idüğünden bahs ile efendi-i mumaileyhin afvine müsaadei seniye erzan buyrularak iktıza eden af emri şerîfinin tarafına gönderilmesini Silistre valisi Mustafa Paşa kulları bu def'a bâtahrirat inha etmek hasebiyle manzur-ı mülûkâneleri buyrulmak içün mâruz-ı huzur-ı tacidârîleri kılındı. Mûmaileyhin nefyi maddesi taharri olundukta selefi çakerî zamanında sudûr-ı hatt-ı hümâyunlariyle nefiy ve iclâ olunmuş olduğu ihbar olunmağla müşarünileyh kullarının iltiması veçhile efendi-i mûmaileyhin afvi karin-i müsaade-i şehriyarîleri buyrulur ise ıktıza eden emri tastir [تسطير] *ve müşarünileyh tarafına tesyir kılınacağı malûm-ı âlileri buyruldukta emr ü ferman şevketlû kerâmetlû mehâbetlû kudretlû velinimetim efendim padişahım hazretlerinindir.*

Bu telhis üzerine padişah:

"Afvıne müsaadei humâyunum olmuştur,,

Hatt-ı hümâyununu yazarak göndermiş ve keyfiyet Alemdar Mustafa Paşaya bildirilmiştir. Alemdar, Ramiz Efendiyi sadrıâzamın muvafakat etmemesine rağmen nefiyden kurtarmış ve afvi hakkındaki müsaade fermanı da talebi veçhile Alemdara gönderilmiştir. Bu hal Alemdar Mustafa Paşanın nüfuz ve kudretini tamamen hissettirdiğini göstermektedir.

Alemdarın sadrıâzamla aralarının açık olması ordu vaziyeti için çok tehlikeli idi. İdaresiz sadrıâzam orduda herşeyi eline almış olan yeniçeri ağasına, tahakkümünü arttırmak için üstelik vezirlik te vermiş olduğundan herif kabına sığmaz olmuştu. Alemdarın darılıp çekilmesi ve orduya lâzım olan zahîreyi göndermekte teallül göstermesi ve bu sırada Eflâk yakasında bulunan Çarhacı Ali Paşanın Ruslara mağlûp olması vaziyeti çok tehlikeli bir hale sokmuştu. Sadrıâzam ordusu anarşi içinde idi. Elde bir faide temin edecek yalnız Alemdarın kuvvetleri vardı, fakat o da Rusçuğa çekilmişti. Alemdar, İstanbula gönderdiği tahriratla serdarıekremden şikâyette bulundu ve çok acı yazdı. İstanbul bu ihtilâftan telâşa düştü; Padişah ne yapıp yapılarak sadrıâzamla Alemdarın aralarının bulunmasını emrettiği gibi ayni zamanda Alemdara iltifatı havi bir de hatt-ı hümâyun gönderildi.

Nihayet şöyle böyle iki taraf zâhiren birbiriyle barıştılar. Bu barış istikbalde tatbikı muhtemel plân icabı olarak zarurî görülmüştü. Bu sırada kendi maiyetindeki yeniçerilere bile fena muamele eden yeniçeri ağası Pehlivan Hüseyin Paşa, ocağın içinden çıkan bir ısyan üzerine öldürülmüştü; bunun ölümü ordu ricaline büyük bir ferahlık verdiği gibi Sultan Mustafanın orduda en mûtemet adamı olması itibariyle padişah ta bundan müteessir olmuş ve ağanın katline dair sadrıâzamın yazdığı telhis üzerine teessürünü bildirmişti. Bu maddeye dair sadrıâzam ve serdarıekremin telhisi şöyle idi [1]

Şevketlû kerâmetlû mehâbetlû kudretlû velinimetim efendim pâdişâhım,

Bundan akdemce hakipâyı hümâyunlarına arz ve istîzan olunduğu üzre Silistrede livây-ı şerif kaymakamı Bekir Paşa kulları lüzumu mikdar cemiyet ve rical ile Silistire ordusunda tevkif ve vesayâyı lâzimeyi telkin idüb çakerleri bakiyyetülemr olan asakiri ve kethüday-ı çakerî ve defterdar efendi ve Osman Efendi kullarını alup karşuya mürur ile . . . . . mütâreke maddesinde ne gûna irade-i aliyyeleri sünuh ettiği haberine intizar ile imrarı eyyam olunmakta iken işbu cemaziyelûlânın on ikinci cumartesi günü yeniçeri ordusunda meterisnişîn olan yeniçeriler ordûy-ı çakerî tarafına gelecek köprü başına tecemmu ile "Bizi ne beklediyorlar ya düşman üzerine hareket olunsun veyahut izin versünler harçlığımız kalmadı; bize şevketlû kerâmetlû pâdişahımız cülûs bahşişi ihsan buyurmuşlar, vermediler„ sohbetlerini yâd ve tezkâr itmekte olduklarından Ağa paşa kulları dahi def'i cemiyet içün üzerlerine vardıkta:

«Sen ocağımızda camcı bayrakdar ve baş yazıcı ve bunlar misillü bir, iki nefer kimesneye itibar idüb cümlemizden sarf-ı nazar ediyorsun„ diyerek müşarünileyh Ağa paşa kullarını idam ve yanında olan merkum camcı bayrakdarı ihlâk eyleyüp bâdehû meterislerine dağıldıklarını çakerine ihbar etmelerîle kulunuz dahi derhal muhzır ağa ve muhzır kâtibi kullarını irsal ile kul kethüdası kullarını getürüp yeniçeri ağalığına ilbâs-ı hil'at ve ıktıza eden vesaya telkin olunarak ordularına irsale müsaraat olunup . . . . . .

[1] Dolap 1, sandık 9, hatt-ı hümayun numarası 122.

Bu haber üzerine padişah şunu yazmıştır:

Benim serdârıekremim,

Ağa bir gayretlû sadakatkâr âdem idi; böyle olduğuna gayet teessüf ettim, hak rahmet eylesün. Ve kulkethüdasını dahi ağalığa ilbas-ı hil'at eylediğin makbulü hümâyunum olmuştur. Göreyim her vecihle def'i fitne eylemeğe sây idesin. Cenab-ı Hak seni her halde berhurdar ve muvaffak eyleye âmin.

Yeniçeri ağası Pehlivan Paşanın ölümü ordu erkânından iki zatın vaziyetini güçleştirdi. Bunlardan birisi sadrıâzam kethudası Refik Efendi ve diğeri de Reisülküttap Galip Efendi idi. Bu iki zat Sultan Selim ricalinden olmakla beraber eskidenberi yeniçeri ağasiyle araları iyi olduğundan o sayede hayatları müemmendi; fakat ağanın katli üzerine bir bâdireye düşeceklerine şüphe yoktu. Sultan Selim ricalini tamamen ortadan kaldırmak istiyen Köse Musa Paşa bu ikisinin öldürülmeleri hakkında sadrıâzama hatt-ı humayun göndertmişti. Bunu daha evvelden haber almış olan Refik ve Galip Efendiler yeniçeri ağasının katlini vesile yaparak birdenbire ordudan savuşup Rusçuğa Alemdar Mustafa Paşanın himayesine iltica eylemişlerdi. Bunun üzerine orduda değerli devlet adamlarından mahrûm kalan zavallı sadrıâzam bu iki zatın kaçtıklarından bahsetmiyerek azledildiklerini ve yapmağa mecbur olduğu yeni tayinler hakkında (19 cemaziyelevvel 1222 temmuz 1807) tarihiyle İstanbula şu telhisi göndermişti:

Şevketlû kerâmetlû mehâbetlû kudretlû velinimetim efendim pâdişâhım,

Kethudâyı çakerî Mustafa Refik Efendinin Ağa Paşa ve Mustafa Paşa [Alemdar] ile ünsiyetine binâen şimdilik istihdamı bundan akdemce hatt-ı hümâyunlarına cevap olarak marûz-ı huzûr-ı cihandârîleri kılınan takriri âcizânemde işaret olunmuş ise de Ağa Paşanın kazazede olduğundan sonra hasbeliktıza [gerek] mumaileyh bendeleri ve gerek Reisülküttap Galib Efendi kulları azl olunup Rusçuk ve havalisinden orduyu hümayunlarına celp olunacak [yırtık] maddesine memuren mumaileyh Refik Efendi kulları Rusçuğa irsal ve bazı mükâlematta lüzumu olur mütalâasiyle şimdilik [yırtık] Galib Efendi kulları dahi kezalik Rusçuğa isbal birle orduyu humayunlarında olan Tevkiî Osman Efendi kulları kethuda ve çavuşbaşı olan Arif Efendi kulları Reisülküttap nasb olunup çavuşbaşılık sipahiler ağası Yegen İbrahim Ağaya

ve sipahîler ağalığı başbakı kulu [dağde] viren zade Mehmed Ağa bendelerine ve başbakı kulluğu Edirne vücuhundan olup orduy-ı hümâyunda istihdam olunan Mahmud Ağa kullarına işbu cemaziyelûlânın on beşinci salı günü tevcih ve hil'atları ilbas olunduğu malûmı hümâyunları buyruldukta emr ü ferman şevketlû kerâmetlû mehâbetlû kudretlû velinimetim efendim pâdişâhım hazretlerinindir. 19 Ca [Cemaziyelevvel] sene 22.

Bu telhisin üzerine Dördüncü Mustafa:

Benim veziriâzamım,

Tevcihatın manzur-ı hümâyunum olmuştur;isabet olmuş, Osman Efendi ve Arif Efendi emekdar adamlardır, inşaallah muvaffak olurlar. Sen benim murahhas vezirimsin. Senin reyin benim reyimdir. Rabbim habibi hürmetine seni her umurunda muvaffak idüb sâyei hümâyunumda begâm eyliye âmin.

Hattı humayununu yazıp iade etmiştir [1]

Bu vesikalara göre yeniçeri ağası Pehlivan Paşa cemaziyelevvelin 12 nci günü öldürülmüş, arkasından sadrıâzamın ifadesine göre Ağa Paşaya mensup Kethuda Refik Efendi ile Galip Efendiler azledilmişler ve Refik Efendi bir işe memuren ve Galip Efendi de musaleha veya mütareke işlerinde lüzumu olur diye Rusçuğa gönderilmişler. Sadrıâzamın bu mutalâasından ya onun muvafakatiyle veya muvafakati olmadan bu iki zatın (Rusçuk) a gittikleri anlaşılıyor. Alemdarın himayesine iltica etmiş olan bu kıymetli adamlara karşı artık hiç ilişilememiş ve hattâ daha sonra orduda birer vazife bile almışlardır [2].

İşte Sultan Selim ve Nizâmı cedit tarafdarı olarak ittiham edilerek nefy veya idam edilmek istenen ordu erkânından olan Mustafa Refik, Mehmed Said Galip, Abdullah Ramiz, Mehmed Tahsin Efendilerle Alemdarın kapu kethudası Mehmed Emin Behic Efendiler

[1] Dolab 1, sandık 9, hattı hümâyun numarası 24.

[2] Kabakcı ısyanını müteakıp Fransaya gitmek üzere Türkiyeden ayrılmış olan sefir Ceneral Sebastiyaninin Rusçuğa uğrıyarak Alemdarla görüşüp bazı telkinatta bulunmuş olduğunu Enderunî Bekir Efendi (Vak'ai Cedid) isimli eserinde (Osman Ferid tab'ı s ahife 30, 31) yazmakta ve şöyle demektedir:

«Esnâyi rahta Rusçuğa dahil ve Alemdar Mustafa Paşa ile mülâkat ve cibiiliyeti asliyesinde olan kelâmı fasideler ile iğfal ve hâdiselere sebebi müstakil olup..» kaydi Sebastiyaninin, Fransız siyasetini takip etmiş olan Sultan Selimin tekrar iclâsı için telkin ve teşcide bulunduğunu zannettiriyor.

Rusçukta Alemdarın yanında bulunarak devlete verilecek istikamet hakkında görüşmeğe başladılar.

***

Ruslarla muharebe devam edecek olursa gerek inzıbat ve gerek iaşe cihetinden fena vaziyette bulunan ordunun tutunamıyacağı görülüyordu. Bereket ki Çar ile Napolyon arasında Tilsit'te yapılan musalâhada Türkiye ile Rusya arasında bir mütareke aktedilmesi de muahede şeraitinden bulunması hasebiyle harp vaziyeti tatil edilmişti. Yapılacak mütareke şartlarını görüşmek üzere ordu erkânından vukuflu bir zâtın mükâlemeye memur edilmesi lâzımgeldiğinden Alemdarın yanında bulunan sabık Reisülküttap Galip Efendi bu işe memur edildi ve neticede (20 cemaziyelâhır 1222, ağustos 1807) tarihinde Yergöğü civarında dokuz ay müddetle bir mütareke imza edildi. Mütareke şartları yedi madde idi.

Mütarekenin akdi üzerine İstanbuldaki erkân, ordunun cepheden ayrılmamasına karar verdiklerinden keyfiyet sadrıâzama bildirilmişti. Ordunun zahîre sıkıntısı fazla olduğu gibi kuvvetin kısmı mühimmini de kalem daireleri erkânı ve hademe makulesi teşkil ediyordu. Bu vaziyetleri bilmeden İstanbulda gelişi güzel karar verilmesinden dolayı salâhiyetine müdahale edildiğinden bahs ile sadrıâzam 11 recep 1222 tarihli bir tahriratla şikâyette bulunmuştu.

Padişahın ve İstanbuldaki şûranın ordunun cephede kışlamasını arzu ettiklerinin sebebi, gûya İstanbuldaki yeniçeriler arasında Eflâk ve Buğdanı düşmana verip kendileri orada oturacaklar diye bir takım şayıaların çıkması imiş. Halbuki ordunun Edirneye gelip kışlamak istemesi ve yeni kıtalarla takviyesi hem iaşe ve hem asker cihetinden zarurî idi. Bu cihetlere dair serdarı ekremin hafi olarak padişaha maruzatı ve padişahın yine gizli olarak derkenar suretiyle kendisine gönderilen hattı humayunu vaziyeti tenvire hizmet edeceğinden ayniyle yazıyorum. [1[

Şevketlû kerâmetlû kudretlû mehâbetlû velinimetim efendim pâdişâhım,

Hamden lillâhi taâla mütâreke maddesi bitti ve memülden ziyade devlet-i aliyenin şan ve galebesi dahi hâsıl oldu ve müddeti dahi dokuz ay olduğundan ol vakte dek Moskov ile husumet maddesi bertaraf oldu. Ancak mütâreke bitinceye dek orduların idaresi ve devlet-i aliyelerinin şan ve nüfuzuna

[1] Hattı hümayun numarası 462 (Dolap vesikaları)

mahal olacak açıktan bir muamele vukua gelmemesi ne keyfiyetle olduğunu tafsil mucib-i tasdi ise de şevketlû velinimetim efendime şu kadarca ifade ideyim ki Cenab-ı Hakkın din ve devlete avn ü teyidi olub sâyesine sığındığımız Livây-ı şerifin sahibi Sultanülenbiya efendimizin mucizesi olduğunda iştibah yoktur ve inşallahürrahman kuvveti bahtı humâyunlarına delîldir; zira bu havalinin ahvali tahrir ve tarife gelmez. Badelmütareke ne surete teşebbüs olunmaludur deyu serasker paşa kullarından istimzac ettim, gelen mufassal cevapnamesi ve orduy u hümâyunda bulunan bilcümle vüzera ve yedi ocak ve rical kullariyle akd olunan meşvereti mübeyyin (takdim) eyledikleri mahzar bundan akdemce huzur-ı humâyunlarına arz olunmuştu; orduy-ı hümâyunları yalnız bu kulunuz ile olsa şevketlû efendimin tahsili rızasından gayrı fikrim olmamakla bir emri hümâyununuz ile alimallâhü taâlâ Silistre olsun, Şumnu olsun ne mahal olur ise olsun üç sene kışlarım, lâkin ordu hali ve asker mizacı malûm-ı şâhâneleri olmağla hafezanallah burada dahi devlet-i aliyenin namusuna mugayir olacak bir halet vaki olur ise esas-ı saltanata muzır olduğundan anı tecviz etmek velinimetime hiyanettir ve binabirin cümlenin ittifakiyle zarurî hareket olunup Edirneye müteveccihen Şumnıya vürudumuzda kaymakam paşa bendelerinden bir kaime gelip mealinde İstanbuldaki ocak ağaları ordunun Şumnıda kışlamasını rey ederler deyu yazmış olduğundan şimdi hakikat-i hali hâkipây-ı hümâyununuza tafsilen iş'ara mecbur oldum.

İptida kulunuz Edirneye gitmeğe tebdil hasekisi elhac Ali kullariyle müzakere bâdehu Şumnıda kalmak fikrim idi; lâkin zahîre keyfiyatı mukaddema serasker paşa kullarının tahriratından etrafiyle malûm-ı humâyunları olduğuna binâen anın bahsi tekrar ıktıza etmez ve zahîreyi akçesiyle verecek anlar olup cevabı kestikten sonra farz-ı muhal ile zahîre olsa bile kendulerini tekzîp etmiyeceği zâhirdir. Kaldıki zahîre bulunsun ve meştâda orduy-ı humâyun idare olunsun diyelim. Bulunacak zahîreye rayic ile akçe ve hazine yetişmez ve yetişse bile şimdiden meştâda Kara kullukçu ve ketebe ve hademe ve daireler ile bizler kışın tüketüp maazallahü taâlâ evveli bahara yine sefere çıkmak lâzım gelür ise sunuf-ı askeriyenin idaresi mümkün olamadığı surette ne ile sefer olur? Halbuki musaleha maddesi Pariste olmak üzre Fransalunun iddiası ve

zaruri mümâşat olunmak lazım geldiği meydanda dururken orduy-ı hümâyunun sefâlet ve rezalet ile bu havalide sürünmesinde cüz'î ve külli faide olmayacağı dahi müsellemdir. Devleti aliyenin içinde inhilâl var iken Sırp maddesi zuhûr etti ve anın üzerine Moskov seferi çıktı; Moskov seferi cümleden âzam olmağla anınla uğraşılup biavnillahi taâlâ ol gaile bertaraf oldu ve şimdi dahi Sırbın nızâmı vakti gelmekle Şumnı vesair bu havaliden Sırp maddesine nazaret mümkün olamıyacağına nazaran sözün doğrusu şevketlû efendimiz kalb-i âlemsiniz; Liva-i şerif ve ocaklar ve rical-i devlet-i aliyeleriyle Sırp maslahatına bakılmak ve iktızasına göre memurlar göndermek için Rumelinin kürsüsü mesabesinde olan Edirneye voralım; badehû iktıza eder ise bu kulnnuz tebdil suretilye binnefs Sofyaya kadar gidüp dolaşmak dahi kabil olur.

Velinimetim şevketlû efendim gerek bu köleniz ve gerek maiyet-i âcizânemde olan kullarınız evvelâ Cenab-ı Bârinin rızasını gözetüp saniyen velinimetimiz olan siz efendimizin emri hümâyununu gözetmekten gayrı fikrimiz yoktur ve şurada oturulsun buraya azimet olunsun demekten heva ve heves ve garez ve efkârımız olmadığına Cenâb-ı Hak şahittir. Mücerret livâyı saadeti nüfuzumuz cari olmayan yerlerde gezdirmeyüp [1] bari Edirnede oturalım ve Sırp maslahatına bakalım deriz. Elhasıl dinime ve şevketlû efendime sadakatten gayrı emelim olmayup الحاق قدسة *masadakını daima derhâtır ederim ve hakkımda min gayr-ı istihkak ruhsat ve istiklâli şâhâneleri olup muktezay-ı maslahatı bilâ istizan icra edesin deyu mükerrer mükerrer hatt-ı hümayunları sudur etmiş olduğundan ve ordu halkı bu istiklâlimizi bilüp bu maddede dîn ve devlete hayır olan suret Edirneye hareket olunmak tedbirine munhasır idügin bilcümle vüzerâ ve umumen ocaklu ve rical, cezm eylediklerinden hasbelmaslaha Edirneye teveccüh olunmak üzredir; yani kulunuz sadık bendeniz ve serdar-ıekreminiz isem maslahat-ı şahanenize hayır olan suret budur. İşte hakikat-i hâli hiç kimseyi mahrem etmiyerek hâlâ kethüday-ı devlet-i aliyeleri olan Osman Efendi kullarının*

[1] Rusçuk ve havalisi Alemdarın mıntakası olduğundan, sadrıâzam nüfuzumuz cari olmıyan mahaller demekle Alemdarın iştiskalini kastedlyor. Çünkü asıl mesele böylece zahîre vermemek ile sadrıâzamı Edirneye ve oradan da İstanbula sevketmek için Rusçuk yarânı bir plân tertip ettiklerinden sadrı âzamın zahîresizlikten dolayı ister istemez Edirneye gitmesi zarurî idi.

kalemiyle hâkipây-ı hümâyununuza tahrir ettirdim; zira ocaklu dedikleri burada orduy-ı hümâyununuzda olanlardır. Mustafa Paşa kulunuz zahîre veremem deyüb dururken şimdi Şumnıda kışlanacak deyu söylense hâfızallah asıl ocakluda dahi namus-ı devlet-i aliyeye mugayir muamele vaki olur ise ol zaman kulunuza dahi yazık olur; yoksa İstanbulda bir müddettenberu diledikleri gibi alup satmağa alışmış derbeder makuleleri elbette orduy-ı hümâyunun İstanbula yaklaştığını istemezler ve bu vechile maruzatıma Babıâlî mahrem kılınmayarak emr ü irade-i hümâyunlarını yine mahfiyen işaret ve ferman buyurmaları niyazı âbidanemdir. Kulunuz عتق *ıtk ve âzat kabul etmez kölenizim olbabda emr ü ferman şevketlû kerâmetlû kudretlû mehâbetlû velinimetim efendim pâdişâhım hazretlerinindir.*

Fi 11 B sene 222

Kendi vaziyetini çok açık ve samimî olarak arzeden serdarı ekremin bu mutalâasına dördüncü Mustafa şu hattıı humayunu yazarak açık surette kendisine iade etmişti:

Benim vezirim,

İstanbulda ocaklu beyninde Eflak ve Buğdanı gâvura verecekler, kenduleri Edirnede kışlayacak deyu eracif oluyor. Anın içün meşverette böyle rey olundu, karar buldu bunun cevabını gizlü vermek kanun-ı devletime ve şân-ı şahâneme muhaliftir, senin hakkında dahi havadisi mucip olur kapu tarafına [yani Babıâliye] hücnetini taraf-ı hümâgunuma yazdığın gibi yazasın tekrar devletçe meşveret ve karar verilsin. Böyle büyük maddeye gizlü cevap verilemez, zira mukaddem meşveret ile olmuş şeydir yine meşveretle olur, gizlü gelsün disem bu tarafta kılü kal olur. Sen tabiatlerini bilürsün ve bundan senin istiklâline zararı yoktur; beş on gün tehir eyliyesin.

İstanbulda padişahın hiç bir nüfuzu yoktu. Bütün işler şeyhülislâm Ataullah, köse Musa ile yeniçeri ocağının ileri gelenlerinin elinde idi. Hattâ padişah topal Ataullah Efendiyi tahakkümünden dolayı azlettiği halde yirmi dört saat sonra yeniçeriler tekrar o mevkie getirmişlerdr ki bunu daha aşağıda anlatacağız. İşin iç yüzüne vâkıf olmıyan serdârıekrem, Dördüncü Mustafayı bir iş yapabilecek diye uzun uzadıya anlatıp durmuştur. Ordunun İstan-

bula gelişinde işlerinin nihayet bulacağını bilen bu adamlar, bir müddet daha istedikleri gibi serbest hareket edebilmek için orduyu Edirnede bile bulundurmak istemeyüp Şumnu'da kalmasına şeyhulislâm konağında toplanılan Şûrada bile karar vermişlerdi.

VI.

RUSÇUK YÂRÂNININ FAALİYETİ

Ordu ve İstanbul ahvâli

İstanbulda tertip edilen (Kabakcı Mustafa) isyanında Nizâmı cedit ricalinin ileri gelenleri öldürülmüştü. Bunlardan sonra gelen ikinci derecedeki Nizamı ceditçiler de ordu ile sefere hareket etmişler ve Kabakcı Mustafa hâdisesinde İstanbulda bulunmamalarına mebni katil ve nefiden kurtulmuşlardı; fakat yukarıda söylediğimiz gibi Sultan Selimin hal'i üzerine bunların da hayatları tehlikeye girmişti; nihayet Tahsin Efendiden başlıyarak Rusçukta Alemdarın himayesine iltica etmiş olan bu Nizâmı cedit erkânı, orada Alemdar da dâhil olmak üzere hafi bir cemiyet kurmuşlardı. İşte maksadı teşekkülü, teceddütperver olan Sultan Selimi iclâs ile Nizamı cedidi ihya etmek olan bu cemiyeti hafiyye erkânına tarihlerimizde (Rusçuk yârânı) ismi verilmiştir. Bunun âzaları, başta Silistre Valisi ve Tuna Seraskeri Rusçuklu Alemdar Mustafa Paşa olduğu halde Mustafa Refik, Mehmed Sait Galip, Abdullah Râmiz, Mehmed Tahsin ve Mehmed Emin Behiç Efendilerdi. Bunların ne suretle Alemdarın yanına gelmiş oldukları da yukarda söylenmişti.

Bu yârân içinde Alemdarı en çok teshir eden ve daimi surette yanında bulunup işlerin sonuna kadar kendisinden ayrılmıyan Ramiz Efendi idi; ilmiye sınıfından yetişerek sonradan devlet hizmetine intisap etmiş olan Ramiz Efendi, talâkati lisaniyesi ile meşhurdu. Musahabeleriyle Alemdar Mustafa Paşayı tahrik ve teşci ediyor ve onu istediği şekilde idare ve sevk edebiliyordu. Bundan başka yine ilmiye sınıfından yetişmiş olan Tahsin Efendi de Ramiz Efendi ile beraber Alemdarın yanında olduğu için o da Ramiz Efendi gibi hareket ediyordu. İlk defa Alemdara aşı vuran Tahsin Efendi ve aşının filizlenmesinde muvaffak olan da Ramiz Efendidir; bu bususta Alemdarın hemşerisi olan Behiç Efendi, malûm olan talâkatiyle bunlara iltihak edince Alemdarın devlet idaresi hakkındaki görüşleri ve düşünceleri değişmeğe başlamıştı. Mustafa Refik Efendi ile Galip Efendi üç evvelkilere nisbetle

daha yüksek düşünen ve devlet işlerinde daha vukuflu olan kıymetli devlet adamlarından iseler de murahhaslık veya diğer bazı vazifeleri sebebiyle ötekiler gibi daimî surette mecliste bulunamıyorlar ve geldikce vaziyetten haberdar oluyorlar veya aralarındaki şifreler ile işler hakkında malûmat alıyorlardı.

Ramiz Efendi bu devletin dahilî ve haricî vaziyetini ve Sultan Selimin meziyetlerini ve memleketi inkırazdan kurtarmak için yaptığı hizmetleri zikrettikçe hamiyeti galeyana gelen Alemdar, hemen gidip Sultan Selimi padişah yapalım diye heyecana geliyordu. Bu telkin neticesinde zeki olan bu koca vatanperver, devlet idaresi ne demek olduğunu ve işlerin ne şekilde yürüdüğünü anlıyarak rüyet ve anlayış sahası genişliyordu. Rusçuk yârânının devlet işlerine dair musahabeleri Alemdar Mustafa Paşayı aynı mevzuun muhtelif safhalarını anlatan beş hocalı bir talebeye döndürmüştü; bunlar arasında daimî iki hocası Râmiz Efendi ile Tahsin Efendi idi. Bir müddet sonra Tahsin Efendinin vazife almasiyle Ramiz Efendi artık paşanın sadaretine kadar yanında kalarak işlerini idare etmişti, [1]

[1] Arabyan Efendi (Sadrıâzam Alemdar Mustafa Paşanın tarihi) isimli eserinde Rusya ile yapılan mütarekeyi müteakıp ordunun Rusçuğa gelerek orada Sultan Selimi iclâs için görüşüldüğünü ve bu görüşmede Sadrıâzam Çelebi Mustafa Paşanın da bulunduğunu yazmakta ve şöyle demektedir:

«Bir müzakere esnasında büyük Mustafa Paşa onlara yani [ordu erkânına] korkusuz ve ihtirazsız bir emniyet ve itimatla « Niçün bu âsiler yüzünden müzakere ve meşveretiniz korku ve dehşet içinde oluyor? Biz devleti idare eden adamlarız, eğer biz kendimiz mâruz bulunduğumuz musibetlere ve felâketlere süratle derman bulmaz isek öldürücü, korkunç tehlikeler gelip çatacaktır. Tuna civarındaki şehir ve kaşabaları düşmanlarımız elimizden alacaklar. Hepsinin üstüne büyük bir musibet çöktü. Âsiler tarafından tahtına geçirilmiş olan padişahımızın idareye kifayeti yoktur; fikir kudreti kendisinde mevcut değildir, bilhassa onlardan [yani yeniçerilerden] çekinmektedir. Bu yüzden kanun ve nizam ortadan kalktı, her yerde ihmaller, fesatlar yol aldı, eğer devletimizin menfaatini, halkın refah ve seadetini arzu ediyorsanız evvelâ meşru hükümdarımız Sultan Selimi hapisten çıkararak tahta geçirmeli ve sonra hepimiz de matlup veçhile idarei umur etmeliyiz» dedi.

Bu hali ricali devlet, askerî kumandanlar ve diğerleri takdir etmekle beraber bu işi başa çıkarmağa muktedir olamıyacaklarını itiraf ettiler, o zaman Alemdar Paşa onlara:

«Acaba size neresi güç geliyor ki böyle söylüyorsunuz? Bana itimat ediniz, Allahın inayetiyle az zaman içinde bunu temin edeceğim» dedi. Derhal sadrıâzam Çelebi Mustafa Paşa, kaymakamı Mustafa kethüda [Mustafa Refik Efendi] Reis Galip Efendi, Defterdar Behiç Efendi, Yeniçeri ağası, Çavuşbaşı Tahsin Efendi, Kul kethüdası, Ordu kadısı ve orada mevcut bulunan bazı muteberan kendi dinleri üzerine [vak'ayı Arabyan Efendi tasvir etmektedir] onun emirlerine sadık kalmak üzere yemin ve bu ahdü mîsakı yazı ile tesbit edip mühürlediler.

Rusçuk yârânının çizdikleri programda asıl maksat Sultan Selimi tekrar hükümdar yaparak Nizamı cedidi ihya etmek olduğuna göre Alemdarın kendi kuvvetleriyle İstanbula gitmesi lâzımdı; fakat buna derhal imkân yoktu; zahiresiz kalan sadrıâzam ordusunun Edirneye bile gelmesinden şüphelenen İstanbul, bu mevsimsiz gelişi iyi karşılamazdı; zâten böyle bir hâdise şimdiye kadar vaki değildi; meğer ki gelmek istiyen vali veya Serasker âsî olsun.

Bu zor işî başarabilmek için iptida Sadrıâzamla Alemdarı barıştırmak ve onu Edirnede bulunan orduya getirip Sadrıâzama ve İstanbula teminat vermek ve bundan başka Alemdar hakkında İstanbulda Sultan Mustafanın yakın adamlarını tatmin etmek, Alemdarın Sultan Mustafaya sadakatinden ve bütün düşmanlarına düşman olduğundan ve padişahın her emelini yerine getirecek çok sadık bir vezir olduğundan bahsedilmek icap ediyordu. Bir de orduda sadrıâzamın maiyetinde vazife almak suretiyle adam bulundurmak ve bütün muhaberattan Alemdarı ve diğer Rusçuk yârânını haberdar etmek lâzımdı. Maksada vâsıl olmak için kullanılacak devlet adamları Rueçuk yârânının mukarreratına katiyen vakıf olmadan verilen şeyleri hükûmetin vazifesi olarak yapacaklardı. En esaslı ve başta gelen tedbirlerden birisi de Sultan Selime bir sûikast yapılmamasını temin eylemekti.

İlk iş Sadrıâzamı Alemdarla barıştırmak olacaktı; itibarsız bir halde Alemdardan istiskal gören Sadrıâzam, müteessir ve kindar olarak Edirneye geldi; Alemdara karşı koyabilmek için onun rakiplerinden olup herbiri bir tarafa gitmiş olan Silistrenin eski mütesellimi Yılık oğlu Süleyman ile (Gâvur Hasan) ı ve sâbık İbrail Nâzırı Laz Ahmed Ağayı yanına toplamak istiyordu.

Rusçuk yârânı bir taraftan iki Sadrıâzam'la Alemdar'ı anlaştırmağa çalışırken diğer taraftan da İstanbuldaki hâdiseleri hemen günü gününe takip ediyorlardı.

Sultan Selime bir kaza olmadan iclâsı için Alemdarın İstanbula gelmesine müsaade almak üzere Alemdarın yanında bulunan Rusçuk yârânından sabık sadaret kethüdası Mustafa Refik Efendinin İstanbula gönderilmesine komitece karar verildi. Refik Efendi

Sultan Selimi iclâs işini Rusçuk yârânından başka kimse bilmediğinden ve sadrıâzam Çelebi Mustata Paşanın ise tarihlerimizin kayitlerine göre hiç haberi olmadığından dolayı bu mütalea varit değildir; fakat Alemdarın bu sözünün Rusçuk yârânına hitaben söylenmiş olması veya Padişah Mustafa hakkındaki sözler çıkmak şartiyle Edirnedeki görüşmelerinde söylenmiş bulunması ihtimali kuvvetlidir. Yalnız yaylâ imamı vekayinamesinde Alemdarla, sadrıâzamın Sultan Selimi iclâs için anlaştıklarına dair bir kayit vardır.

zâhiren ailesini görmek üzere İstanbula gidecek ve hakikatte Sultan Mustafa adamlariyle görüşüp Alemdarın İstanbula gelmesi için müsaade alacaktı.

Refik Efendi Rusçuktan hareket ederek Edirnede orduya geldi. Sadrıâzam kenisini reisülküttaplığa inha edip icap edenlere söylemek üzere bazı vasayada da bulundu. Rusçuk yârânı mühim uzuvlarından birinin reisliğe tayininden dolayı memnun olmuşlardı. Sadrıâzamın inhası şöyle idi [1].

Şevketlû kerâmetlû, mehâbetlû kudretlû velinimetim pâdişâhım efendim,

Ordûyı hümâyunda Reisülküttab olan Arif Efendi kulları gerçi sadık kulları. Ancak riyaset umurunu idareye muktedir olmayup fenni riyasetten bîbehre idüği zâhir ve ordûyı hümayunda riyasete elverir ricalden münasip kimesne olmamaktan ve mansıbı riyaseti ehline tefviz etmek lâzımei vaktü halden olduğundan bu günlerde Rusçuktan me'zûnen Deri saadete giden Mustafa Refik Efendi kulları riyaset erbabı olmağla baş çukadar ağa kullarına şifahen ifade ve niyazım vechile ol tarafta heman riyaset hılatı ilbas ile bir gün evvel ordûyı hümâyuna irsali bâbında her ne vechile emrü fermanı şâhâneleri ise emrü ferman hazreti menlehül emrindir. 19 Ş 222 [1807 Birinci teşrin].

Bu telhisin üzerine padişah:

Benim vezirim,

Refik efendiyi reis ettim acele gitmesi için beş bin guruş ihsan verdim tarafına varır.

Hattı hümâyununu yazmış ve rikâb kaymakamına da Refik Efendiye reislik hilatı giydirilmesi için de şu hattı hümâyunu göndermiştir:

Kaymakam paşa,

Ordûyı hümâyundan gelen Mustafa Refik Efendiyi orduya reis ettim, şimdi kürk ilbas edesin ve ordûyı hümâyunuma acele gönderesin [2].

Refik Efendi İstanbulda bulunduğu müddetce sarayda bulunan padisahın yakın adamlariyle temasta bulundu ve onların itimatlarını celp için diller döktü ve hazine vekili Nezir ve hazine kâhyası Ebe Selim ile Çukadar Fettah Ağaya hulûl etti ve onların

[1] Dolap 1 sandık 10 hat numarası 159
[2] Dolap 1 sandık 10 hat numarası 94

itimatlarını kazandı. Onlara padişaha karşı yabancıların tegallübünden şikâyette bulundu; bu hususa niçin böyle müsamaha edildiğini anlıyamadığını söyledi, saltanat makamının zorbalar elinde oyuncak olduğunu, hukuku mukaddeseden olan şeyhulislâm azil ve nasbına kadar müdahalelerinden şikâyet eyliyerek bu fenalıkların bertaraf edilüp saltanat makamının kudret ve nüfuzunun iadesini söyliyerek zaten bu hallerden müşteki olup korkularından ses çıkaramıyan ağaları tahrik eyledi. Bu sözlerden pek memnun kalan Fettah ve Nezir Ağalar, bunu teslim ettiler ve kudret ve kuvvetin padişahın elinde olmadığını yana yakıla anlattılar; Refik Efendi padişaha sadık devlet adamlarının eksik olmadığını bâhusus Alemdar Paşa gibi bir vezirin her şeyi yapabileceğini söyliyerek talâkati lisaniyesiyle herifleri okadar kandırdı ki ağalar, saltanat makamı için Alemdarın bir münci olduğuna inandılar [1].

Bu ağalar vasitasiyle huzura kabul olunan Refik Efendinin Alemdar hakkındaki mutaleasını padişaha arzeden ağalara Sultan Mustafa

"Ocaklu uyuşur gibi oldu, sairleri dahi oldukca bir suret buldu bu tedbir şimdilik tehir olunsun,,

sözleriyle Alemdarın gelmesine müsaade etmedi [2] ve yukarıda sölediğimiz gibi Refik Efendinin riyasete tayinine müsaade edip beş bin kuruş ta cep harçlığı vererek orduya gönderdi; fakat Refik Efendinin sözleri padişah ve saray erkânı olan mahremleri üzerinde tesirden hâli kalmadı. Esas itibariyle Alemdarın İstanbula gelmesine müsaade almak üzere buraya gelen Refik Efendi, her nekadar arzusuna muvaffak olamadıysa da onun hakkında iyi bir zemin hazırlamış oldu. [3]

Filhakika Sultan Mustafanın saraydan başka yere sözü geçmiyordu; daha evvel de söylediğimiz gibi bütün söz ve iş yeniçeriler ile onların gayretiyle şeyhulislâmlık eden Atâullah Efendinin

[1] Asım c. 2, s. 183 ve Alemdar Mustafa Paşa makalesi (Efdalüddin) Tarihi osmanî encümeni mecması sene 2 s. 732 ilâ 735

[2] Cevdet tarihi c. 8, s. 217 ve Alemdar Paşa (Efdalüddin) Tarihi osmanî encümeni mecmuası sene 2 s. 732

[3] Asım Efendi, Refik Efendinin İstanbula gelerek Reis olmasını şöyle anlatıyor: «Müşarünileyh bundan mukaddemce zâhiren evlât ve ıyâlini görmek arzusiyle me'zûnen İstanbula vürud, hamulesini mahalline îsâl birle müteşebbisi dameni maksud olup emri meknûne taliki vakti merhun olmağla Refik Efendinin vücudü beherhal ordûyı intimada cüz'ü lâyetecezza olduğunu tezkâr ederek riyasetle avdeti samîmi matlubı şehriyârî olduğuna mebni ol halefi iblis, bir alayı telbise reis olup...» Asım c. 2, s. 114

elinde idi. Bu adamın tahakkümünden bıkan padişah onu değiştirdiyse de bir gün sonra ocağın tehdidi karşısında tekrar tayine mecbur kalmıştı. Bu hususa dair esbak tüfenkçibaşı Arif Efendinin (vak'ai Sultan Selimi sâlis) diye yazdığı risaledeki mütalea, Ataullahın nasıl tekrar şeyhulislâm olduğunu ve bu hususta rikâp Reisülküttabı olan Halet Efendinin ocak ağalarını elde ederek çevirdiği fırıldağı, padişahın âciz vaziyetini göstermesi itibariyle şayanı kayittir.

Dördüncü Mustafa, tahakkümünden usandığı şeyhulislâmı azil ile yerine sâbık Şeyhulislâm Samânî zade Ömer Hulusî Efendiyi tayin etmek istemişti (1222 cemaziyelevvel 1807); bu hâdiseden iki ğün evvel sadaret kaymakamı Hamdullah Paşa, bir görüşme esnasında bunu Reisülküttab Mehmed Sait Halet Efendiye söylemişti. Halet Efendi, şeyhulislâmın lalasının oğlu olup beraber büyümüşlerdi. Efendisinin azledilmek üzere olduğunu bu suretle öğrenen Halet Efendi kaymakama:

« Siz şeyhulislâm efendiyi azlettirirsiniz yine bir gün zarfında cebren ve kerhen nasbettirirler bu sevdadan feragat edin»
deyince Hamdullah paşa:

“Ben azl olunmamasına çok ikdam ettim, çaresini bulamadım şevketlû efendimiz behemehal azlini arzu ediyorlar,, diye mukabele eylemiş. Filhakika bu görüşmeden bir iki gün sonra Ataullah Efendi azledildiğinden Halet Efendi yeniçeriyi tahrike başlamış ve Boğaz nazırı Kabakcı Mustafaya gizlice haber ve bir de esami puslası gönderüp (bu listedeki isimlerle beraber senin katline fetva istenildi, şeyhulislâm vermedi, bunun üzerine azledilip yerine gelen fetva vermiştir) diye herifi kışkırtınca aklı başından giden Kabakcı Mustafa, keyfiyetten Sekban başıyı haberdar etmişti.

Halet Efendi Kabakçıya bu suretle haber ve pusula gönderdiği esnada bir gece Sekban başıyı gizlice Süleymaniyede Müderris Devriş Mehmed beğin evine davet ederek görüşmüş, o gece kışlalardaki oda başılara haber gönderilerek keyfiyet anlara da anlatılup bir mikdar para da verilmiştir. Burada verilen karara göre Sekban başı, kaymakam paşa ile görüşüp işin önüne geçmeğe çalışacak ve bu sırada odabaşılar bölük ve orta mevcutlariyle Süleymaniyede toplu bulunacaklardı.

Bu karar üzerine Sekbanbaşı, ertesi sabah erkenden kaymakama bir tezkere yazup pek müstacel bir iş için mülâkat talep eylemiş, bu halden telâş eden Hamdullah Paşa:

Sultan Bayezid türbesine tebdilen şimdi gelsün ben gelürüm.

diye haber göndermiş. Sekban başı kaymakamı görünce "Süleymaniye camii ocaklu ile lebaleb oldu şeyhulislamı cedidi istemeyorlar yine Mazul efendiyi talep ediyorlar ve illâ şimdi bir fesadı azîm zuhûr eder„ sözleriyle zavallıyı tehdit edince kaymakam:

"Behey Ağa! bu maskaralık mı? Devleti aliyyenin âzâmı meratibinden olan meşihatı küberâyı islamiye melâbei sıbyanı mdır? dün azlolunup bugün nasp olunmak padişahın nüfuzu hümâyunlarına halel îras eder; Bu hal ve hareket saltanata hürmet etmemektir bu olur şey değildir„ yollu mütalea ile Sekban başıyı ilzam etmek istemiş ise de buna aldırış etmeyen Sekban başı:

"Şimdi İstanbul yağma olur, büyük fitne zuhuriyle sabi ve sıbyan ayaklar altında kalır; elbette bu madde rabıta bulmalıdır, aman devletlü iş işten geçti ne duruyoruz„ diye ihtiyar kaymakamı korkuttuğundan bu hal üzerine Hamdullah Paşa rikâbı hümayun kethudası Mustafa Efendi ile bu fesadı tertip eden Halet Efendiyi Bâbıâliye davet ile Sekban başı da beraber olarak saraya gidip vak'ayı haber vermişlerdir.

Padişah bunları kabul etmiş ve gelmelerinin sebebini sormuş ve derhal Sekban başı:

"Ocaklu mazul şeyhulislamı isteyorlar bize sual etmeden şeyhulislâmı azledip yerine Samâni zadeyi kim nasp etti diyorlar„ sözleriyle küstahcçsına bir sual sorunca bu cüretten dolayı canı sıkılan padişah (şeyhulislamı ben nasbettim) diye mukabele eylediği sırada kaymakam Hamdullah Paşa, Sekban başıyı susturup ilzam eylemek istemişse de mütalea ve tehdidinde ısrar eden Sekban başı:

"Şevketlû efendimiz bu defa bu madde rabıta bulsun fîmâbat bir fitne ve fesat zuhûr eder ise beni katl eyle„ diye teminat verdiğinden işin ilerisine gitmeği tehlikeli gören padişah bir gün evvel azlettiği Şeyhulislâmı bir gün sonra getirterek yeniden tayin eylemiştir.

***

On dokuz sene hükümdarlıkta bulunarak yaptığı ıslahat ve tab'an hılmiyet ve nezaket ve vekariyle aleyhtarlarının bile hürmetini kazanan, musikide üstat ve ayni zamanda şair ve yüksek terbiyeli olan Sultan Selim gibi bir hükûmdarın yerine bu meziyetlerden tamamen mahrum haris ve cahil birinin padişah olması hâsıl olan boşluğu açıkça gösteriyordu. Sultan Selim hayatta oldukca Dördüncü Mustafa hiç bir zaman halkın hürmetini celp eyliyemiyecekti; Bunu, Mustafanın etrafındakiler de anlayorlardı.

Bunlar, Selimin hayatına son vermekle bu iş halledilir kanaatinde idiler. Bunun için Sultan Selimi ha'l ettiren sadaret kaymakamı Köse Musa paşaya baş vurdular; fakat Musa paşa buna cesaret edemedi; böyle bir iş ordu erkânının muvafakatlariyle olur diye red cevabı verdi [1] ve Rumelide Çelebi Mustafa Paşa ile Alemdar arasındaki hadiseler de kendisini ürküttüğünden hastalığını bahane ederek ikinci def'a kaymakamlıktan istifa edip çekilmişti.

Köse Musa'nın yerine Canikli Hacı Ali Paşanın torunu Tayyar Mahmud Paşa sadaret kaymakamı oldu. Bu, malûmatlı ve şâir bir zat olup bazı hadiseler sebebiyle Nizâmı cedidin ve Sultan Selimin düşmanı idi. Sultan Selim, Anadoluda Nizâmı cedit için çalışan Cebbar zade Süleyman Beğe teveccüh göstermişti. Tayyar Paşa, daha büyük babası zamanından beri düşmanı olduğu Cebbar zade ailesine karşı gösterilen bu teveccühü çekemiyerek hırs ve haset yüzünden Nizâmı cedide aleyhtar olmuş, Cebbar zadeyi ezmek istemiş, fakat üzerine sabık Sadrıâzam Yusuf Ziya Paşa kumandasiyle kuvvet gönderildiğinden mağlup edilerek Rusyaya kaçmıştı (1220 H. 1805 M.). Sultan Selim saltanattan خلع ha'l edilince hakkında af kararı verilen Tayyar paşa, bir Rus gemisiyle İstanbula gelerek tekrar Trabzon valiliğine tayin olunmuş, müteaddit defalar huzura kabul edilmiş ve hareket etmeden evvel de Musa Paşanın yerine kaymakam olmuştu. Tayyar Paşanın bu mevkie gelmesi Sultan Selimin hayatına kasdedilmek üzere atılmış bir adımdı.

Tayyar Paşanın kaymakamlığı dolayısiyle Serdarıekrem Çelebi Mustafa Paşaya beyaz üzerine şu hattı hümâyun gönderilmişti:

Benim Serdârıekremim,

Sâbık kaymakam Musa Paşa illeti mizacı müşted olduğundan umuru devletimi idare edemediğinden ve rükûp ve nüzûle kudreti olmadığından azledip anın yerine Trabzon valisi Mahmud Tayyar Paşayı rikâbı hümâyun kaymakamı nasp eyledim ve cemii mesâlihi ibâdullâhı ve alelhusus orduyı hümâyunumun ve senin umurunu tanzime sây ve gayret ve dikkat ederek asla tecvizi tekâsül eylememesini kendusüne emir ve tenbih eyledim. Göreyim seni Mevlâ umurlarınızda muvaffak bilhayr eylesün âmin [2].

[1] Musa paşa «Şadrıâzam ve uzamâyı ricali devlet ve asıl ocaklu hep ordûyı hümâyundadır bu iş ise cümlenin inzimâmı reyiyle olacak bir maddei azimedir; rikâbı hümâyun ricali buna hodbehod cesaret edemez» diye baştan savma cevap vermişti (Cevdet C. 8, S. 218).

[2] Dolap 1 sandık 9 hattı hümâyun numarası 45.

Sultan Mustafa mensublarından olan Tayyar Paşanın rikâp kaymakamlığına tâyini Sadrıâzam ve Serdarıekremi biraz kuşkulandırmış ve bu hususta şüpheye düşürmüştü; Çelebi Mustafa Paşa, Alemdarı kendisine rakip addederken bu sefer karşısına bir de Tayyar Paşa çıkıyordu. Padişah tarafından yine beyaz üzerine [re'sen] gönderilen ikinci bir hattı hümayunda Sadrıâzam tatmin edilmek istenmekte idi:

Benim Serdârıekremim,

Rızâyı hümâyunuma muvâfık ve umuru lâzımenize mutâbık hizmet ve her halde sana mutâbeat eylemek şartiyle Tayyar Paşayı rikâbı hümâyunum kaymakamı nasp eyledim ve sana muvafakat ve her halde umuru hususuna iânet eylemesini kendusüne tenbih ettim: Tayyar Paşa dahi emrü fermânım üzre hareket ve kemâli gayret ve sadâkat eylemek üzre teahhüt idüp bimennihi teâlâ sen, mansur ve muzaffer mübarek rikâbı kamertmeâbı hüsrevâneme gelinceye kadar hizmet eylemek ve sen geldikten sonra kendusüne ihsanı hümâyunum olan Canik ve Karahisarı şarki sancaklarının maktu olan mâli mirîlerinin nısfı kendusüne maaş olmak üzre tenzil ve ihsan olunup Anadolunun sol kolunun asakiri hizmetlerinde istihdam olunmasını rica eylediğinden bimennihi teâlâ sen gelinceye kadar emir ve tenbih-i mülûkânem üzre hizmet iderse sen geldikte vâdi hümâyunum üzre Anadolu sol koluna tâyin ideceğim malûmun oldukta Hakteâla seni mansur ve muzaffer mübarek rikâbı hümâyunuma gelmek şerefiyle müşerref eyliye âmin [1].

Tayyar Paşanın kaymakamlığı Sultan Selim taraftarlarını haklı olarak korkutmuş ve buna karşı Rusçuk yârânı da tedbir almağı ihmal etmemişlerdi. Anadolu hanedanından ve Sultan Selim taraftarlarından Cebbar zade [Çapanoğlu] Süleyman Bey, ailevi hasmı olan Tayyar Paşanın kaymakam olmasından dolayı çok endişeye düştü; yukarıki fermanda Tayyar Paşanın Anadolunun sol kolunun askerî hizmetinde istihdamı kaydı açıkça Cebbar zade aleyhine idi; çünkü Süleyman Bey Anadolunun sol kolunda bulunan Âyanlardandı. Tayyar Paşanın vaziyetini bir müddet gözden kaçırmıyarak takip eden Çapanoğlu, nihayet günün birinde (Tayyar Paşa hayatta bulundukça asker veremiyeceğiz) diye kendisiyle beraber diğer bazı Anadolu âyanlariyle müttefikan Sadrıâzama bir mektup

[1] Emirî tasnifi dördüncü Mustafa zamanı vesikaları.

gönderdiğinden Tayyarı kendisine rakip bilen Sadrıâzam bundan istifade etmeği ihmal eylemedi.

Yine bu Tayyar Paşanın kaymakamlığında Sultan Selim işinin halledilmesi için Sultan Mustafa adamları orduda faaliyete geçtiler; 1223 senesi muharreminde (1808 Mart) Edirnedeki orduda lezez mevacibi [22 senesinin Şevval, Zilkade, Zilhicce ayları maaşı] verilmesi sebebiyle mutat oldugu üzere padişah tarafından Sadrıâzam ve Serdârıekrem'e teşrifat ile ordu masarifi için para yollanacaktı. Bunu, sarayda Mustafanın en sâdık adamlarından ve kara Ağalardan Nezir Ağa - ki sonradan hazine vekili olmuştu - götürmüş ve Sultan Selimin öldürülmesi işini Serdârıekreme açmıştı. Eger Sadrıâzam bu işe muvafakat ederse kaydi hayat şartiyle o makamda kalacaktı; Arap Nezir bu işte İstanbulda saray ile erkânı devletin müttefik olduklarını da söylemişti. Hem Tayyar Paşaya ve hem de Alemdara karşı sadaretini sigorta edecek olan böyle bir teklifi sadrıâzam esas itibariyle kabul etmekle beraber bu işte ordu ricalinin de ele alınmasını tavsiye eylemişti. Bunun üzerine Nezir Ağa, İstanbulda kendisiyle tanışan Reisülküttap Refik Efendi ile görüşerek tasavvuru ona açtı; çünkü onlarca Refik Efendi Sultan Mustafa mensuplarındandı. Refik Efendi işin fena istikamette gideceğinden korktu, keyfiyetten Rusçuk yaranını haberdar ettiği gibi Nezir Ağayı da iğfale çalıştı ve onu sadaret kethüdası Osman Efendiye gönderdiği gibi vaziyetin vehameti sebebiyle Osman Efendiyi de ikaz ile talimat verdi. Nezir Ağa bundan sonra işi sadaret kethüdası Moralı Osman Efendiye açmış, canı başına sıçrayan Osman Efendi ipucu vermiyerek bu teklife zâhiren muvafakat etmiş fakat ocak erkânının ve ocaklının muvafakati olmadan hademei devlet ve emir kulu olan rical ile bu tehlikeli işin yapılamıyacağını söylemiş ve Nezir Ağa yanından ayrılır ayrılmaz vaziyetten gizlice yeniçeri ağasını ve ocak erkânını haberdar ederek:

« Sultan Osman hadisesindenberi üzerinizde olan lekeyi henüz silemediniz, maazallah bu işe muvafakat ederseniz ocağınız ebedi lânete mazhar ve gazabı ilâhî ile zirü zeber olacağı mukarrerdir» demekle devlet ricalini ikna eylediğine zahip olan Nezir Ağa, ocak erkâniyle görüşürken ayni teklifi ağalara söyler söylemez ağalar:

"Hâlâ yediğimiz nimet ve giydiğimiz kisvet Sultan Selim Efendimizin âsârı inayeti ve devri saltanatının füyûzâtı Bereketidir. Maazallahü teâla bir kılına dokunmak şöyle dursun tarafına fena bakanların hasmı caniyız, ha'l edilme-

leri dahi zamirimiz değil iken nasılsa kazâra oldu, hele bu dediğiniz madde kale değil kalbe bile getirilemez,, [1].

diye kat'î ve dürüst cevap verdiklerinden Nezir Ağa bir iş beceremeden İstanbula döndü. Yalnız bir ümitleri Refik Efendinin ümit verdiği Alemdar'da kalmıştı.

Nezirin avdetini müteakıp Rusçuk yârânının gayreti Sultan Selimin İstanbulda bir emri vaki ile öldürülmemesi için Tayyar Paşanın kaymakamlıktan azline çalışmak oldu. Bunun için de bir taraftan safdil sadrıâzama telkin yapılmağa başlandı. Refik Efendi; (Tayyar Paşa bir ay kaymakamlıkta kalırsa mutlaka sadarete geleceğinde şüphe yoktur. Hemen İstanbuldan def'i çaresine bakmalıdır) diyerek sadrıâzamı kandırıp anın müsaadesiyle Tayyar Paşa aleyhine dolap çevirmek üzere Reisülküttap kisedârı Sünbül zade Abdülbâki Efendi İstanbula gönderildi. Asım ve Cevdet tarihlerinde mufassalan yazıldığı üzere [2] Abdülbâki Efedi, İstanbula geldiği zaman Tayyar Paşa ile şeyhulislâm Ataullah Efendinin aralarının açık olduğunu gördü; çünkü padişah ocakluya dayanarak pek mütehakkim vaziyet almış olan şeyhulislâmı artık istemeyor fakat azle cesarette edemiyordu; Tayyar Paşa padişahın arzusunu muvafık buldu; meşihata Osman Paşa zade kazasker İzzet Bey getirilecekti; fakat bu hazırlanma Rumeli kazaskeri Şemseddin Efendi ile hoca Münib Efendi tarafından şeyhulislama haber verildiğinden telâşa düşen Ataullah efendi de Tayyar Paşanın azli içün faaliyete geçti. İstanbula gelen Abdülbaki Efendi de kendilerince azli matlup olan Tayyar Paşa aleyhine hareket için şeyhulislamla birleşerek ve şayet kaymakamlıkta kalırsa Yusuf Ziya Paşa ile Çapanoğlu Süleyman Begin de muhalefete geçeceğini söyleyerek nihayet padişahın arzusu hilâfına Tayyar Paşayı azle muvaffak oldular (13 Muharrem 1223 Mart 1808). Bu suretle Sultan Selime sui kastte bulunabilecek olan en tehlikeli bir şahıs aradan çıkmış oldu [3].

Tayyar Paşanın yerine esbak rikâp kethüdası Eğinli Hacı Mustafa Efendi vezirlikle kaymakam tayin olundu. Tayyar Paşa azl edilince hakkında hiç bir müsadere yapılmadan ve muazzezen Dimetokada ikamete memur edilmiş ve padişah tarafından kendisine para dahi yollanmıştır.

[1] Cevdet tarihi C. 8, S. 282.

[2] Âsım C. 2, S. 140, 162. 184 ve Cevdet C. 8, S. 283.

[3] Sır kâtibi Arif Muhit Bey ruznamesinde şöyle denilmektedir: «Çent mahtanberu kaymakam nasp olunan Tayyar Mahmud Paşa, zatında sadakatkâr ve cihan âşina olduğu her ne kadar nezdi hümâyunda bedihî ve rûşena ise dahi vakti hale göre bazı harekâtı nâmakule iptidar eylediğinden azl olunup...» S. 46.

Tayyar Paşaya padişahın ihsan göndermesi ve kalabalık kapusu halkiyle Dimetokaya doğru gelmesi mucibi şüphe olduğundan şeyhulislâm ile anlaşan Sadrıâzam, padişahtan vezaretinin ref'ine ve kapusu halkını dağıtarak Hacıoğlu pazarında oturmasına dair yeni bir ferman daha alarak Tayyar Paşayı âtıl bir hale getirdiler. Tayyar Paşanın kapusu halkı, kendisinin memleketi tarafına çekilmesini tavsiye ettilerse de padişaha emniyeti olduğundan dolayı kabul etmeyüp maiyetini dağıtarak Hacıoğlu pazarına gitti (1223 Muharrem 22 Mart 1808) Tayyar Paşanın kaymakamlıktan azliyle vezirliğinin kaldırılması anın iki düşmanı olan Yusuf Ziya Paşa ile Cebbar zadenin memnuniyetini mucip olmuştu; Tayyar Paşa bu ikisinden başka Şeyhulislâm ile Sadrıâzamı da kendisine düşman yaptığından hakkındaki infial bu kadarla da kalmayarak işi katline kadar götürmüştür. Hattâ Hacıoğlu pazarına giden Tayyar Paşa, Alemdarla görüşerek, Sadrıâzamın hakkındaki garaz ve nefsaniyetinden şikâyet ile aralarında ülfet ve muhabbet hâsıl olmağla Sadrıâzama muğber olan Alemdar, Tayyar Paşayı himaye ile Varna muhafazasına tayinini İstanbuldan rica etmiş ve dediği gibi olmuştu [1]. Fakat az evvel söylendiği üzere Sadrıâzamla şeyhulislamın ittifakı üzerine Tayyar Paşanın hesabı görülmüştür. Tayyar Paşanın katline dair Sadrıâzamın, Tuna Seraskeri Alemdar Mustafa Paşaya gönderdiği tahriratta şöyle denilmektedir [2]:

Serasker Paşaya

Ehvâli âleme derkâr olan vukuf ve reviyyeti müşîrîleri iktizasınca nezdi âlî vefdi düstûrîlerinde kaydü beyandan müstağni olduğu üzre Tayyar Paşa ile Anadolu hanedan ve ağvâtı meyânında mâcerâyı sabık cihetiyle mesnedi kaymakamîye vürudunda Anadolu eyaletlerini müteallikatına tevcih ve bazı voyvodalık ve iltizâmât-ı dahi tebaa ve taraftarlarına ihale ve tefviz suretiyle icrâyı agrâzı sâbıka esbâbına teşebbüs ve ibtidarı herkesin kendu-den tevahhuş ve ademi emniyetini mûcib olarak Anadolu kıttası sertâpâ fesada varmış olduğundan makamı kaymakamîden def ve teb'id ve badehu ref'i vezaretiyle Hacı oğlu pazarında ikame ve tevkif kılınmış ise dahi muktezâyı mizacı üzre fesattan hâlî olmayup hattâ mukaddemce

[1] Âsım C. 2, S. 166.
[2] Sadaret mektupçuluğu defteri numara 18 S 109 (Başvekâlet arşivi).

vukubulan Sekban başılık tebeddülü hâdisesinde kal'a yamaklarını tahrik ve medhali olduğu tebeyyün etmiş ve Cebbarzade vesair Anadolu hânedânı pâşâyı müşarünileyhten ademi emniyetleri cihetiyle umûmen birbirleriyle padaşup bu defa takdim-i maruzat ile Tayyar Paşa hayatta oldukca bir vechile emin olmayup sefere mürûr ve azimet edemiyeceklerini sarahaten iş'ar ederek Anadoludan seferi humâyuna bir nefer adam celbi mümkün olamıyacağı tebeyyün eylemiş olduğundan gayrı bir müddet dahi sağ kalur ise elinden (gelen) fesadı icra ederek nice hâdise tekevvün edeceği aşikâr olduğundan bu def'a tarafı hûlusveriye hitâben beyaz üzerine şerefefzâyı sudûr olan hattı hümâyun-ı şâhânede Tayyar Paşanın îdâmı lâzım gelmegle şamatasızca becerilüp keyfiyetin hâkipâyı şâhâneye arz ve ifade olunması emrü ferman buyurulmuş olmaktan nâşî olbapta tarafı eşrefi Seraskerîye hitaben bir kıt'a emr-i âlî isdar ve mahfiyyen tisyar kılındı.

Zâtı âlîleri eâzımı vükelâyı saltanatı seniyyeden olup infâzı emrü fermanı padişahîye müsaraat vecibesinin savbı saadetlerine tekidi, hasılı tahsil kabilinden ve bu madde ise asâyişi cihânı müstelzim mevaddan olup bu bapta süratı himmetleri hakkı saadetlerinde sagir ve kebir cümlenin duâyı hayrını ve şevketmeâb efendimizin memnuniyeti mülûkânelerini mucip olacağı bedihiyattan olmağla emri şerifi mezkûrun vusulünde savbı saadetlerinden adem tayini ile ber mentûkı hattı hümâyun merkumun cezası tertip ettirilüp serian resi maktuunun orduyu hümâyuna irsali menût-ı ikdamı müşirileri idügi beyaniyle kaime.

Kenar

Metni nemikamızda mübeyyin olduğu üzre bu bapta celâdetefzâyı vürud olan hattı hümâyunı pâdişahî ve Yusuf Ziya Paşa ve Cebbar zadenin mukaddemce rikâbı hümâyuna gelüp savbı hulûsverîye irsal olunan kâğıtları aynen manzurı müşiriyleri buyurulmak içün derunu nemikamıza matviyyen mersuli savbı âlileri kılınmağla mentukı hattı hümâyunı mülûkânenin infazile yine tarafı senaverîye iadesi menûtı himmetleridir.

Fi 3 R [Rebiulahır] sene 23

***

Rusçuk yârânından Mustafa Refik Efendinin İstanbuldan Reisülküttap olarak dönüp orduya geldiğini evvelce söylemiştik; diger arkadaşları Rusçukta idiler: Bu sırada sadaret kethüdası Moralı Osman Efendi, Ruslarla yapılan mütareke müddeti sona erdiğinden İstanbula gönderilmişti; sadrıâzam bizzat ve tebdili kıyafetle İstanbula gelüp şifâhen arzı malûmat etmek için müsaade alınması zımnında Nezir Ağaya mektup gönderdise de gelmesine müsaade edilmemiş ve nihayet kethüdasını yollamağa lüzûm görmüştü.

Merhum Cevdet Paşa, orduda ahenk olmayup Sadrıâzamla Alemdarın birbirlerine husumetleri ve yeniçerilerin hareketleri dolayısiyle Osman Efendinin vaziyeti beğenmediğinden İstanbulda kalmağı tercih edip o sırada inhilâl eden Esma Sultan kethüdalığına tayin olunduğundan bahsediyorsa da Osman Efendinin İstanbula gidişinin kendi arzusundan ziyade Sadrıâzamın payıtahtda mutemet bir adam bulundurmak istemesinden ileri geldiği anlaşılıyor; çünkü Sadrıâzamın gönderdiği arizasına cevaben padişahın beyaz üzerine yazdığı hattı hümayununda şöyle denilmektedir [1]:

Benim Serdârıekremim

Tahriratın malûmu hümâyunum olmuştur; vâkıa Osman Efendinin âsitânei âliyyemde kalması münasiptir; lâkin tevcihata kadar sultan kethüdalığı hizmetiyle kalsun; inşaallâh tevcihatta münasip bir mansıb ihsan olunur; istid'an vechile Refik Efendiyi kethüda nasb idesin riyaset hizmetine dahi orduyı hümâyunumda Galib Efendiden münasip ve elyak yoktur zannederim, amma yine senin rey ve tedbirine ihâle olunmuştur, her kim münasib ise reis nasb idesin.

Şu halde Refik Efendi, Osman Efendinin yerine kethüda tayin edilip anın yerine de padişahın işaretine inzimam eden Sadrıâzamın tensibi üzerine Rusçuk yâranından Galib Efendi Reisülküttabı oluyor ve Bunlardan başka yine Rusçuk yaranından Tahsin Efendi çavuşbaşılığa ve Alemdarın akrabasından Seyyid Efendi de ordu Kasap başısı tayin ediliyor. Behic Efendi daha evvel muhasebei evvel olduğundan Rusçuk yaranından dördü orduda toplanmışlar ve yalnız Ramiz Efendi Alemdarın yanında kalmıştı.

Daha evvelde bilmünasebe söylendiği üzere Sadrıâzam Çelebi Mustafa Paşa, icabında rakip addettiği Alemdara karşı kullanılmak

[1] Dolap 1, sandık 10, hattı hümâyun 191.

üzere tâ eskidenberi Rusçuk âyânı İsmail Ağa ile Alemdarın aleyhtarlarından olan sâbık Silistre mütesellim ve âyânı Yılık oğlu Süleyman ve Gâvur Hasanı ve bir de eski İbrail nâzırı Ahmed Ağayı Edirneye davet etmişti. Kethüda Refik Efendi bu vaziyetten Alemdarı haberdar ettiğinden, sadrıâzamın kendi aleyhinde bir dolap çevirmekte olduğunu hisseden Alemdar Paşa, on bin kadar maiyeti askeriyle ve avlanmak bahanesiyle Edirneye yakın mahallere kadar gelmiş ve Tuna Seraskerinin bu ânî hareketi Edirne ve İstanbulda fevkalâde telâş ve heycanı mucip olmuştu; hattâ bu vaziyetten çok telâşa düşen Sultan Mustafa bir gecede iki defa şeyhulislâm ile kaymakamı saraya davet ederek keyfiyeti sormuştu [1]. Nihayet vaziyetin ordudan sorulmasına lüzûm görülmüş ve bir memur gönderilmiştir. Gelen memur bittabi erkânı devlet ile temas edip kendisine Rusçuk yârânının tertibi üzere Alemdarın lehine olarak mütalea dermeyan edilmişti. Bu hususta Serdârıekremin za'fı idaresi dolayısiyle Alemdara muarız olan Yılık oğlu Süleyman, Gâvur Hasan veya Gâvur İmam ve İbrail nâzırı Ahmed Ağa gibi bazı kimseleri Edirneye celbetmesinin bu hale sebebiyet verdiği ve bunun önüne geçilmezse neticenin fena bir şekil alacağı bildirilmiştir. Bunun üzerine Edirneye getirtilen Yılık oğlu vesairenin derhal ordudan uzaklaştırılmaları Serdârıekreme emredilmiş olduğundan bunlar heman Edirneden ayrılmışlardır.

Bu hadiseler dolayısiyle gerek sadrıâzam ve gerek Alemdar taraflarından birbirlerinden şikâyet yollu İstanbula tahriratlar gönderilmiştir. Rikâp kaymakamı Eğinli Mustafa Paşa her iki tarafın tahriratlarını bir telhisle hükûmdara arzetmiş ve padişah, mutlak surette iki tarafın aralarının bulunmasını emreylemiştir [2].

Şevketlû kerâmetlû mehâbetlû kudretlû velinimetim efendim pâdişâhım,

Silistire valisi Mustafa Paşa kullarının لايح *layihi hâtırı olan bazı mevaddı mübeyyin Reis efendi kullarına gönderdiği bir kıt'a kaime ve bir kıt'a şukka hâkipâyı mülûkânelerine arz olunmak üzre iken müşarünileyhin Rusçuktan hareketi maddesine dair Sadrazamları kullarından bugün bir kıt'a kaîme vârid olmağla mârûzı huzurı cihandârîleri kılındı. Müşarünileyh Mustafa Paşa kullarının şukkası bir az mufassal olduğundan mütalâasına rağbeti*

[1] Âsım tarihi, C. 2 S. 185 ve Alemdar Mustafa Paşa (Efdalüddin) Tarihi Osmanî encümeni mecmuası, sene 3 Ş 802.

[2] Dolap 1, sandık 9 hattı hümâyun numarası 117.

şâhaneleri buyurulmaz ise hâkipâyı kimyâsâyı cihandarilerine rûmâlî ile mefhumunun şifâhen ifadesi muvafıkı irade-i seniyyeleri ise emrü ferman şevketlû kerâmetlû mehâbetlû kudretlû velinimetim efendim pâdişâhım efendim hazretlerinindir.

Bu telhisin üzerine ve altına padişah şu hattı hümâyunu yazmıştır.

Mustafa Paşanın kaimesi manzur ve geregi gibi mütalea idüp malûmu hümâyunum olmuştur. Ne yaparsanız yapup Mustafa Paşa ile Sadrıâzamın beyinlerini bulasınız, elbet emri hümâyunumdur. Böylece emri hümâyunum üzre nizam viresiz kat'î cevap viresiz. Bu dedi, kodu kesilsün tamam.

Bu hâdise esnasında sadrıâzam kethüdası Mustafa Refik efendi güzel bir rol oynamıştır; kethüda Refik efendi, sadrıâzamla müşavere esnasında sadrıâzam tarafından orduya celp edilüp sonra geri gönderilen Yılık oğlu vesaireyi kasd ederek:

"Şu gelenlerin tardı hakkında vaki olan hale nazaran İstanbulda işe bazı fesat karışmakta olduğu anlaşılıyor; hem bu fesadı tahkik etmek hem de mevaddı seferiyye'ye dair emir alınmak için rikâbı hümayûna bir memur göndermek muvafık olacak; fakat bundan evvel bir adam irsaliyle Alemdarın da fikrini almak ve böylelikle islahı zatülbeyne bir zemin hazırlamak icabeder,, deyince Alemdarın tehdidinden korkmuş olan sadrıâzam, derhal buna muvafakat etmiş, bunun üzerine Refik efendi, Alemdarın hemşerisi olması sebebiyle Rusçuklu Behiç efendiyi bu işlerin halli için münasip gördüğünü Çelebi Mustafa Paşaya arz eylemişti [1].

[1] Sadrıâzamla Alemdarın aralarının açık olması Rusçuk yâranının plânını bozmakta olduğundan her ikisinin aralarının bulunması düşünülmüş, nihayet sadrıâzamın itimat ettiği Refik Efendi, bir gün mahrem surette sadrıâzama, Alemdarın hükûmet üzerindeki tasallutunu def içln sözü geçer ricalden birinin telifi beyne çalışmasını söylemiş ve Alemdarın hemşerisi olmak münasebetiyle Behic efendiyi ileri sürmüştü. Evvelce birbirleriyle anlaşan Refik ve Behic efendilerden ikincisi gûya böyle bir vazifeyi üzerine almaktan istinkâf ile Refik efendinin şefaatini rica eylemiş, o da bu hususta ısrar eden sadrıâzama yardım ile nihayet Behic efendiyi ıkna eylemişler ve bu hizmeti gördüğü takdirde Defterdarlık vadeylemişlerdi. Nihayet nâz ve niyâzla teklifi kabul eden Behic Efendi, Alemdarın yanına giderek iki tarafın arasını bulmuş ve oradan Edirneye geldikten sonra vadolunan Defterdarlık telhisini alup bazı hususların müzakeresi için İstanbula genderilmiştir (Âsım C. 2, S. 186).

Edirneden Alemdarın yanına giden Behic efendi, plân mucibince sadrıâzamla Alemdarın aralarını bulup Edirneye dönmüş ve oradan kendisine bu hizmeti mukabelesinde evvelce vadedilen defterdarlık telhisini aldıktan sonra ordu işlerini görüşmek üzere sadrıâzam tarafından İstanbula gönderilmiştir.

Serdârıekremle Alemdar arasındaki bu anlaşma mucibince Tuna boyunun muhafazasını eskisi gibi Alemdar deruhte edecek ve mütarekenin hitamına mebnî Livayı şerif [Sancağı şerif] ile ordu heyeti Edirnede kalacak ve icabında sadrıâzam hem Rus ve hem de Sırp cephesine yardım edecekti; bu kararı Sadrıâzam mufassalan İstanbula bildirmişti. İşte Behic efendi, İstanbuldan müsaadesi alınacak olan bu kararın teminî ve bu husus hakkında şifahî izahat ta vermek üzere payıtahta gönderilmişti.

Serdârıekrem tarafından Behic efendi vasıtasiyle İstanbulda sadaret kaymakamına gönderilmiş olan tahrirat ile buna dair olan mütalâaları yazmadan evvel Behic efendinin İstanbuldaki faaliyetini anlatalım:

Bir taraftan Babıâli ile resmen temas edüp kendisine havale edilen işleri takip eden Behic efendi, diger taraftan Rusçuk komitası tarafından Alemdarın İstanbula gelmesi işini hal için uğraşıyordu; bu hususta Gürcü Fettah ve kara araplardan Nezir ağalarla görüşüp, Alemdar hakkında daha evvel bunlarla görüşmüş olan Mustafa Refik efendinin mutalâasını teyit eylemişti. Bu da Alemdarın, Sultan Mustafaya karşı sadakat ve ihlâsından ve hükûmet merkezindeki hallerle mütegallibenin makamı saltanata karşı olan hürmetsizliklerinden bahseylemiş ve Alemdarın, hükümdarı bu vaziyetten kurtaracak sâdık bir vezir olduğunu, Şeyhülislâm vesair mansıp erbabının azillerinde hükümdara karşı yapılan edepsizliklerden müteessir olduğunu söylemiş ve Alemdarın ağzından olarak ta "Padişahımızın bizim gibi sâdık kulları var iken Allahtan korkmaz bir alay edepsizin arasında bir Şeyhulislamı azil ve nasba kadir olmamasının sebebi bizim bu işlere bakmamamızdan dolayı halk bize lânet etmektedir,, diye paşanın heyecan içinde bulunduğunu, ıkna edici bir ifade ile beyan etmiş ve bu mevzua dair daha bir çok şeyler söylemiştir.

Behiç efendinin bu sözleri bu Ağalar üzerinde iyi tesir yapmış ve anlarda bilmukabele (Paşa hazretleri, efendimize hizmet etmek isteyorsa evvela Sultan Selimi idam etmelidir) demişlerdi. Bu teklif karşısında soğuk kanlılığını muhafaza eden Behic efendi heman tereddüt etmeden:

"Evet Sultan Selimin izalesi elzem ve o berhayat oldukça şevketlû efendimizin rahat ve huzur bulmayacakları malûmdur; lâkin madamki Ocaklu ve bilcümle İstanbul halkı ve Rumeli Âyanlarile Serasker paşa anın hilâfındadır vücudü ve ademi müsavî olup bir şey yapamıyacağı müsellemdir; îdamı ise bazı mahzurları mucib ve hatıra gelmiyecek fenalığı celp edebilir, Ezcümle Fransa imparatoru Napolyon gibi bir cihangir ile beyinlerinde muhabbet câygîr olduğundan hal' olunduğu vakit İstanbulda elçisi Sebastiyani meclisi mükâlemede resmen imparatorun infialini dermeyan ve Sultan Selim hakkında sûi kasd vukua gelirse Fransa ile Devleti aliyye arasındaki dostluğun mahv olacağını beyan etmişti; kaldı ki on dokuz sene saltanatı süren bir padişahın nice bin tarafdarı bulunacağı müsellem olmagla bu cihet şimdilik bir tarafa bırakılup ihtiyatlı hareket etmek faydalı olur; vakti geldikte Serasker paşa iradei seniyye mucibince işin hallini teahhüd eder ve elbette bu gibi hizmette dahî bulunur„ yollu sözlerle Ağaları ikna eder gibi olmuş ve sonra sözüne devamla:

"Şevketlû efendimize bir kudretlu bendesi böyle vakti ıztırabda lisanı sadakatle arzı hizmet edüp dururken rağbet etmemek sonradan nedameti mucib olur, burası da düşünülmek lâzım gelir„ deyince bu son cümledeki (nedameti mucib olur) ibaresi nazarı dikkatlerini celp eden ağaların:

"Ne yapalım ne gibi tedbir ittihaz idelim?„ demeleri üzerine Behic efendi:

Bu işin ufak bir himmetle yapılabileceğini fakat yeniçeri ve diger ocaklar tarafına katiyen bir ip ucu verilmemesini ve gayet getum davranılmasını tavsiye eylemiş ve her iki tarafta bu hususta büyük yeminlerle birbirlerine teminat vermişlerdi.

Bunun üzerine Behic Efendi Alemdarın İstanbula gelebilmesi için hattı hümâyuna lüzum olmayup ağalar tarafından Alemdara hitaben yazılacak bir tahriratın bu işe kâfi gelebileceğini ve Alemdarın iptida orduya ve oradan da İstanbula getirileceğini deruhte etmiş ve bu suretle Fettah Agadan Alemdar paşaya bir de mektup almıştır [1]. Behic efendinin Alemdarın İstanbula gelmesi için hattı hümâyuna lüzûm olmadığını beyan etmesinden maksat, Alemdarın gelişi hakkında mütegallibe gürûhu tarafından sorulacak suale karşı padişahın, Alemdarın gelmesi için hattı hümayun göndermediğini yemin ile temin eylemesi içindi.

[1] Âsım C. 2, S. 187.

Behic efendi, Alemdarın İstanbula ne için geldiğini bilmiyenlerin bu hususta söyliyecekleri sözlere ehemmiyet verilmeyerek tecellüd ile hareket edilmesini de ehemmiyetle tavsiye ederek her hangi bir sui tefehhümün önüne geçmek için de tedbir almıştı.

Alemdar hakkında verdiği teminat ve aldığı müsaade üzerine tekrar orduya avdet edecek olan Behic efendi, Defterdarlık için kendisiyle gönderilen Sadrıâzamın telhisi üzerine bu vazifeye tayin edilmiş ve padişah tarafından beyaz üzerine sadaret kaymakamına şu hattı hümâyun gönderilmiştir:

Kaymakam Paşa

Bu günlerde orduyu hümâyunumdan gelen baş muhasebeci Behic Efendiyi orduyu hümâyunuma defterdar nasb eyledim; şimdi ilbâsı hıl'at eyleyüb bir kaç güne dek orduyu hümâyunuma gönderesin [1].

Behic Efendi görüşmüş olduğu Fettah ve Nezir ağalara itimat telkin ederek üzerlerinde iyi bir tesir yapmış olduğundan o vesile ile hakkında padişahın teveccühünün de yolunda olduğu anlaşılıyor. Yukarıki hattı hümâyunun akabinde padişahın ikinci bir hattı hümâyunla kaymakamdan Behic efendinin defterdar olup olmadığını sorması buna bir delildir [2].

Kaymakam paşa,

Behic efendi Orduyu hümâyunum defterdarı nasb olundu mu? Bir haber isterim.

Sadaret kaymakamı bu ikinci hattı hümâyuna şu cevabı vermiştir [3] :

Şevketlû, kerâmetlû, mehbâetlû, kudretlû velînimetim efendim pâdişâhım,

Dünkü gün şerefyâfte-i sudur olan hattı hümâyunu şevketmakrun mucebince derhal Behic efendi kulları nezdi çakerîye celb ve orduyu hümâyunları defterdarlığı ihale ve ilbâsı hil'at olunduğunu havi dünkü gün hâkipâyı hâcetrevâyı şâhânelerine takriri âbîdânem takdim kılınmış olduğu muhâtı ilmi âlem ârâyı hüsrevâneleri buyuruldukta emrü ferman şevketlû kerâmetlû mehâbetlû kudretlû velînimetim efendim pâdişâhım hazretlerinindir.

Bu telhisin üzerine padişah (malûmu hümâyunum oldu) ibaresini yazıp arz tezkeresini iade etmiştir.

[1] Dolap 1, sandık 10, hattı hümâyun 113.
[2] Dolap 1 sandık 10 hattı hümâyun 228.
[3] Dolap 1 sandik 10 hattı hümâyun numarası 219.

İşte Rusçuk yârânının el altından yaptığı faaliyet kuvveden fiile çıkmağa başlıyordu. Orduya giden yeni defterdar, orada Refik ve Galip ve Tahsin efendilerle görüşerek keyfiyeti Rusçuğa Alemdarın akıl hocası Ramiz efendiye bildirmişler ve Fettah ağanın Alemdara hitaben yazdığı mektubu da göndermişlerdi. Şimdi artık Alemdarın Edirneye orduya gelmesi için bir plân tertibi lâzımgeliyordu.

Rusçuk yaranından dördünün [Refik, Galip, Tahsin, Behiç efendiler] bizzat orduda vazife almaları ve Serdârıekremin itimadını celp ile safdil sadrıâzamı istedikleri gibi idare eylemeleri ve bunun neticesi olarak sadrıâzamla Alemdarın aralarını bulmaları tertip edilen plânı kolaylaştırmıştı.

***

Mütâreke müddeti bitmiş, fakat ordu yeni kuvvetler celbiyle iyi hazırlanmamıştı; hem Tuna boyuna, hem de Sırplar üzerine kuvvet gönderilmek lâzımgeliyordu; ortada hemen hiç birşey yoktu, ordu erkânı vaziyeti izam ile sadrıâzamı vehme düşürmüşlerdi; hattâ bir gün Serdârıekreme:

„Serasker Mustafa paşa beş altı bin kişiyle eyaletini devre çıkmış; şifahen ordu ahvali görüşülmek üzere davet etseniz iyi olur„ dediklerinde bu mutalâayı kabul eden Serdârıekrem ağzından, Alemdara hemen davetname gönderilmiş ve o da bir kısım kuvvetleriyle ve süratle Edirneye gelivermişti. Alemdarın Edirneye gelişi İstanbulda yine telâşı mucip olmuştu; bunun üzerine keyfiyet Sadrıâzamdan sorulmuş ve o da şifahî olarak ordu ve muharebe ahvali görüşülmek üzere Alemdarın davet edildiğini bildirmiş ise de bu cevap İstanbulu tatmin etmediğinden bu iş hakkında iyi malûmat alınmak üzere padişahın en mutemed adamlarından olan tebdil hasekisi Bağdatlı Hacı Ali ağa Edirneye gönderilmişti.

Tuna seraskeri Alemdarın davet üzerine Edirneye gelmekte olduğunu bildiren sadrıâzamın arîzasından bir mâna çıkaramıyan ve bu halden kuşkulanan Sultan Mustafa, ertesi gün bir fırkateynin denize indirilmesi münasebetiyle tersaneye hareketinde sadaret kaymakamına:

"Mustafa paşa [Alemdar] Edirneye gelmek üzre idügin sadr yazmış. Elhaletühazihi mütareke gibi ise de bir senet ile olmadığından Mustafa paşanın Rusçuk tarafında vücudu lâzimeden iken Edirneye gelmesi niçün olsun? Bu hususu

mukaddem tarafı hümâyunuma yazılmadı; birdenbire Mustafa paşanın düşman tarafını bırakub Edirneye gelmesi elbette mühim bir maslahat içün olması iktiza eder; yoksa yalnız ordunun hareketi içün ol tarafları niçün bırakmış? bu maddeyi tarafından sadrıâzama yazasın; Mustafa paşanın Edirneye gelmesi ne maslahat içündür? Ve Rusçuk tarafı niçün boş bırakılmış? Düşmandan emniyet olur mu? etrafiyle acâleten yazsun bileyim„ [1].

demiş ve keyfiyetin tavazzuhu için yukarıda yazıldığı üzere Bağdatlı Ali ağa da Edirneye gönderilmişti. Ali ağa, orduya gelip, o sırada Alemdarın da vürudiyle yapılan harp şûrasının kararını alıp İstanbula götürmüştür; bu karar sureti bundan sonraki kısımda aynen yazılmıştır. İstanbuldaki rical, Şeyhulislâm ve yeniçeriler istedikleri gibi atıp tutmağa alıştıkları için ordunun Edirnede bile bulunmasını istemiyerek cepheye göndermek istiyorlar, ordu erkânı ise elde asker, hazinede para olmadığından dolayı kâtip sınıfından mürekkep bir zümrenin ileri gitmesini mahzurlu görüyorlardı. Aşağıdaki raporda görülen mutalealar ve bilhassa Alemdarın sözleri bu ciheti olduğu gibi göstermekte idi.

Edirnede Alemdarın huzûriyle yapılan müzakere ve mufassal lâyiha:

Alemdarın ordu ahvalini görüşmek üzere Edirneye davet edilmesi ve orada sadrıâzamla aralarındaki soğukluğun velev zâhiren olsun dostluğa inkılâb etmiş olması ortalığın heyecanını teskin etmişti. Bu sırada harp vaziyeti görüşülmüş ve bu görüşme esnasında Alemdar paşa mufassal ve müdellel izahat vererek işin içyüzünü meydana koymuştur [2].

1223 cemaziyelevvel 10 [1808 temmuz] tarihiyle İstanbula sadaret kaymakamlığına gönderilen bu tahrirat, Osmanlı ordusunun acıklı halini göstermek itibariyle şayânı mutalea olup ayni zamanda Alemdarın müdellel ve isabetli izahatını da ihtiva ettiğinden dolayı aynen yazıyorum. [3]

Kaymakam paşaya,

Muhlisinizin sebükbar Sofya tarafına teveccüh ve âzimetimiz mukaddemce karar [gir] ise dahi elyevm iki tarafa

---

[1] Dolap 1, sandık 10, hattı hûmâyun numarası 219.

[2] Bundan sonra sadaret mektupçuluğu defterinden alınan 10 Cemadiyelevvel 1223 tarihli tahrirata bakın.

[3] Sadaret mektupçuluğu defterleri, numara 18, sahife 119.

sevk olunacak asâkiri lâzimenin ademi vürudu ve gün begün vakit geçmekte olması ve husûsâ maslahat bir suret bulmayup Rusya ile elhaletü hazihi muharebe hükmünde bulunulması ve bundan sonra Fransaludan dahi emniyet câiz olmaması cihetleriyle orduyu hümâyunun Şumnu vesair taraflarından birine teveccüh ile ilerude bulunmak ve Sırplu hakkında lâzım gelen hareket icra olunmak bilmüzakere menvî olub kararı saadètlû Serasker paşa hazretlerinin [Alemdar Mustafa paşanın] inzimâmı reyine mütevakkıf olduğundan başka müşarünileyh ile tekidi ittihat kılınmak mucibâtı hâliyeden [1] olduğundan masalihi merkumenin usul ve füruiyle ıktızasını şifâhen müzakere zımnında müşarünileyh orduyu hümâyuna gelmek üzre idügini mübeyyin mersûli savbı saadetleri kılınan [2] nemika-i hulusverî huzuru hazreti tacidarîye takdim kılınub ferdası fırkateyn nüzûli içün Tersane-i âmireye âzimet ile hâkipâyı hümâyuna rühsûde olduklarında "Mustafa paşa Edirneye gelmek üzre idüğini Sadr yazmış, elhaletü hazihi mütareke gibi ise de bir senet ile olmadığından Mustafa paşanın Rusçuk tarafında vücudü lâzimeden iken Edirneye gelmesi niçün olsun? Bu husus mukaddem tarafı hümâyunuma yazılmadı; birdenbire Mustafa paşanın düşman tarafını bıragub Edirneye gelmesi elbette bir mühim maslahat içün olması iktıza eder; yoksa yalnız ordunun hareketi içün ol tarafları niçün bırakmış? Bu maddeyi tarafından Sadrıâzama yazasın; Mustafa paşanın Edirneye gelmesi ne maslahat içündir? Ve Rusçuk tarafı niçün boş bıragılmış? Düşmandan emniyet olur mu? Etrafiyle acâleten yazsun bileyim,, deyu emrü fermânı şahâne buyurulmuş olduğunu şamil bu def'a isra kılınan kaimei müşirîleri mezâyası ve emrü fermânı mülukâne muktezâsı rehin-i ıttılâ'ı halisânemiz olmuştur.

Hâtıra-i keramet ifade-i mülûkâne vechile filhakika devlet-i aliyye elhaletü hazihi Rusyalu ile mütareke üzre ise dahi söz ile olub sened ile olmadığından kat-ı nazar henüz maslahatı musaleha karin-i hüsn-ü hitam ve netice ne olabileceğine hüküm olmadığından Rusyalu, hasım düşman bilinüb bir ân gaflet ve emniyet olunmamak vacibeden olmagla

[1] Serdârıekrem, Alemdarla müttefikan hareketin zarurî olduğunu anlatmak istiyor.

[2] Serdarın daveti üzerine Alemdarın Edirnede bulunan orduya geleceği daha evvelden İstanbula yazılmış.

leyl-ü nehar fikrimiz Tuna sahilinin muhafaza ve takviyeti maslahatı olup halbuki mevsim-i sayfın nısfı güzeran etmişken elyevm Anadolu memurlarının ademi vürûdu ve Rumeli takımının Niş ve Sofya ve Boğaza memuriyetleri cihetiyle seraskeri müşarünileyhin mukaddem matlubu olan yirmi bin nefer askerin nısfı değil şimdiye kadar bin nefer dahi gönderilemediğinden ve Edirnede dahi zahireden muzayaka çekilmekte idüğünden bâri orduy-u hümâyun heyetiyle Şumnuya nakil ve sevk olunmak ve muhlisleri dahi sebükbârca Sofyadan dolaşub Şumnuya varmak sureti hatırgüzar olmuş ise de orduy-u hümâyunun heyet-i mecmuasiyle îleruya tahriki serasker-i müşarünileyhin mukaddema vaki olan işarı vechîle bu tarafta ve rikâbı hümâyunda akd-i meclis ile bilistisvab verilen karara münafi olacağına binâen keyfiyetin ve hususâ bâlâda beyan olunan düşmanlar harekâtından tekrar Serasker-i müşarünileyh ile istişare olunması lâzımgelüp mahaza suret-i mükâtebe şifâhen mukayeseye makis olmayub imrâr-ı vakti mucib olduğundan gayri Asitânede ve Rumelinin biraz mahallerinde sadrıâzam ile Mustafa paşanın beyinleri uygunsuz imiş böyle mübayenet ile iş görülmez deyû bâzı erâcif ve havadis söylenmekte olduğu mesmû olduğundan hem maslahatın şifâhen etrafiyle müzakeresi ve hem havadisi mezkûrenin tekzib ve imhası zımnında Serasker-i müşarünileyhin orduy-ı hümâyuna gelmesi tarafımızdan kenduye tahrir ve istimzâc olunub keyfiyetin rikâb-ı hümâyuna ifadesi müşarünileyhin gelüb gelmiyeceği haberinin vüruduna ta'lik olunarak zuhûr-ı habere intizar kılınmakta iken müşarünileyh bu babda ızhâr-ı hâhiş ile, cevab dahi yazmaksızın ve dairesine dahi ne tarafa gideceğini söylemeksizin Rusçuğa hareket idüb (Zağrai atîk) a vüsulünden sonra bu tarafa işar ile müteakıben gelmiş olduğundan keyfiyeti mukaddem tahrire vakit olamamış ise de cihet-i azîmeti mukaddemce gönderilen nemikamızda tahrir ve ânifen tezkir kılındığı vechile olup ciheti âhar olmadığı ve olsa mülk ve maslahat şevketmeâb efendimizin olmagın evvel beevvel hâkipây-i hümâyunlarına arz ve ifade olunacağı zâhir ve müşarünileyh vâkıa ol havâlide vücudü elzem idüği müsellem ise de ordûy-ı hümâyuna gelmesi tûl-i müddet ikamet sureti olmayub hemen mesalih-i lâzimei seferiyyeyi müzâkere ile çend rûz zarfında avdet etmek üzre olduğundan gayri müşarünileyh hazret-

lerinin bin beşyüz kadar âdem ile gelüb Şumnu karşusunda bulunan asker kemâfissâbık yerlû yerinde olarak idarelerine muktedir serkerde ve memurları dahi olduğundan müşarünileyhin bu tarafa azimeti takribiyle ol cânibin usûl ve rabıtasına sekte ve halel gelmiyeceği bedihî ve bâhirdir [1].

Kaldı ki müşarünileyhin vürudiyle merasimi mihmannüvazî icrasından sonra bir yere gelinüb müşavere olunacağı günden ve salifüzzikir tahriratı şerifelerinin vüsulünden bir gün evvel tebdil hasekilerinden Hacı Ali ağa ile şerefefzây-i vürud olan hatt-ı hümâyun-ı şâhânede:

"Livây-i şerif Edirnede kalub askerî taifesiyle Sofyaya gidileceği yazılalı hayli vakıt olduğu ve orduda vâfir asker cem'iyyet idüb bir uçtan Anadoludan dahi asker geldiği ve Edirnede de çok duruldukta askere fütur geleceği ve bu sene de böyle geçecek deyu halkın söylendiği ve mütâreke gibi ise de düşman fırsat gözettiği ve kış takarrübünde nasıl olacağı,, bais-i fikr-i şâhâne olduğundan bahsile bir gün evvet kalkılub ileruya gidilse düşmana gösteriş olmak ve gelecek askere ve orduda olanlara şevk gelmek melhuz-ı padişâhî olduğu ve Fransalûnun Sırplûya ve Moskovlûya dair ifadeleri iş'ariyle bunlar gönül birliğiyle gereği gibi söyleşilüb kangı suret hayırlû ise kıştan evvel tedbiri görülüb taraf-ı hümâyuna bildirilmesi emr-ü ferman-ı hümâyun buyrulmuş olduğundan serasker-i müşarünileyh ve saadetlû çarhacı Ali paşa hazretleri ve izzetlû yeniçeri ağası ve defterdar efendi ve orduyu hümâyun kadısı efendi ve nişancı ve defter emini ve Rûznamçei evvel efendiler ve sair huzuru lâzım olanlar ile izzetlû Kethüda bey ve Reisülküttab efendi ve Çavuşbaşı ağa mevcud oldukları halde akd-i encümen-i meşveret ve zikrolunan hatt-ı hümâyun-u şâhâne kıraat olundukta temadi-i ömr ve şevket-i şâhane ve mansurîyet-i â'lâm-ı islâmiyye daavâtı tezkâr ve tekrar kılındıktan sonra Serasker paşa hazretlerinin orduy-ı hümâyuna vürudundan maksud bu maslahatları müzakere ile orduy-u hümâyunu ileru sevkete, ne tarafa teveccüh iktiza eder? ve elhâletü hâzihi düşman bizi oyalandırmakta olduğundan bu babda ne gûna hareket ve muamele

[1] Bu izahattan, Alemdarın davet edilir edilmez süratle hareket edip Edirneye geldiği ve İstanbuldan yapılacak herhangi bir muhalefetin önüne geçdiği anlaşılıyor. Rusçuk yârânı Alemdarın Edirneye gelmesi işini mâhirane tertip eylemişlerdir.

olunmak lâzımdır? Eğerçi mukaddemki müzakere ve kararımız livâ-yı saadet ordusu ağırlık ve heyeti mecmuasiyle Edirnede bırağılub iki kola asker ve mühimmat sevkiyle takviyet edildiğinden sonra bakiyei asker ile sebükbârca Sofyaya gidilmek ve andan dahi sair ordugâhlar gezilmek sureti idi; lâkin henüz lüzumuna karib, bir mahalle asker gönderilemedi ve mevsimi sayf güzar ediyor denilerek sevk-i kelâm olundukta Serasker paşa hazretleri söze âğazedüb:

"Geçen sene ordûy-ı hümâyun Silistirede iken her ne kadar akdi mütâreke olunmuş ise de düşmandan emniyet caiz olmadığından serhadlere vaz ve tâbiye ile esbabı ihtiyatiyye ve takviyyet istihsal kılınmak içün on, on beş bin kadar meştâ askeri istemiştim ve badehu bittekrar yazmıştım; virilür, gönderilür denilerek kış savuştu, asker gelmedi; andan vaz geçüb bahar tertibi olarak asker istedim; işte yaz ortası oldu, yine asker gelmedi; hâlâ İsmailde bekleyenlerin ekseri kışın konulan askerdir. Düşmana irâei satvet ve memleketimizi hıfz ve harâset asker ile olur; asker dahi zahireye muhtaçtır. Geçen senedenberu İsmail, ve İbrail ve İsakçı ve Maçin ve Tolçi ve Totrakan ve Yergöğü ve Ziştova [Ziştov] ve Kule ve Vidin taraflarını ve Silistire ve Şumnu da müddeti ikametinde ordûyu hümâyunu idare içün Balkanın öte yüzünde olan kazaların zahiresi devşirilüb yedirildikten sonra kendu çiftlik mahsûllerimden ve yedimde olan iltizamattan der anbar eylediğim zahairi dahi sarf eyledim. Mâhaza geçen sene İsmail ve İsakçı ve Silistire ambarlarında müddehar zahiremiz olduğundan başka Eflak yakasından dahi reâyadan akçesiyle ve pusula ile haylı zahire almıştım; hattâ reâyaya pusula ile aldığım zahire bahasından elyevm kırk bin guruş kadar vereceğim vardır. Çıkamadıklarından gelüp almadılar; bu sene ise mahsulde geçen seneki gibi feyzü bereket yoktur ve Eflak tarafından zahire iştirası mümkin değildir; mevcudumuz dahi kalmadı. Ordûyu hümâyun ileri kalksun deniliyor; zahire yok ve elyevm orduda asker ve hazinede akçe yok, ileru gidilmekte faide nedir?

Ordûyu hümâyunun cemiyeti, erbâbı harpten olmayan bir takım ketebe ve hademe ve harbendeden ibaret olub ileru tahrikinde düşman ağzında olan askerimize vereceğimiz zahireyi yolda ve mahallinde anlara sarfetmeli.

Tuna ve Sofya taraflarından kangisine gidilse böyledir. Bundan başka Livâyı saadet ordusu hareket ettiği surette lâakal otuz, kırk bin asker ile kalkmalı ki düşmanın gözünü doldursun. Serdârıekrem dahi münferiden ileru hareket ettikte şöylece heman dolaşması hiç olmazsa heman iki bin kiseye muhtaçtır ki her vardığı yerde sadrıâzam geldi deyu zahire ve akçası olmayanlar âna müracaat veiltica edeceklerinden elbette akçe vermeli ve zahire bulmalıdır; yoksa anların yiyecekleri zahireyi dahi bitirüb savuşmak olmaz; bâisi levm ve طعن *tâandır ve ordunun üç, beş bin âdem ile ileru kaldırılması mucibi zül olduğundan maada mahzı hatâ ve mazarrattır; zira devleti aliyyenin büyük ordusunu ol heyette gördüklerinde düşmana hacet olmayub bizim kendu reâyamızdan korkulur; Rumelinin reâyası ise Sırplu usatından çoktur ve Osmanluya yem ve yiyecek vermekten usanmış ve Sırplu örnek olmuştur. Benim bildiğim, bu halimize nazaran orduyu hümâyun kararı sabık üzre Edirnede oturmalıdır ve belki ol dahi abestir; zira geçen sene dahi beyhude gürültü olmamak içün Livâyı saadet ordusu çıkarılmamasını haddim olmayarak yazdım ve badehu Livâyı saadet ordusu Edirnede oturup yalnız asker sevk olunmasını tahrir ettim ise dahi müsmir olmadı [1]. Şimdi size lâzım olan Tuna ve Sofya taraflarına külliyetli asker yığub kendûmüze kuvvet vermelûdur; tamam kuvvetimiz hasıl olduktan sonra düşman dursa da biz durmayız ve ol vakit diyeceğiniz nedir deyu düşmandan cevabı kat'î isteriz ve avni hakla yedine geçen memleketlerimizde oturtmayız; gönül birliğiyle çalışup kuvvet tahsiline bakalım, ittihatsız iş yürümez. Benim Rusçuktan buraya gelmemde her saatim bir kiseye olur ve beni cebr ve zor ile getirmek mümkün değildir; ancak garezım dîn ve devletimize ve şevketlû efendimize hizmettir. Mustafa paşa kalkmış, sadrıâzamın yanına gitmiş deyu tecdidi ittihat ile teshili maslahat içündür. Hasılı ordûyu hümâyunun şimdi bu tarafa hareketi iktiza etmez; buradan iki kola [Rus ve Sırp] asker ve mühimmat sevkiyle*

[1] Daha sonra cereyan eden bazı hâdiselere bakılacak olursa Alemdarın, ordunun cebheye gelmesinden kuşkulanmış olduğu anlaşılıyor. Nitekim bunu anlayan sabık sadrıâzam Hilmi İbrahim paşa, Alemdarı tatmin etmekle bu tereddüdü izâle eylemiştir.

kuvvet verilmelidir; eger bir taraftan muharebeye şürû' olunur ve icap ederse ol zaman Serdârıekrem eski karar üzre sebükbarca varub ordugâhları dolaşır ve ol vakit her taraf kuvvetli bulunacağından Serdârıekrem beş bin âdemle de gitse beis yoktur.

Ve Tuna tarafına yalnız asker irsaliyle iktifa olunmayup askeri oldukları mahalde kullanacak serkerdeler de lâzımdır; hâlâ İbrailde olan Abdurrahman paşa bir işe yaramaz; İbrail ve Tolçi ve Silistire taraflarına birer muktedir ve î'mâli askere kadir vezir tayini lâzımdır. Kezalik Vidin koluna dahi vüzeradan biri gönderilmelidir ve elhâletü hazihi Anadoludan az çok gelen asker bir taraftan giru memleketlerine gitmekte olmağla güzergâhları muhafaza olunub men olunmalıdır ve orduya gelen bilcümle memurîn eğleştirilmeyerek ayağı toziyle ileru gönderilmelidir. Anadolu memurları rikâbı hümâyundan rûy-i müsaade görüb orduyu hümâyunu iplemeyorlar söz ve nüfuz Serdârıekremde olmaludur benim bildiğim budur.„

Deyu hatmi kelâm itmeğin hüzzarı mumaileyhim müşarünileyhin ifadatı mezkûresini tasdik ve teslim ile ol surete karar verildikten sonra sohbet, Tuna tarafına tiz elden asker irsali maddesine nakl idüp bundan akdemce savbı saadetlerine iş'ar eylediğimiz vechile Kara Osman oğlu ve Yılanlı zade vesair vürud eden Anadolu takımı ki cem'an üç bin neferden ibaret olarak bunlar mukaddem tasmim olunduğu vechile tarihi nemika günü Seraskeri müşarünileyh hazretleri marifetiyle Tuna tarafına sevk olunmuştu. Bunlardan başka olarak mahiyelü [aylıklı] askerden iki bin neferi ifraz olunup münasip başbuğ ile gönderilmek ve ordûy-ı hümâyun memurlarından Selânik mutasarrıfı Hüsrev paşa hazretleri dahi maiyetinde olan iki bin nefer (evlâdı fâtihan) neferatı vesair asker ile İbraile ve Trabzon valisi Behram paşa hazretleri Maçîn tarafına irsal kılınmak ve ocağı âmireden bir kaç orta ile bin nefer tertip ve mevcut olan Serdar bayrakları dahi terfik ile anlar dahi heman ihraç ve isbal olunmak ve Serezli İsmail bey heman Sofyaya tahrik olunup Anadolu valisi Alâüddin paşa dahi müsteshab-ı maiyeti olan Anadolu eyaletlûsiyle Vidin canibine gönderilmek ve bundan sonra vürud edecek Anadolu memurları dahi geldikçe eğleştirilmeye-

rek iktızasına göre iki tarafa sevk olunmak üzre tertip ve tasmim olunup Tolçıya dahi asker kullanmağa kadir ve ledelhâce İsmail'e vesair mahallere imdada muktedir cerî ve cesur bir vezirin tayini mühim olduğunu Seraskeri müşarünileyh ifade idüp ordûyu hümâyuna memur vüzerâyı izamdan bir mahalle memuriyeti tasmim olunmayan fakat maden emini sabık Abdi paşa kalmış ise de anın ordûyu hümâyuna vürut ile savbı maksûda gönderilmesi vakte muhtaç olduğundan Rumelide olanlar beynelhuzzar tadât olundukta Arnayutluk taraflarında olanlar yerlerini bıragub gelmiyecekleri vesairleri dahi memuriyette oldukları cihetle Rumelide vezir olmadığı ve yeniden birisine vezaret verilse mansıbsız vüzeranın kesreti takribiyle ol dahi devlete bâr olacağından başka dairesini tanzim etmesi vakte muhtaç olup öyle, derme çatma yeni daire ile vezir tayininin vücudu ve ademi müsavi olacağı hususlarını huzzarı mumaileyhim beyan ile vezir tayininden ise ahar bir serkerde tayinini tezkâr eylediklerinde Serasker-i müşarünileyh cümleye hitab ile:

"Benim vezir tayininden maksudum Tolçı ve İsakçı, İsmailin kilidi gibidir; düşman iptida İsmaile ve ol tarafı ve beruları tazyik içün İsakçı ve Tolçiden geçer; bayağı serkerde gönderilse yalnız kendi askerine sözü geçmez ve geçse dahi olduğu mahalli ancak muhafazaya muktedir olabilür; mâhâza Tolçi ve İsakçı taraflarında olan başbuğ ledelhâce İsmaile dahi iânet ile kuvvetüzzahr olmalıdır; şimdi bu mahallere beş serkerde gönderseniz her birinin yekdigere sözü geçmız; amma vezir olduğu gibi cümlesini kullanur; lâkin zamâne vezirleri olmamalıdır; zira zamâne vezirleri, üç, beş dirinti osmanlı askeriyle gideyor; maiyetine memurlär verilse de anlar ol veziri dinlemeyor; işte geçen sene bunu Çarhacı Ali paşada tecrübe ettiniz; benim dediğim böyle vezir değildir; kendunun maiyetinde memleketlüsü veyahut kaçmayacak ve sözü geçecek bir kac bin nefer muvazzaf askeri mevcut olur. Muktedir vezir o demektir ki müsteshibi olacak sair ecnebi serkerdelere sözü nafiz olsun; bu takdirce eger mevcud veziriniz yogise memurlardan şu evsaf ile muttasıf sahibi asker birisine yeniden vezaret virüb memur edin ne beis var?,,.

Dediğinde huzzârı mûmâileyhim mukabele ile öyle memurlarımız dahi yoktur; Rumeli vücuhuna versek istemezler diyerek cerh eylediklerinde müşarünileyh tekrar hitap idüb :

"Çünkü o misillu memurlarınız yok ıktiza eden mahallere sevk içün dört beş bin sekban yazmışsız, bunlara bunca masarif idiyorsuz, ortada cenk yok şimdiden gitsünlar ve içlerinde olan serkerdeler rabıtalı ve cümlesini cenkâver güzide asker görüyorum; işte başbuğları kim ise ona vezaret verın; dört beş bin muvazzaf asker ile Tolçıya gitsün; ol mikdar muvazzaf askerle ol havalide yirmi bin sair dırıntı memurları istihdam eder ve bunlardan güzide askeriniz yok; behemehal bunları tayin edin,,.

Deyu teklifinde huzzarı mumaileyhim, bunların başbuğu silâhtar ağasıdır; orduda lüzumu vardır demişler ise dahi müşarünileyh mukabele ile:

"Orduda ne lüzumu vardır? Düşman karşısında lüzumu daha ziyadedir, tamam erbabıdır ve yanında olan başbuğlara nüfuzu caridir, işte vezaret verin takımiyle Tolçı ve İsakçı havalisine nezaret etmek üzre gönderin benim bildiğim bu münasiptir yine siz âlemsiz.,,

Dimekle huzzarı mûmâileyhim dahi vakıa mûmâileyhin geçen senedenberu hidematı seferiyede ve asker perverlikte mesbuk ve mücerreb olan hüsnü etvar ve hizmetinden ve maddei sıdk ve istikametinden bahs ile ana vezaret verilüb tefrik alunacak iki bin neferden maada bakıyye kalan sekban dahi maiyetine tayin ile Tolçı muhafazasına memur kılınması istisvab ve istihsan etmeleriyle ağayı mumaileyh heman ol mahalle getirilüb itizar ve istinkâfına havalei sem'i isga olunmayarak hil'at-i Vezâret iksa ve ilbasiyle Tolçı muhafazasına memur kılındığı ve Sofya tarafına İsmail Bey tertibinden fazla orduda olan Arnavud başbuğu Süleyman Bey vesair Arnavud serkerdeleri dahi bin beş yüz nefer asakir ile Nış seraskeri Hurşid Paşa hazretleri maiyyetine tertip ve ihrac olunduğu ve kararı meclisi mezkûr minvâli muharrer üzre olduğu bir kıt'a takriri âcizânem ile atebei ûlyâyı mülûkâneye arz ve ifade kılınmağın keyfiyct nezdi saadetlerinde dahi malum olmak içün işbu nemikaı hulusveri ter-

kımine iptidar olunmuştur; ledelvusul zikrolunan takrirde tafsili meclis, nemikamıza havale olunduğu malumu şerifleri buyuruldukta Rikâbı hümâyuna arz ve irâesine himmet buyurmaları memuldur.

10 Ca [Cemaziyelevvel] sene 323

Ordunun sevk ve idaresi hakkında verilen ve İstanbula arzedilen bu karardan sonra merkez ordusu denilen ve çoğu kalem sınıflarından ve hademe ve seyislerden mürekkep olan kalabalığın Edirnede kalup kalmaması hakkında yeni bir müzakere açılmış ve o da aşağıda yazıldığı üzre bir emri vâkıle halledilmiştir.

VII

SERDÂRIEKREM VE ALEMDARIN ORDU İLE İSTANBULA HAREKETLERİ

Ordunun cepheden Edirneye gelmesinin uzun uzadiya muhabereyi mûcib olduğunu daha evvel söylemiştik. Edirnede bile durmiyarak derhal hududa gitmesi emredilen ordunun bunun aksine olarak İstanbula gelmesine kat'iyen müsaade edilmiyeceği belli idi; halbuki Rusçuk yaranının maksadı güzel bir plânla Edirneye kadar getirilen Alemdarın buradan da İstanbula götürülmesi idi; bunun için de yine zavallı ve ayni zamanda haris olan Sadrıâzamı igfal için yeni bir tertip ile hareket edilmesi düşünüldü; artık Sadrıâzam tamamen Rusçuk yaraniyle Alemdarın ellerinde bulunuyordu.

Serdârıekremin tam bir itimadını kazanmış olan Rusçuk yaranı, görüşmeler esnasında Edirnede ordu heyetini idare edebilecek zahirenin az olduğunu ve hattâ halihazırda muntazaman zahire tedarik edilemediğini ileri sürüyorlardı; filhakika bu darlık vardı; Serdârıekrem de buna kani olup ordunun İstanbula gelmesi için padişahtan istizan edilmesini istedise de ordu erkânı yani Rusçuk yâranı, bunu muvafık bulmıyarak bu işin İstanbulda malûm olan meclisi meşverete konulacağını ve Şeyhulislâm ile kazaskerlerin nüfuzlu ocak ağalariyle ittifak ederek ordunun gelmesine müsaade etmiyeceklerini söylemişlerdi; hattâ Sadrıâzamla mahrem olalak görüşen Mustafa Refik efendi, ordunun dışarıda bulunması sebebiyle padişahın mütegallibe elinde kalmaktan pek müteessir ve müşteki olduğunu mahrem olarak duyduğunu, ordu istanbula girecek olursa bundan dolayı padişahın pek memnun kalacağını kendi kefalet ve mesuliyeti altında diller dökerek mukni surette beyan etmesi üzerine İstanbuldan istizan edilmesinden vazgeçilerek ağırlık arkadan gelmek üzere süratle gidilmeğe karar verildi.

İşte bu karar esnasında Rusçuk yâranı tarafından tertip edilen plân mucibince Alemdar Paşa da:

« Öyle ise ben de beraber gidip te efendimizin didârı hümayunların göreyim ve hâkipâyi şâhânelerine yüz süreyim» der de-

mez [1] bu mutaleayi alkışlıyan yâran, Alemdarın ordu ile İstanbula gelmesindeki faydaları - tabii Sadrıâzamın lehine olarak - sayıp dökmek suretiyle Serdârıekremi tatmin etmişlerdi.

İstizansız hareketin İstanbulda şüyû bularak dedikoduyu mûcib olmaması için yolların seddolunması ve ordu geçip gidinciye kadar hiç kimsenin İstanbula gitmemesi karar altına alınarak lâzımgelen yerlere emirler gönderildi.

Ordunun memur ve ketebe kısmının çoğunun haberi olmadan [2] Serdârıekrem Çelebi Mustafa paşa ile Alemdar, Çarhacı Ali ve Behram paşalar seher vakti birdenbire İstanbula doğru hareket etmişlerdi; geriden gelen Alemdarın kuvvetlerinin mühim kısmı kendisiyle beraberdi. Ordunun hareketi esnasında, evvelce İstanbuldan Edirne'ye gönderilerek Alemdarın Edirneye gelişinin sebebini soran tebdil hasekisi Bağdatlı Ali ağa da bunlarla birlikte idi. Rusçuk yârânının teşebbüsiyle daha evvel İstanbula giderek ordunun gelmesine mâni olacak bir emir verdirir diye Ali ağanın ordunun hareketinden evvel İstanbula gitmesine müsaade edilmemişti; fakat ordunun hareketinden bir kaç gün sonra kendisinin ordudan bir gün evvel İstanbula girebilmesi hesap edilmek suretiyle Ali ağaya müsaade edilmiş ve kendisine bir tahrirat ile Fettah ve Nezir ağalara verilmek üzre iki de mektup verilmişti.

18 Cemaziyelevvel 1223 [1808 Temmuz] tarihinde yazılan bu iki mektupta da Sadrıâzam, askeri sınıfların Sofya ve Tuna taraflarına sevk edilmeleri üzerine orduda yalnız ocak zabitleriyle rical ve ehli divan daireleri kalarak ağırlık hafiflemiş ise de zahirenin azlığı sebebiyle askerî tayinatın verilmesinde güclük çekildiğini ve hattâ yedi, sekiz günden beri tayin verilmemesinden dolayı dedi kodu başladığını ve bunun neticesinde orduda arzu edilmeyen hadiselerin vukuu muhtemel olduğunu beyan etmiş ve padişaha arzı tâzimat için Tuna Seraskeri Alemdar Mustafa paşanın da beraber gelmekte olduğunu bildirmiştir [3].

Böylece müsaade almadan birdenbire İstanbul yolunu tutan ordunun gelişi, paytahtta epi telaşı mucib olmuş ve o sırada ordudan gönderilen bir miktar kuvvetle Boğaz nazırı tayin edilmiş olan Kabakcı Mustafanın başının kesilmesi padişahtan tutunuz da halk

[1] Cevdet tarihi c. 8 s. 265

[2] Böylece geri kalan kâtipler ve hademeler sonradan toparlanarak orduya yetişmek üzere hareket etmişlerdi

[3] Sadrıâzam Çelebi Mustafa paşanın, Nezir ve Fettah ağalara göndermiş olduğu mektupların ikisi de birbirinin aynıdır. Nezir ağaya yazılan mektup suretini eserîn sonuna vesikalar arasına koydum.

tabakasına kadar epi heycana sebebiyet vermişti [1]; ordunun böyle gelmesinden dolayı padişah, akşamla yatsı arası Şeyhulislâm ile sadâret kaymakamını saraya davet ederek kendileriyle görüşmüştü. Bu görüşme esnasında kaymakam ile Şeyhulislâm:

"Hodbehod böyle bir harekete cesaret türlü türlü mazarratı mucibtir, amma izni hümâyun ile olmuş ise başka keyfiyettir,,.

Diye ordunun gelişinin padişahın müsaadesiyle olup olmadığını istimzaç etmeleri üzerine padişah Behic efendinin evvelce yaptığı tertip üzerine katiyyen hattı hümâyun yazmadığını yeminle temin etmiş ve bu husus hakkında ertesi günü meşveret olmasını irade eylemiştir [2].

İrade mucebince akdedilen şûrada her kafadan çıkan sözlerle vakit geçirilmiş, kimi hattı hümâyun ile geri dönmelerinin tebliğini ve kimi bu gelişin kanuna muğayir olduğunu ve bazıları da İstanbul kapularını kapayup şehre sokulmamalarını söylemişler ve nihayet Hacı Mustafa paşanın (ordu bugün Silivriye geldi; yarınki salı günü İstanbula girecekler) dimesi üzerine atup tutanlar şaşırup kalmışlardır. Bu mütalâayı müteakıp ortada yapılacak başka bir iş olmadığından "kaide üzerine Sancağı Şerif daveti için adam gönderilmek lâzım gelir,, şekliyle celseye nihayet verilerek müzakere neticesi bir telhisle padişaha arz edilmiştir [3].

Bu karar üzerine padişah için emrivakii kabulden başka bir çare olmadığından, Nezir ağa ile, Sadrıâzam ve Serdârıekreme hitaben beyaz üzerine gönderilen hattı hümayunda ordunun İstanbula gelmesine müsaade edildiği beyan olunarak şöyle denilmiştir.

Benim Veziriâzam ve Serdârıekremim,

Telhisin manzur ve malûmu hümâyunum olmuştur; çünkü cümle vüzera ve rical ve ocaklû ile müşavere olunub orduy-u hümâyunumun Livâ-i şerif ile Mustafa paşa (Alemdar) beraber olarak İstanbula gelmesini münasib gördüğünüze binâen izni hümâyunum olmuştur. Livâ-i şerifin istikbali lâzımdır, lâkin pek tekellüf olmasun ne veçhile ve kangi gün

[1] Kabakcının idamının ordu emriyle olup olmadığı Serdârıekremden sorulmuş ve o da bu işin ordunun emriyle yapıldığını ve fakat yamakların bir ihtilâl çıkarmaları memul olmasına mebnî ordunun İstanbula vüruduna kadar işin gizli tutulmasını bildirilmiştir (Başvekâlet Arşivi saray vesikaları numara 470).

[2] Cevdet tarihi C 8 S 298.

[3] Âsım tarihi C. 2, S. 193 ilâ 197 ve Cevdet tarihi C. 8, S. 299.

istikbal olunmak iktiza eder ise bir ân evvel tarafı hümâyunuma bildiresin. Haktealâ din-ü devletime hayırlu hizmetlere muvaffak eylesün âmin[1]

Ordunun ânî surette müsaade edilmeden hareketiyle keyfiyetin sonradan bildirilmesinin tereddüt ve hayreti mucip olduğunu dördüncü Mustafanın Sırkâtibi Arif Muhit Bey padişah nâmına tuttuğu ruznâmede şöyle anlatmaktadır:

"Hâlâ nehri Tuna sevahili muhafızı ve ordûyu hümâyun Seraskeri Alemdar Mustafa paşayı, devletlû Sadrıâzam hazretleri mesalihi düvel ve hususâtı sefer ve levazımât-ı ordûy-u hümâyunu istişâre için celb ve ihzar zımnında tahrirat gönderdikte veziri müşarünileyh iki, üç bin mikdarı piyade ve süvari asker ile orduy-u hümâyuna gelüb erbâb-ı şûra ile akd-i encümen-i meşveret olundukta Edirnede orduy-u hümâyunu idare edecek kadar zehâir mefkud ve celbi dahi emri asir olduğundan başka bîhad ve bîşümar nükud sarf ve heba olmakta idüği emri celî olduğundan, Livâ-i şerif ile orduy-u hümâyunu, Sadrıâzam hazretleri Âsitanei aliyyeye götürse ve beni dahi bilmaiyye götürüb hâkipâyi hümâyuna yüz sürdürüb bilistiklâl düvel masalihinin tanzimine ruhsat-ı seniyye elverirse avn-i inayet-i bârî ve yümnü teveccühât-ı şehriyarî ile mal ve can feda ederek sa'y ve ikdam idüb inşâallahülallâm taht-ı nizâmâ idhal iderim deyû teahhüd ve eyman itmekle derakab ordûy-u hümâyun Edirne sahrasından fekk-i tınâb-ı ıkamet ve sûyi Âsitânei saadete azimet idüb bâdehu hâkipâyi hümâyuna bâ telhis arz ve ilâm eyledikte gerek şevketmeab efendimiz hazretleri ve gerek rikâb-ı hünâyun rical ve uleması vesair has ve âm âyâ bu nasıl hareket? Ordunun alelgafle gelmesi neden olsun? deyû beynennas bîhad ve kıyâs havadisi bîesas zuhur eyleyüb herkeste bir hayret ve her dilde bir gûne haşyet nümûdar olup âyâ bu ne keyfiyettir ve netayici neye müncer olacaktır deyû vafir kîlükal oldu...,,

Görülüyor ki Sadrıâzam ve Serdârıekrem üzerinde nafiz olan Rusçuk yâranı hiç bir şüphe ve ipucu vermeden arzularını temin için Sadrıâzamı âlet olarak kullanmışlar ve bu tertip üzere Alemdarı İstanbula kadar getirmişlerdi. Padişah ve mutemedi olan

[1] Dolap 1, sandık 10, hattı hümâyun 107.

ağalar da Mustafa Refik ve Behiç efendilerin telkinlerine kanarak Alemdarın İstanbula gelişinden kat'iyen şüpheye düşmemişler ve bilakis memnun olmuşlardı.

Alemdar, henüz ordu ile İstanbula hareket etmeden evvel Sultan Selimin hal'ına sebeb olan Kabakcı Mustafayı îdam etmek üzere ordu tarafından Pınarhisar Âyanı Hacı Ali ağayı bir miktar süvari ile Karadeniz boğazındaki Rumeli fenerine göndermişti; Hacı Ali Kabakçıyı evinde bastırıp kafasını keserek Çorlu menziline gelmiş olan orduya göndermişti [1]. Kabakcının îdamı şüphesiz Rusçuk yàranının teşebbüsiyle yapılmış ve icabında o taraftan çıkabilecek bir fesadın önü alınmıştır. Kabakcının îdamına dair ordudan Pınarhisar Âyaniyle Vize mütesellimine yazılan bu gizli hükümde şöyle denilmektedir.

> *Dergâhı muallâm kapucubaşılarından hâlâ Pınarhisar âyânı Ahmed ve Vize mütesellimi Mehmed dâmc mecdühûmaya hüküm,*
>
> *Boğaz nâzırı Kabakcı Mustafa demekle maruf Mustafa, bir müddetdenberi Midye ve ol tarafları yed-i zaptına almak dâiyesinde olarak hilâf-ı emir ve rıza vaz'ı harekete ibtidar ve Midye ve ol havali ahali ve fukarasına envâ-ı mezâlim ve taadiyata ictisar eylediği kerreten bâde uhrâ arzuhal takdimiyle orduy-u hümâyunu nusrat mâkrunuma inha olunmağın merkumun izâle-i vücudü ile fukaray-ı ibâdın pençei taadi-*

[1] Bu vak'ayı (Sadrıâzam Alemdar Mustafa paşa tarihi) isimli ermenice eserinde Arabyan efendi şöyle anlatmaktadır :

Alemdar «ordusu ve maiyeti ile süratle yürüyerek cemaziyelevvelin yirmi beşinde Antiryanos [Adrıyanos = Edirnekapı] kapısının karşısındaki Davutpaşa mevkiine geldi. Pınarhisar kalesinin beği [Âyanı] olan Uzun Hacı Ali ismindeki cesur ve kahraman zati seksen süvari ile şehrin yukarı boğazının nazırı, Sultan Selimi tahtından indiren asîlerin başı olan ve boğazdaki kalelerde üç binden fazla vahşî, hunhar askerleriyle hükümran bulunan ve ağzından çıkan sözler padişahın fermanından daha çok kuvvetli ve tesirli telâkki edilen Kabkcıyı öldürmeğe memur etti.

Cemaziyelevvelin yirmi üçünde Hacı Ali, seksen adamiyle birdenbire Kabakcının Rumeli fenerindeki yerine gelerek geceleyin içeri girdi ve Kabakcı ile yaverini öldürdü. Kabakcının askerleri kendisini sardılar, Hacı Ali dikkat ve ihtiyatla çoktanberi metruk ve harap bir kaleye çekildiler... Hacı Ali müfrezesi burada altı gün sarılmış ve kapanmış bir halde kaldı, muhafızlar top ve tüfenk ile bilâ fasıla harbediyorlardı, mikdarları da karadan, denizden. İstanbul, Galata ve Üsküdardan gelenlerle artıyordu. Bugünlerde Alemdar Davutpaşaya gelmiş bulunuyordu; nihayet Hacı Ali kuvvetleri gecenin münasip bir zamanında dışarı çıkarak düşmanlarının üzerlerine atılıp karşılarına çıkanlardan beşyüz kadarını öldürdükten sonra Davutpaşaya, Alemdar paşanın yanına geldiler»

sinden tahlisi hususuna irade-i katıai seniyyem tealluk itmekle siz ki Âyân ve mütesellimi mumaileyhümasız merkum Kabakcıyı bervech-i sühulet ahz ve izale ve îdam idüb keyfiyeti tahrir ve işaret ve bundan sonra avdetinize dâir diğer emrim vüruduna kadar birkaç gün ol tarafta ikamet ve emr-i muhafazaya dikkat eylemeniz fermânım olmağin vech-i meşruh üzre icrây-ı memuriyete bezli makderet eylemeniz bâbında orduy-u hümâyunumdan işbu emri şerifim ısdar ve (isim yeri açık) ile îrsal olunmuştur; imdi merkum Kabakcıyı ahz ve izale idüb keyfiyeti iş'ara müsareat ve minval-i meşruh üzre amel ve hareket eylemeniz bâbında [1]

Evâil-i ca 1223

Bu hükmün baş tarafında [işbu emri âlî mektûmen tahrir olunmagla battal 27 mühimme torbasında mahfuzdur] kaydi vardır. Cevdet tarihi ile anı mehaz yapan diğer tarihlerde ve Arabyanın eserinde Pınarhisar Âyanının adı Hacı Ali olarak gösterilmiş olup mektum mühimmede ise Ahmed olarak zikredilmiştir [2].

Boğaz nazırı olup Turnacıbaşı rütbesinde olan Kabakcı Mustafanın îdamı İstanbulda dedikoduyu ve hayreti mûcib olmuştu. Bir taraftan padişah namına ordudan Kabakcının îdamına emir veren Serdârıekrem, avdetine emir verilinciye kadar muhafızlık etmesini Pınarhisar Âyanına yazarken bu işlerden haberi olmıyan sadâret kaymakamı da oraya tayin olunacak Nazır hakkında padişaha telhis yazıyor ve padişah ta bu işi yeniçeri ağasiyle ve ocaklı ile halletmesini tavsiye ediyordu [3]

***

[1] Mektum mühimme defteri, numara 5 s. 130

[2] 227 numaralı mühimme defterindeki cemaziyelahır, sene 23 tarihli bir hükümde, boğaz muhafızlığına tayin edilen dergâhı âlî kapıcıbaşılarından Hacı Ali isminde birinden bahsediliyor ki Cevdet tarihinin Pınar âyanı dediği bu olmalıdır. Ali ağa, Kabakcının îdamından sonra oraya tayin edilmişdir.

[3] Sadaret kaymakamı, boğazda nazır olan Kabakçı Mustafanın bertaraf olması cihetiyle yerine münasibinin aranmakta olduğunu ve muharebeye tesaddi eden Kabakcı taraftarlarının bir kısmının telef bir kısmının da öteye beriye dağıldıklarını ve orada pek az asker kalıp bunun için mutad üzere Rumeli ve Anadolu kavakları, Telli tabya, Yuşâ tabyası ve Kireçburnu tabyasının muhafazasının bostancıbaşıya ihale ve Kavaklardan yukarı olan yedi kalenin de cezayirli Hasan paşa zamanındaki gibi bir Mirimiranla idaresini tavsiye etmektedir. Bu telhis üzerine padişah:

«Bu husus yeniçeri ağası ile müzakere olunup münasip ise böyle olması onların dahi matlupları ise ve ocakca böyle rey ettiler ise bu veçhile tanzim oluna» hattı hümâyununu yazmıştır. Bu telhisin sureti vesikalar arasındadır.

1223 Cemaziyelevvel 25 salı günü [1808 Temmuz] ordunun İstanbula girmesi mukarrer olduğundan kaymakam Eginli Hacı Mustafa paşa ile Şeyhulislâm Ataullah efendi, kazaskerler, devlet ricali vesaire orduyu istikbal için Davutpaşa civarındaki İncirli çiftliğine gidüp Serdârıekrem ile mülâkat eylemişler ve sonra da Alemdar Mustafa paşanın çadırına gelmişlerdi.

Merasim ve teşrifata vâkıf olmayan Alemdar, maiyetindeki Köse Ahmed efendinin telkını üzre kendisini ziyarete gelenleri karşılayup çadırına almıştı; bu sırada Şeyhulislâm Ataullah efendi, Alemdara ziyade tazim için baş tarafa geçmiyerek tevazû kasdiyle şöyle bir kenarda oturmak istemişti. Şeyhulislâmın bu hareketini gören Alemdar paşa:

"Efendi hazretleri lûtfedin buyurun, sizler hem başı büyük, hem işi büyük zümresinden olduğunuza mebni sizlere hürmet ve itibar etmek büyük ve küçüğün vazifesidir,,.

sözleriyle Şeyhulislâmı üst başa oturtmuştu. Şeyhulislâm, bu sâfiyâne sözün samimî olarak söylendiğini fark etmiyerek bundan kocunup hakkındaki sûi zanna atfeyliyerek müteessir olmuştu [1].

Padişah mutat üzre orduyu ve Sancağı Şerîfi İncirli ile Davutpaşa arasında Kırk kavak mevkiinde istikbal etti. Sadrıâzam ve Serdârıekrem Çelebi Mustafa paşa ayak öpüp sancağı padişaha teslim etti; kendisine mutad üzre sorguç verildi; bunu müteakıp Sadrıâzamın delâletiyle Alemdar Mustafa paşa da ayak öptü [2], bundan sonra merasim nihayet bularak evvelâ padişah hareket ile saraya gitti ve anı takiben Sadrıâzam da alay ile İstanbula girüp

[1] Âsım c. 2, s. 197 ve Cevdet tarihi c. 8 s. 299 Alemdar paşa (Efdalüddin) Tarihi osmanî encümeni mecmuası, sene 3 s. 855.

[2] Yayla imamı vekayinâmesi bu istikbal işini şöyle anlatıyor:

«Sadrıâzam Çelebi Mustafa paşa livâyı saadeti önüne katıp gelirken hemen şevketlû efendimizi görüp atından nüzul ve livâi şerifi alup şevketlûye teslim idüp ve rikâbı hümayunu takbil badehu Alemdar paşaya dahi işaret idüp ol dahi rikâbı hümayunu adabla takbil bâdehû yine Davutpaşaya köşke gelip sadrâzam ve şeyhulislâm ve sadreyn rikâba girüp lâkin Alemdar paşanın ordusu çadırları Çırpıcı çayırı nam mahalde olmagla hemen rikâbı takbil idüp sürat ile çadırına gidüp arza girmedi ama Kırkkavakta Alemdarı, sadrıâzam mukabil olduktan sonra şöyle tarif eyledikim:

«Şevketlû, inayetlû padişahım bu Alemdar Mustafa paşa lalanuz bir muhlis ve bir sâdık kulundur» deyüp Alemdar dahi: «Şevketlû efendim bu sebükser senin uğruna fedâdır» dedikte şevketlûya hüzün gelüp hemen sadrıâzam livai saadeti şevketlûnun kucağına virüp ol dahi sarılup birkaç hatve gittikten sonra yine sadrıâzam alıp sancakdâra verdi.

doğruca saraya giderek sancağı padişaha teslim ile Babıâliye geldi [1].

Alemdar Mustafa paşa ordu ile İstanbula girmedi; çarşanba ve perşenbe geceleri Çırpıcıdaki kendi ordugâhında kaldı. 27 Cemaziyelevvel perşenbe günü alaturka saat üçte [alafranga sabah saat on bir] bin kadar asker ve maîyeti ile Babıâliye gelüp Sadrıâzam ile görüştü ve sonra kapu kethudasının konağına gidüp geceyi orada geçirdi [2]. Alemdarın ilk def'a İstanbula girdiği günkü kuvvetinin mevcudu hakkında ihtilâf vardır [3]. Ben Arif Muhit Bey ruznamesinde gösterilen bin kişilik miktarı kabul ederek yazdım.

Alemdarın Babıâlide Sadrıâzamla ilk görüşmesi neticesinde Şeyhülislâm Topal Ataullah efendinin azli takarrür etmişti: Sadrı-

[1] Ordunun sefere hareketi esnasında sadrıâzam ve serdârıekreme bizzat padişah sancağı şerifi teslim eder. Seferden avdette padişah sancağı şerifi Davutpaşada karşılar ve sadrıâzamın elinden alıp birkaç adım yürüyüp yine sadrıâzama verir. Sadrıâzam da sancakdâra teslim eder ve nihayet saraya gelince sadrıâzam tekrar sancağı padişaha verir ve yerine konurdu.

[2] Arif Muhit bey ruznamesi. Dördüncü Mustafanın Sırkâtibi olan bu zat, Sultan Selimin şehadeti ve Mahmudun cülusiyle neticelenen saray baskını hâdisesini müteakıp Sultan Mustafa adamları toplanırken bu da tevkif edilerek bostancı başı yerindeki (furun) denilen mahbese kaldırılarak orada istintak edilmekte idi. Nihayet bu tazyiktan müteessir olan Arif bey, kendisini istintak eden adama (var paşana söyle ne yapacak ise yapsun artık canıma kâr etti) diye şikâyet etmekle herif bu sözleri aynen Alemdara söylemiş, o da (var anın peçasını getür berikini defet) demekle Arif beğin cemaziyelahırın yedinci pazar günü Alay köşkü önünde boynu vurulup kendisiyle beraber mahbus olan mabeyinci Ferid İbrahim bey serbest bırakılmıştı. (Enderunî Âta tarihi c. 3 s. 63 ve Cevdet tarihi c. 8 s. 324) Arif bey edip ve şairdi. Yayla imamı vekayînamesinde dördüncü Mustafaya, Sultan Selimi öldürmeği teklif edenlerin biririnin de Arif bey olduğu yazılıdır. Enderunî Atabey, tarihinin bir yerinde (c. 3 s. 62) Arif beğin mahlasının (Fennî) olup katlolunduğu vakit yirmi beş yaşında bulunduğunu ve babasının adının Zühdü İsmail paşa olduğunu yazıp diğer bir yerde de (c. 4 s. 299) Arif begin Ahmed Aziz paşanın oğlu olduğunu beyan ile bazı manzumelerini kaydediyor. Fatin tezkeresi ise Hotin muhafızı iken (1196 h. 1882 m) senesinde vefat eden Ahmed İzzet paşanın [Germiyanlı] oğlu olduğunu beyan ediyor. Topkapı sarayındaki arz odasının arkasında buranın tamirine dair 1222 tarihli ve üstünde dördüncü Mustafanın tuğrasını havi aşağıdaki manzum kitabe sırkâtibi Arif beğindir:

حشره‌دك معمور اولوب بو درگه شوكتنما
قبلهٔ حاجات اوله شاهان دهره دائما
طاقنه جوهرله تاریخن یازار سر كاتبی
عرض اوطه‌سن قیلدی نوبنیاد سلطان مصطفی

[3] Âsım c. 2 s. 198 de Babıâliye ilk defa gelirken beş bin kişi ile geldiğini ve Cevdet tarihi de (c. 8, s. 300) bundan naklen bu kuvvetin beş altı bin olduğunu yazıyorlar.

âzam saraya gitti; azl olunan Ataullahın yerine Arab zâde Arif efendi münasib görülerek kendisini saraya davet etmek üzre Müezzin başı gönderildi. Huzura kabul edilen Arif efendiye meşihat kürkü giydirilerek vazifesi ilân olundu.

Cemaziyelahır iptidasında Sultan Selimin hâl'ında elleri olan ulema birer tarafa sürgün edilirlerken sabık Anadolu Kazaskeri Hafid efendi, kurtulmak isteyerek Alemdarın mutemedi Köse Ahmed efendiye mühim mikdar rüşvet ile bir de güzel cariye takdimiyle iptidadan işini uydurmuş ise de Sultan Selimin hâl'ında bulunanların istisnasız nefiy edilmelerinde ısrar eden Ramiz efendinin tesiriyle o da Kastamoniye gönderilmiştir [1].

Alemdar kuvvetlerinin İstanbul sokaklarında acayip kıyafetleriyle gezmeleri ve Alemdarın sertliği ortalığı sindirmişti; İstanbulda bulunan kaldırım kabadayılarının sesleri çıkmaz olmuştu. Ataullahın, Şeyhulislâmlıktan birinci def'aki azlinde hükûmdarı tehdit eden yeniçeriler, bu def'a bir şey söylemiyerek başlarını önlerine eğmişlerdi. Keza Kabakcı Mustafanın îdamından dolayı homurdanan ocaklılar bunu da unutmuşlardı.

Alemdarla, Sadrıâzam arasında verilen gizli bir karar mucibince İstanbulda padişah ve sadrıâzam aleyhtarlariyle hükûmet işlerine fuzulî müdahale edenler tedip olunacaklar ve bu iş bittikten sonra Alemdar Mustafa paşa yine Tuna boyuna vazifesi başına dönecekti; hakikî maksat ise Sultan Selimi tekrar saltanata geçirmekti. Birinci şıkkın tatbikından dolayı sadrıâzam pek memnundu; o, Alemdarın bu iş için İstanbula gelmiş olduğuna zahipti. Gerek İstanbul halkı, gerek saray mensupları da aynı kanaatte idiler, ikinci zümrenin yani saray adamlarının Alemdarla temasları bu kanaatlerini takviye etmekte idi.

Alemdar bu temizlikleri yaparken devlet işlerini rakibsiz olarak müstakillen idare edeceğinden dolayı pek memnun olan sadrıâzamın bu defa istiklâlini teyit için Babıâliye bir hattı hümâyun gönderildi. Bu hattı hümâyunda sadrıâzama karşı padişahın teveccühünden bahs edildikten sonra kapalı olarak Alemdarın da vazifesi başına avdeti isteniyor ve sadrıâzamın her hususta müstakil ve salahiyeti kâmileyi haiz olduğu yazılıyordu [1].

Bu sırada sadrıâzamla Alemdarın aralarını açan yeni bir hâdise meydana geldi. Zorbalarla ihtilatta bulunan Kaptânıderya Seydi Ali paşanın da azl ve nef'yi Rusçuk yâranının listesine dahildi;

[1] Âsım c. 2 s. 198.

halbuki gerek sultan Mustafa ve gerek validesi, Ali paşanın icabında kendilerine yarayacağından bahs ile azl edilmemesini sadrıâzama söylemiş olduklarından o da işin ilerisine gidememişti; fakat Rusçuk yâranı hükûmeti mütegallibeden tamamen temizlemeğe karar verdiklerinden bu meselede de ısrar eylemeleri üzerine hem saraya ve hem Alemdara söz anlatamayan sadrıâzam:

"Mukavelemiz üzre mütegallibenin def'ine tarafımızdan ne rütbelerde ihtimam olunduğu derkârdır; fakat muktezâyı hale nazaran bazı hususun tehirine lüzum vardır. Kenduleri selâmetle avdet buyursunlar, ben burada istediklerinden âlâ nasıl işe nizam veririm görsünler; bundan böyle artık bu taraflarda ikametlerini mucip bir hal kalmadı,, [1].

sözleriyle bilvasıta Alemdara haber gönderdi ise de bu suretle yapılan istiskalden canı sıkılan Alemdar:

"Yok af ederler, bizim kavlü kararımız devleti mütegallibe elinden kurtarmak ile meşruttur ve avdetimiz bunun tamamiyle icrasına menuttur.,, [2].

diye sert bir tavur alınca hiç ummadığı bu halden dolayı Sadrıâzam telaşa düşmüştü.

Babıâli Baskını:

Bu hâdiseyi müteakip cemaziyelahırın üçüncü çarşanba günü [1808 Temmuz 27] Sadrıâzam ikindi namazını kılmak için Babıâlideki koltuk odaya gidüp aptest alarak kurulandığı sırada tenha bulunurken kendi adamlarından birisi bazı hayırhahların bir sır tevdi etmek isteyüp cesaret edemediklerini söylemiş; bunun üzerine Sadrıâzam anlardan birisini celp ile namazdan sonra görüşmüştü. Bu adam, sadaret kethüdası Refik efendinin dairesinden tereşşuh eden habere göre Alemdarın maksadının Sultan Selimi saltanata geçirmek olduğunu söylemişti. Bu haber üzerine o tarihe kadar geçen bütün hâdisatı göz önüne getiren Sadrıâzam vaziyeti tamamen kavramış ve keyfiyeti derhal Sultan Mustafaya arzetmiş ise de evvelce tamâmen iğfal edilmiş olan saray, Sadrıâzamın bu telaşına ehemmiyet vermemişti. Hudut boyundan ve bilhassa Edirneden beri geçen hâdiseler dolayısiyle işin ciddiyetini bilen Sadrıâzam, Padişahın gösterdiği bu lâkaydî üzerine gece yarısı tebdil hasekisi Bağdatlı Hacı Ali ağa ile hazine vekili Nezir ağayı yanına çağırarak işin vehametini ve sonra nedâmet çekileceğini anlatmış ve:

[1] Cevdet tarihi C. 8 S. 303.
[2] » » » »

"İş işten geçiyor şevketmeâb efendimiz bana ruhsat ihsan buyursun; şîmdi derun-ı İsanbulda bulunan Refik efendi ile refiklerini îdam edeyim; hariçte yalnız Alemdar ile Ramiz kalır; İstanbul kapularını kaparız ve ocaklu ile bilittifak anların dahi çaresine bakarız ve illâ sonra nedâmeti çekilür.„

demiş ise de Alemdarın Sultan Selimi öldürmek için geldiğine inandırılmış olan Nezir ağa ile digerleri Alemdarın padişaha karşı rabıtasından bahs ile sadrıâzamın evhama kapılmış olduğunu ve rahatsız olmamalarını tavsiye ile Babıâliden ayrılmışlardır [1].

Sadrıâzamın saray ile olan muhaberesi ve ağaların sadrıâzamla görüşmeleri Rusçuk yâranı tarafından haber alınarak artık tevekkufun doğru olmayacağı o gece Ramiz efendiye ve Alemdara bildirilmişti [2]. Bunun üzerine Cemaziyelâhırın dördüncü perşembe günü henüz ortalık açılmadan Alemdar, on beş bini mütecaviz bir kuvvetle [3] Silivri ve Belgrad kapularından İstanbula girdi [4]. Bayezide gelince buradan askerini iki kol yaparak Babıâli üzerine yolladı. Bayezidden Babıâliye kadar olan bütün yollar Alemdarın Kırcalı denilen Rumeli kuvvetleriyle kapatılmıştı.

Sadrıâzam henüz harem dairesinden çıkmamıştı; Babıâlinin sarıldığı haber verilince acele çavuşbaşı dairesine geldi ve vezir delillerinden Tosyalı Ömer ağa, bir haber almak üzre tebdili kıyafetle gönderildi ise de Tomruk duvarından ileri gidemeyerek etrafın sarılmış olduğu haberini getirdi. Bunun üzerine sadrıâzam neticeyi beklemek üzre selamlık tarafına geçip arz odasında oturdu.

Bu sırada Babıâliyi açtıran Alemdar maiyetindeki bir kaç silâhşör ile arz odasına girip Cevdet tarihinin kaydına göre sadrıâzama hitaben :

Bire herif mührü hümâyunu ver

diye bağırınca sadrıâzam titreye titreye arayıp bulduğu mühür kesesini koynundan çıkararak Alemdara verdi ve o da ya-

[1] Âsım C. 2, S. 201 Cevdet C. 8, S. 303 ve Alemdar Mustafa paşa makalesi (Tarihi Osmani encümeni mecmuası sene 3 S. 917).

[2] Âsım C. 2, S. 202 Cevdet C 8 S 303 ve Alemdar Mustafa paşa makalesi (Tarihi Osmani encümeni mecmuası sene 3 s. 919).

[3] Alemdar kuvvetleri arasında Bilecik Âyanı Kalyoncu Ali ağanın da beş bin kişilik kuvveti vardı. Kalyoncu, Alemdarın İstanbula davet ettiği Âyanların en evvel gelenlerindendi (Yayla imamı vekayinamesi) Arabyan efendi Kalyoncunun kuvvetini yedi bin göstermektedir.

[4] Yayla imamı, vekayinamesinde Alemdarın Topkapusundan İstanbula girdiğini yazıyor.

nında bulunan Refik efendinin işaretiyle keseyi Çavuşbaşı Tahsin efendiye verdi [1]; mazul Sadrıâzam, Alemdarın maiyyeti erkânından Boşnak ağaya teslim edildi ve o da Çelebi Mustafa paşayı bir ata bindirüp Alemdarın Çırpıcıdaki ordugâhına götürüp bir çadırda muhafaza altına aldı. Refik ve Tahsin efendilerin vaka esnasında orada bulunmaları bu hâdisenin vukuundan evvel gece yarısı baskından haberdar edildiklerini göstermektedir.

SARAY BASKINI VE SULTAN SELİMİN ŞEHÂDETİ

Sadrıâzamdan mühür alındıktan sonra Ramiz efendinin tavsiyesiyle Şeyhulislâm ile Kazaskerler Babıâliye davet edildi. Bunlar oraya gelince Alemdar Mustafa paşa:

"Din-ü devlete ait görülecek işler olduğundan saraya gitmek lâzımdır",,

diyerek kalktı yürüdü ; Şeyhulislâm Ârif efendi, nazik bir zat olduğundan ve sadrıâzamın mahfuzan Alemdarın karargâhına gönderilmesinden ve Bâbıâlideki müsellah ağa ve sekbanlardan korkarak dalgın bulunduğu sırada Alemdarın gidelim dediğini

---

[1] Yayla imamı, Alemdarın Babıâli baskınını ve sadrıâzamdan mühürün alınışını şöyle anlatıyor:

(Alay ile doğru Paşa kapusuna varup Çelebi Mustafa paşa arz odasında iken Alemdar Mustafa paşa arz odasına girüp iptida-i fethi kelâm, "sen bir kahbe mezak kimesnesin seninle kavlimiz böylemi idi?,, dedikte Çelebi Mustafa paşa şaşırup («birader bu hususa bir vechile cesaret edemedim») dedi amma mukaddem Edirnede kavlü karar idüp şöyle kavil etmişlerdi kim Âsitaneye varalım Sultan Selimi tahta iclas edelim deyu meşveretleri olup lakin Çelebi Mustafa paşa haini devlet olmayup anınçün cesaret edemedi. Alemdar dahi bu misillu günâgün nâhemvâre kelâm idüp mührü hümayunu elinden alup Çavuş başı ağaya teslim idüp ve Çelebi paşayı Boşnak ağaya teslim idüp Çırpıcı çayırına irsal ve biçare Çelebi paşa hazan yaprağı gibi titreyüp çadırda ikamet..» Arabyan efendi de Alemdarla, Çelebi Mustafa paşanın, Dördüncü Mustafayı hal' içün görüştüklerini ve hattâ ordu İstanbula girerken Alemdarın bunu gerek sadrıâzama ve gerek yeniçeri ağasına söylediğini ve korku ve dehşet içinde kalan yeniçeri ağasının aynı gecede mühlik bir nüzül isabetiyle vefat ettiğini yazdıktan sonra şöyle söyleyor:

«Alemdar paşa beş gündenberi intizarda bulunuyordu; Sadrıâzamdan mahrem bir kâğıt geldi. Bunda aczini kudretsizliğini itiraf ediyordu; fena halde gazebe gelen paşa, kumandanlarını kalyoncu Bilecik beği [Âyanı] Ali ağayı çağırdı, hepsine askerlerini hazırlamalarını emretti. Muvasalatının yedinci günü sabahı ortalık ağarırken (antıryanos = Adrıyanos) kapusundan şehre girdi, süratle ilerleyerek sadrıazam kapusuna geldi, kendisinden mührü hümâyunu alarak emin bir muhafaza altında bulundurulmak üzere şehir haricindeki ordusuna gönderdi.»

duymıyarak ağır davranmıştı. Anın bu hareketinden canı sıkılan Alemdar tehevvürle:

«Arab oğlumusun nesin kalk diyorum»

diye bağırınca bütün bütün korkan Şeyhulisıâm ister istemez saraya gidenlerin arasına katılmıştı.

Heyet ve asker Soğukçeşme kapısından (park kapısı) saray avlusuna girüp oradan darphane yoliyle orta kapıdan içeri girmişlerdi. Bâbıâli vakasından haberdar olan saray buna bir mânâ veremeyüb telâş ve heyecan içinde bulunuyordu.

Kubbe altına kadar gelen Alemdar Mustafa paşa, Hâlet ağa isminde birisiyle kızlar ağasını yanına davet etti [1]; küçük Mercan ağa denilen Dârüssaâde ağası geldi [2]. Alemdar ona gayet ciddi bir tavırla:

«Abe ağa, devletliler, Rumeli ağaları, Anadolu hanedanları Sultan Selim efendimizin tekrar cülûsunu matlûb ediyorlar. Buraya onun için geldik; tiz var Sultan Selim efendimizi çıkar»

Dedikten sonra Şeyhulislâma dönerek:

"Haydi efendi sen de var Sultan Mustafaya anlat,,

diye ikisini birden içeri gönderdi ve kendisi de orada kapıya yakın bir servi ağacının altındaki çimen üzerine oturdu; Âyanlardan biri karşısında oturup diğerleri arkasında ayakta doruyorlardı. Alemdarın başında yeşil bir takye üzerine dardağan yani gelişi güzel sarılmış şaldan bir sarık arkasında lâcivert çukadan haydarîye benzeyen bir salta üstünde ince bir cübbe ve ayaklarında sahtiyan postallar vardı; belindeki silâhlık hafif olup bir çift kubur (silâh mahafzası) ile Sultan Selimin kendisine ihsan ettiği hançer vardı. Beline ince bir kılıç kuşanmıştı [3].

Şeyhulislâm, Sultan Mustafanın huzuruna çıkarak Alemdardan eşittiğini anlatırken gazebe gelen padişah (bu fesatta sen de paşa ile müttefik imişsin, önüne düşüp te beni خلع hal' eylemeğe geldin şimdi seni parça parça ederim) diye tehdit etmesi üzerine mazeret arzetmek istiyen Şeyhulislâmı:

[1] Alemdar Mustafa paşa makalesi (Efdalüddin) Tarihi Osmânî encümeni mecmuası, sene 3 s. 923.

[2] Yayla imamı vekayinamesinde Alemdarın silâhdar ağayı çağırup (şevketlû efendimize söyle Sultan Selim efendimizi yollasın ana birkaç kelâmım var) dedidini yazar. Sultan Mahmuda ait ruznamede, Alemdarın silâhdar Ahmed beğle Mercan ağayı davet ettiği yazılmıştır.

[3] Aynı mecmuadaki makale, sene 3 s. 969.

"Yıkıl git bire kallâş herif, bu derneği dağıt ve paşayı iâde it yoksa seni şöyle ederim,,

sözleriyle yanından kovmuş ve dışarıda da padişahın adamlarının hakaretâmiz muamelelerine hedef olan Şeyhulislâm kaçarak yakasını kurtarabilmiştir [1].

Heyecan içinde Alemdarın yanına gelen Şeyhulislâm Arif efendi, maruz kaldığı muameleyi anlatırken heyecanla söyledlğî sözler birbirini tutmadığından bu işten şüpheye düşen Alemdar hiddetle:

"Bire münafık herif sen içerde işi başka kalıba dökdün. Tiz var bu işe bir suret ver,,

diye bağırıp belindeki kılıca davranınca ne yapacağını şaşıran zavallı Şeyhulislâm tekrar kapıya doğru koşarak gidip birinci kapıdan içeri girmiş ise de tam o sırada içerde tekmil vehametiyle başgösterecek cinayete mukaddime teşkil etmek üzere Babüssaâdenin ikinci kapısı kapanmış olduğundan içeriye giremeyip iki kapı arasında kaldı [2].

İşte Alemdar Mustafa paşa tarafından saltanattan çekilmesi istenen Sultan Mustafa, saray kapılarını kapattıktan sonra derhal etrafına mukarriplerini toplıyarak ne yapılmak lâzımgeleceğini acele görüşmüş ve nihayet kendisinden başka saltanata keçirilecek kimse kalmaması için amcası Selim ile kardeşi Mahmudun îdamına karar verilerek hemen tatbikine geçilmişti (3].

Darüssaâde ağası Mercan, Alemdardan aldığı emir üzerine içeri girerek vukuu hali saraya yaydığından ve kendisi de odasında oturmayıp dairesinin üst katına çekilerek hâdiseden uzak kalmak istediğinden Alemdarın kendisinden istediği Sultan Selimi işten haberdar etmeyüp boşboğazlığı neticesinde zavallının şehadetine sebebiyet vermişti.

---

[1] Asım Tarihi c. 2, s. 203 ve Cevdet Tarihi c. 8, s. 305 Alemdar Mustafa paşa makalesi (Efdalüddin) Tarihi Osmani encümeni mecmuası sene 3 s. 970.

[2] Aynı eserlere bakın.

[3] Bundan sonra metindeki Sultan Mahmuda ait ruznâme hamişine bakın.

VIII

SULTAN MAHMUD RUZNÂMESİNE GÖRE SULTAN SELİMİN ŞEHADETİ

MAHMUDUN HÜKÛMDARLIĞI VE ALEMDARIN SADÂRETİ

Osmanlı padişahlarının günlük hayatlarına dair ruznâme tutulması usuldendi. Bu Ruznâmeler her gün padişahların nasıl vakit geçirmiş olduklarını muhtasar surette beyan etmektedir. Elimizdeki ruznâme Üçüncü Sultan Selim ile Mustafa ve Mahmud devirlerini gösteren mustatil bir defterdir. Defterin boyu 50 ve arzı 19 santimetre olup Hazine-i Hassa defterleri arasından Emlâki Milliyeye ve oradan da Başvekâlet arşivine devr edilmiştir.

Bu ruznamede Alemdarın saray baskını ve Selimin şahadeti, Alemdarın sadareti hakkında tarihlerimizde görülmeyen şayanı dikkat bazı malûmat vardır. Ben, Alemdara ait tarihlerimizde mevcut ve malûm olan vekayii burada tekrar etmiyerek ruznâmenin bu kısmını aynen neşrediyorum. İcap ettikçe tarihlerin mütalâalarını not olarak ilâve edeceğim. Ruznâme şöyle başla maktadır:

وقوعات يومیه دربيان احوال جلوس ميمنت مأنوس حضرت ظل مستعان اعنی‌به
سلطان محمود خان ابن السلطان عبدالحميد خان ابن السلطان احمد خان
خلدالله خلافته وايد سلطنته الى انقراض الزمان ونهاية الدوران

Vukuâtı yevmiye derbeyânı ahvâli çülûsu meymenet me'nûsu Hazreti zıllü müsteân â'nibihi Sultan Mahmud Han İbnüssultan Abdülhamid Han İbnüssultan Ahmed Han Halledallahü hilâfetehû ve eyyede saltanatehû ilâ inkırâzizzaman ve nihâyetiddeveran

İşbu bin iki yüz yirmi üç senesi mâhı Cemaziyelevvelin [1] dördüncü yevmü perşembe Alemdar Mustafa paşa Sahrâyı Davud paşadan alesseher beş bin mikdarı müsel-

[1] Cemaziyelahır olacak iken sehv edilmiştir [1223 Cemaziyelahır 4].

lâh sekban ile süvar olup şitap ederek saat birde [1] Babıâliye dühul birle karar edip Sadrıâzam Çelebi paşa ile ihfâen tekellüme mübaşeret ve esnâyı sohbette Alemdar Mustafa paşa gazebnâk olup Çelebi Mustafa paşadan mührü sadâreti alup Çelebi paşayı bargir süvar Davutpaşaya gönderdikten sonra kendi dahi sekbanlariyle süvar olup Bâbı hümâyundan [2] sarâyı cedide dühul birle divan yeri pişgâhında karar eyledi.

Yevmi mezburda Çıragan yalısına tebdil binişi olup Alemdar Mustafa paşanın bağteten enderunu hümâyuna dûhul haberi vahşet eseri şevketlû Sultan Mustafa han hazretlerinin henüz zevraksüvar olmazdan evvel mesmûu hümâyunları olmağın tebdili binişi tehir olunup giru muavedet buyurulmuş idi.

Beri taraftan paşâyı merkum [yani Alemdar paşa] silâhtarı- şehriyarî Ahmed beği ve Darüssaâde ağası Mercan ağayı ihzar ve Darüssaâde ağasına hitap idip gerek ahali-i Anadolu ve gerek Rumeli ve ocaklıyan cümlesi Hüdavendigâr-ı sabık Sultan Selim Han efendimiz hazretlerinin hilâfetlerini matlup ve bizim dahi orduyu hümâyunu Âsitane-i aliyyeye getirmekten muradımız şeran Sultan Selim efendimizi cülus ettirmek için olduğu malûmunuz oldukta derakap Sultan Selim efendimizi tahtı hilâfete davet birle alup gelesin. Eğer bir tüylerine hata isabet ederse sen bilürsün deyüp Darüssaâde ağasını gönderdiler; ağayı merkum dahi araba kapusundan girüp hâlâ halifei ruyi zemin Sultan Mustafa han hazretlerinin huzuru hümâyunlarına varub Sultan Selim efendimizin taşra ihraçlarının matlûb ve kendulerinin kafese teşriflerini niyaz eylediklerini ilân ve beyan ettikte lisanı hümayunlarından "olmaz tiz Darüssaâde bendolsun,, cevabı sudur ittikte mabeynci İbrahim bey [3] gidüb darüssaâdeyi kapattı. Şeyhülislâm Arif efendi huzuru hümâyunda hazır olmağla kademi şehriyarîye sarılub kenduleri kafese

[1] Takriben alafranga sekiz buçuk.

[2] Tarihler Alemdarın soğuk çeşme kapısından saraya girdiğini yazarlar; gerek Yayla imamı vekayinamesinde ve gerek ruznâmede Babı hümâyundan gidildiği kaydediliyor.

[3] Bu mabeyinci İbrahim bey, Ferid İbrahim bey olup bu vak'ayı müteakıp Sultan Mustafanın sırkâtibi Arif beğle beraber hapis edilmiş ise de sonradan serbest bırakılmıştır.

teşrif ve Sultan Selim hazretlerini bissıhhati velâfiye taşra ihraç buyurmalarını niyaza şuru eyledi [1]. Kaçan gönülleri olur gibi oldukta ser çukadârı şehriyarî Fettah ağa razı olmayınız deyu arkadan eliyle işaret ederdi.

Şeyhülislâm niyaz ededursun başçukadar mel'unu huzuru hümayundan taşra çıkub hazine vekili Nezir ağayı ve musahibandan Firuz ağa ile Cevher ağayı ve birkaç bostancı dahi bile alub Nezir ağa melununun delâletiyle çimşirlikten haremi hümâyuna dûhul birle Sultan Selim efendimizin dairesine vardıklarında [2] ol mazlûm bu kâfiri bî amanların elinden tahlisi can hulyasiyle kurşun üzerine çıkmış imiş, kurşun üzerinden ağalar dairesine teşrif buyurulsa halâs mukarrer iken kazai nâgehânî ve takdiri kadimi yezdanî yine sakin olduğu odasına geldikte ol hâini din-ü devlet ve kâfiri küfrânı nânü nimet olan melunlar ol gazi-i mazlumun üzerine hücum ve şehit etmek kasdiyle mübarek boğazına resen takup çekdiklerinde iptir tâb'âver olamayub kırıldıkta dadı kadın dedikleri melûne dahi ol hâinlere muavenet itmekle tekrar (ip) getirüb yine mübarek boğazlarına takup bir ucundan baş çukadar deli Fettah melunu ve bir ucundan nişanlı bir bostancı tutub kasdi şehadet ettiklerinde Sultan Selim efendimiz hazretleri: aman bana kıyma deyu ol eli nişanlı bostancının yedi nâmübarekini bus idüb ol merdûdun kalbi siyahına aslâ merhamet gelmediğini şevketmeâb efendimiz

---

[1] Alemdar (Şeyhulislâmı içeriye Sultan Mustafaya göndererek kendi rızasiyle saltanattan feragat ile anın vefatından sonra kanun üzre hükûmdar olmasını tebliğ etmişti [Arabyan efendi].

[2] Şânî zade Sultan Selimi şehit etmek üzre harem dairesine girenlerden şöyle bahsediyor:

Mirahurı- evvel Deli Eyüb ağa zade Mehmed ağa, hazine kethüdası Selim ağa, hazine vekili Nezir ağa ve baş çukadar Abdülfettah ağa, haseki Bağdatlı Ali ağa, bostancılardan on yedi nefer sandalcı vesair bostancılarla daireyi hümâyuna takarrüp edince, bostancı başı Ali ağa, mümanaat etmek istemiş ise de dayak yiyüp ölümle tehdit edilmiş ve bu güruh Sultan Selime kasdı niyetiyle ve baş kapu oğlanı vesatetiyle Darüssaâde ağasını ölümle korkutarak harem dairesinin anahtarlarını almışlardı. Darüssaâde ağası maiyetiyle bu hale mani olacak vaziyette iken inzivayı ihtiyar ile sûi kasta göz yummuştu. Cariyeler vasıtasiyle Sultan Selim dairesine giren canîler feci şekilde zavallıyı şehit etmişlerdi. Sultan Mahmudun cülusundan sonra bu cariyeler ile katillere yardım eden kadınlar boğdurularak cesetleri bir gece Kız kulesi açığında denize atılmıştı. (Şani zade c. 1 s. 21 ilâ 23).

hazretleri çeşmi cihanbinleriyle nazar buyurduklarından rivayet buyurdular [1].

Melunlar Sultan Selim han efendimizin şehadetleriyle meşgul iken Sultan Mahmud efendimizi lalâsı Anber ağa bir odaya kaçırub badehu kendi etbalarından birkaç harem ağasını silâhlandırub muhafazaya meşgul olmalariyle [2] dinü devlet ve bâhusus velinimet efendilerine bir hizmet ve bir sadakat ettiler ki anları hayır dua ile yâd ve tezkâr etmek cemi müminiyne ilâ âhırizzaman vâcib makamında oldu; zira ki elıyazu billâhi teâlâ Sultan Mahmud

[1] Ruznâmenin bu kaydından Sultan Mahmudun, amcasının şahadeti esnasında yanında bulunduğu anlaşılıyor. Bu hâdiseyi Arabyan efendi şöyle anlatıyor: «... Sultan Mustafa kavganın Sultan Selim üzerine olduğunu anlayınca Nezir ağa ismindeki kızlar ağasını [Nezir ağa hazine vekili idi] tehdit ederek derhal hayatına hâtime vermesini emretti; o da heman vahşî canavar gibi bir kaç herifi beraberine alarak Sultan Selimin haps edilmiş olduğu yere girdi; yanına yaklaşınca evvela hile ve habaset yolile maksatlarını elde etmek istediler ve kendisine «padişahımız bütün askerler toplanup geldiler sizin padişahlığınızı isteyorlar; Sultan Mustafa da kendi rızasiyle tahtdan feragat etti; biz bendelerinizi size padişahlığınızı tebliğ içün gönderdiler, geliniz bu büyük fesat ateşi sönsün dediler.

Çok zeki ve büyük bir akıl ve firasete malik olan Sultan Selim bunların kullandıkları hileyi anladı ve sözlerine hiç ehemmiyet vermiyerek kendisini öldürmek içün gelmiş olan bu adamlara karşı nefsini müdafaa çarelerine baş vurdu; hainler de anın bu hareketini hissederek heman üstüne atıldılar; bu, melûl ve ruhan muztarip ve müteellim bulunan hükûmdar maruz kaldığı felâketin acıları altında bağırıyor, çağırıyordu; bir saat arslan gibi muhacimlerine karşı müdafaa etti; o sırada bu adamların içinde en katı yüreklisi ve hunhârı olan kızlar ağasının [Nezirin] uşaklarından birisi padişahın boğuşurken başından buğazına doğru inmiş olan bir bezi eline geçirdi; bununla onu boğmağa başladı... Nihayet çaresiz, bitkin bir halde iztıraplar içinde ve 45 yaşında terki hayat etti.»

[2] Metinde Sultan Mahmudun, amcasının şehadeti esnasında yanında bulunduğu ve dama çıkanın Sultan Selim olduğu anlaşılmaktadır. Enderun tarihi Sultan Mahmudun lâlâları tarafından dama kaçırıldığını ve birinci imam Hafız Ahmed efendinin ve arkadaşlarının delâletlerîle damdan indirilerek Alemdarın yanına götürüldüğünü yazmaktadır. Hatta Alemdar, Sultan Selimin kanlar içindeki cesedini görüp ağlayarak «vah efendim seni iclas için bu kadar yerden gelmişken şu gözlerim seni bu halde gördü ...» ilh. diye bağırmağa başlamıştı. Bu sırada Ramiz efendi yanına sokularak «aman efendim şimdi ölmüşe ağlanacak zaman değildir; tahtın sahibini bulup ta iclâs etmeliyiz; olmaya ki Sultan Mahmud efendimize bir zarar gelmeye» deyince aklı başına gelen Alemdar, genç şehzadeyi aratmağa başlamıştı (Cevdet tarihi c. 8 s. 308 ve Âsım tarihi c. 2 s. 205) Rusçuk yârânının en zekisi ve en iyi görüşlüsü olan Ramiz efendi Mahmudun da ölümü halinde Sultan Mustafanın ister istemez saltanatta kalarak kendilerine hakkı hayat kalmayacağını düşünmüş ve bu suretle Alemdarı ikaz eylemişti.

efendimize dahi ihanet etmeleri mukarrer idi. Bihamdillâhi velminne Cenabıhak muhafazai savni samedaniyesinde şerr-i zalemeden hıfz ve himaye eyledi.

Hâsılı kelâm kâfirler Sultan Selim efendimizi bin cevri eza ile yani nobud (lobud) ile darb ve birkaç yerinden dahi şiş vurarak şehid ettiler. Neticei kelâm Sultan Selim han aleyhirrahmetü velgufran hazretleri hâini nânü nimetlerin yedi nâpaklerinde câmı şehadeti nuş ve menzili şehadete reside oluncıya kadar iki saat mürûr ve Mustafa paşa tarafına bir haber zuhur etmeyüb Bâbüssaâde dahi mukaddem bend olduğundan bir haber alınmak dahî ademi imkânda olmagla şehidi merhuma zarar terettüb ettiğini zannen cezm eylediği ecilden belki imdadres olabilürüm hulyasiyle hatab anbarından balta getirüb bâbüssaâdeyi hedmetmeğe başladı; lâkin gayet metin ve müstahkem olduğundan zaferyab olamayub bizzarure kurşuna adem çıkarub çıkan ademler seferli kethüdasının damından ağalar dairesine inüb iç taraftan dolaşub Bâbüssaâdeyi küşad ettiler.

Tamamdır kapı küşad olundukta paşayi merkum askerleriyle bile içeruya gelüb arz odası önüne geldikte dârüssaâde ağası karşu gelüb Sultan Selim efendimiz dârı bakaya rihlet eylediler cevabı hayreteseri der zeban ettikte:

"Kani cenazeyi göreyim ve mübarek kudumuna yüz süreyim; kâfir arab en sonunda ideceğin bu mu idi? tiz varub cenazeyi getir,,

deyu feryada başladı, dârüssaâde ağası da baltacıları çağırub cennetmekân firdevsâşiyan aleyhirrahmetü velgufran şehidi said gazî Sultan Selim hân efendimiz hazretlerinin mübarek nâşı pâklerini bir şilte üzerinde Kuşhaneden çıkarub arz odası pişgâhına vazettiler [1]

---

[1] Arabyan efendi eserinde; Sultan Mustafaya ait henüz hiç bir eserde görmediğimiz şeyler anlatıyor: «Alemdar arz odası önüne gelince padişahın âdî bir idam mahkûmu gibi şansız, şerefsiz sefilâne, bir tarafa fırlatılmış cesedini gördüler... Vükela, rical ve askerî rüesa harem dairesine girdiler. Orada Sultan Mustafa müthiş bir korku içinde bir tarafa sinmiş, büzülmüş bir halde bulunuyordu; paşayı görünce süratle tahtı hümâyuna geçti oturdu; paşa usul ve kanuna hürmetkâr bulunarak kendisine hüsnü rızasile tahtı saltanattan feragat etmesini tatlı bir lisanla teklif etti; fakat bu teklife ehemmiyet vermediğini görünc kendisini zorla indireceğini söyledi; Mustafa yine hâlâ muhalefette devam ediyordu; bunun üzerine Alemdar tahtından zorla sürükliyerek indirmeleri içün yanındakilere emir verdi, askerler Mustafayı yakalayup bir odaya götürdüler ve üzerine nöbetçi koydular. Askerler öteye beriye koşarak Sultan Mahmudu aramağa başladılar».

Alemdar Mustafa paşa şehidi merhumun mübarek vechi hümâyunlarından pûşideyi ref idüp nazar eyledi; lâkin hali hayatlarında mübarek rûyi âlemtablarını müşahede etmediklerinden etrafında olan ricali devlete «Sultan Selim bu mudur?» deyu sual eyledi. Anlar dahi «beli efendimiz budur» dediklerinde hemen paşayi merkumun dideleri pür hûn olub bu fili şenia ibtida edenler mahza iç oğlanlarıdır zanneyleyüp ol ise iç oğlanları haremi hümâyunun yolunu dahi bilmediklerinden maada Mustafa paşa geldiği hînde iç oğlanları silâhlansunlar deyu müekked tenbihler olmuş iken aslâ silâha davranmadılar. Merkum paşa, ağaların bu hallerine vakıf olmadığından:

"Bire gidi kâfiri küfrânı nânü nîmet iç oğlanları! böyle bir dağ manendi gazi padişaha kâfir bile kıymaz urunuz şu kahpelere; Enderunu hümâyun içinde aslâ ziruh kalmasun„

diye sayha ettikte imamı evvel Ahmed efendi paşanın ayağına kapanup:

"Aman efendim ağaların medhali yoktur; anlar tavuk mesabesindedirler; padişahı âlemin cemalini binişten binişe görürler; kaldı ki Sultan Selim merhumun mahalli süknası kangı tarafta olduğunu dahi bilmezler; bir kaşık kanlarına girmeyiniz.„

deyu niyazda iken asker de, ağaları zâhiren kırmak kasdiyle has oda camii şerifi köşesine kadar gelmişlerdi. Bir takım askeri dahi paşayı müşarünileyhin emrîle Köse kethüdası alup, Sultan Selim efendimiz gittise Sultan Mahmud efendimizi isteriz [1] deyu feryat ederek Kuşhaneye doğru yürüdüler [2].

---

[1] «Korku içinde bulunan Sultan Mahmud evvela hiç bir şeye inanmayor; kendisini, kendi arzusuna bırakmaları içün askerlere yalvarıyordu; bunu Alemdar Mustafa paşaya bildirdikleri zaman kendisi bizzat Sultan Mahmudun bulunduğu yere gelerek bir çok yeminlerle sadakatini temin ve kendisini nihayet ıkna etti: Mahpesten çıkararak tahtı saltanatın bulunduğu salona getirdi: O zaman şeyhulislâm Arap zade, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri büyük dereceli hakimler, yeniçeri ağası Babıâlî rüesası arzı bi'at ettiler...» Arabyan efendi

[2] Yayla imamı vekayinamesi Sultan Selimin şehadetini ve Mahmudun cülusiyle Alemdarın sadaretini şöyle anlatıyor.

«Alemdar askeriyle doğru Bâbı hümâyuna ve andan orta kapuya ve ak ağalar kapusuna varup anda silâhdar ağayı çagırup silahdar ağa kapuya geldikte: «Var şevketlû efendimize söyle Sultan Selim efendimizi yollasın ana bir kaç

Devleti Osmaniye lâzale ilâ yevm-el-kıyamenin bâisi ihyası ve hassatan agavatı biçaregânın sebebi hayatı olan şevketlû, mehâbetlû kudretlû kerâmetlû Sultan Mahmud Han ibnüssultan Abdülhamid Han halledallahü hilâfetehû ve eyyede saltanatehû ilâ inkırazizzaman ve nihayetiddeveran Hazretleri bâ şevketi vel'ikbal kadem rencîde buyurup piyade şirane hareketle bir koltuğunda Lâlâ Anber ağa

---

kelâmım var» dedikte silâhdar ağa içeru girüp macera ne olduğunu bilüp tedbir nedir deyu mülâhaza, amma büyük mirahur Mehmed ağa ve Arap Nezir ağa ve sır kâtibi ve baş çukadar Abdülfettah ağa heman şevketlû Sultan Mustafa hana şöyle cevap eylediler ki:

«Şevketlû efendim, bu Sultan Selim sağ oldukça bu kavga bitmez. Heman kaydın görelim» dediklerinde «tahta kuvvetlu varayın kaydın görün» deyüp derakap hazine vekili Nezir ağa varup Dârüssaade ağasından miftahları isteyüp, Dârüssaade ağası razı olmayup cebren elinden alup Sultan Selimin olduğu mahalli açup ve büyük mirahur ve baş çukadar varup:

«Gel efendim sizi şevketlû ister» dediklerinde Sultan Selim han henüz salâtı zuhru eda idüp duadan fariğ olmak üzre iken bu haberi istima idüp ancak merkumların tavrunu begenmeyüp çıkmadıkta heman ol kâfiri bî din Nezir ağa ve Mehmed ağa yanına gidüp mübarek boynuna bir Ahmediye takup ve mirahur dahi bir sille aşk idüp ve baş çukadar dahi hayaların sıkup bunlar Sultan Selimin şehadetiyle savaşırken mumaileyh Alemdar paşa kapuda acele idüp mabeyincilerin biri gelüp biri gider.

Merkumlar bin dürlü cefa ve rencide ile Sultan Selimi şehid idüp lâkin bu esnada ak ağalar kapusu içeriden kapanup Alemdar taşrada kaldıkta bir balta getürün kıralım deyicek, yine kapu açılup mabeyincilerden bir Arap çıkup Alemdar paşaya:

«Sultanım Sultan Selim size ömür sizler bakî» deyicek itimat itmeyüp «getürün ölüsünü göreyim» deyup heman Sultan Selim hanın naşını meydana getürdüklerinde Alemdar vafir bükâ idüp:

«Vay efendim ben sebep oldum, hoş şimdi sana kıyanlara ben dahi komam» deyüp lâkin mumaileyh paşa kapusundan saraya varınca ulemayı, Şeyhulislâmı cem etmişti; bu hal üzre gördükte Alemdar paşa sual eyledikim: Efendiler böyle suçsuz bî günah mahbusu öldürenin hılâfeti sahih midir?» dedikte Şeyhülislâm değildir deyu cevap verdikte heman Alemdar paşa içeru girup Sultan Mahmud efendimizi arayup amma Sultan Selim hanı şehit ettiklerinde ana dahi kasdetmeğe mübaşeret yine cesaret edemediklerinden Sultan Mahmud vafir havf idüp heman lâlâsı tutup «gel efendim» deyu götürürken Alemdar paşa Sultan Mahmud efendimizi görüp bî'at eylediklerinde:

«Efendim ben senin kulunum, senin yoluna can baş fedadır dedikte ol dahi «gel lala burada bîat olmaz bizim kaidemiz vardır» deyüp Hırkaı şerif odasına götürüp evvela Alemdar paşa bî'at, bâdehû Şeyhulislâm Arap zade Arif efendi ve sonra cümle ulemâ ve ricali devlet bî'at idüp sonra şevketlû mührü hümâyunu Alemdar paşaya teklif ettikte hilesinden naşi kabul etmeyüp vafir istiğnadan sonra mührü hümâyunu alup paşa kapusuna gelüp cümle ehli mansıp ve ulema ve ricali devlete hıl'at ilbas idüp...»

bir koltuğunda Lâlâyı sânî İsa ağa kulları [1] Kuşhaneden askeri yararak taşra huruç buyurdular; paşâyı merkumun dideleri vechi pür envari hazreti tacidârîye duş oldukta bu gelen kimdir deyu etrafında olanlara sual etmekle Sultan Mahmud Han efendimiz hazretleri olduğunu ilâm ettiklerinde şitaban varup mübarek kudum-ı meymenet lüzum-ı şahaneye yüz sürdükte:

"Şevketlû Hünkârım Cenâbı hak düşmanı bedhahların makhur ve müdemmer eylesun. Ağavatı Enderunu hümâyun kullarını teşrifi kudumuna bahşettim, eğer bir dakika dahi mübarek vechi pür enverinizi görmeseydim efendime dahi bir zarar terettüp etmiştir hulyasiyle Enderunu hümâyun içre asla zîruh koymazdım„.

diyerek [2] Hırkayı şerife karip geldikte «efendim kulun varayım câyı divanı tanzim edeyim» deyu giru döndü.

Şevketlû efendimiz bilyümni veşşeref Hırka-i şerife teşrif birle iclâs buyurduklarında Dârüssaade ağası Mercan ağaya ibka kürkü ilbas ve Seferli kethüdası Receb paşa zâde Mehmed beğe samur kürk ilbas buyurulup silâhdar nasp buyuruldu [3]. Cülûsu hümâyun vuku bulduğu

[1] Enderun tarihi ile [C. 3, s. 56] Cevdet tarihinde [C. 8, s. 309] Sultan Mahmudun koltuklarında Mehmed bey ile Tayyar efendinin bulundukları yazılıdır. Ben, ruznamenin mutalâasının daha doğru olduğunu kabul ediyorum ki hakikatta budur.

[2] Ata beğin Enderun tarihiyle Cevdette, Alemdar, Sultan Mahmudu görünce «ah efendim ben amcanı tahta çıkarmak içün gelmiştim kör olası gözlerim anı bu halde gördü bari seni iclas ile müteselli olayım; lâkin ana kıyan ve anı bu hale koyan Enderun halkıdır, anları kâffeten kılıçtan geçireceğim» demesine mukabeleten imamı evvel Ahmed efendi «Enderun halkının ne kabahati var; bu cinayeti işleyenler malûmdur. Efendimiz anları buldurup icrayı mücazatları için size gönderir» demesi üzerine genç hükûmdar, «paşa ben anları buldurup sana göndereyim; sen askerini dağıt ve silahlarını çıkar Hırka-i saadet dairesine gidelim» deyu emretmekle Alemdar askerini çıkarup yanında bir kaç adamiyle kaldı ve belinde Sultan Selimin ihsan ettiği palayı çıkarmayup «efendim amcanın yadigârıdır bunu çıkaramam» deyince Mahmud müsaade etti. Zeki olan Alemdar bir sui kasda maruz kalmamak içün palanın yanında bulunmasına gayet zarifâne bir tarzda müsaade istemiştir.

[3] Mehmed bey o tarihte seferli kethüdası idi; Sultan Mustafaya, amcasını öldürmemesi içün nasihat etmiş ve anı ihafe ile bu fena fikirden vaz geçirmek istemişti: bu sırada orta kapudaki Alemdar askerinin gürültüleri üzerine tereddüt içinde bulunan Mustafa, o taraftan bir haber almak üzere Mehmed beği orta kapu tarafına göndermiş ve bunu müteakip Selimin şehadeti kararlaştırılmıştı. Mahmudun kurtulmasına da çalışan Mehmed bey sadakatinden dolayı silâhtarlığa getirilmiştir. (Yayla imamı vekayinamesi) Şânî zâde c. 1 s. 39 ve Cevdet tarihi c. 8, s 306, 307) Cevdette Mehmed beğin, Mahmudun lalası olduğu yazılıdır.

teşyi tamam olsun içün ber âdeti kadim soffa-i hümâyundan toplar atılup Seferli ağvatı kulları arz odası pişgâhında bükâ ve ah ve fegan ederek darbı mehterhaneye meşğul oldular.

Lâkin ol hînde Sultan Selim merhûmun cenazesi bir tarafta ve askeri na asliye ile Enderunu hümâyun mâlâmal. Hele ol gün kıyametten nişan; asla vukuu sebkat etmemiş bir gün idi. Cenâbı Hak ve feyyâzı mutlak şevketlû Sultan Mahmud Han efendimiz hazretlerini zürriyâtı kesire ve fütûhâtı celile ile memnun ve tûl-i ömr ile tahtı âlîbahtı hüsrevânelerinde ebed makrun eyliye âmin bicâhi seyyidilenbiyâi velmürselin ve bihörmeti Tâhâ ve Yâsin.

Bâdehû Mustafa paşa kulları gelüp kaymakamlık ilbasîle müşerref olduktan sonra her ne kadar ki taşralı bî'at etmezden mukaddem Enderunu hümâyun ağavâtı kulları bî'at etmek âdet ise dahi akşam karip olmağla taşra bî'atı mukaddem olması savap görüldüğüne binâen arz odasına teşrif bâdehû Bâbüssaâde pişgâhında zeri halisten olan tahtı hümâyuna bişşevketi velikbal iclâs buyurulup resmi bî'at hitama reside oldukta tekrar tebdili ebdan içün arz odasına avdet buyurduklarında Mustafa paşa kulları gelüp:

«Şevketlû hünkârım, ahaliyi divan kulunuzun sadrıâzam olmaklığımı matlup ideyorlar; bakî emir efendimindir» [1] demekle tekrar sadaret kürkü dahi ilbas buyurulduktan sonra eşhep suvar Hırkayı şerif odasına atfılicam buyurulup ağavât kulları dahi bî'at ittiler; bâdehû Hırka-ı şeriften sünnet odasına teşrif buyurulup ol gece haremi hümâyuna ademi azimetle anda karar buyuruldu.

Hüdavendigârı sabık Sultan Mustafa hazretleri emri bî'at tekmil oluncaya kadar yukarı mabeyni hümâyunda

[1] Tarihlerde görülmeyen bu kayda göre Alemdar iptida sadaret kaymakamı olmuş ve bî'attan sonra divan heyetinin teşvikiyle sadâreti elde etmiştir. Eger Rusçuk yârânı bunu yapmamış olsalar başka birinin sadârete tayini ile Alemdarın Tuna boyuna avdeti icap edecek idi ki bu da heyetin işine gelmezdi.

Alemdarın sadareti hakkında Arabyan efendi şöyle diyor: «Alemdar Mustafa paşa mührü hümâyunu padişaha teslim etti, kendisini afv buyurarak Rusçuga göndermesini istirham etti; fakat padişah kabul etmiyerek mühürü kendisine ihsan etti ve Sadrıâzam yaptı, samur kürk giydirdi ve kadrini bir kat daha îlâ içün kendi belindeki padişahlara mahsus murassa, giranbahâ hançeri çıkararak anın beline taktı; bir çok iltifatlarda ve yüksek takdirlerde bulundu: tesliyet âmiz sözler söyledi ve kendisine sadık arkadaşım diye hitap etti; paşa da eteğine kapanarak arzı şükran ediyordu; askerleriyle beraber sadaret makamına geldi,..»

âram buyururlar imiş; bâdehû hal' olundukların cezm idüp mekânı atiklerine rücû buyurdular [1].

Sultan Selim merhumun evâhirinde yani Ahmed efendi eşkıya elinde [yani Kabakçı ısyanı esnasında] helâk olduktan sonra üç gün sır kitabeti hizmetinde olan hafız Feyzullah efendi, efendimizin dahi bende-i kadimlerinden olmağla yine sır kitabeti hizmetiyle begâm oldu, sekiz adet mabeyinci bâ emri hümâyun bostancı yerine gönderilüp giderken bittakrip hazine kethüdası Selim ağa [ebe Selim] firar eyledi [2].

Ferdası mahı mezburun yevmi Cuma alesseher arz odasına teşrifi hümâyun buyurulup cennetmekân merhum şehid Sultan Selim Han hazretlerinin namazı cemi-i ağavât kullariyle bile eda buyurulup pederi macitleri olan Sultan Mustafa Han طاب ثراه tâbe serah hazretlerinin Lâleli cami-i şerifinde olan türbe-i münevverelerine defn olunmasına irade-i hümâyun taalluk etmeğle pederleri merhumun canibi yesarına defn olundu. رحمة الله عليه Rahmetullahi aleyh [3].

Arz odasından sünnet odasına avdet buyurulup hane-i hassada köşe başı Seyyid Mehmed ağa hazine kethüdası ve yine hane-i hassa bıçaklılarından Civan Arif ağa seferli kethüdası nasp olunup kaftânı fâhire ilbas buyuruldu. Hane-i hassadan Said Ömer ağa baş çuhadarlık مع maa tebdilcilik ve kahveci başılık hane-i hassada Kemal Osman ağaya sipariş buyuruldu.

---

[1] Sultan Mahmudun cülusu üzerine dördüncü Mustafa sünnet ve sarık odaları önünde ve Bağdat kasrı sofasında gezinerek «ben tahttan inmedim Mahmudu kim çıkardı?» diye söylenmekte olduğunu duyan Alemdar «bu kim? Sultan Mustafa mı? Söyleyin ana bucağına gitsun yoksa elimden kıyamete kadar lânetleme olacak bir iş suduruna sebep olur» diyerek bağırmış, bunun üzerine imam Ahmed efendi ve digerleri Sultan Mustafanın yanına giderek «efendim tahtı âlide kısmetiniz bu kadarmış bir az da haremi hümâyunu teşrif ile istirahat buyurunuz» diye kendisini hareme göndermişlerdi (Enderun ve Cevdet tarihleri).

[2] Hazine kethüdası Selim, kaçtıktan sonra Topkapusundan bir kayıga binüp Beşiktaşta Arnavut Hüseyin ağanın evine gidüp kıyafetini tebdil ile Saya ocağına dehalet etmiş ise de yakalanup Soğuk çeşme önünde boynu vurulmuştur (Yayla imamı vekayinamesi)

[3] «Cumaya müsadif günde Sadrıâzam, Şeyhulislâm, büyük rütbeli zevat usul ve merasime tevfikan saraya geldiler; büyük ve ihtişamlı bir alay ile Sultan Selimin tabutunu eller üzerinde ve büyük bir teessür içinde Lâleli denilen camiye götürdüler... Sultan Selimi babasının yanına gömdüler; avdetlerinde de padişaha arzı taziyet ettiler...» Arabyan efendi

Berâyı edâyı salâtı Cum'a Ayasofya camii şerifine teşrif buyurulup badessalât Hasan paşa kasrına muavedet buyurulduktan sonra Dârüssaâde ağası Mercan ağa azl ve Balıkhaneye nakl olunup [1] hazinedar Kasım ağa Dârüssaâde ağası nasp olunup dûşuna samur kürk ilbas buyuruldu. Şevketlû efendimizin lalası Anber ağa hazinedar nasp olunup kabâ berdûş olunduktan sonra saat sekizde sünnet odasına teşrif birle tecdidi vuzû buyurulup bâdehû Hırka-ı şerifte vaktı asır olmağın bâ cemâat eda buyurulup haremi hümâyuna teşrif buyuruldu. Abdi paşalı Hüseyin ağa valîde kethüdası nasp olundu.

Sebt günü ağa bahçesine teşrif ve sadrıâzam Alemdar Mustafa paşa kullarını tebdîlen ihzar buyurulup halvet sipariş buyuruldukta:

"Efendim ehli islâmın dini aşikâr olduğu gibi sohbeti ve her bir hususu dahi aşikârdır halvet istemez,,.

dediğinde halvet olmayup aşikâre bir saatten mütecaviz musahabet olunduktan sonra sadrıâzam kulları bâ icâzeti şehriyârî Babıâliye muavedet bâdehû şevketmeab efendimiz hazretleri de halife yerlerinden haremsarâyı mülûkânelerine teşrif buyurdular...

Ruzname, 27 Cemaziyelahırda Alemdar maiyeti olan ağaların ağa bahçesinde huzura kabullerini şöyle anlatıyor:

27 sebt günü rikâb biniş ile ağa bahçesine teşrif buyurulup badelarz velhalvet Rumelinden sadrıâzam kullarîle bile gelen Rumeli memaliki Âyanlarından Boşnak ağa ve Boz Veli, Hasköy âyanı Emin ağa, Hamamcı Mehmed ağa, bunlar emsali on bir kimse bâ bûsı hazreti şehriyârî ile

---

[1] Mercan ağa cülus günü Dârüssaâde ağalığında ipka edilmişti. Bi'at esnasında Alemdar bu herifi görünce, padişahın huzurunda kendisini zabt edemeyüp sövüp saymağa başlamış. Bunun üzerine padisah sabr etmesini tenbih edip o da sükût etmişti. Balıkhanede idam olunan Mercanın başı orta kapuda teşhir edilmiştir. Diğer katillerden Abdülfettah Kabataşta bir evde yakalanmış ve laşesi üzerine şu yafta yapıştırılmıştır:

(Hüdavendigârı esbak Sultan Selim efendimizin şehadetlerine kasd ve cesaret eden hâini dinü devlet ve kâfiri nânü nimet baş çukadar Selim nam mel'unun seri maktuudur).

Hazine vekili Nezir ile Mirahur Mehmedin de yaftaları aynıdır.

Anlar da Alay köşkü karşusundaki terziler kârhanesi önünde [şimdi Tıbbı Adlî dairesi] idam edildiler. Yine Sultan Selim katillerinden avadan bostancısı Mustafa, iltica ettiği Soğuk çeşme ocağında ele geçirilüp Yalı köşkü önünde tepelendi. (Yayla imamı vekayinamesi)

müşerref olup huzuru hümâyunda sîm şerefli birer çuha biniş ilbas olundu.

***

Alemdar Mustafa paşa sadrıâzam olduktan sonra Sultan Mahmuda bir ariza takdim ederek andan bazı kimselerin nefylerini, bazı tekliflerinin kabulünü istemisti. Bunlardan bazıları Eyüpte mukim Şah Sultan zevcesi Mustafa paşa, sabık rikâb kethüdası Mustafa efendi ile refikası, ve esbak mirahur Şemseddin bey, rikâp defterdarı ve Esma Sultan kethüdası Osman efendiler idiler. Bundan başka Sultan Mustafa validesi ile sair harem kadınlarından bir kısmının eski saraya nakîlleri; eski valide Sultanın gerek taşra ile ve gerek kızı ile muhabere edememeleri ve bir yere tezkere göndermemeleri içün kontrol altına alınmaları, Esma Sultan ile Hibetullah Sultanın keza hiç bir kimse ile tezkereleşmeyüp görüşmemeleri içün Dârüssaâde ağasına tenbih olunması gibi şeyler idi [1].

Sultan Mahmud, Mustafanın validesini eski saraya nakletmediği gibi, Esma Sultanın, Mustafayı tekrar iclâs etmek içün çalışmasına da mani olmamıştır.

---

[1] Tarih vesikaları, sayı 1 (Topkapu müzesi arşivindeki vesikalardan 5760 numaralı vesikanın Tahsin Öz tarafından neşredilmiş sureti)

IX

ALEMDARIN SADÂRETİ
VE
ZAMANINDAKİ FAALİYETİN HULÂSASI

Bazı Anadolu ve Rumeli Âyanlarının İstanbula davetleri:

Alemdar Mustafa paşanın dört aya yaklaşan sadâretinin ilk günleri Sultan Selimi öldürenlerin ve ona aleyhdar olanların katil ve nefiyleri ile geçti; bu arada yekdiğerine hasım olanlardan her hangi birinin iftirasiyle vakada medhali olmıyanlardan bazıları da ceza gördü; Alemdar İstanbul ahvalini ve devlet işlerini bilmediği için etrafındaki Rusçuk yârânı ne derler ise anı yapıyordu. Rusçuk yârânı irtica işinde alâkası olmıyan ve fakat uzaktan ve yakından kendilerine aleyhdar ve muarız olanları da o vesile ile sürgün ettirmişlerdi.

Alemdar İstanbula geldikten sonra devlet işlerini görüşmek üzere Anadolu ve Rumelide bulunan en nüfuzlu âyanlara haber göndererek İstanbula gelmelerini istemişti. O tarihe kadar hükûmetin entrikasına kurban olmaktan çekinerek daima uyanık hareket etmiş olan âyanlar, kendileri gibi âyanlıktan yetişen, sözünün eri olan ve ayni zamanda nüfuz ve kudreti her taraftan duyulan Alemdarın davetine derhal icabet ile İstanbula gelmişlerdi.

Bunlardan ilk evvel İstanbula gelen Bilecik Âyanı Kalyoncu Mustafa idi. Maiyetinde beş bin kişi olan Kalyoncu, Sultan Selimi tekrar saltanata geçirmek için yapılan harekette bâbıâlî ve saray baskınlarında hazır bulunmuştu. Diğer âyanlar bu hâdiseden sonra gelmişlerdi.

İstanbula gelen âyanlar, Manisa ve havalisi âyanı Karaosman oğlu Ömer ağa ile Sultan Selimin nizamı cedid teşkilâtında canla başla çalışmış olan Çapanoğlu Süleyman Bey, Şile âyanı Ahmed ağa, Bolu voyvodası Hacı Ahmed oğlu Seyid İbrahim ağa ile Siroz âyanı İsmail bey ve bir de Çirmen mutasarrıfı Mustafa bey idi.

Âyan kuvvetlerinin hiç biri İstanbula girmiyerek bir kısmı Üsküdarda ve bir kısmı da sur haricinde oturmuşlar ve Kâğıthanede Çağlayan köşkünde padişahın huzuruna kabul edilmişlerdi. Bunların Kâğıthanede huzura ne suretle kabul edildiklerini Sultan Mahmuda ait ruznâme şöyle kaydediyor:

1223 şaban 8 yevm-i perşenbe sadrıâzam kulları dâveti âcizanesine icabeten Kâğıthaneye saltanat binişiyle teşrifi hümâyun buyurulub selsebil üzerine olan kasrı dilâbada bişşevketi velikbal iclâs buyuruldu. Bâdehû sadrıâzam ve şeyhülislâm kulları gelüb üç dört dakika mikdarı arzdan sonra birer sevbi safa mevfur samur kürk dûşlerine iksa ve birer murassa hançer bellerine ilka olunub bâ ruhsatı şehriyarî geruya rücu ittiler. Tekrar sadrıâzam kulları ve Karaosmanoğlu ve Cebbar zâde Süleyman bey ve Serezli İsmail bey kulları ve sair âyan ve erkânı devlet cümle askerleriyle pişigâhı kasra olan sıra dirahtlerin önünden doğru alay göstererek kasrı mezbure karib geldiklerinde cümlesi piyade olub sadrıâzam kulları pişrevi kasra gelüb bâbı kasır haricinde mezkûr Süleyman beye ve Karaosman zâdeye ve İsmail beye birer samur erkân ilbas ve miyanlarına murassa hançer idhal olunub bâbusı hazreti şehriyârî ile müşerref olduklârında sadrıâzam kulları ağazı sühan idüb:

«Şevketlû hünkârım bu kullarınız uğuru hümâyunlarınızda mâlen ve bedenen bezli makdûr edecek kullarınız ve sadakatkâr bendelerinizdir» dedikte üçü birden:

«Şevketlû hünkârım cümlemiz senin dostuna dost düşmanı bedhâhına düşmanız; Cenabıhak vücud-ı hümâyununuza âfiyet ihsan eylesün»

deyu hatmi kelâm ettiklerinde şevketmeâb efendimiz hazretleri de kemali lûtuf ve keremlerinden hitap buyurup:

«Cenabı Allah umûru hayriyelerinizde destgîriniz olsun her halde ediyei hayriyei şâhânem sizlerin üzerine. İnşâallah dini mübin uğrunda çok gazalar idüp dini Muhammedîyeye ve Devleti aliyyeye nice nice hizmetler idersiniz»

deyu hakkı âcizanelerinde hayır dûa buyurmalariyle bu rütbelerde taltif olunup ediyeî hayriyei şâhaneye mazhar olmalariyle belâ bâranı bükâ ederek tekrar kudumu hümâyunu takbil idüp huzuru hümâyundan taşra huruc, geldikleri misillu alaynüma olarak mürur birle mirahur kasrına azimet ettiler [1].

[1] Ruznâme s. 62.

İstanbula gelen âyanların kuvvetleri yekdiğerinden farklı ise de mikdarları malûm değildir; yalnız Serez âyanı İsmail beyin kuvvetinin on iki bin kişi olduğu malûmdur. İsmail bey, İstanbula gelir gelmez Alemdar Mustafa paşa Receb ayının on dördünde Davutpaşada kendisile görüşmüştür. Gelen âyanların ikametlerine mahsus çadırlarla iaşeleri hükûmet tarafından temin olunmuştu[1].

Yeni hükûmetin bunları celp etmekten maksadı, memleketi Osmanlı padişahının idaresi altında toplamak ve bir elden idare etmek içindi; çünkü âyanlar, memleketi mıntaka mıntaka âdeta müstakil şekilde idare ettikleri ve merkezi saymadıkları için Türkiyede idarî bir vahdet yoktu; Osmanlı hükûmdarı üç kıt'adaki memleketleri idareleri içün vali ve âyanlara Abbasî halifeleri gibi menşur vermekten başka bir vazifesi olmayan ve mahdut bir mıntakada nüfuzu carî olan bir heyulâ şekline gelmişti. Bir müddet daha bu halin devamı imperatorluğun birdenbire çökmesini intaç edecek idi.

Âyanların en tehlikelileri ve en korkunçları Rumelinde idi. Selimin son zamanında Rusların hududu tecavüzleri üzerine muharebe ilân edilüp ordunun cepheye hareketi esnasında Rumeli âyanlarının bundan kuşkulanarak vaziyet almak istemeleri ve bin müşkülâtla tatmin edilmeleri bu âyanların ne kadar şımarmış olduklarını göstermişti: Hattâ Alemdar Mustafa paşanın bile Silistire valisi iken, Serdârıekrem kumandasile ordunun hududa gitmesine muarız olduğunu ve ordunun gelişinden şüphe ettiği tarihlerin ve vesikaların kaydiyle sabittir.

İşte bu mutalealara binâen hükûmet idaresinin başına geçen sadrıâzam Alemdar Mustafa paşa, gerek zekâsı itibarile ve gerek Rusçuk yârânının telkın ve tesirleriyle devletin acıklı vaziyetini görmüş ve ilk çare olarak âyanları davet edüp bu hususu görüşüp anlaşmak istemişti. Bu anlaşma meselesi zahiren üç kıtaya yayılmış olan Osmanlı devletinin içinden ne kadar çürümüş olduğunu göstermiş ve hükûmeti kendi tayin ettiği âyanlarla mukavele yapmağa mecbur etmişti.

Hükûmetle Âyanlar arasında ittifak yapılması:

Az evvel söylediğimiz gibi hükûmetin Anadolu ve Rumelideki âyanlarla kendi arasında devlet idaresi içün ittifak yapması hem

[1] Cebbar zade Süleyman beyin dairesi içün her gün kırk okka pirinç, on beş okka yağ, beş okka bal ve müahharan gelen oğlu Abbas bey içün yevmî dört kile pirinç ve on okka yağ verilmesine dair Sadrıâzam tarafından matbahı âmire eminine beyaz üzerine buyuruldu gönderilmiştir (Saray vesikaları, 559).

idarede ve hem yeni yapılacak ıslahatta muhalefetin önüne geçebilecekti. Âyanların davetini müteakıp hükûmet, yapılacak işleri ve ittifak senedini hazırlamak için müteaddid içtimalar yapmıştı. Nihayet sadrıâzam'ın reisliği altında şeyhülislam, devlet ricali, yeniçeri ağası, sipahiler ağası ile âyanlar vesaireden müteşekkil umumî celse Alemdar Mustafa paşanın çok samimî bir nutkiyle açıldı. Sadrıâzam bu nutkunda şunları söyledi [1]:

Bizler an asıl ocakluyuz, yeniçeri ocağı hakkında taassubumuz derkârdır; Hüdavendigâr-ı şehid ocakluya meram anlatamayup anlardan rağbetini kaldırdı ve talimlû asker tertibine himmet buyurdu; bu ise bizim menfurumuz olmağla canibi şâhanelerine inkıyad babında kusurumuz derkâr idi. Vaktâ ki rütbei vezaretle başımız bağlandı ve ünvan-ı seraskerî ile kadrimiz ilâ kılındı. Gerek orduyu hümâyun maiyyetinde ve gerek bilistiklâl asakir-i düşmanla harp ve kıtalimiz esnasında â'danın galip olduğu görülmekle esbabı hakikiyesini tedkik ve taharrî ettiğimde düşmanın galebesi, askerinin muallem ve muntazam ve zabitlerinin fenni harpte mâhir ve serkârının müttehidülefkâr olmasından neş'et eylediğini teyakkun ettim, ve gidişimiz yolsuz ve bilişimiz yanlış olduğunu öğrendim ve şehidi merhumun sayi şahaneleri mücerret teyidi din ve devlet niyeti hayriyesine mebni idügin anlayup peşiman ve müteessif oldum ve keyfiyeti sırdaşımız olan bazı akıllı adamlara açtığımda anları kendimden ziyade müteessif gördüm; hal' vak'ası zuhurîle saltanat tebeddül ve işler sureti kadime-i sakiymeye tehavvül ettikte askerî güruhu bütün bütün nizamından çıktı ve ehli islâma bin kat ziyade zâaf geldi. Ol vakit İstanbulun ne halde olduğu cümlenizin malûmudur. Bu hal-i hezelandan müteessir ve böyle giderse düşmanın İstanbula kadar geleceği mülahazasiyle mükedderülhatır olduğumuz esnada hâlâ ümenâyı devlet olan işbu zatlar ile mülakat ve hamiyyeti islâmiyye ve gayreti devleti âliyye iktizasınca icrâyı müzakerat ve müsahabat ile halleşerek nihayet iâdeyi cülus ile sureti sabıkanın yeniden tertibi hususuna fatiha okumuş idik. Zira Hüdavendigâr sabık Sultan Mustafanın hali malûm ve bir müddet daha seriri saltanatta bakası maazallâhü teâlâ devleti âliyyenin bâisi indirası olacağı cümle indinde meczum idi. Ve

[1] Şânîzâde c. 1, s. 63; Cevdet tarihi c. 9, s. 5. Cevdet paşa merhum Şânîzâde nin ibaresini daha basitleştirmiştir.

eğerçi niyetimiz diger gûn oldise de lillâhilhamdü vel minne padişâhı güzîn ve halife-i rûyi zemin efendimiz hazretleri ilim ve fazilet ve rüştü diranet ile muttasıf olup bizlerin meşhudatımız olan suver anların fetaneti fıtriyye ve malûmatı müktesibeleri hasebile ayineyi kalbi hümâyunlarında cilveger olduğunu hakkalinsaf riyasız olarak cümleten itiraf eyleriz ve zatında gayyur ve dilir ve âlî himmet sahibi şehamet bir padişahı cihangir olup aksayı emeli padişâhaneleri memaliki şahânelerini tetavülü eyadi-i âdadan muhafazadır. Bu ise vükelâyı devleti âliyenyin ve bilcümle vüzerayı izam ve serkâran ve hükkâmın yekdil ve yek cihet olmalarına menût olduğundan irade-i seniyyeleri üzre cümle Âyan ve Hânedan ve Eşraf buraya davet olunmuşlar idi, geldiler ve müşrif-i indiras olan bünyâmı devleti ihkâm içün miyaneden ref'î şıkak ile miyane bendi kemeri ittifak ittiler. Şimdi meseleyi tasvir ve ne yapılmak lâzım ise anı tasavvur ve tedbir idelim.„

Bu nutuktan sonra heyet ittifakla sadrıâzamın mütalâasını muvafık gördü ve mevzua ait bazı müzakerelerden sonra yapılacak işler tesbit ve neticede hükûmet ile Âyanlar arasında 1223 evasıtı şaban [1808 birinciteşrin] tarihiyle bir mukaddime, yedi madde ve bir zeyl olarak bir ittifak senedi vücude geldi ve bu ittifak işine merbut kalınacağı yeminle teyid olundu; ittifak senedinin maddelerinin hülâsaları şunlardı:

Birinci madde, daha ziyade Âyan olan hanedanlara ait olup bunların padişaha ve saltanat makamına sadakat ve rabıtalarını temin ve teyid içindir.

İkinci madde, devletin şevket ve kudretinin teyidi askerle olduğundan hükûmet tarafından verilen karar mucebince Âyanların asker yazılması için yardımda bulunmaları ve muhalefette bulunanların tedipleri.

Üçüncü madde malî olub, hükûmetçe verilen karar ve nizam dahilinde bu hususun temini teahhüd olunmaktadır.

Dördüncü madde, padişahın vekili mutlakı olan sadrıâzamların verdikleri emirler, aynen hükümdarın iradesi telâkki edilecek, şayet sadâret makamından kanun ve teahhüt hilâfı bir emir ve muamele vaki olursa müttefikan men olunacaktı. Bu madde padişahın gayrimesul ve muhterem olub, mes'uliyetin sadrıâzamda bulunduğunu göstermektedir.

Beşinci madde, Âyanlar ile devlet ricalinin birbirlerine kefil olmalarıdır. Âyanlardan hiç biri ittifaka muhalif bir harekette bulunmadıkça haklarında tedib muamelesi yapılmıyacaktı. Şayet böyle bir harekette bulunacak Âyan olursa müttefikan tedip olunacaktı. Âyanların ve ricalin birbirlerine kefil olmaları kendilerinden sonra evlâtları arasında da devam edecekti. Bundan başka âyanların mıntakalarını tecavüz etmemeleri, halka karşı adaletle muamele eylemeleri, hilâfında hareket edecek olan âyanın cünhası taayyün ettikten sonra tedibinin sadaret makamına ait olması da bu beşinci maddeye dahildir.

Altıncı madde; Bu madde ikinci bir irticaı önlemek içindir. İstanbuldaki ocaklardan vesaireden bir fesat zuhurunda istizan etmeksizin bütün Âyanlar İstanbula gelecekler, isyan eden ocak ise ocağı ilga ve bir zümre ise anları tedip edeceklerdi. Bu madde kapu kulu ocaklarının isyanını önlemek, sadrıâzam ve ricalin kendi vaziyetlerini takviye eylemek içün konmuştu.

Yedinci madde, Vergilerin mutedil surette tarhına ve Âyanların yekdigerinin haline nazaret ile muhalif harekette bulunanların haber verilmesine dairdir.

Zeyl olarak ilâve edilen kısımda işbu ittifak senedinin teyidi içün bundan sonra sadâret makamına gelecek zât ile şeyhülislâmların bu ittifaknâmeyi okuyarak imzalamaları hakkındadır [1].

İttifak senedinin altındaki isimler :

Sadrıâzam: Alemdar Mustafa paşa — Şeyhülislâm: Salih zâde Ahmed Es'ad — Kaptanı Derya: Abdullah Ramiz — Anadolu valisi: Abdurrahman — Rumeli Kazaskeri: Mehmed Derviş—Nakibüleşraf: Dürri zâde Seyyid Abdullah - Rumeli pâyesinde: Emin paşa zâde Mehmed Emin — Anadolu Kazaskeri: Hafız Kâmil — İstanbul Kadısı: Mehmed Tahir — Kethüdâyı Sadrı âlî: Mustafa Refik — Yeniçeri ağası: Mustafa — Defterdar: Mehmed Emin Behiç — Reisülküttab: Mehmed Said Galib — Sabık Rikâp kethüdası: Mustafa Reşid — Umuru Bahriye nâzırı: Seyyid Ali — Çavuşbaşı: Mehmed Tahsin — Ruznamçei evvel: Emin — Cebbar zâde Süleyman—Serezli İsmail—Kara Osman zade Hacı Ömer — Muhasebe-i evvel pâyeli Ahmed — Dergâhı âlî sipah ağası:

[1] İttifak senedinin sureti Şânî zade [C. 1, s. 66] ile Cevdet tarihinde [C. 9, s. 278] aynen vardır.

Mehmed — Beylikci-i divânı hümâyun: Mehmed İzzet — Divânı hümâyun Âmedcisi Hüseyin Hüsnü — Çirmen livası mutasarrıfı: Mustafa.

İttifak senedinin imzasından sonra âyanlar müsaade alarak yavaş yavaş yerlerine döndüler; en evvel Şaban ayı sonlarına doğru İsmail bey ve Ramazan ayı içinde Cebbar zade ile Kara Osman oğlu gittiler; Serezli İsmail bey sadrıâzamın emriyle Davutpaşada bir mikdar asker bıraktı. Alemdarın yanında yalnız Bolu voyvodası Hacı Ahmed oğlu Seyid İbrahim ağa kalmıştı.

Sekbânı cedid:

Alemdar, sadrıâzam olduktan sonra Rusçuk yârânının programları mucebince Sultan Selim zamanında başlanılup irtica dolayısiyle ilga edilen nizamı cedidin ihyasına teşebbüs edildi ve bu nizam taraftarlarından vezir Kadı Abdurrahman paşaya da dağılmış olan nizâmı cedid askerinden (tüfenkci) namiyle beş, altı bin kişi yazarak İstanbula gelmesi emrolundu; Alemdarın, nizamı cedidi ihya ediyorlar diye bir muhalefetin önüne geçmek için ihtiyatlı davranmış olduğu Abdurrahman paşaya gönderdiği tahriratından anlaşılmaktadır [1].

Sadrıâzamın emri üzerine Kadı Abdurrahman paşa topladığı talimli tüfenkçi askeriyle Şaban ayının on dördünde [1808 birinci teşrin] İstanbula gelmiş ve üç gün sonra Babıâliye davet olunarak Kütahya sancağı ile Anadolu seraskerliği tevcih olunup âyanlarla yapılan toplantıda hazır bulunmuştur.

Abdurrahman paşanın İstanbula gelmesini müteakıp Nizamı cedid işi âşikâreye vurulmuş ve asker yazdırılmağa başlanmıştır; toplanan askerler Üsküdarda Selimiye ve Balmumcu taraflarındaki Levent çiftliği kışlalarına sevk olunmakta idiler. Bunlara bol yevmiye ile yeknesak elbise verilmişti. Bu yeni askere (Sekbânı cedid) denildi. Buraya varidat tedâriki için ihdas edilen umuru cihadiye nezâretine defterdar Behic efendi getirilüp anın yerine de yine Rusçuk yârânından Çavuş başı Tahsin efendi Defterdar tayin olundu. Bu Sekbânı cedid mevcut kapu kulu ocaklarının sekizincisi addolundu [2]. Diğer ocaklardaki gibi bu yeni ocağa da merasimle

[1] Alemdarın tahriratının bir yerinde şöyle denilmektedir:
«Nizamâtı sabıkanın iadesi dahi menevi ise de evveli emirde mukaddem olduğu vechile tahririne teşebbüs olunsa beynennas tekevvün-ü kılü kalden hâli olmayacağına binâen şimdiki halde dairei düsturîlerine tüfenkci neferâtı nam ve şayiasiyle tertip ve tahrir olunmak iktızayı haldendir.» [Cevdet tarihi C. 9, s.277]

[2] Yedi ocak şunlardır: Yeniçeri, Cebeci, Topçu, Top arabacı, Lağımcı, Humbaracı ve bir de Kapı kulu suvarisi.

müzika ve Tuğ verildi; Tuğ Üsküdar ocağına gönderilerek Kadı paşa tarafından karşılandı.

Sekbân-ı cedid ocağının maaş ve tayinatı fazla olduğundan her taraftan rağbet görmekte idi; hatta yeniçerilerle bunların ileri gelenlerinden bile ocağa girenler oldu; kayıd olanların mıktarı bir ay zarfında dört bini bulmuştu [1]. Bu yeni ocak ağalığına (Asâkiri şâhane) denilen Nizamı cedid askeri zamanında ocak kethüdası olan Süleyman ağa tayin edildi ve talime başlanıldı.

Yayla imamının vekayinâmesine göre Alemdar Sekbânı cedid teşkilatını Sultan Mahmud'a arz ettiği zaman padişah yine bir hâdise çıkmasından çekinerek paşaya:

> *"Bak lala bundan akdem amcam murad idüp tanzim etmek üzre iken âkıbet başına bunca felâket geldi yine encamı fena bir şey olur,,*

deyince Alemdar:

> *"Şevketlû efendim bu defa yedi ocağın rıza ve ihtiyarları ile şûrû olunup cümlesi sened temhir eylediler,,*

deyu ocakludan aldığı senedi hükûmdara vermişti.

Ocak Esame'lerinin satın alınması:

Devlet merkezindeki kışlalarda oturan maaşlı asker yani kapı kulu ocakları zamanla bozulmuş, ocaklara esnaf, ırgat, rençber makulesi adamlar dolmuştu. Gerek yeniçeri ve gerek diğer ocaklardaki askerin ulûfeleri yani üç ayda verilegelen maaşları bir nevi irad ve akar hükmüne konularak esham ve mukataat gibi alınıb satılır olmuştu. Asıl yeniçeri ocağında kulluk neferleri ile karakullukçu ve korucudan başka kimse olmadığından bunların gayrilerinin (Esame) denilen maaş veya ulûfe cüzdanlarının hazinece satın alınmasına karar verildi; çünkü bu Esame sahipleri bilfiil askerlik etmeyüp ellerindeki Esame şunun bunun elinde idi; bu yüzden esham gibi yüzlerce Esameye sahip olan ve tarihlerde (علوفه‌خوار ulufehâr) denilen tufeyli bir zümre bu yüzden çok zengin olmuştu; hattâ sahaflar şeyhi Emin efendi isminde bir şahsın elinde mecmuu iki bin akçe tutan esame görülmüştü.

Defterli olan ocaklı esamelerinden gayrısının hükümsüz olduğuna karar verilüp arzedildiği zaman padişah, ocaklıyı gücendirmek istemiyerek Esame kâğıtlarının yarısının bedelinin gümrükten verilmesini ve getirmeyenlerin Esamelerinin de hazinemande

[1] Şânî zade tarihi C. 1, s. 98.

edilmesini irâde eylemişti. Esamelerin bu suretle yarı bedelinin tediyesi neticesinde on gün zarfında hazine yüz bin akçe kazanmıştı. Bu Esame işi yeniçerilerin menfaatdarlarını ürküttü ise de Alemdarın korkusundan ses çıkaramadılar.

Bu işten başka yeniçeri ocağının hudut muhafazasında ve ocağın mühim işlerinde istihdam edilmekte olan (Eşkinci turnacı) denilen ağaların ekseriya baş yazıcı ve başçavuş ve mühzir ağalıktan ve kethüda yerlikten gelenlerle ağa divanı kâtipliği ve beytülmal eminliği yapmış olanlardan tayin edilmeleri iktıza ederken buna riayet olunmıyarak şefaat ve iltimas ile bir takım kıdemsiz ve ehliyetsizlerden tayin edilmenin önüne geçilerek bundan sonra (Eşkinci turnacı) ların yukarıda saydığımız ağalar arasından seçilmesi takarrür etmiş ve bu husus hakkında ocağa bir de ferman gönderilmişti [1].

Bundan başka ocağın malî işlerine ait kendisinden izahat istenen ocak bazirgânı yahudi Çelipon, ocak erkânının suiistimallerini meydana çıkarmamak için istenilen izahatı vermekten istinkâf ettiği için ağa kapısının önüne asılmak suretiyle idam edilmiş ve bazirgâna ait işin daha evvel olduğu gibi ocak baş yazıcısı tarafından görülmesi hakkında da ocağa bir Ferman yollanmıştı [2].

İşte ocağın ıslahı için atılan bu adımlar Esame toplıyarak keselerini dolduran ocak ileri gelenlerinin ve sui istimal yapanların işlerine ğelmediğinden Alemdara karşı diş bilemekte idiler.

Tersâne nizamı:

Alemdar, sadrıâzam olduktan sonra ödedenberi vezir olmak isteyen akıl hocası Abdullah Ramiz efendiyi kendi üzerinde olan Silistre valiliğine tayin etmiş idi (1223 cemaziyelâhır 21 ağustos 1808). Fakat iyi görüşüne itimat eylediği Ramiz efendiyi yanından ayırmak istemediğinden ötedenberi azlini tasmim ettiği Seydî Ali paşanın yerine kapudanı deryalığa getirmeği daha muvafık gördüğünden sekiz dokuz gün sonra da buraya nakleylemişti.

Ramiz paşanın kaptanlığa tayini günü Seydi paşa, Behram paşa ve Ramiz paşa Bâbıâliye davet olunarak Karaman eyaleti

---

[1] Mühimme defteri numara 227 s. 110 (sene 1223 Şaban)

[2] » » » » 105 (Receb ayının son kısmı) evvelce yeniçeri ocağında ocak bazirgânı ismile gayrı müslimlerden pekaz kimse bulunmuştur. Üçüncü Sultan Mustafa zamanında İstavraki oğlu diye meşhur olan bir rum, ilk defa ocak bazirgânı olmuş ve sonradan bu vazife hep gayri müslimlere verilmiştir.

Behram paşaya, kapudanlık Ramiz paşaya ve Silistre eyaleti de Seydî Ali paşaya tevcih edilüp arkalarına tayin kürkü giydirilmişti. Bundan sanra kahveler içilmiş ve tam bu sırada kapudanlıktan ayrıldığına müteessir olan Seydî Ali paşa sadrıâzama hitaben:

"Paşa hazretleri siz gerçi Silistre eyâletini tevcih buyurdunuz, lâkin benim ötedenberi neş'et ve ülfetim bahranî olmağla kat'a berranî muamelesine vukuf ve marifetim ve hususa Rumeli havalisinde hükmü vezaret icrasına bir vechile istidad ve liyakatim olmamağla siz bu hıl'ati ehline ilbas buyurun,,

Diyerek arkasından çıkardığı hil'atı kapcular kethüdasına teslim ederek sadrıâzamı selâmlamadan çıkub gitmişti [1]. Bunun üzerine padişahın tevcihini kabul etmedi denilerek zaten İstanbuldan uzaklaştırılmak istenen Seydî Ali paşa, Bursaya sürgün edildi.

Yeni kapudanı derya Ramiz paşa tayinini müteakıp tersanede ıslahata teşebbüs etti. Bir takım lüzumsuz sarfiyatı kesti. Galatada edebsiz ve canilerin toplanma yerleri olan kalyoncu odalarını kapattı, tersane çavuşlarından olup tüccarı ve hükûmet ricalini haracakesmiş olan burunsuz Mustafayı tepeliyerek kalyoncu kabadayılarını sindirdi [2] tersanede yeni nizama göre idareyi ele alıp az zamanda bir intizam teminine muvaffak oldu.

---

[1] Şânî zade C. 1, s. 43 ve 49.

[2] Âsım tarihi C. 2, s. 338 Şânî zade C. 1, s. 88 ve Cevdet C. 9, s. 11 yeniçeri ocağına mensup olan Burunsuz Mustafanın katli ve cesedinin üç gün ortada kalması yeniçerilere pek ağır gelmişti; çünkü yeniçerilerin aşikâr olarak öldürülmeyüp geceleri boğulup cesedlerinin denize atılması kanundu.

X

ALEMDARIN VE RUSÇUK YÂRÂNININ GAFLETİ

Devleti irticadan kurtarmak, Sultan Selimi saltanatına iade ve Nizamı cedidi ihya etmek üzere hamiyet ve kuvvetinden istifade ettikleri Alemdar Mustafa paşayı İstanbula getiren Rusçuk yârânı, Sultan Selimi iclâs için daha Davut paşa sahrasında Ramiz efendinin tavsiye ettiği en kestirme fırsatı kaçırdıktan sonra ikinci teşebbüslerinde de muvaffak olamıyarak zavallı hükûmdarın şahadetine sebebiyet vermişlerdi. Eger Sultan Mustafa taraftarları Mahmudu da öldürmeğe muvaffak olmuş olsalardı belki büsbütün partiyi kaybedeceklerdi; Mahmudun cülusu kendilerinin hayatlarını kurtardıgı gibi teceddüt hareketlerinin de tazelenmesine vesile olmuştu.

Alemdarın mühim bir kuvvetle gelişi ve davet üzerine âyanların da anı takip edişi zorba ve kabadayıların faaliyetlerine nihayet vermiş ve hepsini sindirmişti. Nizamı cedid aleyhtarlariyle Sultan Selimin aleyhtarlarının sürgün edilmeleri ortalıkta zahiri bir sükûnet husule getirmişti. Rusçuk yâranı her işi istedikleri gibi tedvir edüp Alemdarı arzularına göre yürütüyorlardı. Yârânın içinde en faal rol oynayanlar kethüda Refik, çavuşbaşı ve sonra defterdar olan Tahsin efendilerle Ramiz paşa idiler; karakteri dolayısiyle müfrit hareketlerden hoşlanmayan Reisülküttab Galib efendi vazifesi icabı olarak ta göze batacak şeylerle meşğul değildi. Alemdarın hemşerisi olan Behiç efendi de ilk üç kişi kadar ileri gitmeyordu. Şu halde Alemdar, Ramiz paşanın kapudanı deryalığa tayininden sonra en çok Refik ve Tahsin efendilerin ellerinde idi; hattâ bir gün Anadolu kadıaskeri Mollacık zade Ata efendi, sâbık kazaskerlerden olan biraderi Muhtar efendininin nefi edildiği Ziştova'dan serbest bırakılmasını Sadrıâzamdan rica ederken Sadrıâzam o sırada her hangi bir mesele içün yanına giren kethüda Mustafa Refik ve defterdar Tahsin efendileri göstererek :

"Be efendi ben ne seni ne de kardeşini ne de müftiyi kazaskeri ve ne sairinizi bilirüm. Benim ulema neme lâzım; anları sürmek neden iktıza eyledi? İşte şurada oturan kimesneler dinü devlet elden gitti diye beni getirdiler, şu adamları sürmek nizamı devletin temelidir ve şöyle böyle etmek lâzımdır dediler; ben dahî oyle ettim boş yere bana beddûa etmeyin,,

diye bağırarak cevap vermişti [1].

İşte ocağın ve taraftarlarının ve tersane kalyoncularının diş gıcırdatmalarına yenilik aleyhtarı olup menfaatleri haleldar olan ulemanın da gayzi inzimam etmişti; kendi muhitleri haricindeki infial, görünür dereceye gelmişken ellerindeki kuvvete güvenen Rusçuk yârânı buna aldırış etmemişlerdi. Gayrı memnunların mikdarının çoğalması, tekrar saltanata geçmek isteyen Mustafayı ve validesini ümide düşürmüştü [2]. Bir taraftan Sultan Mustafa ve diğer taraftan Mustafayı çok seven kız kardeşi Esma Sultan bu hususta faaliyete devam ile yeniçerileri ve gayrı memnunları el altından tahrike başlamışlardı. Hatta Esma Sultanın bu faaliyetini haber alan Alemdar Mustafa paşa, keyfiyeti evvela Dârüssaâde ağasına haber vererek nazarı dikkati celp ettise de hiç bir tesiri görülmemişti. Bunun üzerine padişahın, Dârüssaâde ağasının bir hilesine kurban olmasından korkan ve aynı zamanda kendi vaziyetini de nazarı dikkate alan Alemdar Mustafa paşa, hâdiseyi bir takrirle padişaha arz etmiş ve bu husus hakkında şeyhülislâmın kendisine gönderdiği mektubu da bu arizasına lef etmiştir. Cevdet tarihi Alemdarın padişaha takdim etmiş olduğu takrir suretini aynen yazmış ise de Şeyhulislâmın kendisine gönderüp te padişaha takdim ettiği tezkere suretini göstermemiştir. Alemdarın bu arizası aynen şöyledir:

Hazreti hayrülhâfızîn mâyei kıyâmı devlet olan zâtı melekiyyüssıfâtı şehrîyârilerin madametülleyâli veleyyam kâffe-i avârızı Suriye ve maneviyyeden masun ve ferrü iclâli pâdişâhânelerin yevmen feyevmâ efzun eyleye âmin.

Elhaletü hazihi kâffe-i kibar ve sıgarın akdemi efkârı mahzuziyeti, zatı meâlisimâtı mülûkâneleri olmaktan nâşi bu def'a semâhatlû Şeyhulislâm efendi dâîleri hayır hâhân-ı ulemânın ifadelerini mübeyyin ve kendu mutalaa-i sadıkane-

[1] Şânî zade c. 1 s. 91.

[2] Sultan Mahmud, kardeşinin validesini saray kanunu mucebince saraydan çıkararak eski saraya göndermemişti. Bundan dolayı Mustafa, sarayda validesiyle beraber bulunmakta ve fesat ocağını kaynatmakta idiler.

lerini mutazammin tarafı çâkeriye mahsus bir kıt'a tezkire gönderdiklerine binâen mârûzı huzûrı meyamen mevfûrı cihandârileri kılınmagla ledelmutalaa keyfiyet muhâtı ilmi dekayık şumûlü şahâneleri buyurulur.

Alimallahü teâla gûnâ gûn akvâli muzirre işitilmekte olduğundan cümlemiz bu bapta muztarip olup bî edeblik olmamak içün arz ve inhâya cesaret olunamayor. Ezcümle Hüdavendigârı sabık hazretlerinin oldukları dairenin bir tarafında sagir kapu olduğundan gecelerde tebdilen valdeleriyle çıkup dahili haremi hümâyunda keştü küzar ederler imiş; kaldı ki müşarünileyh Şeyhulislâm efendi dâilerinin tezkirelerinde münderiç müteallıkat hususu dahi devletlû ismetlû Esma sultan aliyyetüşşan hazretlerine dair olup şöyle ki Hüdavendigârı sabıkı müşarünileyhe kemaliyle merbut ve muiyne olduklarından gerek kendusu ve gerek etraf müteallikatı mesami ve ezhânı avamı tahtiş içün bazan tarafkir ittihaz ettiği mahallere "biz kariben sultan Mustafayı cülûs ettireceğiz diyerek haberler irsaliyle ilkayı mekârihten hali olmayup hatta gecende tebdilen koçı lie Balat tarafından geçer iken kulluk çorbacısını çağırup beş, on dakıka sohbet eylediği müstağni-i beyandır; her nekadar tohmu fesat ekseler sâyei şâhânelerinde himemi kudsiyei mülûkâneleriyle korkulacak bir neticei vermeyüp hadşe-i zihni mucib olamaz ise dahi eracif ve havadisin teksirine bâdi ve tarafı çâkeriden kat'ı eracif içün eksiksiz siyaset ve tedibâtı lâzıme icra olunmakta olduğundan bunların neşri eracifi bir takım sade dilanın mehlikeye ilkasiyle tekdirine müeddi olacağı bedihidir.

Elhâsıl Sultânı müşarünileyhânın bu hareketlerini ve validesinin ve karındaşının hallerini müşarünileyh daîleri kerratla tarafı bendegiye şifahen söyleyüp bu def'a işbu tezkireyi dahi kemâli gayretlerinden göndermişler. Sultanı müşarünileyhânın keyfiyeti ve mugayiri şânı âli keştü güzarları geçen gün kemali sadakatimden Darüssaâde ağası kullarına ifade olunmuş ise dahi semeresi zuhur itmediğinden bu gûna tasriha cesaret olundu ve Hüdavendigârı sabık hazretlerinin hazreti hak alîm birmuyına hata gelmek kimesnenin hatır ve hayaline gelmeyüp maksudı aslî Allah bitür ki mücerred şevketmeab efendimizin vücuhla mahzuziyeti ve deveran eden akvâli muzirrenin külliyyen def'ile alemin emniyetidir. Bu takdirce kemali iztirabımızdan cüret olunan işbu bi edebâne

inhâmız karini afv ve safahı cemili şahâneleri buyurılup Hüdavendigârı sabık hazretlerinin mahallinin gayetülgaye mazbut olmak üzre tahtı rabıtaya ithali ve Sultaın müşarünileyha vesair taallukatının dahi fîmâbât o misillu hâlâta cüret edemiyecekleri vechile zabıta-i haseneye ifrağı hususuna ne vechile irade-i behiyyei mülûkâneleri buyurulur ise olbapta emrü ferman ve lutfu merhamet ve ihsan şevketlû kerâmetlû, mehâbetlû kudretlû velinimetim efendim pâdişahım hazretlerinindir.

Alemdar Mustafa paşanın bu takririnin tarihi malum değildir; her halde aradan epi zaman geçerek dedi kodunun çogalmağa başladığı zamanlarda olduğu anlaşılıyor. Bu vesikanın orijinaline vesikalar arasında tesadüf edemedim. Buna karşı Sultan Mahmudun ne yaptığı da malum değildir; fakat Sultan Mustafanın tahta geçmek içün nasıl çalıştığını gösteren bir mektubu, Türk tarihi vesikaları ismiyle Maarif Vekâleti tarafından bastırılan mecmuada neşrolunmuştur [1].

Sabık hükûmdar hariçte birisine gönderdiği bu mektupta [2] şöyle demektedir.

„Seni çıktığım gibi Kaptan paşa iderim; Mustafa paşa Âsitaneden gittiği gibi [3] behemehal on binden ziyade asker başına cem idüp heman sarâyı hümâyuna gelüp sözünüzde ısrar idüp beni çıkarasun göreyim seni„

Teceddüt aleyhtarlarını ve hasımlarını tamamen bertaraf ettiklerine kanî olan Rusçuk yârânı da Nizamı cedid ricali gibi sermest olup sefâhate dalmışlardı, muhitlerinden ötesini görmeyorlar ve bu devrin, arzuları gibi devam edeceğine inanmış görünüyorlardı.

[1] Tarih vesikaları sayı 1 (Haziran 1941 nüshası) bu vesika ile Mustafaya ait bir tarihçe de aynı mecmuada neşredilmiştir.

[2] Bu mektubun kime yazıldıgı malum olmamakla beraber B. Tahsin Öz, not olarak bunun sabık Kaptanı derya Seydî Ali paşaya yazılmış olduğunu beyan ediyor ki şimdiki halde ilk akla gelen ve Sultan Mustafaya taraftar olarak tanınmış olan da odur; bu sırada Seydî Ali paşa Bursada menfi olarak bulunmakta idi. Mektupta asker cem edüp heman saraya gelmesi yazılmakta ve İstanbula gelüp tabiri kullanılmamakta olduğundan, mektup yazılan şahsın İstanbulda bulunmuş olduğu da sezilmektedir, seni Kaptan paşa ederim kaydı da bu husustaki şüpheyi takviye ediyor; çünkü Seydî Ali paşanın Kaptan paşa olması kendisi içün yeni bir şey değildir. Maamafih şimdilik yakın bir ihtimal olarak bu şıkkı tercihten başka bir şey yapılamaz.

[3] Mustafanın mektubundaki Mustafa paşa âsitaneden gittiği gibi tabirinden, Alemdarın Serdârıekrem olarak Rus harbine gideceği kastedilmektedir.

Hediye ve rüşvet ve sefahat ile halkın diline düşmüşlerdi; hele debdebe ve ihtişamları adam akıllı göze batmakta idi. Fakat bunların içlerinde gidişin pek iyi olmadığını ve bir tehlikenin yaklaşmakta olnuğunu gören yalnız Reisülküttab Mehmed Said Galib efendi idi. Tab'an ifrattan müctenip olan bu zat, mümkün mertebe diger arkadaşlarının içtimalarından uzakça bulunuyordu. İlk def'a Nizamı cedid aleyhindeki harekette orduda bulunması sayesinde Alemdara iltica ederek hayatını kurtarmıştı. Bu ikinci tehlikenin gelmekte olduğunu görünce ihtiyatı elden bırakmadı. Ramazan günü arkadaşları Ayasofya camiinde toplanup müsâhabe yaparlarken Galib efendi anlardan ayrı olarak bir köşede kur'an okumakla vakit geçirmekte idi. Rusçuk yârânının ve Alemdar taraftarlarının bütün hal ve hareketleri, aleyhtarları tarafından gözden kaçırılmayarak takip olunmakta idi [1].

Gün geçtikçe Alemdarın halk üzerindeki tesiri zâil ve yerine yavaş yavaş izhar edilmeğe başlanan kin ve gayz kaim olmakta idi. Hükûmet Sekbânı cedid efradının iyice artmasını beklemiyerek Âyanların memleketlerine gitmelerine müsaade etmekle büyük bir hata da işlemişti. Bu suretle Alemdarın etrafındaki kuvvetlerin azalması yavaş yavaş aleyhtarların fısıltılarını yükseltmişti; hattâ bu kuvvetin daha ziyade azalması için başka bir tedbir de bulundu. O da, İstanbulda ocaklunun teşvikiyle Vidin valisi olan İdris paşanın Rusçuğun zaptı içün bir harekette bulunması idi. İdris paşanın böyle bir gösterişi üzerine, Alemdar paşa maiyetinde bulunan serkerdelerden Boşnak ağayı mühim bir kuvvetle o tarafa göndermişti [2]. Serezli İsmail bey, memleketine avdet ederken Alemdar ile arkadaşlarının başladıkları işi başaracaklarına kail olamayarak Alemdarın emriyle bir mikdar askerle İstanbulda bıraktığı serkerdesine :

«Bak ağa! bunlar da Ferhad gibi işlerini başa çıkaramazlar, ne yolları yol ne gidişleri gidiştir, bizi savduktan sonra taşırsalar gerektir. Bir dernek çıkarsa kuskuna bakmayup sıyrılup bizim yana ilgar idesiz» demişti :

Filhakika Alemdar vakası üzerine İsmail beğin tenbihi gibi bu asker, Sereze dönmüştü.

Hamiyetli, açık kalpli bir vatanperver olan Alemdarın İstanbula gelişi, çökmekte olduğu söylenen devleti kurtarmak içindi; o niyetle işe başlamıştı; fakat İstanbulun riya ve sefahatle dolu

[1] Bu hususta Şânî zadede mufassal malumat vardır. C 1 s 93.
[2] Şâni zade tarihi C 1 s 105 keza Alemdar Mustafa paşa (Efdalüddin)

muhiti o kuvvetli adamı da yıpratıyordu. Kendisine güzel cariyeler takdimile sefahat yolu açmışlardı. Rüyasında bile göremiyeceği güzel cariyeler takdim ediliyor ve bunların tesirile onun hayatında mühim bir tahavvül husule geldiği görülüyordu. Tarihlerde ve bilhassa muhterem üstadım bay Efdalüddinin Tarihi Osmanî encümeni mecmuasında neşretmiş oldukları (Alemdar Mustafa paşa) isimli sıra makalelerinde tafsil edilen ve Alemdarla arkadaşlarının gaflet uykusunu, kendilerinin ikaz edilmelerine rağmen hasımlarını hiçe saymaktaki gafletlerini gösteren satırları burada tekrar edecek değilim. Bu husus hakkında çok güzel bir üslûb ile yazılmış olan o makaleleri okumalıdır.

XI

BÂBIÂLİ BASKINI VE ALEMDARIN İNTİHÂRI

1223 senesi Ramazan ayı girmişti; diger ocaklara olduğu gibi Sekbânı cedid askerine de Sadrıâzam tarafından iftar verildi; bu askerin muntazam surette güzel elbiseleriyle iftara gelmeleri bir çoklarının hoşuna gittiği gibi yeniçerileri de küplere bindirmişti. Kahvelerde, şurada, burada artık ihtiyata lüzum görmeden aşikâre olarak aleyhte atup tutmağa başlamışlardı. Bu arada yeniçerileri körüklemek içün bayramdan sonra yeniçeri ocağı kaldırılacak diye ortaya bir söz de atılıverince ocaklılar bütün bütün huylandılar. Alemdar ve arkadaşlarının aleyhindeki hareket Bâbıâlî duvarlarına :

Rumeliden geldi bir çıtak
Bayram ertesi ya kılıç oynayacak ya pıçak

Yazılı yaftalar yapıştırılacak kadar ileri gitmişti. Bizzat Sultan Mustafa ile taraftarlarının teşvik ve idare ettikleri bu harekete karşı saray ve padişah telaşsız gibi idi. Gerek bu sırada ve gerek vak'a esnasındaki bazı haller, Sultan Mahmudun, Alemdarın tahakkümünden bıkmış olması sebebiyle hâdiselere kayıtsız baktığı zannını vermekte ise de bu hususta elimizde hiç bir vesika olmayup aşağıda ruznameden aldığımız notlar da bunun aksini göstermektedir.

Alemdar ve Rusçuk yârânı aleyhindeki tehlikenin eyice belirmesi üzerine tecrübe sahibi bazı zevat duymuş oldukları bir takım şeyleri de anlatarak bir müddet içün Edirneye gidilerek orada oturulmasını ve Rumeli kuvveti ile yeniden İstanbula gelinmesini Sadrıâzama tavsiye etmişler ise de aldırış etmemiş ve esnaf gürûhundan bir alay baldırı çıplak yeniçerinin ne yapa bileceğini söyleyerek bu yoldaki mütalealan istihza ile karşılamıştı [1]. Fakat faaliyetlerine devam eden bazı ocak zabitleri işi laftan çıkararak filiyata geçmek içün aralarında gizli bir cemiyet vücude getirmiş-

[1] Şânî zade C 1 s 108

lerdi. Bunlar Alemdarla arkadaşlarına sui kast yapmak içün plân tertip ediyorlardı. Bu hususta dokuzuncu ağa bölüğü oda başısı ve zabitleri ile yedinci ve elli altıncı cemaat ortalarından bazı ustalar ve zabitler bu cemiyetin azası idiler. Ramazan münasebetiyle bazı davetlere giden Alemdarın yolda giderken veya gelirken öldürülmesine karar verilmiş ve fedaî de intihap edilmişti; fakat bu sui kast tertibatı haber alınmış olduğundan Alemdarın muhafızları arttırılmıştı [1].

Ramazanın yirmi yedinci Kadir gecesi Sadrıâzamların, Şeyhulislâmların iftarına gitmeleri âdet olduğundan Alemdar da o akşam Şeyhulislâm Esad efendinin Divan yolunda Atik Ali paşadaki konağına gitmişti. İftardan sonra Sadrıâzam teravih nemazı içün Ayasofya camiine gidecek olan padişahın alayına yetişecekti; filhakika Sadrıâzam iki taraflı kalabalık bir halk kitlesi arasından muhafızları tarafından müşkülatla yol açılmak suretiyle camiye kadar gitmiş, orada hünkârın alayını karşılayup namazdan sonra padişahın avdetini müteakip Bâbıâliye gelüp yatmıştı. Böyle gece gidişlerinde evvelce haber alınan sui kast tertibatına mâni olmak içün Sadrıâzamın etrafındaki muhafızlar müteyakkız davranmakta idiler. Alemdarın, Şeyhulislâm konağından Ayasofyaya gidişi esnasında sui kast korkusiyle, fena bir vaziyete düşmemek içün yol açanların halkı sağa, sola tazyik ile değnek ile dövmelerinden dolayı bazı adamlar yaralanmış idiler; tarihlerin rivayetlerine göre bu yaralılar civardaki yeniçeri ve cebeci kahvehanelerine giderek:

"Bizleri böyle dövmek ve sebepsiz yere yaralayup tekdir etmek neden ileri geldi? Biz müslüman değil miyiz? hiç bir günahımız ve kabahatimiz yokken bir haydut başı gelüp cebr ve kahr ile bir padişahı ha'l idüp vezirinden mühürü alup hâlâ şevketlû padişahımıza layıkı surette ubudiyet göstermiyerek başlı başına ve bir takım hainin sözile dinü devletin erkânı olan ulemayı ve ocakluyı kaldırmak ve fakir ve acizleri ayaklar altına almak isteyor, bundan sonra bize korkmak ve yaşamak ne lazımdır? Biz anın yanında olan bir avuç hayta güruhundan elhamdülillâh bin kat ziyade iken anlar ile başa çıkamayoruz; biz ana müslümanlığımızı ve yeniçeriliğimizi anlatmalıyız.„

Diye şikâyetlerde bulunup ocakluları tahrik eylemişlerdi; halbuki Babıâli baskını tarihlerin ifade tarzlarına göre heman yara-

[1] Alemdar Mustafa paşa [Efdalüddin] Tarihi osmani encümeni mecmuası sene 4 s 1239.

lıların şikâyetleri üzerine bir kaç saat içinde tertip edilivermiş değil, o geceye mahsus olmak üzere evvelden hazırlanmış ve yukarıki tarzda halkı galeyana getirmek için propaganda yapılmıştı. Yeniçeriler bayramdan sonra ocağın kaldırılacağına ve daha bir takım ıslahat yapılacağına inandırılmışlar ve şayet işi gevşek tutacak olurlarsa Sekbânı cedit askeri çogalınca Alemdarla başa çıkılamıyacağına dair olan sözlerle tahrik edilmişlerdi [1].

Yapılan tertibat üzerine (yangın var) diye bağrılacaktı; bir yangın zuhurunda sadrıâzamların da yangın mahalline gitmeleri âdet olduğundan bu münasebetle konağından çıkan Alemdar, heman vurulup öldürülecekti. Filhakika Alemdar Bâbıâliye gittikten bir az müddet sonra yeniçeriler âdetleri üzere gürültü ederek tulumbalar ile hareket ve faaliyette bulundularsa da sui kasta uğrayacağını hisseden veya haber alan Alemdar Mustafa paşa, yangına gitmek gibi bir ihtiyatsızlıkta bulunmamıştı.

Yeniçeriler, Alemdarın bu tuzağa düşmediğini görünce hazırlamış oldukları ikinci bir plân üzerine kışlalarından hareket ile birbirlerini anlamak için aralarında (sabahtır) parulası vererek iptida ağa kapusuna gidüp yeniçeri ağası Mustafa ağayı yakalayup kendisini parçalamışlar ve anın yerine kul kethüdasını bırakup sessiz sadasız gelüp Bâbıâliyi muhasara etmişlerdi [2]. Bundan sonra alay köşkü karşısında [3] asıl sadaret kapusunun üstündeki sadaret kethüdasının dairesine ateş vererek tüfenk atmağa başlamışlar ve o taraftaki küçük han ve dükkânlardan tek tük çıkan sekbanları öldürdükten sonra yangın telaşiyle Alemdarın dişarı çıkmasını beklemişlerdi.

[1] Aşağıda Alemdar hâdisesine dair ruznâmedeki kayda göre de Alemdara sui kast vapılmasının Ramazan iptidasından beri hazırlanmakta olduğu ve bunun için içtimalar yapılup öldürülmesi lâzım gelenlerin isimlerinin tespit edildiği anlaşılmaktadır.

[2] Alay köşkü, Tıbbı adli dairesinin karşısında Gülhâne parkı kapısının köşesinde olup bu köşkün tam karşısına tesadüf eden ve bu taraftan hükûmet avlusuna giren kapunun üzerinde eskiden Sadaret kethüdalığı varmış.

[3] Eski Bâbıâlî binası hakkında muhterem Bay Efdalüddinin (Alemdar Mustafa paşa) isimli kıymetli yazılarında bir mikdar izahat vardır. Ben, aşağıdaki malumatı oradan hulasa ettim. [Tarihi osmani encümeni mecmuası s 4 s 1305].

Bâbıâlî, bu gün İstanbul hükûmet konağının bulunduğu mahal ve arsa ve defterdarlık dairesi ile Tomruk dairesi denilen ve şimdi İstanbul Emniyet müdürlüğünün bir şubesiyle bir mahkeme dairesini ihtiva eden kısımdan ibaret sahada idi. Babıâlînin alt katı kârgir ve üst kısmı ahşabdı. Asıl binanın alt katında ahır, anbar, cebehâne, silâhhane ile geniş avlu ve bağçe vardı. Babıâlinin soğuk çeşme tarafında Alay köşkü karşısındaki (Bâbı kebir) denilen büyük kapunun üstünde

Uykudan kalkarak işten haberdar olan ve vaziyetin ciddiliğini anlayan Alemdar Mustafa paşa, heman harem dairesinden selâmlık kısmına geçmeğe teşebbüs etmiş, fakat yangın ve duman sebebiyle Zülveçheyn denilen ve harem ile selâmlık dairelerinin birleştiği mahal olan kısımdan ileri gidemiyerek geri dönmeğe mecbur olmuş ve derhal Tomruk meydanına inerek istimdat içün paşa kapusundaki davulları çaldırarak etrafta müteferrik bir halde bulunan askerlerini toplamak istemişti. Fakat bu hâdiseden haberdar olmayan ve böyle bir işaret vukuunda ne yapılacagına dair kendilerine hiç bir talimat verilmemiş olan Sekbanlardan bir yardım memul değildi. Zaten yeniçeriler bunlara haber göndererek "bizim işimiz ocağımızın düşmanı vezir iledir. Anın işi tamam oldu siz başımızla beraber arkadaşlarımız ve tarikı bektaşiyede yoldaşlarımızsız, kışlalarımıza buyurunuz, rahatta olunuz„ gibi aldatıcı sözlerle zavallıları şaşırtmışlardı: Filhakika bunların cereyan eden hâdiseden haberleri yoktu. Alemdarın yanında bulunan bazı bölükbaşılar, mevcut Sekbanlarla bu güruhu yararak dişarı çıkılmasının bir kerre tecrübe edilmesini söyledilerse de elbette bize imdat olunur mütalaasında bulunan Alemdar, bu teklifi kabul etmemiş ve gittikçe çoğalan ocaklı ve taraftarlarına karşı bir avuç adamla mukabele etmek imkânsız olduğundan ümit ettiği yardım gelinceye kadar pusudan ateş etmeği muvafık görmüşdü. Paşa kapusu haremindeki mahzene harem ve cariyeleri koyan Alemdarın kendisi de maiyyetindeki adamlariyle mahzene girüp müdafaaya başlamıştı [1].

Kethüdâyı sadrı âlî dairesi bulunmakta idi Bâbı kebirden girilince genis bir avlu görülür ve buradan arka tarafa açılan bağçe kapusundan bağçeye çıkılırdı. Bağçe meydanında çavuş başı, tevkıi, telhisçi daireleri vardı. Babıâli'nin bir kapusu da bu babı kebirin tam mukabilinde ve şimdi Nallı mesçit tarafında yokuşa doğru olan mahalde bulunuyordu; bu kapuya (Bâbı Âsafî) denilirdi. Binek taşı burada bulunurdu. Evvelce Nallı mesçidin etrafında evler olup burası ayrı bir mahalle idi.

Tomruk dairesinin yanındaki Beşir Ağa cami ve sebilinin önüddeki dar çıkmaz sokağın nihayetinde Bâbıâlinin harem kapuşu vardı. Nallı mesçitten Tomruga kadar olan yerde alt katta çavuş, kavas, seyis, horanta [maiyet] ların geçmelerine mahsus muhtelif kapular bulunup bu kısmın üzerinde vezir dairesi vardı. Bundan sonra bu kısımdan itibaren Şengül yokuşuna ve Fatma Sultan cami ve sebilinin mukabiline doğru uzanan kısımda Reisülküttab ve ketküda daireleri bulunmakta idi.

Babıâlinin kalem memurları, خواجكان hâcegân daireleri deniz tarafına bakan kısımda idi. Tomruk dairesi iki kısım olup şarkta harem dairelerini ve garpta matbah, ile sekban koguşlarını ve ahurları ihtiav ediyordu.

[1] Şânîzade tarihi C. 1 s. 107. Yayla imamı bu Bâbıâlî baskınını şöyle anlatıyor:

«Ramazanı şerifin yirmi yedinci leylei Kadir oldukta rüsum ve kaide üzre şevketlû Sultan Mahmud Han hazretleri salâtı Kadri edaya Ayasofyayı kebir

Kadı paşa, Üsküdar kışlasindan (Selimiye) Bâbıâli yanğınını gördise de hakikate ıttılada gecikmişti. Vukuu hali haber alınca askerine cebehane dağıtup hazırlattı; fakat Ramiz paşa ile görüşüp vaziyeti emniyet altına alup sarayın müdafaasına gelinceye kadar aradan epi zaman geçmişti; Ramiz paşa da asilerle birleşmemiş olan maiyyetindeki kalyoncu, topçu ve humbaracı ve Levent çiftliğindeki Sekbanı cedid kuvvetlerini alarak Alemdarın yardımına koşacak yerde şaşkınlık ile yeniçerilere hariçten imdat gelmemek içün kal'a kapularını kapatmak ve Tophanenin inzibatını temin ile vakit geçirdi ve tarihlere göre Abdurrahman paşa ile Ramiz paşa saraya geldikleri zaman ikindi zamanı geçmiş ve Alemdar da hayatına hatime çekmişti. Eger bunlar iki üç saat evvel saraya gelerek Bâbıâli tarafına yürümüş olsalardı belki de müdafaada bulunan Alemdarı kurtarmak mümkün olabilecekti; mamafih Sultan Mahmud ruznamesinde Alemdarın alaturka saat üçte vefat ettiği kaydedildiğine göre paşaların yetişmeleri mümkün olamazdı.

Alemdar Mustafa paşanın sadaretinden itibaren yeniçerilerin Bâbıâli baskınına kadar olan kısımları bazı yazma ve basma tarihlerden hulasa ile hadisatı tahlil ederek naklettim. Bundan sonraki kısım, Sultan Mahmud'a ait ruznâmeden aynen nakledilmiş ve bu kısma ait tarihlerde görülmüş olan bazı mühim noktalarda not olarak ilâve olunmuştur.

---

cami-i şerifine şelâmlık olup üslubu şâbık üzre yeniçeri kulları veşair ocaklu selâmlayup yine şevketlû Bâbı hümâyuna gidüp saat sekize vardıkta [alaturka] dört yüz nefer ocaklı mikdarı yeniçeri ittifak idüp evvela ağa kapuşuna gelüp yeniçeri ağası dahi hamamdan çıkup kalem odasında otururken taife-i merkume gelüp ağayı kaldırup, kapu önünde ağayı pâre pâre idüp birazı köşeleri zapt idüp bir kaç kimse kul kethüdasını kendi hanesinden kapuya getürüp, hatta yolda yeniçeriler ana dahi bilmezlik ile bir kaç kurşun atup her kim olduğunu bilüp el çeküp kul kethüdası Süleyman ağayı ağa idüp kapuya oturup andan paşa kapusuna hücum ve kapuyu açtırup öyle girdiler ki paşa haremde ve cümle etbâ şahur taamını yeyüp soyunup dökünüp istirahate varmışlardı, heman yeniçeri hücum idüp davranman deyu oda kapularını alup cümlesine perişanlık gelüp ve hayret engiz kimini öldürüp ve kimi kaçup andan hareme yürüyüş eyledik-lerinde amma Mustafa paşa mukaddem bir mahzen yaptırup ve üst katına lağım ve bir kaç varil barut koyup bu akabe böyle zuhur edicek bir kaç gulam ile paşa ol mahzene kaçup heman yeniçeriler paşa kapusuna bir ateş virüp kapu yanmağa başladıkta irtesi güüü öğle vakti Mustafa paşa hayattan meyus olup köleleri taşra çıkarup heman tabanca ile varillere ateş eyledikte üzerinde olan yeniçeriler ihrakı binnar olup . . . . . »

XII

İkinci Sultan Mahmud ruznâmesine göre

ALEMDAR VAK'ASI VE YENİÇERİ İHTİLÂLİ

«27 Salı gecesi [1223 Ramazan 1808 İkinci teşrin ortaları] Leylei Kadir olmağla alaysuvar Ayasofyâyı kebir camii şerifine teşrif buyurulup bâdessalat sarâyı hümâyuna avdet esnasında Ayakapusunda ihrak zuhuru haberi gelüp içeruya badelazimet yangına gidilmeğe iradei hümâyun tealluk itmekle sarâyı hümâyuna azimet buyuruldu; sonra ihrakın aslı zuhur eylemedi. Bu ihrak hâdisesinin mebdei an karip tahrir olunur inşaallah.»

Derbeyânı eşkıya ve idâmı Mustafa Paşa ve muharebei hazreti cihanârâ alelvuku beyan کردم kerdem inşâallhü teâlâ

Ramazanı şerifin yirmi yedinci salı gecesi ki leylei Kadirdir; bâ tahmin saat altıda yetmiş, seksen mikdarı [1] yeniçeri eşkıyaları Ağakapusunu basup bîçâre ağayı habgâhından taşra ihrac idüp ağa kapusu pişgâhında lime lime idam ittiklerinden sonra Ayakapusunda ıhrak havadisini teşyi etmişler ki Sadrıâzam hazretleri teveccühü ihrak ittiklerinde anı dahi idam edeceklermiş. Lâkin yeniçerilerin bu tedbirleri Sadrıâzam hazretlerinin mukaddem mesmûu devletleri olmuş imiş [2]. Ancak «takdiri huda kuvveti bâzu ile dönmez» kendu kuvveti kahiresine mağrur olup zümrei eşkıyanın serkerdelerini tecessüs ve tefahhus idüp ol mel'unları idamda kusur etmiş idi; fakat bu def'a ihrak haberini verdiklerinde tebessümü künan :

«Yangına gideyim de beni helâk ederler miydi?»

Deyu azimette tevakkuf buyurup bir müddet sonra ihrakın dahi aslı olmadığı malumları oldukta bilâ tehâşi haremlerinde hâbı rahata varmışlar imiş.

---

[1] Yayla imamı dört yüz kadar olduğunu yazıyor.

[2] Bu kayıt Alemdarın sui kast tertibinden haberdar olduğunu ve fakat gününün bilinmediğini göstermektedir.

Beri taraftan yeniçeri eşkıyalarının ihrak suretiyle Sadrıâzam hazretlerini idam edecekleri takdire mutabık gelmediğinden başka minelkadim yani Ramazanı şerif gurresinden berû zamirlerinde caygir olan hiyanetlerin izhar edecekleri aşikâr ise de bu def'a ihanetleri اظهر من الشمس ezharü mineşşems nümâyan oldu. Bu takdirce bu fesadı azime ısrar itmeleri reyi mefsedet pişelerinde sivan görünüp bin kadar yeniçeri eşkıyası Babıâliyi leylei mezburda saat sekiz buçukta [alaturka] bastılar. Paşa kapusunda dahi mevcut bulunan Sekbanlar teslim olmayup cenge mübaşeret ittiklerinde hareminde olan cariyelerin taşrada vukubulan tüfenk sadası mesmuları olup gulamlar birbiriyle muharebe ediyorlar zanniyle Sadrıâzam hazretlerini hâbdan bîdar ve taşrada vukubulan cengi ihbar ittiklerinde paşâyı müşarünileyh dahi:

«Muharebe edenler gulamlar değildir; madde neolduğunu anlatır; abı vuzû amade ediniz»

Deyup pâk abdest alup bâdehû sokak üzerine olan odasından sokakta Sekbanlar ile muharebe eden yeniçerilere tüfenk atmağa başladı. Yeniçeriler dahi cenk kızışdığın anlayup paşa kapusunun cevanibi erbaasından ateş verdiler.

Ateştir alevhiz oldukta Sadrıâzam hazretleri dahi necattan nâ ümit olup hareminde mevcut olan elli altı adet cariyelerin başlarına birer şal pûşide ittirüp cümlesini harem bağçesi derununda olan kulenin içine vaz eylediğinden sonra kendi dahi kule kapusu önünde durup:

«Falan kışlağın şorbacısını [Çorbacı = Bölük komutanı] çağırınız çent sohpet söyleyim bâhedu teslim olurum»

Deyüp şorbacıdır geldikte bittakrip derunı kuleye alup dârı ademe ilka eyledikten sonra falan şorbacıyı çağırın deyup ol da geldikte anı dahi bu minval üzre hasılı on iki adet şorbacı eşkıyaların dârı cehenneme ilka eyledikten sonra güruhı eşkıya ile başa çıkılmıyacağını derk idüp harem kethüdasını ihzar ve:

Var kırk ikinin oda başısını çağır

deyu tenbih eyledi. Oda başıdır geldikte hitab idüp :

«Bana kırk ikinin yoldaşı Mustafa Alemdar derler; lâkin sizler gibi padişah haini değilim; ancak bu arada elli altı adet cariyelerim var; evvel Allah sonra sana teslimdir. Bunlar avret makulesi olmagla bir şeyden haberleri yoktur; eger bunlara ihânet ederseniz rûzı cezada davacınız Allahü azimüşşan olsun»

Deyup mezkûrüladed cariyeleri bittemam oda başıya teslim idüp gönderdi.

Paşâyı müşarünileyh bu dağdağada iken taşradan beş yüzden mütecaviz erazil, paşâyı merkumu idam etmek kasdiyle kulenin üzerine teraküm idüp kuleyi hedme سعى sây iderlerdi. Sadrıâzam hazretleri de câriyeleri gönderdikten sonra bâbı kuleyi muhkem bend idüp düşmana göz göre teslim olup zelil ve sefil ölmekten ise kendu kenduyi helâk itmek evlâdır deyup kule derûnunda mevcut olan bir varil baruta ateş virüp kulenin üzerine tecemmu iden beş yüzden mütecaviz eşkıya havaya peyvend birle helâk olup kendu dahi vefat eyledi.

Paşâyı müşarünileyhin vefatı salı günü saat üçte [alaturka] vuku bulmuştur رحمة الله عليه Rahmetullahi aleyh [1].

Leylei mezburda Nizâmı cedid defterdarı olan Behiç efendi, Paşa kapusunun ihrak olduğunu görüp madde neye müncer olacağını fehm idüp etraf hanlarda mevcut olan sekbanlardan çend yüz kimesne cem idüp Topkapusunun kilidini hedm birle Rumeli canibine firara can attılar [2].

Paşa kapusu ihrakı vukuunda şevketmeâb efendimiz hazretleri yukarı mâbeyni hümâyuna teşrif buyurup anda ârâm buyuruldu.

Vukuâtı yevmi Salı:

Paşâyı müşarünileyhin îdamı mukarrer oldukta bir kaç yüz eşkıya kethüdâyı sadrı âlî bulunan Mustafa Refik efendinin konağını basup لاجل lieclil îdam Refik efendiyi taleb ittiklerinde gulâmlar vesair konakta mevcut olan sekbanlar maddeden mukaddem habir olmalariyle [1] silâhlanmışlardı; eşkıyaya teslim olmayup cenge âğaz ittiler; eşkıya mel'unları tüfenk ile mukabele ve mukatele idemeyüp yalı kasrından top çeküp gülle ile konağı döğmeğe başladılar; konak kapusu kârgir olmayup darbı gülle ile hedm oldukta gürûhı eşkıya içeruya koyulup bir takımı yağmaya iptida bir takımı dahi bîçare Refik efendiyi tutup kapusu pişgâhında bıçak uşurup şehit ittiler: Lâkin Refik efendi zâtında şecî ve bahadır bir zatı melek haslet olmağla şehit oluncaya kadar yirmi-

[1] Tarihlerde ikindi vakti deniliyor. Halbuki bu kayıt günü gününe tutulduğundan daha doğrudur. Şu halde Alemdarın şahâdeti öğleden evveldir.

[2] Behiç efendi bir kaç yüz sekban ile diğerlerini de haberdar etmek suretiyle Alemdarın imdadına koşabilirdi; şaşkınlık ve korku dolayısiyle kararsızlık bu feci vak'aya sebep olmuştur.

[1] Vak'a üzerine kendi konağından kaçan Defterdar Tahsin efendi doğru Refik efendiye gelüp anı vaziyetten haberdar etmişti.

den mütecaviz eşkıyayı binnefs helâk eylediği ol معركه mârekede konağında bulunup halâs bulan bir kimesneden tashih olunmuştur.

Abdurrahman ve Ramiz Paşaların saraya gelmeleri:

Hasılı kelâm âteşi fitne teskin olmayup gittikçe alev hız almağa başladı; bu takdirce ehli islâm olanlara mâlen ve bedenen pâdişâhı âlempenah efendimiz hazretlerini muhafaza itmek farz makamında olmağın Üsküdarda sakin Kadı Abdurrahman paşa kulları izhârı sadâkat ve diyânet idüp (استعیذ بالله: اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولى الامر منكم) nassı kerîmine imtisâlen bin başıları ihzar ve hitab idüp:

«Pâdişâhı islâmı muhafaza dostuna dost ve düşmanı bedhâhına düşman olmak ve huruçı alennas iden bâğiler ile mukatele itmek (استعیذ بالله: فقاتلوا التى تبغى حتى تفيء الى امر الله) kelâmı muciz beyanından aşikâr oldu; sizler de ezdil-ü can bu emre imtisal edermisiniz?

didiğinde cümlesi birden padişahımızın râhı hümâyununda bezli vücut itmek fariza-i zimmetimizdir; her ne kim tedbir iderseniz سمعنا و اطعنا semînâ ve eta'nâ deyüp bestezeban oldular; bu takdirce bir kerre istizan itmek dahi lâzimedendir deyû paşâyı merkum kulları yegeni Ahmed efendiyi üç çifte zevrakça ile sarâyı hümâyuna isra eyledi; lâkin Ahmed efendi bostancı taifesinin şerrinden sarâyı hümâyuna çıkmağa imkân bulmayup bir saat mikdarı rûyı deryada çalkanup bâdehû bittakrib balıkhâneye çıkup [1] yukarı Hırkai şerif odası civarına geldikte Silâhdârı şehriyârî Receb paşa zade Mehmed bey kullarına ifade-i hal ve sarâyı hümâyuna gelmeleriçün izin talep eyledikte izin verildi: İcazet verilse de verilmese de gelecekleri mukarrer olmuş idi ki Kaptanı derya Ramiz paşa kulları dahi Tersanei âmirede olan talimci askerini alup ibrik [birik] tabir olunan sefîne kalkup çöplük iskelesi pişgâhında [2] lenger endaz ve eğer İstanbul ahalisi eşkıyâya teba'iyet ederler ise gülle ve yağlı paçavra atmasını tenbih vesair alargada olan sefînelere dahi bu siyak üzre tekîd ittiğinden sonra Tophaneye gelmiş idi.

Beri taraftan izin haberi Kadı paşaya vardıkta bilâ tevakkuf Sekban askerini mavunalara doldurup sarâyı hümâyuna gelmezden

[1] Topkapu sarayı sûrunun Marmara cihetinden birinci kapısı olup andan sonra Ahır kapısı gelirdi; yâni Balıkhâne kapısı, kara sûrundaki Otluk kapu ile Ahır kapısı arasındadır. Balıkhâne kapısiyle Otluk kapı arasında eski askerî dikimhanesi vardı.

[2] Çöp iskelesi, Yemiş ile Cibali araşında şimdi Sebze halinin bulunduğu mahalde idi.

mukaddem doğru Tophaneye varup Ramiz paşa ile ve topçular ile istişare ve cümlesi alelittifak râhı hümâyunda bezli can eylemeğe ittihat ittiklerinden sonra Kadı Abdurrahman paşa kulları Üsküdar askeri vesair tevabii ile bile yavaşca gelüp Balıkhâneye yanaşup yukarı çıktılar. Ardından Ramiz paşa dahi topçu şehbazları ve tersane talimcileriyle Balık [hane] kapısından sarâyı hümayuna nüzul idüb sünnet odasında bâbûsı hazreti cihandariyle müşerref oldular; paşaların sarâyı hümâyuna duhulleri ikindiden sonra olup akşama karip olduğundan yevmi mezburda taşra çıkmayup قدّ fakdibeden üzerinden gördükleri eşkiyayı tüfenk endaz olarak îdamla iktifa ittiler.

Yevmi mezburda efendimizin ahvâli hümâyunları:

Sabah namazından sonra sünnet odasına teşrifi hümâyun buyurulup salâtı hamse hırkai şerifte iâde buyurularak câyi mezburda ikamet buyuruldu. Yevmi mezburda bâdelasır zümrei eşkiyadan ricacı olarak Köstendilî Tahir Efendi gelüp:

«Bizim garazımız ancak sadrıâzam Mustafa paşanın îdamı idi; zira ki ol zorba idi; padişahın kanına girdi binaenaleyh anın îdamı lâzım gelüb bu kâre şürû ittik: yoksa padişahı âlempenah efendimizin bizler kelpden alçak hınzır sıfat köpeğiyüz: cürmümüzü af buyursunlar»

Niyazı münâfıkânelerin tebliğ ittikte paşalar dahi cevap virüp:

«Eşkiya mel'unlarının cürmü bî pâyânlarının şimden sonra afvi kılıçdır; ziraki anlar imamlarına ademi itaatte olub rey-i hümâyuna muhalefetle ehli cehaletten oldukları

اخرج المسلم عن ابى هريره رضى الله تعالى عنه قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم من خرج من الطاعة وفارق الجماعة فمات مات ميتةً جاهليةً و من قاتل تحت داية عمية بغضب لعصبية اويدعوا الى عصبية اوينصر عصبية فقتلة جاهلية صدق رسول الله [1]

Hâdisi şerîfi mazmunu münifi üzre ol bağîlerin ölümü ehli cahiliyenin ölümü gibi ve anlara yardım idüp yahut dua idüp ve yahut kıtalde muavenet idüp tebaiyyet edenlerin dahi ölümü ehli cahiliyenin ölümü gibi olduğu hadisi sahih ile aşikâr olunca ben nice anlar ile فى سبيل الله *fî sebilillâh cenk etmem vakitlerine hazır olsunlar»*

[1] Gerek Kadı Paşa ve gerek Ramiz Paşa ikisi de ilmiye meslekinden yetişmişler iken sonradan devlet hizmetine girmişlerdi.

deyüp hatmi kelâm idüp Tahir Efendiyi gönderdiler [1]. Enderunu hümâyun agavâtı kullarına dahi silâhlanmak tenbih olundu.

Vukuâtı Leylei Çarşanba:

Akşamdan sonra Mavunacı Mustafa nam binbaşı altıyüz miktarı sekban ile Soğukçeşmeden taşra huruç ve esnâyı râhta rastgeldikleri bâğîleri darbı şimşir ile îdam ve zümrei eşkiyanın dareynde kendulerine şefî idinüp iftihar ittikleri kulluklarda vesair kahvelerde âvîze olan nişan tahtalarını balta ile kırarak mürekkebciler kapısına kadar varılıp, andan geriye avdet ve cebehanei âmireyi zabtedip liecililmuhafaza üçyüz miktarı sekban anda kalıp bâkîsi içeriye geldiler.

Taşradan yeniçeri taifeleridir asâkiri şâhânenin taşra çıktıkların müşahede ittiklerinde eyvah şimdi ehli ırz takımı askeri şâhâneyi görüp anlar padişâhı islâma inkiyadları sebebiyle makbulü hüda ve bizler ademi itaat ecelîyçin merdûdı cenâbı kibriyâ olduğumuzu aynelyakîn müşahede ittiklerinden sonra ulemâi âmilînden dahi bizim ehli cehaletten olup ve bizler ile muharebe ve mukatele etmekte ecri azîm olduğuna ilim hasıl iderlerse hâli menhusumuz neye müncer olur? diyerek rahı hîleye sülûk idüp etraf sokaklarda iğne yutmuş kelp gibi dellâllar nidâ ittirüp:

«Ey ahalii İslambul! Enderunu hümâyuna Sekban askeri aldılar; yarınki günü cümlesi taşra çıkıp ırzınızı paymal, mallarınızı garet, hanelerinizi ihrakı binnar iderek Âsitânei aliyyeyi hâk ile yeksan idecekler.»

deyu nidâ ittirmeleriyle bazı islâmı tam olan kimesneler kendulerin ihfaya çeküp, ez kadim derûnu habâset endişinde ihanetlik cereyan ve böyle bir vakti fırsata nigeran olan melunlar ol bağîlere tebaiyyet idüp ittihat ve ittifak birle ertesi gün cenge âmâde oldular.

Vukuâtı Enderunu hümâyun der leylei mezbur
ve
Ahvâli Pâdişâhı âlem dâme ömrühû ve saltanatuhû

Şevketmeâb efendimiz hazretleri haremi hümâyuna azimet buyurmayup tâ besabah sünnet odasında ikamet buyuruldu; saat

[1] Yeniçeriler ağaları Mustafa Ağayı öldürdükten sonra kusurlarının afviyle Yeniçeri ağası tayini istirhamını hâvi saraya bir heyet göndermişlerdi. Bunlar sarayın müdafaaya hazırlandığını görerek pür hiddet kesildiler. (Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası, Sene 4, S. 1323 Efdalüddin) Bunların hiddetlerinin, aldıkları cevap üzerine olduğu anlaşılıyor.

dört buçukta [alaturka] Hüdavendigârı sâbık Sultan Mustafa Han efendimiz füc'eten dârı fenadan dârı bakâya rihlet buyurdular [1], انا لله و انا اليه راجعون. rahmetullahi aleyhim ecmaîn.

Paşalar da arz odası pişgâhında ihram üzerinde kuud idüb aralık aralık bağçe için ve saray kapuların dolaşup askeri gafletten îkaz ve ol gecenin ismi (balta) olduğın askere iş'ar iderler idi; Balta tesmiyesinden garaz casus girmesün içündir; hattâ eşkiya melunları Bâbı âliyi basmağa meşveret ittiklerinde ol geceye (sabah) deyu isim tesmiye itmişlerdi. Meselâ yolda bir kimseye rastgelseler sabah derler imiş. Ol kimesne kendilerinden ise akabinde sabah deyu reddi kelâm idermiş. Düveli sâirenin cümlesinde böyledir ve her gecenin ismi tebdil olur. Paşalar kol gezerlerken

[1] Sultan Mustafa, saltanatını muhafaza için amcasını öldürmüş ve ihyâ ettiği bu fena çığırda kendisi de kardeşi Sultan Mahmud tarafından öldürülmüştür. Yaylâ İmamı, vekayinâmesinde Sultan Mustafanın Kadı Abdurrahman Paşa ile Ramiz Paşa ve Bahriye defterdarı Moralı Ali Efendi ve İnce Mehmed Bey taraflarından katledildiğini şöyle yazmaktadır: «Perşenbe gecesi oldukta Kaptan Ramiz Paşa ve Ali Efendi ve İnce Bey ve Kadı Paşa yine sarâyı hümayuna girüp ve hüdavendigârı sabık Sultan Mustafa Han hazretlerinin kaydını görüp şehit eylediler» demekte ise de Ali Efendi ile İnce Mehmed Bey vak'a esnasında sarayda bulunmayıp tersanede olduklarından dolayı Sultan Mustafanın katliyle alâkaları yoktur. Yaylâ İmamı katil hadisesini söyle anlatıyor:

«Şehadetine sebep oldur ki şevketlûyu şöyle ihâfe idüp [Şevketlû Pâdişâhım eğer Sultan Mustafa Han durup kaydı görülmezse yeniçeri yine matlûp iderler; bu gitmedikçe size rahat yoktur] deyüp şevketlû dahi bu kelâma meyledüp varın kaydın görün deyüp emri hümayun sâdır olıcak cellâd felekler ol civanı bî günaha kasd idüp şehit ittiler».

Sultan Mustafa sağ olsaydı Alemdarın Sultan Selimi iclâsı için yaptığının ayni olarak ihtilalcilerin Mustafayı hükümdar yapacaklarına şüphe yoktu. Nitekim, خلع hal' olunan Mustafanın el altından kendini tekrar iclâs için daha evvel suretini yazdığımız mektubu mütaleamızı teyit etmektedir.

Topkapı sarayı müzesinde (2650) numaralı olup sureti Tahsin Öz tarafından Tarih Vesikaları mecmuasının birinci sayısında neşredilen tarihçede Şeyhulislâm Salih zâde ile Kadı Paşa, Ramiz Paşa, Kaymakam Memiş Paşa, Enderunda bulunan ulemânın sünnet odasında huzuru hümâyunda görüştükleri ve şeyhulislâmın fetvâsı üzerine Mustafanın idamına karar verildiği ve bu keyfiyet, Sultan Mahmudu tereddüde sevketmiş ise de nihayet kararı kabul ettiği yazılıdır. Bunun üzerine Kadı Paşa ile Bostancı başı ve bir kaç cellâd varıp şimşirlikte yeni mabeyn dedikleri mahalde Mustafayı bulup anı kendisinin şal kuşağıyle boğmuşlardır. Sultan Mustafayı tekrar iclâs için çalışan yeniçerilere Telhisî Mustafa Bey ile idam kararı bildirilmiş ve yeniçeri ağası da vak'ayı ocağın ileri gelenlerine söylemiştir. Bu halden şaşıran âsîler ölüsünü görelim, Sultan Mahmudu istemeyiz, Tatar Hanı gelsin, Esma sultan hükümdar olsun, Molla hünkâr (yani Çelebi Efendi) olsun bir kısmı da padişah insan değil mi her kim gelirse gelsin, padişah olsun diye her kafadan bir sözle gayzlarını göstermişlerdir (Tarihçe, S. 24).

gerek ağalardan ve gerek sairinden bir kimesneye rastgelseler selâm yerine (balta) derler idi; ol kimesne akabinde reddi kelâm idüp (balta) demez ise tekdir olurdu.

Vukuâtı yevmi Çarşanba ve tafsili ahvâli cenk:

Alesseher saat bir buçukta [alaturka] gûrûhu eşkiya çebehâne üzerine hınzır sıfat gulû itmeleriyle cebehânede mevcut olan üçyüz miktarı Sekban askeri ve zabitleri olan Osman Ağa nam binbaşı cenge ibtida ittiklerinde içeriden ocak ağası Gazi Süleyman Ağa dahi dört beş yüz neferi tabur idüp çarha toplarını ardına alıp كلبانك gülbangi Muhammedî çekerek Bâbı hümâyundan taşra huruç ittiklerinde askeri üç kol idüp eşkıya üzerine salkım gülle fındık yağdırarak Atmeydanına kadar sürdüler tamamdır Sultanahmed meydanına varılıp askeri şâhânedir meydan gördükte tabur olup ol meydanda mevcut olan eşkiya melunlarına bir giriş giriştiler ki bir vechile tâbir olunmaz; bir kol dahi Esma Sultan sarayı önüne kadar varup [1] öte taraftan Yeniçeriler bir kebir penbe [pamuk] çuvalını meteris idüb hem adım adım yuvarlarlar, hem tüfenk atarlardı. Bizim topçular ol mahud penbe [pamuk] çuvalına bir gülle atub meteris deyû sığındıkları künbed penbe misali havaya endahte olup zahrında pinhan olan gürühû eşkıya meydana çıktıklarında bayrakdarları olan bir zebellâyî mel'un seğirdüb aklı kasırınca zapt itmek kastına bizim topumuza sarıldığında hayyen tutub Sarayı hümâyuna getirdiklerinde çukadar ağaların birinin kapısı önünde îdam ittiler.

Biz gelelim at meydanına: Çuval paralanub püştünde olan eşkıya meydana çıkdıkta askeri şâhâne sıra kılıç ile üstlerine yürüdüler:

Takdiri hudâ kuvveti bâzû ile dönmez
Bir şemi'ki mevlâ yaka bir vechile sönmez

Cenâbı hakkın hikmeti yezdâniyesine akıl irmez; ziraki Firavnu lâin dâvâyı ulûhiyet itmiş iken rub'i meskûn desti tasarrufuna geçtiğinden mâadâ hakkı küfrânîsinde cereyan iden avâtıfı aliyye aşikârdırki mâı cârî ol mel'un ne tarafa giderse âb dahi emri rabbaniyle gittiği yere cârî olur idi,

Hâsılı eşkıya mel'unlarının Yedikule arnavudlarından altı binden mütecâviz imdadları gelmekle askeri şâhânenin topu ise iki bin sekiz yüz kimesne olub bir taraftan imdadların da gelmek ih-

[1] Esma sultan sarayının yerinde şimdi sultan Mahmud türbesi vardır; Saray bu hâdisede yanmıştır.

timalleri olmadığından askeri şâhâne adım adım geriye rücû birle saray meydanına geldiklerinde Ayasofya camii şerîfine gelip revzenlerden sakalar meydanında terâküm iden Yeniçeriler ile nim saatten mütecaviz merdâne cenk eylediler. Askeri habâset endiş meydanda mücadeleden ise hile ile pusudan savaş evlâdır diyüp Sultan [sarayına] girüp eski saray baltacıları olan nânü nimet hainleriyle bile tüfenk endaz olmalariyle askeri şâhâne meydana çıkmağa âciz kaldılar ve hayliden hayli kimesne de şehid oldular; binaenaleyh çâr nâçar topa mehtab koyub sultan sarayının penceresine attıklarında tutuşub içinde olan yeniçeriler sokağa döküldüler; Bir azîm cenk oldu ki tarif kabul itmez; lâkin yağmacı melunları fırsat bulub cebehânei âmireyi ve sâir hâneleri kundak ile tutuşdurub bir takımı yağmaya ibtidar ve bir takımı cenge ısrar etmeleriyle askerî şâhâne içeri girüb Bâbı hümâyunu bend ittiler.

Yeniçeri taifesi gittikçe tecemmu idüp ve yalı kasrından top getirtüb Bâbı hümâyunu gülle ile döğmeğe başladılar; lâkin kapu metinülmetin isabet eden gülleler iki pare olup yere düşerdi; sonra topun başını yukarı diküb humbara vâri içeri düşürmek kasdına attılar; gülle üzerimizden aşub balık kapusı hizasında deryâya düştü; elhamdülillâhiteâlâ cenâbıhak ediyei hayriyei pâdişâhî berekâtiyle cümlemizi hıfzeyledi [1].

Ocak ağası Gazî Süleyman ağa dört beşyüz mikdarı topçu ve Sekban askeriyle Soğukçeşmeden taşra huruç itmek üzre iken Bâbı hümâyunda olan askerin zâfı haberi vardıkta ikiyüz mikdarı topcu ve Sekban ayırıb hazinei hümâyun agavâtı kullarından قودیل Kodyel? İsmail ağa kullarını baş idüp Soğukçeşmeden taşra çıkmak tenbih eyleyüb kendisi üçyüz kadar topçu ve Sekban şahbazlariyle Bâbı hümâyuna yetişdikte zaaf târı olan asker imdâdı gördüklerinde tâze can bulub tekrar Bâbı hümâyunu küşâde ve taşra huruc birle yeniçerilerin toplarını zapt idüp yine içeriye girdiler, Mukaddem Ayasofyâyı kebir cami-i şerifine giren Sekbanlardan üç Sekban minareye uruc idüp iki kurşun atımı yerden eşkiyayı ihlâk iderlerdi. Yeniçeriler bu ahvali gördükte bir adam lâşesini kaba hasıra sarub minarenin nerdibanında tutuşdurdılar; ol lâşenin teaffününden minarede olan Sekbanlar bunalub tahlisi can içün teslim olduklarında ol mazlumları bilâ aman şehid ittiler; bâdehû kendilerinden bir kaç mel'un çıkıb Darbhânei âmire meydanında ve beden üstünde olan hayli âdem zahimdar ve şehid

[1] Ruznâmeyi yazan zat, vak'a esnasında bizzat sarayda bulunmuştur.

ittiler; hâtta Aşcılar meydanına kadar kurşun düşürdüler. Bâdehû Kadı Paşa ref'ine tedbir idüp çizme kapısında [1] olan Salihin kasrının pişgâhına top getirdüp mütevâriden minareye üç gülle isâbet ittirdiklerinde minarede olanların kararı firâra tebdil olundu. Beden üzerinde olan Sekbanlar ve sair agavat kulları saray meydanında olan yeniçerilere bî hâd ve bîşümar kurşun yağdırub katî vâfir eşkıyayı ihlâk birle dârı ademe ilka eylediler.

Bâdehû tekrar Bâbı hümâyun küşâde olub askeri şâhâne taşra nüzûl ve Bâbı hümâyun pişgâhında tabur olub düşmana muntazır oldular; öte taraftan dört beş yüz miktarı yeniçeri ve üç aded yezidî bektaşilerden ellerinde birer kebir bayrak ol hainlere rehber olup.

Yürüyün yoldaşlar! Hacı Bektaşı Velî uyandı ve Sultan Süleyman dahi merkadinden kalkup size dua idiyor gayret idiniz yoldaşlar!

deyu gayret virüp gelirken topçu şehbazları topa mehtap gösterdiklerinde Hacı Bektaşı Velî gibi bir kibar evliyaullaha ve nesli pâki Osmanîden Sultan Süleyman عليه الرحمة الجلى hazretlerine iftira iden bektaşilerin endahte olan kellei palhenkleri üzerine isabet idüp üçünü de bir sırada Yezid'e ulaşdırdı; ziraki hikmeti hudâ üçü de bir sıraya gelmişlerdi. Bir miktar saf cengi olup askeri şâhânenin gerisi olmadığından içeriye avdet ve Bâbı hümâyunu bend ittikten sonra beden üzerine Sekban ve topçu takımı, defterdar yerinde olan hazinenin penceresinden kurşun endaht itmek içün zümrei agavâtı enderunu hümâyun kulları uruc idüp püştü bedenden dûşı dîdeleri olan eşkıyayı zarbı kurşun ile ihlâke ikdam ittiler,

Yevmi mezburde saat birden sekize değin [sabahtan ikindiye kadar] Bâbı hümâyundan üç def'a yürüyüş olup üç binden mütecâviz eşkıya dârı ademe revan olduğu bâdelmuharebe yine kendi cinslerinden استماع istimâ olunub işbu mahalle kayd olunmuştur, Askeri şâhâneden yüz on yedi kimesne şehid on sekiz sekban ile altı topçu zahimnâk olmuştur.

Hazinei hümâyun agavâtı kullarından قوديل Kodyel İsmail ağa kulları ikiyüz miktarı topçu ve sekban askeri ve dört aded çarha toplariyle soğuk çeşmeden taşra huruc idüp ugruna gelen eşkiyayı zarbı gülle ve kurşun ile ihlâk iderek merhum ve magfu-

[1] Çizme kapısı, Bâbı hümâyundan içeri girilince sağda eski maliye nezâreti binası olan arsanın yanından yokuş aşağı Gülhâne hastahanesine doğru giden yolun başında idi; kapı şimdi yoktur. Bu kapıdan aşağı inen yol evvelce eski cebehâne binasına kadar giderdi.

rünleh sultan Abdülhamid han efendimizin türbei şerifleri civarına [1] vardığında askerine nazar idüp evlerden ve dükkânlardan atılan gülle ve kurşun darbından elli altmış kimesne şehid olduğunu müşahede ittiğinden belki askeri şâhâneye رعب raab ve haşyet vâkî olup firare yüz tutarlar, ziraki geriden imdad gelir hûlyası olmadığından başka muhalifîn dahi gittikçe tecemmu idüp yer yer hücum ittiklerine binâen arka yoldan yine cenk iderek avdet eylediler; lâkin avdet iden asker içeri girmeyüp Soğukçeşme pişgâhında saf beste durub zuhur iden düşman ile cenk iderlerdi; ziraki agavâtı enderunu hümâyun kullarından yirmi, otuz kadar âdem mahut binişte attıkları manendi top meteris tüfenkleriyle alay kasrına ve bedene kuûd idüp meydanda olan askere etraf evlerden kurşun atıldıkça duman çıkan pencerelere kurşun yağdırup askeri muhafaza iderlerdi.

دربیان تفصیل جنك اوتلق قاپوسی و اخانت بواب ثانی

Derbeyânı tafsîli cengi Otluk kapusı ve ihâneti bevvâbı sânî

Arnavut binbaşı bir kac yüz sekban ve topçu şehbazlariyle Otluk kapusundan [2] taşra çıkup ol tarafta yeniçeri eşkıyalarının cemiyetleri olmamağla Ahur kapu semtine doğru dolaşup bâzı mukabil olan Saraçhâne takımı ile cenk idüp girû avdet birle kapuyu bend ittiler; bundan akdem Bâbı hümâyunda olan askerin zaafı haberi teşeyyu! [şâyi] oldukta Otluk kapusunda olan asker Bâbı hümâyun imdadına gitmişlerdi deyu bâlâda zikreyledik idi. Bu takdirce Otluk kapusunda asker kalmadığı gibi kapuci-i sânî mel'unu fırsat bulup Bostancı ve bâhusus haseki melunlarının mecmûu yeniçeri gayreti çektiklerine binâen kapuci-i mesfur cibilliyeti asliyesini ızhar idüp eşkıya, enderunu hümâyunu zabtetsün deyu kapuyu küşâd idüp mel'un kâfir yeniçeriler, Otluk kapusunun altından hatap sokup kapuyu açup altı, yedi binden mütecaviz yeniçeri girüp bağçe içini zapt ittiler; ben, gücile tahlisi can idüp size haber vermeğe geldim varınız şimden sonra başınızın çaresini görünüz deyû askere telaş virmek içün feryad iderek iç dâireye geldikte asker ve ağavât kulları küllî telaşa düşüp hayattan nâ ümid

[1] Hâmidiye türbesi, Bahçekapıda Dördüncü vakıf hanın karşısındadır.

[2] Topkapı sarayı kara surunun sonuncusu olup İshak paşa mahallesi yokuşunun alt tarafındadır. Tren yolu, bu kapının alt kısmında deniz tarafından geçmektedir.

olduklarında Gazî Süleyman ağa, Bâbı hümâyunda idi; bu haberi mûhişi ihbar ittiklerinde esb süvar sürat ile Babüssâadeden ağalar dairesine gelüp, pâdişâhı islâm Sultan Mahmud han efendimizin uğuru hümâyunlarında ve dîni mübin yolunda şehit olmak temenni edenler dönmemek şartiyle gelsünler deyu sayha ittiğinde mecmuu ağavat kulları ve ağalar dairesinde mevcut olan sekban ve topçu askeri dahi, ağaların bilâ tereddüt gittiklerin gördüklerinde cümlesine gayret gelüp soffa-i hümâyuna vardıklarında ağaları askeri sairenin içlerinden tefrik idüp soffa camiinde çadır kasrında üçüncü yerinde meteris tüfenkleriyle bekleyüp yeniçeri taifeleri galip gelüp yukarı hücum iderler ise kurşun serpüp mukabil olmak tenbih eyledi; zira ki kapucu mel'unu altı, yedi binden mütecâviz yeniçeri girdi deyu haber verdiğinden bu kadar eşkıya içeru girdikten sonra yukarı hücumları mukarrer idi; binâenaleyh bu tedbiri idüp ağaları câyı mezkûra taksim ittikten sonra süratle sürüp bağçe içine inüp Filkapusundan [1] taşra çıktıkta içerûye girenler henüz altmış yeniçeri imiş. Anın da ekseri Saraçhâne takımı. Hatta silâhdar Mehmed beğin dahi baş yedekçisini tuttular.

Hasılı bir avuç eşkıyaya bir ağızdan üç beş yüz kurşun serptiklerinde bilâ aman cümlesi helâk olup bazı canı pek olup bir kurşunda can vermiyenleri selli şimşir ile arkadaşlarına ulaştırdıklarından sonra kapucu mel'ununun dahi bu surette ihâneti zâhir olmağın bıçak üşürüp pâre pâre ittiklerinden sonra üç top ile taşra çıkılup bundan akdem Otluk kapusunun küşat olduğu haberi etrafta olan yeniçerilere teşyi olduğundan Saraçhâne meydanına (جنكى) cengî yeniçeri tecemmu itmiş idi; bir ağız top ve tüfenk atılup Gazî Süleyman ağa yalın pala esbine meydan virüp rast geldiğine bir urup ikiye meydan komazdı.

Bu hal üzre cenk olurken kazâyı ilâhî Süleyman ağa kurşun isabetiyle bâzusundan zahimnâk olup lâkin kemâli gayret ve şecaatinden, zahimdar olduğun kimesneye faş itmeyüp cenk ider idi; lâkin dışından hun feşan olup Kızıl ırmak gibi kan dolan esvabı lâ'l renk oldukta askeri, hâle vâkıf olub lieclittîmar cenkten giru alub yukarı getirüb ağalar dairesinde serhengân meşkhânesine yatırdılar; lâkin eski meseldir ki baş gidince asker [ayak] pâydar olmaz derler: Yeniçeri tâifesi dahi gittikçe teraküm itmekle askerî taifesi biraz dahi cenk idüb ıztırabı جوع cu' ile tâkatleri tâk olmağın giru içerûye avdet birle kapuyu sed idüb bedenlerden cenge mü-

[1] Fil kapısı: Bu kapı Topkapı sarayının Bâbı hümâyundan Ahır kapıya doğru inen kapılarından biri ise de şimdi yerini bilen yoktur.

başeret ittiler. Bu cenkde dahi elli yedi kimesne şehit olup yirmi beş adam zahimdar oldular; lâkin eşkıya tarafından binden mütecaviz bâgî helâk olduğu بعد بعد bâde bûdin yine kendü cinslerinden istimâ olunduğuna binâen tasrih olundu.

Ahvâli taşra der yevmi mezbûr bâ rivâyeti Kodyel İsmail Ağa kulları

Merkum İsmail ağa kulları Soğukçeşmeden huruç idüp girû avdet ittikten sonra mezburı, kapudanı derya Ramiz Paşa kulları çağırub sarâyı hümâyuna el humbarası ve cebehâne gönderüb ağa kapusuna atılan toplarda ikdam itmek içün Tersanei Âmireye göndermiş idi. Merkum İsmail Ağa kulları el humbarasiyle cebehâneyi gönderdikten sonra sefinelere girüb topları kumanda idedursun sefinelerden atılan toplar, Ağa kapusunu ve bazı civarda olan hâneleri harab itmekle eşkıya mel'unları bîtâbü takat kalup el'aman el'aman ey pâdişâhi zaman haddimizi bildik cürmümüze muterif olduk toplar mayna olmasiyle yeniden can bahş olsunlar bâdezin şapka geyiniz deyu emri hümâyun sudur iderse sem'an ve tâ'atan deyu feryatçı gönderüb şapka giymekliğe tâlib olmalariyle (من تشبه قوماً [فهو] منهم) hadisi şerifi mısdakınca küfrü ihtiyar ittiklerine bu sözleri delili kâfîdir; yoksa padişahımız efendimiz hazretleri ol mel'unlar itaat idüp düşmeni din ile rızaenlillah mukatele ve mukabeleye iktidarları olmasiyçün (استعیذبالله واعدوالهم ماستطعتم من قوة ومن رباطالخیل الخ.) ilâ ahırülâye emri rabbaniyesi üzre talim teklif buyurdular. Ol münkirler mukaddem talimi kabul itmeyüb sonradan küfrü ihtiyar ittiler; lâkin pâdişâhı رحیم الطبع rahimüttabı' kemâli merhametlerinden ol hâinlere rahmet idüb toplar atılmamasiyçün ferman buyurdular; emri hümâyun mucebince toplar atılmasun haberi sefînelere vasıl oldukta umurdîde kapudanlardan Nasuh zâde Ali kapudan, liman reisi Kaşto ve Ebrû kapudan ve Arnavut İbrahim kapudan ve Şükrü kapudan, bu beş nefer kapudanlar toplar kesildiğinden sonra madde neye müncer olacağın fehm ve idrâk idüb Kodyel İsmail Ağa kullarını sevablarına derunı sefîneden Tersaneye çıkarub:

Gide bilürsen saraya git, gidemezsen birkaç gün bir tarafta münzevî ol; bakalım âyinei devran ne sûret gösterir.

deyüb gönderdiklerinden sonra beş adet kapudanlar tahlisi can içün filike süvar kalyoncunun yanına firar ittiler. İskelelerde olan kayıkçılar mecmuunun Yeniçeri taifeleriyle ittihatları olmağla padişah taraflısı olarak ellerine maazallah bir adam geçse bilâ

aman katledecekleri nümâyan iken ol makule uğrayub bilerek ol mel'unların saraya gelmek içün zevrakçalarına süvar olmak aynı hatâ olduğundan merkum İsmail Ağa kulları içerûye gelmeyüb babası hanesini ihtiyar birle عید îydi şerif gicesine kadar pederi evinde âram ve karar eyledi.

Tetimme:

Tamamdır hakkı küfrânelerinde merâhımı aliyyei pâdişâhâne zuhur idüp topların kesildiğî mel'unların malûmları oldukta sandalı hümâyun sandalcılarından Beşiktaşlı Otuzbir İbrahim ile sandalcı imam dedikleri iki nefer hâinler صبکاری؟ olan Beşiktaş bostancılarından vesair it, köpek makulesinden beşyüzden mütecâviz erâzil cem idüb Ok meydanını aşub alelgafle humbara haneyi basub zabt ittiklerinde bize humbara ve cebehane virmedi deyu lieclilîdam humbaracı başıyı taleb ittiklerinde humbaracı neferatı humbaracı başıyı, mesfuranın yedlerine teslim itmeyüb kışlakları pişgâhında kendü neferatı bîçareyi lime lime îdam ittiklerinden sonra mesfuran Tersanei Âmireyi dahi zabt ve derakab İslambulda olan erâzile haber inha itmeleriyle birkaç bin erâzil zevrakçalar ile Tersaneye geçtiler.

Tersane takımının dahi ekseri, haini bî din olmağin bu sureti canlarına minnet bilüb teslim oldular. Humbarahâne zabtolunub Tersane zabtolunamazdan mukaddemce İnce Bey ile Bahriye Defterdarı Ali Efendi kulları dahi tahlisi can içün Rumeli cânibine firar ittiler; lâkin gemilerden atılan toplardan Yeniçeri taîfeleri bir mertebelerde zebûn olmuşlar ki ehli kisbet olan Yeniçerilerle kalafatli, astarlı makuleleri kisbetlerin etekleri altlarına alub açık baş elaman halimiz neye müncer olacak deyû feryadü fiğan iderek köşe bucak gizlenmeğe başladıkları hâlâ Ser kırtasî Mahmud Efendi kullarından menkuldür; zira ki Ağa kapusu civarında olan evlerin ekserine gülle isabet itmekle hatunlar daşra dökülüb:

«Behey pâdişah haini kâfirler nedir bu sizin itdikleriniz şeyler? cihânı harâbe virdiniz; sizin ihânetiniz sebebiyle cümlemiz helâk oluyoruz, Allah belânızı virsun».

deyû feryadü figan itmeleriyle ehli ırz ve çoluk çocuk, karı kızan bir uğurdan ayaklanurlar da üzerimize hücum iderlerse bizleri dilke kırarlar hûlyasiyle başlarından kisbetlerin çıkarub aman diyerek padişâhı âlempenah efendimiz hazretleri tarafı hümâyunlarına feryadcı göndermisler. Başlarından kisbetleri çıkarub etekleri

altına almaktan garezleri padişah hazretleri tarafından istîman olursa kelevvel kisbeti menhusların ilbas idinecekler.

Eğerçi kangı aman? ol mel'unlar padişâhı mazıyyin, ecdâdı izamını رحمہ اللہ علیہم اجمعین hazarâtının hal'ine sebeb olub şirâzei Devleti Aliyyenin tegayyürüne bâdî olduklarından mâada nicesini dahi şehid idüp kanlarına girdiler, bundan sonra îmâne gelüp itaat birle talim itmek şartiyle ihdas itdiğim nizamı cedîde hüsnü rızalariyle râğıb olub bu âne kadar tâat ittikleri nişan tahtaların yire çalub ittiklerine nâdim olurlarsa febiha yoksa şimden sonra anlara aman heman kılıçdır cevabı bâ savâbı sudûr ider ise baisi muhalefetleri olan talimi şeriyyeyi kabul birle asakiri cedîde tahsis olan şobara kalpağı kendülere ilbas idinüb bizzarûre itaata yüz tutub kendi kisbeti menhusların yabana endahte edeceklerin biribirlerine söyler iken merkum Mahmud Efendi kulları revzenden kendi kulağım ile işitdim deyu naklidüb kâşki topun arkası iki saat dahi kesilmemiş olsaydı da benim hânem dahi darbı gülle ile hedm olaydı; tek padişahı islâmın nutkı hümâyunları yerin bulub bundan böyle ilâyevmilkıyam cemi-i muhammed ümmeti bu mel'unların şerrü fesadından emin olaydı deyu zâri zâri bükâ iderek bu kullarına naklederken bu kulları dahi teselliye âğaz idüb:

Hak şerleri hayreyler   Zan itme ki gayreyler
Ârif anı seyreyler   Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler

deyu İbrahim Hakkı علیہ الرحمة الغفاری قدس سرہ الباری hazretlerinin tesellî gûne eş'arı dil âramları olan muhammesin işbu tastir olunan bir bendi kıraet olunub Sultan Süleyman aleyhirrahmeti velgufran hazretlerinin zamanı saltanatlarından bu âne gelince pâdişâhı sâlifînin ve cemi-i ümmeti Muhammedin bu hainlerin ellerinden çektikleri kâbili havsala-i silki sutûr değildir; lâkin cenâbı hazreti Allah müntekimdir zati ulûhiyeti kahhariyyesinden memuldur ki bu mel'unların üzerlerine sıfatı celâlullah zuhur idüb ankaribüzzaman انشاالله الرحمن Yeniçeri nâmı rûyı arzdan ref olunacağına ve böyle bir rûzi meymenet firuzda padişahımız efendimiz, padişahı islâm zillullahı filenâm Sultan Mahmud han طول الله عمره و سلطنته الى اخرالزمان ونهاية الدوران hazretleri gibi bir Mahmudülhısal pâdişâhın mübârek ve mes'ud kalbi hümâyunların dûdı âteşi fitne-i mel'uniyetleriyle gubar âlûd ve münkesirülhatır ittikleri mahza bâisi nekbetleri ve alâmeti izmihlâlleri olacağı biiştibahdır. Heman şimdilik bizlere sabr ve nefiri kârı? hayır olmaz diyerek bir mikdar teselli eyledim.

Vukuâtı Enderunu hümâyun deryevmi mezbûr ve ahvâli padişâhı âlempenah ظل ظليل حضرت آله zillüzalili hazreti ilâh:

Şevketmeâb efendimiz hazretleri evkatı hamseyi bâ cemâat Hırkai şerîfde iâde buyurarak haremi hümâyuna teşrif buyurulmayub sünnet odasında ikamet buyuruldu; kapudanı esbak Salih paşa kullariyle Çarhaci Ali paşa kulları dahi enderunu hümâyuna gelüb askere kumanda iderler idi. Tatar sultanı tarafından âdem gelüb imdâdı şehinşâhîye bir kaç bin tatar askeriyle gelmeğe icâzet buyurulur mı ? deyu tarafı hazreti cihanpenâhîden istîzan ittiğinde bu tarafa gelmekden ise baruthane ile bendleri muhafaza eylemesi evlâdır deyu emri hümâyunı mevhibetmakrun sudur eyledi; sultan tarafından gelen âdem bâri buraya gelmiş iken şöyle bir gazâyı uzmadan bizler de bir mikdar hissemend olalım deyu heman ukab var bedene urûc idüb tîr ile saray meydanında olan eşkiyadan çend kimesneyi dârı ademe ilka eyledi.

Enderunu hümâyun ağavâtı kulları bâ emri hümâyun silâhların çıkarub kabâ ve takyelerin ilbas idindiler; saat on birden sonra bâ fermânı şehriyarî askerî taifeleri cenkden fâriğ olub kapuları muhafazaya meşğul oldular.

Vukuâtı Enderunu hümâyun derleylei pençüşenbe:

Hüdavendigârı sabık sultan Mustafa merhumun naşı şerifleri çemşirlik mabeyni hümayunundan ihrac, Teberdârânı zülfüliyan ocağı pişgâhında gasl ve tekfin olunub tabut ile divan yerine vaz olundu; ihrak dahi sâkin olmayub kol kol Ayasofya ve Sultan Ahmed cevanibi muhterik olmağa başladı.

Vukuâtı yevmi pençüşenbe:

Derbeyânı ihrâkı Üsküdar ve Levend çiftliği ve firârı Ramiz paşa ve Kadı Abdurrahman paşa kulları:

Yeniçeri eşkiyaları tersaneli mel'unlariyle bile alesseher Tersaneden kalkub şitab ile Tophaneye vâsıl olduklarında Tophânei âmirede topcu olarak henüz yüz nefer adam var yok idi; mel'ûnan iki, üç bin erazil ile vardıklarında suhulet ile Tophanei âmireyi dahi zabt ittiklerinden sonra yüz elli kadar yeniçeri eşkiyaları mavunalara süvar olub Üsküdara geçdiler; Üsküdar yerlisi dahi bilâ tevakkuf teba'iyet idüp bilittifak bir kaç bin bâğî Üsküdar kışlağı üzerine hücum ittiler; kışlakda mevcut olan üçyüz mikdarı sekban askeri ve serdarları olan Arnavud binbaşı Bekir ağa nâm

kimesne mukaddem topları âmâde idüb zuhûrata müterakkib dururlarmış: nâgâh yeniçeri zuhur ittiklerinde mukabele ve mukateleye ikdam ve binbaşıları olan merkum Bekir ağa barğir süvar yalın pala çenk iderek ardına bakmayub büyük iskeleye kadar indiğinde ancak yanında süvarilerden beş, altı nefer kimesne kalmış imiş; üç beş nefer adam ol kadar cumhurun yanında hiç mesabesinde olmağın anlar dahi tahlisi can içün kimisi minareye kimisi camiye firar itmeğin mezbur Bekir ağa bu hali gördükte reâyâdan [ehaliden] biraz asker tutmak için Çamlıca yolunu tutub gitti. Kışlakda olan üçyüz mikdarı sekban askeri iki üç saat kadar cenk idüp binbaşıların gaib idüp cebehâneleri dahi tükenmekle bir kaç aded top alub râhı girîze sâlik oldular.

Askeri şâhâne firar ittiklerinden sonra mecmu eşkiya Kadı Abdurrahman paşanın konağına gelüb yağmaya koyuldular; reâyadan biraz asker cem'i içün Çamlıca tarafına âzim olan Bekir ağa, reâyadan kimesne جمع cemi idemeyüb kışlakda olan askerin dahi firarlarından haberi olmamagla giru kışlağa gelüb içeriye dahil olunduğunda eşkiya mel'unları dahi paşâyı müşarünileyhin konağın yağma idüb tekrar kışlak tarafına ubûr itmişler imiş; bîçare Bekir ağa askerin firarına muttali olur olmaz mel'unan kışlağın cevânibi erbaasından ateş virmeleriyle biçare Bekir ağa revzenden başını çıkarub, «Aman yoldaşlar ırzınıza düşdüm beni halâs idiniz» deyu feryad ittikte ol bîamanlar sureti istîman gösterüb aşağı indiğinde bıçak üşürüb bilâ aman şehit ittiler; kışlak dahi ihrakı binnar olub künfeyekûn oldu.

Bu fîli kabiha bâdî olub ve bâisi fitne olana teba'iyet birle şâkavete yüz tutan mel'unları Cenâbı Hazreti Allah nârı kahriyesiyle kahreyleyüb pâdişâhı islâmı vesair mümînîni muvahhidîni şer ve fesadlarından emin ve sâlim eyliye âmin.

Kapudânı derya Ramiz paşa kullariyle Kadı Abdurrahman paşa kulları Üsküdar kışlağının ihrak olduğun müşadede ittiklerinde can başlarına sıçrayub bir mikdar istirahat ideceğiz diyerek seferli kethüdası yerine gelüb odaya kapanub nim saat mikdarı birbirleriyle meşveret ittiklerinden sonra çıkub راست rast sünnet odasına varub şevketmeâb efendimiz hazretlerinin hakipâyı hümâyunlarına yüz sürüb çeryek saat mikdarı arz olub bâdehû kadı paşa kulları (varayım yangına bakayım) diyerek Ramiz paşa kulları da (kapuları dolaşayım) diyerek ikisi birden bağçe içine inüb mukaddem süvar olub saraya geldiklerinde iki aded firkate ki de-

runlarında kendülerine muti olarak yüz Çamlıcalı ve ikiyüz miktarı sekban ve paşa çavuşları balık kapusu pişgâhında âmâde dururlar imiş. Bu hususda âkibet endişlik idüp ol firkatelerin âmâde durmaların geldikleri vakitte tenbih itmişler imiş. Bu defa balık kapusundan firkatelere can atup Üsküdar tarafına doğru mürûr ittiklerin Tophâne tarafından topcu Şorbacı [Çorbacı]larından bir kimesne görüp derakab üç çifte zevrakça ile paşâların firkatelerine yetişüb, iş işten geçdi ortalık tarzı âhar oldu Üsküdara çıkmaklıgın vakti savdı, bir gayrı tarafa teveccühle belki tahlisi hayat idebilürsünüz deyu ihbar ittiğinde paşalar dahi Kız kulesiyle Harem iskelesi mabeyninde akıntıya dahil olmuşlar idi. Derakab dümen kırub Ayastofonoz yolun tutub giderken esnâyı rahda iki direkli bir çekdirmeye rast gelüb çekdirmeye eğlen idüb kendülerin yelkenleri olmadığı cihetten firkatelerin çekdirmeye halat ile bend idüb ve çekdirmede olan tayfalar bir ihânet itmesünler içün Çamlıcalılardan beş, on âdem çekdirmeye girüb Ayastofonoza doğru revan oldular.

Mukaddem saraya geldikleri vakitte İstanbula gülle ve yağlı paçavra atmak içün çöplük iskelesi önüne vaz ittikleri İbrik [Brik] tabir olunan sefineye yeniçeri taifeleri dolup kapudana timur kopardup paşaların ardlarına düştüler; hava mutabık olmagla pupa yelken Ayastofonoz önünde paşaların firkatelerine yetişüb aralarında bir kurşun menzili kaldıkta firkatelerin biri sahili deryaya yakın olmağın baştan kara uğradup içinde olan sekban vesairi karaya çıkmak eclîçün kendülerin suya bırakub bellerine kadar su içinde sahile çıkub selâmete reside olacakların sefinede olan yeniçeriler gördüklerinde sefinenin kapudanına bıçak çeküb tez bunların üzerine var deyu ibram ittiklerinde, aman yoldaşlar ol arası sığdır, sefîne işlemez oturur diyegördü mukayyed olmayub ilhâhı tam ittiklerinde bizzarurî dümen çevirdiğinde sefineleri oturdu.

Beri tarafdan paşalar olduğu fırkate ki açıkda idi, sefînenin oturdığın müşahede ittiklerinde sahile varub mukaddem kendulerin suya bırakan sekbanları da bittamam kendü fırkatelerine alub mukaddem sekbanlar başdan kara uğradıklarından fırkateleri kumda oturmuş idi. Fırkatei mezburi hali üzre terk idüb paşalar ve sair asker bir fırkate ile Ayastofonozun alt tarafında bir mahalle yanaşub Çatalcaya dühûl birle eşkıyanın şerrü mel'anetlerinden halâs yâfte olub râhi selâmete kadem nihâde oldular.

Yeniçeriler, sefineden gerçi beş on gülle atmışlar iken isabet ittirememişler [1].

Yeniçeri tâifelerinden bir mikdarı Üsküdara geçdiklerinden sonra iki bin mikdarı yeniçeri dahi Beşiktaş bostancıları hainleriyle yekdil ve yekcihet olub Levend çiftliği üzerine gitdiler; lâkin çiftlikte mevcud olan dört yüz mikdarı sekban şehbazları Üsküdar çiftliğinin muhterik olduğundan ve paşaların firarından haber almağin tedarik üzre olub topları âmâde ve bostan kapusuna dahi top çeküp ve Top tabye civarında olan meterislere girilüb zabitan tarafından işaret olunmadıkca bir ferd baş göstermeyüb ve asla ağız otu kaldırmayub pusuda durunuz deyu zabitleri tenbih itmeğin olvechile pusuya girüb yeniçerilerin gelmesine muntazır dururlarmış.

Beri tarafdan yeniçeri eşkıyaları ileru bir iki adam gönderüb tecessüs ittirdiler; mütecessis olan ahmaklar meydanda ferd göremediklerinden cümlesi havflerinden firar itmişler zanniyle şâdan gelüb, mecmû çiftlik askeri firar itmişler deyu tebşir itmeğin eşkıya taifeleri de sellemehüsselâm kışlağı ihrak ve sair dekâkin ve hâneleri yağma kasdîle orta yoldan şitab idüb tamamdır askeri şâhânenin ortasına girdiklerinde askeri şâhî dahi âvâzei Allah Allah ile dört tarafdan tob ve tüfenge ateş virdiklerinde mel'unan taşa tutulmuş maymuna dönüb giru firara yüz tutdular; lâkin gulgule-i top ve tüfenkden akılların başlarına cem idüb firarı derk idinceye değin çaryek mikdarı endahte olan top ve tüfenk darbından binden mütecâviz erazil helâk olub küşte-i melunandan püşteler hâsıl olub çiftlik askeri bâkî firarî eşkıyaların takib idüb yetişe bildiklerin bilâ amân selli şimşir iderek dar boğaza kadar koğub sürüb dar boğazdan bir ferdin burnu kanamaksızın giru çiftliğe avdet ittiler; firarî takımı ol darb ile atın başını Beşiktaşda çekmişler.

---

[1] Bu hâdiseyi Yayla imamı söyle anlatıyor : Perşenbe, Tersane ve Tophaneyi Yeniçeri zabt idicek şevketlû sultan Mahmud han efendimiz Kapudan paşa ve Kadı paşayı ve Ali efendi ve İnce beyi Sarayburnundan Topkapu önünden bir sandala bindirüb kürekle Yedikule açığına doğru kaçarken derakab bir (İbrik) tabir olunur gemiye biraz asker binüb ardlarına düşüb top menziline varmak üzere iken Makrıköy tarafında baruthaneyi geçüb bir kenara başdan kara idüb karaya çıkub amma ardlarında olan gemi öyle sığ mahalle yanaşamayub yine giruye avdet, merkumlar yayan yürüyerek Uzunköprü altından Kınarye karyesine gelüb andan üç baş bağçıvan bargirlerine birine Kadı paşa, birine Ramiz paşa, birine Ali efendi süvar olub maada yanında olanlar yayan yarık Burgaz köprüsüne vardıklarında Çatalca kurbünde Subaşı karyesinde olan Selimgiray bir mikdar asakir ile karşulayub çiftliğine götürmüştür.

الخائن خائف Elhâinü hâif mazmunu şerifi üzre bu gece çiftlikliler bizi basarlarsa halimiz düşvar olur deyu bostancı melunlariyle meşveret idüb reâyâyı silâhlandırub kenduların muhafaza ittirmeği tecviz ittiler. Reâyâya bu tedbirlerin tefhim ittiklerinde zâhiren inkıyad sureti gösterüb tamam silâhlandıklarından sonra kalın tarafın çevirüb bizim şimdiki halde çiftliklilerden ziyade havfimiz sizdendir, sizler eşkıya gürûhundansınız; sizlere bir veçhile emniyetimiz yoktur (.. Silik ?.) içimizden siz çıkınız deyüb bostancı hainlerile yeniçeri melunların içlerinden ihraç ittiler.

Gerek yeniçeri eşkıyaları olsun ve gerek anlara muîn olanlar olsun ne mertebelerde erzeli rezil ve ekferi minelkâfir oldukları şundan fehm olunsunki kara kalpaklı reâyâ anlara muavenet idüb zîri himaye ve şâhânesinde hoş hal oldukları padişahı islâm zıllullahı filenâm hazretlerine ihaneti kabul itmediler; hâsılı kelâm çiftlik askeri dar boğazdan avdet birle çiftliğe geldiklerinde meşveret idüb yeniçeri taifeleri yarinki cuma küllî askeri menhus tedarik idüb üzerimize gelecekleri bî iştibahdır, diyerek tedarik birle irtesi muharebeye hazır oldular: Kâğıdhane bostancıları, askeri cedîde muîn olmalariyle nısfülleyilde bir bostancı gelüb „ne duruyorsunuz cenge ikdamın vaktı geçdi bundan sonra beş gün dahi dayansanız sûdmend olmaz ve başa çıkılmaz ziraki yeniçeri taifeleri cevanibi sebayı zabt idüb bir tarafdan imdadınız gelmek ihtimali kalmadı; bundan sonra size lâzım olan tahlisi can içün firar itmekdir„ deyu ihbar itmesîle askeri şâhâne tekrar meşveret idüb üç top ile vafir cebehane alub piyade asker pişrev, süvari dahi ardlarına düşüb Istranca üzerinden cuma gecesi saat sekizde Rumeli cânibine firar ittiler. Beşiktaşda olan yeniçeri ve bostancı taifeleri çiftlik askerinin saat sekizde firar ittiklerine ıttılâı tam hâsıl ittiklerinde şâdmend olub sabah dahi karib olmagın hınzır sürüsü gibi çiftliğe akdılar. Çiftliğe dahil olduklarında kışlağın içinde olan eşyayı ve camii şerifin kaliçesin ve kandillerin ve hanei zabitanın odalarının hasırlarına varınca yağma idüb bâdehû dört taraftan ateş virüb beyt-ül-mâli müslimîni ihrakı binnar ittiler [1].

[1] Levend çiftligi ve Üsküdar kışlası vakalarını Yayla imamından dinleyelim: «ve ol gündü çarşanba günü Tersane ve Tophane Kaptan paşa hökmünde olup yeniçeri gerek tersaneye ve Tophaneye varamazlardı ikindi vakti yürüyüp tersane ve Tophaneyi yeniçeri zabt idüb üsküdar kışlasını ve Levend çifliğini Uzun Hasanın imamı Gâvur İmam üsküdara varub kışlaya ateş virüb ve bölük başı sabık usta Arnavud [metinde ismi geçen Bekir ağa] bir mikdar asakir ile merkumlar ile döğüşüb vafir mukatele idüb Sultan Selim Han bina eyledügi camie girüb anda dahi vafir cenk, âkıbet Arnavud vurulub seri maktuunu Et

Vukuâtı leylei cum'a der sarâyı hümâyun:

Yeniçeri tarafından bâ'dezin cemiyetlerini dağıtmak içün sened alınub melunan dahi tarafı şehriyarîden emniyet hâsıl itmeleri içün yedi menhuslarına hattı hümâyun îtâ buyruldu; şevketmeâb efendimiz hazretleri haremi hümâyuna teşrif buyurmayub sünnet odasında temkin buyurdular.

Vukuâtı yevmi cum'a der sarâyı hümâyun:

Alesseher Enderunu hümâyunda olan asakire icâzet virilüb sekban askerinden vâfir şehbaz topçu askerine katılub Yalı kasrından mavna süvar Tophaneye geçdiler; baki üç, dört yüz mikdarı sekban askeri çıkmak üzre iken yeniçeri melunları nakz idüb Soğuk çeşmeden vesair kapulardan bahçe içine koyulub henüz çıkmak üzre olub dahi taşraya çıkamıyan sekbanların önlerin alub silâhlarını çıkarub bize teslim olunuz sizlere zararımız yokdur demeleriyle biçarelerin bazısı tahlisi can içün silâhlarını teslim ittiklerinde ol melunânı bîamânlar teslim olan bîçarelerin kolların ardına bend idüb sairlerinin gözleri önünde koyun boğazlar gibi zebh idüb şehid ittiler. Bu ahvali sairleri müşahede ettiklerinde koyun gibi ölmekden ise döğüşe döğüşe ölmek evlâdır deyüb melunâna teslim olmayub mukateleye ibtidar ettiler; lâkin Enderunu hümâyuna giren eşkıya on binden mütecaviz olmağin ol bîçarelerin kimin darbı kurşun ile kimin cebehanesi tükendikde tutub zebh ile şehid ittiler. Bu معركه mâ'rekeden tahlis içün arabacı başı ağa çifte zevrakçesine süvar olmak üzre iken arabacılardan beş, on kimesne can havlîle kendulerin merkumun kayığına atdıklarında kayık devrilüb arabacı başı gark oldu [1].

Sekban askeri, yeniçeriler ile cenge ibtidar ittiklerinde kapudânı esbak Salih paşa kulları kârgüzar ve âkibet endiş olduğu ecilden bahçe içinden doğru şitâb idüb gelüb beşinci kapusunu

meydanına irsal lâkin kışlayı yakub ve Kadı paşa oturduğu ve İsmail paşa [esbak sadrıâzam] bina eylediği konağı yakub yeniçeri taifesi konağın içinde olan emval ve eşyayı yağma idüb ve iki gün mukaddem Kadı Abdurrahman paşa yirmi iki yük hazine getirmiş idi, anı fesle taksim idüb ve her nekadar kahve ve dükkân var ise cümlesini yağma idüb ve yakub ve bazı esnaf hanelerini dahi yıkub ve yağma idüb olkadar âdem kırıldıkim Âsitaneden ziyade yağma olub Mustafa kethüdanın [Mustafa Refik efendinin] konağında eyledikleri yağma gibi şöyle bir hilâl komadılar. Beşiktaşa geçüb levend çiftliği ve anda olan hanelerin cümlesini yakub yağma eylediler.»

[1] Arabacı başı Abdullah ağayı tutmağa vardıklarında kendisini denize atub ölüsünü meydanı lâhme vaz ittiler. [Yayla imamı].

muhkem bend ittirdikden sonra îydi şeriflerde endahte olunan topların üç danesini zahrı kapuya vaz eyledi. Eğer şaşkınlık ile üçüncü kapusu bend olmasaydı gayet düşvar olurdı-ki sekban askeri can havliyle yukarı ağalar dairesine firar iderlerdi, yeniçeriler de ardlarınca ağalar dairesine gelirler idi; bâ'dezin hademei Enderunu hümâyun kullarından bir kimesnenin halâsyâfte olmaları emri muhal idi. Hattâ kapu bend oldukdan sonra sekban askeri kapunun altına gelüb hoş imdi ağalar en sonunda bizleri düşman ağzına virüb meramınız kırdırmak mîdi? deyu vafîr feryadüfigan ittiler, sonra Deve bağırdandan bir mikdar yeniçeri gelüb anları da şehid ittiler.

Bu esnada şevketmeâb şecaâtlû efendimiz hazretleri sünnet odasında ikameti hümâyun buyurub Tebdilci Emin Ağa kulları Yeniçeri mel'unlarının taşra çıkmalarîçün zabitleri tarafına gönderilmişti. Gelüb zabitlerinden meydanda bir ferd yok; birkaç def'a ben, yoldaşlar padişaha itaatiniz yok mudur? didim belî pâdişâha itaatimiz vardır didiler. İtaatiniz var ise padişahımız selâmlığa teşrifi hümâyun buyuracaklar taşra çıkınız dediğimde baş üzerine deyüb çıktılar. Ben içeruye girdiğim gibi tekrar arkam sıra girdiler; birkaç defa çıkardım yine girdiler, nihayetinde senin meramın bizi taşra çıkarub kapuları bend itmek. Seni şimdi helâk ideriz deyu bıçak ve piştov çeküb üzerine yürüdüklerin ve söz ayağa düştüğün ve zabitlerinden meydanda bir ferd görünmediğin silâhdar ağa kullarına takriri kelâm ittiğinde bu makule بى سروپا bî serüpâ eşkıyanın sükûnı heman cenâbı hakkın inâyeti rahmaniyesine kalmış mevaddan olduğundan başka şevketmeâb efendimiz hazretlerinin sünnet odasında ikameti hümâyunları tehlike olmağin bin niyaz ile kaldırub yukarı mâbeyini hümâyunda âramlarına karar verildi.

Şevketmeâb efendimiz yukarı mâbeyini hümâyunda çeyrek mikdarı âram buyurub Hırkai Şerif odasına azimet birle لواء شريف livâi şerif sayesinde kuûd buyurub teskini fitne içün cenâbı kibriyaya tazarru ve niyaza başladılar. Ol evânda zümrei agavâtı endurunu hümâyun kullarına havfı küllî müstevlî olub şimdi yeniçeri melunları şevketmeâb efendimiz hazretlerinden biz bîçareleri matlûb iderler ise velî nîmeti âlem hazretleri dahi berâyi maslahat virmek iktiza ider bâdezin halimiz neye müncer olur yârabbi deyu deryâyı hayrete dalub mecmuı, hayattan nâ ümid olduklarını Silâhdar Ağa kulları hazreti cihanpenah efendimize îlâm ittiğinde huzuru hümâyunda dest beste mağmum ve mahzun duran hânei hassa kullarına nazarı tarahhümle nazar ve cümlesine birden hitab buyurdular:

Bugünkü günümde sizler benim uğuru hümâyunumda baş koyub dostuma dost düşmeni bedhâhıma düşmen oldunuz. Benim de zamânı saltanatımda bendegânı sadakatkârlarımdan birinin mûyına hata gelmez ve madam ki can tendedir sizlerden birinizi benden muhalifinin almaları emri muhaldir, müsterih olunuz, evveli böyle olduğuna keder itmeyiniz. İşin sonuna bakınız cenâbı hak ve feyyâzı mutlak cümlenizi begâm itsun.

deyu hayır dua buyurdular; hâsılı cum'a vaktine değin sekbanların ekserisi şehid, bakî eceli gelmiyenlerini tutub Süleymaniye civarında olan Tavhane [Tabhâne] ye koydular.

Nihayeti kelâm serkerdei eşkıya bir yere gelüb neferleri olan mel'unânı bittakrib taşra ihraclarından sonra şevketlû kerâmetlû efendimiz بالشوكت والاقبال bişşevketivelikbal berâyi edâyi salâtı cum'a Soğukçeşme pişgâhında vaki Sultan [Zeyneb Sultan] camii şerîfine alaysüvar teşrifi hümayun buyurulub Ağayı cedid ile arza [girdikde]:

Behey adamlar! nedir bu sizin itdiğiniz kâfirlik? Benim gözüm nûru karındaşımın helâkine bâis olduğunuzdan mâada zamânı saltanatımda bu kadar ümmeti Muhammedin pâymal olmasına sebeb oldunuz; bu şöyle dursun bugünkü günde efendimiz cumâya teşrif buyursunlar deyu rica etdiniz andan sonra gelüb sarayımı basmaklıkdan garazınız nedir? Eğer beni istemez iseniz ben şimdi zehirli şerbeti nûş iderim; bâ'dezin canınız kimi isterse varın padişah idin...

ve dahi buna kıyas nice kelimat buyurulub Yeniçeri Ağası gibi bir sengdil mel'unu zârî zârî ağlattı.

Paşa kapusunun arsasını kirizme iderken bir timur sandık derununda dört aded mücevherli hançer ile mührü hümâyun bulunmağla bir çorbacı كأن ke'enne arzı sadakat idüb câmii şerifte iken getirüb teslim eyledi. Bâdessalât sarâyı hümâyuna azimet buyurulup arz odası pişgâhında Hudavendigârı sabık cennetmekân Sultan Mustafa Han efendimizin namazı kılınub pederi mâcidleri cennetmekân firdevs âşiyan Sultan Abdülhamid Han عليه الرحمة والغفران hazretlerinin cânibi yesarına defnolundu. Yevmi mezburda ehli divan Sultan Mustafa merhumun cenazesine gidüb avdetlerine değin akşam karib olmağla arife bîati terk olundu.

Leylei îydî şerifte bâbı hümâyun küşad olunub divan yerinde tâbesabah mehterhâne çalındı. Mukaddem cenkde zahimdâr olan topçu ve sekban askerinden altmış aded kimesne büyük hamamda ve Gâzî Süleyman Ağa dahi meşkhânede yaturlar idi; aşcı taifesi mel'unları Endurunu Hümâyunda yaralılar var deyu Yeniçeri hainlerine ilân ve beyan itmelerile zümrei eşkıyadan bir gürûh-ı habâset endiş tecemmû idüb enderunda olan yaralıları isteriz deyu bâbı hümâyuna teraküm ittiklerinde bundan akdem leylei îydi şerifte bir hıyanet idüb tekrar cihânı fesada virmesünler deyu serkerdei eşkıya olan segirdim ustaları bâgîlerinden birkaçı bâbı hümayun muhafazasına memur olunmuşlar idi: Zahimdârları isteriz diyen mel'unânın önlerine çıkub zahimdârları bizden alınız diyerek defettiklerinden sonra bu ahvali içerüye arz ittiler; bu taraftan dahi berâyi maslahat ol bîçareleri gice saat altıda feryadü fiğan iderek el arabalarına vaz idüb bostancılar hastalarına gönderüb Ocak Ağası Gâzî Süleyman Ağayı dahi Bostancı Başıya teslim ittiler.

Çarşanba gününden leylei îydişerîfe değin ihrak sâkin olmayub bayram gicesi sâkin oldu. Harikte evvelâ Paşakapusu muhterık olub etraf hanelere zarar terettüb etmiyerek künfeyekün oldu. Çarşanba günü Sultan Sarayından [Esma Sultan Sarayı] zuhûr iden yangından Sultan Sarayı ittisalinde cebehâne ve sakalar kışlağı bâdehu Sultanahmed meydanına varınca etraf sükkân ve dükkânları ve Mehterhâne, mecmuu muhterik olub ateş defterhaneye dayandıkta bi inayetillahi taâlâ sükûn buldu.

Ertesi gurrei şevval ve yevmi îydişerif: Salâtı subh Hırkai Şerifte iâde buyrulub resmi kadîm üzre bâbüssaâde pişigâhında bişşevketi veliclâl altun taht üzre iclâsı hümayun buyurulub ricâli devlet ve ocaklu mel'unlar bîat idüb resmi bîat icra olunduktan sonra berâyi edâyi salâtı îydi şerif Sultan camii şerifine alaysuvar teşrifi hümâyun buyruldu. Selâtini izam hazaratının îydeynde ve mevlûd-ı nebîde Sultanahmed camii şerifine teşrifleri, âdeti müstemirreden ise de etraftan yollar kapanmış olmağin Sultan camii ihtiyar buyuruldu. Bâdessalâtı îydi şerif sarâyı hümâyuna avdet birle mermerlikte karar buyrulub Ağavatı Endurunu Hümâyun kulları dahi bîat ittiklerinden sonra haremi muhtereme hıram buyruldu.

Yevmi mezbûrda saat sekiz buçukta Hırkai Şerif odasında kaymakam Memiş Paşaya mührü hümâyun teslim buyurulup samur kürk ilbâsiyle sadrıâzam nasb olundu; Paşakapusu muhterik olmag-

la Çağala zade sarayında ikameti ferman buyruldu. Yalı kasrı binişi terk olunub haremi iffet teveme azîmet buyuruldu.

2 Şevval yevmi pazar soffai hümâyuna rikâb olub Şeyhulislâm Mehmed Salih Efendi zâde azl olunup yerine Nakibüleşraf Dürrî zade Abdullah Efendi Şeyhulislâm nasb olundu.

***

Alemdar Mustafa Paşanın şehâdetiyle vukua gelen yeni bir inkılâb hamlesinin bu defa da pek çok şehid vererek yıkılmasını intac iden bu irtica hareketinin ruznâmeden aynen naklinden sonra Rusçuk yârânının âkıbetine dair olan ve tarihlerde görülen vak'ayı da kısaca izaha lüzum vardır.

Ruznâmedeki mufassal malûmat ve tarzı ifadeye göre Alemdar vak'asında sarayın parmağı olduğuna dair bazı tarihlerin îmalarının doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Zaten hâdisatta dikkatle gözden geçirilecek olursa Sultan Mahmud, bazı saray erkânının sözlerîle Alemdarın diktatörce hareketine karşı belki de münfeil ise bile Alemdarın yıkılmasını istiyecek ve biraderinin iclâsı suretiyle saltanatı elden çıkaracak kadar gafil değildi. Nitekim Sultan Mustafanın tekrar saltanatı elde etmek için yaptığı faaliyetten Alemdar Mustafa Paşa vasıtasîle haberdar olduğundan ve Alemdar vak'asını müteakıb de neticenin kendisinin hal'île Mustafanın iclâsına doğru gittiğini gördüğünden biraderini öldürtmek suretîle tehlikenin önüne geçebilmişti. Bundan başka saray tarafından Alemdara muavenet olunması ihtimali de yoktu; Hattâ bizzat padişah vak'a esnasında bir kısım saray hademelerîle bostancıların kapıcı ve aşçıların fenalıklarına mâruz bulunuyordu ki bunu ruznâmenin kayıdları arasında görmekteyiz.

Burada dikkat edilecek bir cihet varsa o da Bâbıâlî vak'asını müteakıb sarayın müdafaasına koşmuş olan Ramiz Paşa ile Kadı paşaların o sırada henüz hayatta ve müdafaada bulunan Alemdarın imdadına yetişememeleridir. Çünkü bunların saraya gelmeleri ruznâmenin kaydı üzere ikindiden sonra olub bu sırada ise Alemdar malûm şekilde vefat etmiş bulunuyordu. Bundan dolayı maiyetinde hiç bir askerî kuvvet olmayan ve hususîle Bostancılarla bazı saray hademelerinin ihanetlerine maruz kalan Sultan Mahmudu Alemdarın yardımına koşmadı diye muâhaze etmek tarihî kayıdlara ve hâdisata tamâmen aykırıdır. Padişahın günlük hayatını kaydetmekte olan ruznâmedeki tabirat ta Yeniçerilere karşı olan gayzı açıkça göstermektedir.

XIII
RUSÇUK YÂRÂNI'NIN ÂKIBETLERİ

Alemdar Mustafa Paşa, Bâbıâlî yangını neticesinde dışarı çıkamayub mahzende müdafaa vaziyetine geçtikten sonra yine o gece bir kısım yeniçeriler de Alemdarın arkadaşlariyle yeni nizam tarafdarlarını yakalamağa çalışmakta idiler. Bunlardan bir kol Defterdar Tahsin Efendinin evine gelmişler ise de Tahsin Efendi vak'ayı duyar duymaz evinden çıkarak doğruca Tatlıkuyuda [Bayezid civarında] Sadâret Kethüdası Mustafa Refik Efendinin konağına gelmişti. Yayla imamı vekayinamesine göre Refik Efendinin maksadı kendi konağında muhafaza hizmetinde bulunmakda olan [1] Sekbanlarla Yeniçerileri çarpıştırmamakdı; fakat Tahsin Efendinin ısrarı ve bizzat kurşun atarak Sekbanları teşviki üzerine bir emri vâki karşısında kalan Refik Efendi, konağına gelen Yeniçerilere mukabeleye mecbur olmuşdu [2]. İki taraf arasındaki mücadele birkaç saat devam etmiş ve konağı işgale muvaffak olamıyan Ye-

---

[1] Alemdarın sadaretinde beraberinde bulunun askerin bir kısmı Rusçuk yârânının konaklarında hem muhafızlık ediyorlar ve hem de orada yatub kalkıyorlardı.

[2] « Andan yine ol gice Tatlıkuyuda Kethüdâyı Sadrıâlî Mustafa kethüdanın konağına gelüb etrafını muhasara idüp lâkin anlar gelmezden mukaddem Defterdar Tahsin Efendi gelüb ve kendi dahi güğez kadife potur giyüb Kethüda Bey konağında vafir sekban vardı. Amma Kethüda Bey Yeniçeri ile döğüşmemek muradı idi ve sekbanlara dahi tenbih idüb şakınub kurşun atman deyu tenbih iderken Defterdar Tahsin Efendi şöyle cevab eyledikim «bak efendim ben kulun anlerin cümlesine sizin eteğinizi öptürürüm» deyüb başladı taşra kurşun atub ve attırmağa. Birkaç saat anler içeriden, Yeniçeri asakiri Sarayburnundan bir top getirüp konağın önüne koyub bir kere topa ateş eylediklerinde hemen Mustafa kethüdanın aklı perişan olub (bana bir usta gelsün ana teslim olayım) dedikte bir Odabaşı ve birde karakullukçu konağa girüb (gel teslim ol sana ziyan yoktur) deyu gîricek filhakika Kethüda Bey teslim olmak muradı üzre idi; lâkin Defterdar beceriklik idüb gerek odabaşıyı ve gerek kullukçuyu vurub ande düşdükte Yeniçeri Allah deyüb yürüyüb evvelâ Defterdarı diri tutub bâdehu Mustafa Kethüdayı ve Hasköy Âyanını tutub ibtida Âyanı pare pare idüb ve Mustafa Kethüdayı dahi konak kapusu önünde paralayub ve Defterdar Tahsin Efendiyi hayyen Ağakapusuna götürürken yolda Kapudanpaşa hamamı önünde paralayub sürüyerek Ağakapusu önüne lâşesini koyub...» Yayla imamı vekayinâmesi.

niçeriler Sarayburnundan getirdikleri topla konağın kapısını kırmağa muvaffak olmuşlardır. Bunun üzerine Mustafa Refik Efendi, Yeniçerilerden bir usta gelmesini istemiş ve dışardan Odabaşı ile ile bir de Karakullukçu gönderilmiştir. Konağa giren bu iki Yeniçeri Refik Efendiye (gel teslim ol sana ziyan yoktur) sözleriyle anı tatmin ederlerken Tahsin Efendi birdenbire elindeki tabanca ile usta ile kullukçuyu öldürmüş, bunun üzerine konağa hücum eden Yeniçeriler evvelâ Tahsin Efendiyi ve sonra da Refik Efendiyi ve Hasköy Âyanını yakalayub Refik Efendi ile Âyanı konağın önünde öldürmüşler [1] ve Tahsin Efendiyi de diri olarak Ağakapusuna doğru götürürlerken yolda Kapdanpaşa hamamı [Kapudan İbrahim Paşa] önünde gerek kendisini ve gerek beraberinde olan Mehterbaşısı ile bir binbaşıyı parçalayak cesedlerini Ağakapusu önüne bırakmışlardır [2].

Defterdar Tahsin Efendinin cesedinin parçaları sonradan toplanarak Yedikule sûru altına Alemdar Mustafa Paşanın yanına defnedilmiş ve Yeniçerilerin korkusundan kendisine yirmi seneye

[1] Mustafa Refik Efendinin paralanan cesedi sonradan Bayezid'de kendisinin müntesib bulunduğu Sarac İshak dergâhı şeyhi Mehmed Derviş Efendinin gayretile toplanub mezkûr tekke kabristanına defnedilmiştir. Tekke, Sarac İshak camiinin yanında idi. Şimdi tekkenin olduğu yer arsa halindedir. Cami kapısından cami havlusuna girilince sağdaki kafes destarlı mezar taşı Mustafa Refik Efendiye aittir. Kabrin önünde sokağa nâzır demir parmaklıklı pencere vardır. Sülüs hatla hâk edilmiş kabir kitabesi şöyledir :

١ — هوالخلاق الباق ٣ — جنتمكان فردوس آشيان ٣ -- واصل رحمت رحمان رسيدهٔ ٤ — رتبهٔ
عفو جناب مستعان ٥ — سابقا كتخداى صدر عاليشان ٦ — مرحوم ومغفورله مصطفى ٧ —
رفيق افندى عليه الرحمة ٨ — والغفران روحيچون فاتحه ٩ — ٢٧ ن [رمضأن] سنه ١٢٢٣ .

Bu kabir ve küçük mezarlığın biraz müddet sonra oradan kaldırılub emsali gibi yok idileceğine şüphe yoktur. Bunun için merhumun kabrinin de Alemdarın yanına kaldırılması için kurumumuza müracaat ettim. Bu müracaatım memnuniyetle kabul olunarak bu husus hakkında vilâyet makamına, Evkaf Umum Müdürlüğüne, Müzeler idaresine yazılmıştı. Teessüf olunur ki bir seneyi geçdiği halde halâ bir cevab verilmemiştir.

[2] Tahsin Efendi, Refik Efendinin evinden kaçarken yakalanmış ve Ağakapusuna götürülürken yolda kaptan İbrahimpaşa sebili (Bayezid ile Süleymaniye arasında) önünde öldürülmüş. Kendisile beraber bulunan ağalarından Bekir Ağa, efendisinin öldürülmemesi için üzerine kapanmış isede o da şehid edilmiştir. Cesedler sürüklenerek Ağakapusuna götürülmüştür. (Alemdar Mustafa Paşa makalesi, Bay Efdalüddin, Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası sene 7, S. 1318).

Kapudan İbrahim Paşa sebil, camii ve hamamı, Üniversite meydanının kemeraltı tarafına açılan kapısunun karşısındaki Vefaya giden sokak içindedir. Tahsin Efendinin kabri de Yedikulede Alemdarın kabrinin yanında idi; sonradan Alemdar'la beraber Zeyneb Sultan camii hatiresine nakledilmiştir.

yakın taş dikilememişti. Yeniçeri ocağının ilgası dolayısiyle ve Sadrıâzam Benderli Selim Paşanın işaretiyle gerek Alemdarın ve gerek Tahsin Efendinin kabir taşları yapılmış ve şair İzzet Molla tarafından kitabeleri tertib olunmuştur [1].

Rusçuk yârânından olan Reisülküttab Mehmed Said Galib Efendi bu defa da hayatına mal olacak olan ikinci bir tehlikeye maruz kalmış, fakat mutâdı olan itidal ve ihtiyatı ile uzak görüşlülüğü kendisinin hayatını kurtarmıştı. Yeniçeriler, Galib Efendinin konağına gelmezden evvel diğer yerlerden kaçub kendi konağına gelen ve konağının müdafaası için içeri alınmalarını teklif eden Sekbanları kabul etmeyüb savdığı gibi kendi konağında bulunan altmış kadar Sekbanı da dağıtarak vaziyete intizar etmekte idi.

Bundan bir saat sonra Yeniçeriler gelüb konağın kapusunu çalarak vaziyeti ve Sekban askeri olub olmadığını anlamak istemişlerdi. Bu sırada Galib Efendi bilmemezlikten gelerek ne iste-

[1] Tahsin Efendinin bakiyyei izami, Alemdarınki ile birlikte meşrutiyetin ilânından sonra Yedikuledeki mahallinden alınarak Topkapusarayı park kapusunun karşısındaki Zeyneb Sultan camii mezarlığına defnedilmiştir. Tahsin Efendinin kabir taşı kitabesi şudur:

هوالباقی

مستوفیٔ هنرور ایدی ایتدیلر شهید
احمد افندی زاده‌یه حق احترام ایده

کلدکجه یاده وقعهٔ مرکی او بیکسك
دیردك جناب حضرت حق انتقام ایده

ارباب فتنه‌یه قومدی خون ناحقنی
صدر سلیم سیرتی حق مستدام ایده

اولمشکن ارتحالی یکرمی ییله قریب
کیم دیردیکم کلوب بریسی اهتمام ایده

سنك مزاری قالمش ایدی تابو وقته‌دك
باعث او آصف اولدی خدا بردوام ایده

ارکان دولت ایتسه نوله خدمتیله فخر
بر ذاتکم أولنلرینی التزام ایده

عزت دیمشدی فوتنه تاریخ جوهری
تحسین افندی جنت عدنی مقام ایده

سنه ۱۲۲۳

diklerini sormuş ve kendisi de merdiven başına inüb (buyurun yoldaşlar) diyerek bir güğüm kahve pişirdüp Yeniçerilere ikram ile gönüllerini almıştı. Yeniçeriler efendiyi teselli idüb Sekbanları aradıklarını ve başka bir maksadları olmadığını söyledikten sonra (korkmayın safânızda olun) deyüb çıkub gitmişlerdi [1].

Galib efendi bu ikinci vartadan iki, üç gün sonra üçüncü bir tehlike daha atlatmışdır. Alemdarın intiharı üzerine yeniçerilerin isyanları sükûnet bulacağı bir sırada birdenbire Kandıralı Mehmed'in tertib ittiği hareket, henüz sönmemiş olan galeyânı tekrar artdırarak korkunç bir şekil almasına sebeb olmuşdu. İşte bu sırada âsîler şeyhulislâm Salih zade Ahmed Esad efendi ile Reisülküttab Galib efendiyi de öldürmek istemişlerse de devletde işe yarar adam bırakmadınız diyerek ûlemâ mâni olmuşlardır [2].

Rusçuk yârânından olan Behiç efendi, Alemdar vakasını duyar duymaz bazı hanlardaki sekbanları yanına alub tebdili kıyafetle Rumeliye firar etmiş; Ramiz paşa da birkaç gün sarayın müdafaasında bulunduktan sonra Kadı Abdurrahman paşa ile birlikde Rumeliye firar eylemişlerdi [3].

[1] Yayla imamı vekayinâmesi ve Şânî zâde tarihi C. 1 S. 109—110. Şânî zade Galib Efendiye ilişmediklerinden bahsederken (sükkânı hâneye safanızda olun deyu müteahhidi asâyiş ve emniyetleri olmalariyle muktezâyi nâmı nâmileri üzre sureti galibiyet müşâhedei eshâbı dikkat oldu) sözlerile Galib Efendinin bu hâdisede mahlası gibi taliinin galib geldiğine işaret ile ince bir îmadada bulunuyor. Yayla imamı da Galib Efendinin Sekbanları konağına koymadığından bahsederken (ben ocaklıdan ayrılmam bana lâzım değil) demiş olduğunu yazıyor.

Alemdar Mustafa Paşa makalesinde de [Tarîhi Osmanî encümeni mecmuası, sene 4 s. 1316] şöyle deniliyor: Galib Efendi (tâ ramazanın bidayetindenberi rüfekasının ve Alemdar takımının gözüne batan طفره tafralarından dolayı beraberinde bulunmaz ve anların gittikleri camilere gitmez ve gitse de ayrı durur idi; ekseriya Ayasofyadaki canib maksurelerden birinde kendi kendine mahfîce tilâveti kur'an eylemeği âdet edinmiş idi. Yeniçeri ictimalarında ve vak'anın tertibatı müzakeresinde orta ustaları Rusçuk yârânının esamîsini bir lisanı intikam ile yâd eyledikleri halde bunlardan birçoğu Galib Efendi için:

O anlardan değildir; sulehadan hoşça bir adamdır ne aralarında gezer ne anları tanır; hep görürüz kendi başınâ maksurede mushaf okur diye tarafdârlık iderlerdi).

[2] «İdarei umuru saltanat muhavveli uhdei ricâli devlet olduğu cümle indinde müsbet olmağla bunların fıkdanı, mesâlihi mülke bâisi perişâni olub ez cümle Galib efendi mezâyâyı esrârı devlete ârif ve düveli mütenevvia muâhedâtı senedâtına ve derdest olan Rusya mükâlemâtı tahrirâtına vâkıf olmağla bu surette cümlesini mahv ve idam himayetkârii devlet davâyı mücerredine zıd ve hılâfı mahzı telef ve israfdır deyu استعفا isti'falarına gayret ve ihtimam iderek kabulü kavli nâ mâkullerinden istinkâf eylemeleriyle maznûnı ehli insaf olduğu üzre hele Galib efendi bu defa dahi tahlis» olundu. Şânî zade c. 1 s. 140.

[3] Gerek Behic efendi ve Ramiz paşa ve gerek Abdurrahman paşa da takib olunarak nihayet maktulen vefat etmişlerdir. İnkılâb kurbanlarından olan Kadı paşa hakkında ayrı bir yazı hazırlamakdayım.

XIV
ALEMDAR'IN KABRİ—EVLÂD VE TORUNLARI

Alemdar Mustafa paşa kadir gicesi fecirden ertesi 27 ramazan kadir günü öğleye yakın zamanına kadar imdad gelir ümidiyle müdafaada bulundukdan sonra yeniçerilere teslim olmıyarak elli altı cariyesini ve yanında bulunan oğulluğu Mehmed Bekâr beği kendisinin mensub olduğu kırk ikinci ağa bölüğünün oda başısına ve ocağın namusuna tevdi eyledikden sonra yanından ayrılmayan baş kadını ile hadım ağası Selim beraber olarak kendisini müdafaa ettiği mahzendeki barut variline bir tabanca sıkmak suretiyle dumandan boğularak vefat etmişdi, fakat yangının ateşinin şiddeti sebebiyle mahzenin bulunmuş olduğu yere sokunulamadığından Alemdarın hakikaten ölüb ölmediği bilinememişdi; hattâ bazıları paşanın kaçdığına zahib olarak telâş göstermişler ve aramışlardı [1].

Nihayet yangın sönmeğe yüz tutunca arifeye tesadüf eden cuma günü paşa kapusunun harem tarafında atılan lâğmı lâğımcılar kazdıkları esnada bir demir kapıya tesadüf ederek açmışlar ve bunu müteakib gördükleri ikinci bir demir kapıyı daha açdıkdan sonra yeraltına tesadüf eden mahzende birkaç adım yürüdükden sonra hiç bozulmamış üç aded cesede tesadüf etmişlerdi; bunlardan biri Alemdarın, diğeri başı kadınının ve üçüncüsü de hadım ağasının cesedleri idi; yanlarında altunla dolu keseler ile küçük sandıklarda mücevherat bulunuyordu. Cesedinde bir tagayyür olmayan Alemdarın Yayla imamının rivayetine göre koynundaki saati bile işleyormuş. Koynundan çıkan mührü hümâyun ile bir kise mücevher, bilvasıta padişaha gönderilmiş ve fakat mahzende bulunan altunlarla diğer mücevherleri yağmalamışlardı.

Alemdarın cesedinin bulunmasından yeniçeriler çok memnun olmuşlardı; keyfiyet heman yeniçeri ağasına haber verilmiş ve o da ocak ağalariyle beraber gelerek bir müddet cesede bakdıkdan sonra sekbanları korkutub âsîleri memnun etmek için bacağına

[1] Alemdar Mustafa paşa makalesi (Tarihi Osmanî Encümeni mecmuası sene 4, s. 1324)

ip takılarak sokakda sürükleye sürükleye Etmeydanına götürtmüşlerdi. Burada bazıları Alemdarın cesedinin üç gün yere serilmiş saman üzerine bırakılub teşhir edildiğini [1] ve bazı vakayinâmeler de cesedin Etmeydanında başı aşağı dut ağacına asılub çırçıplak avret yeri dahi açık ve ağzına çubuk sokulu olduğu halde bırakıldıkdan sonra parçalanub dağılmış olan cesedin bazı kısımlarının Yedikule haricinde bir hendeğe atıldığını yazmaktadırlar [2].

Sultan Mahmud bu vakayı müteakib arife günü cuma namazını kılmak üzere sarayın Soğukçeşme kapusu karşısındaki (şimdi Gülhane parkı kapusu) Zeyneb sultan camiine geldiği zaman bir yeniçeri çorbacısının (bölük kumandanının) bulduğu sadâret mührünü havi yüzük yeniçeri ağası vasıtasîle padişaha takdim edilmişdi [3].

Alemdarın hendeğe veya İzzet mollanın söylediği gibi bir battal kuyuya atılan parçalanmış cesedi yirmi yıla yakın orada kalmış ve yeniçerilerin korkusundan hiç kimse bakiyei izamını toplayup defn edememişdir. Nihayet Sultan Mahmud yeniçeri ocağını kaldırınca sadrıâzam bulunan Benderli Selim Mehmed paşanın emriyle hendek veya kuyudan çıkarılan mevcud kemikler (Yedikule) sûrı yanına defnedilüb kabrine taş da dikilmişdir [4].

Meşrutiyetin ilânından sonra Tarihi Osmanî Encümeninin teşebbüsiyle merhumun mevcud kemikleri oradan çıkarılarak defterdar Tahsin efendinin kemiklerile beraber Zeyneb sultan camii bahçesine defnedilmişdir. Alemdarın kabir kitabesi talik hatla yazılmış olub şudur: Bu kitabe şair Keçeci zade İzzet mollanındır.

---

[1] Şânî zade tarihi c. 1 s. 137, 139, 145.

[2] Yayla imamı vekayinamesi (hususî kütübhanemizdeki nüsha s. 39) ve Alemdarın mezar taşı kitabesi. Enderunî Ebubekir efendinin (وقعهٔ جدید vak'ai cedid) isimli eserinde cesedin ayağına ip takılub sürüklendikden sonra meydana getirilüb bâdehu kale hendeğine defnedildiği yazılıdır.

[3] «... Mahfuzı desti tazim olan nigin-i vekâlet, ağa yedîle cami-i şerifde teslimi savbı saltanat» kılınmışdır.

[4] Alemdarın kabri Yedikule sûrının tiren geçdiği medhalinin sağ tarafından hendekden itibaren başlayan Yedikule mezarlığına girilince etrafı büyük taşlarla örülmüş münferid ve yüksek bir sed üzerinde olub Tahsin efendi de yanına defnedilmişdi. Burada bu iki zatdan başka Alemdarın baş ağası olub kendisile beraber vefat eden Arab Selim ağa ile Tahsın efendi adamlarından Ebu Bekir ağanın kabirleri el'an mevcuddur ve taşları vardır.

هوالباقى

صدر اسبق مصطفى پاشايى ارباب فتن
طعمهٔ سيف ايلمشدى دهره ويرمشكن نظام

ايتمدى حرمت او ظالملر صدارت جاهنه
ناسه واجبكن وكيل پادشاهه احترام

پاره پاره ايليوب جسمن او بد افعاللر
آتديلر بر چاه بطاله بولوب بر قاچ عظام

ايلمشكن وقعهٔ موتى يكرمى ييل مرور
اولمشدى حيز امكانده تعيين مقام

شمدى حق منصور ايدوب صدر سليم الخلقى
ايلدى اول زمرەدن سيفيله اخذ انتقام

ايليوب تبيين او دستور شهيدڭ قبرينى
نامن ابقا ايله قيلدى كنديسى ابقاى نام

ديكدى طاش منزلكه مردانكىيه شبهەسز
خير ايله مذكور افواه اولدى تا روز قيام

آصف دورانه احسان ايليوب عمر طويل
ايلسون صاحب مزارى مغفرت رب انام

عزت اول دمده ديمشدم رحلتى تاريخنى
مصطفى پاشا شهيداً ايلدى عدنى مقام

سنه ١٢٢٣

Eserimizin sonunda Alemdarın mezar taşı ve kabir kitabesinin fotoğrafîleri vardır. Alemdarın Rusçukdaki muhallefatının zabtına Hacı Esad efendi adında biri memur edilerek gönderilmiş ve sonra bu zat, Silistre valisi Hüsrev Mehmed paşanın 1224 rebiulevvel 5 (1809 M.) tarihli tavsiyesiyle Alemdarın Hezargırad, Tırnova ve civar kazalardaki çiftlikleriyle, hayvanat ve eşyasının tahririne de memur edilmişdir [1].

Elimizdeki her iki resimde de Alemdarın ince bıyıklı ve seyrek sakallı olduğu görülmekdedir. Arşivdeki vesikalara göre Alemdarın Rusçukdaki ailesi ile sadrıâzam iken istifraş etdiği câriyelerinden sırasîle Hasan, İsmail, Hüseyin ve Mustafa adlarında

[1] Maliye vesîkaları (M. Cevdet tasnifi) Numara 11304.

dört oğlu ile Hatice isminde bir kızı doğmuşdur. Alemdar, Rusçukda doğmuş olan ilk üç oğlundan birincisine babasının, ikincisine efendisi Tirsinikli İsmail ağanın adlarını vermiş ve kendisinin ölümünden altı, yedi ay sonra doğmuş olan oğluna da kendi adı konulmuşdur. Alemdarın Rusçukdaki ailesinden doğan üç oğlu da babalarından küçük kalmışlardı. Bunlar, Alemdarın sâdık silâh arkadaşı olub Rusçuk âyanlığında bulunan kapucu başı Boşnak ağa denilen Abdullah ağanın himayesinde bulunmuşlardır [1]. Alemdarın küçük oğlu Hüseyin bey babasından takriben sekiz, sekiz buçuk ay sonra yani 1224 cemaziyelâhırında [1809 M.] Rusçukda vefat etmişdir. Diğer oğullarının nekadar yaşadıklarını bilmiyoruz; Alemdarın yalnız Hasan beyden torunları vardır ve bunlardan en yaşlıları Bay İbrahim hâlâ Rusçukta bulunmaktadır. Alemdarın bu Rusçuktaki torununun oğlu Bay Hâmid ile yine aynı aileden Bayan Süheylâ Karan Ankarada bulunmaktadırlar. Bunlardan Bay Hâmid, babasına mektup yazarak ceddi Alemdarın silsilesini istemiş ve gelmiştir. Bu aile silsilesi benim vesikalarla elde ettiğim silsileye ilâve edilerek kitabın sonuna konmuştur.

Alemdarın zevcelerinden biri Kamerveş hanımdır [2]. Kendisinden sonra doğan oğlu Mustafanın validesi Fatma ve kızı Haticenin validesinin adı da Haticedir. Alemdar'ın Emine adında bir zevcesi [3] ve yine Emine isminde bir de kiz kardeşi vardı [4]. Alemdarın ölümünden sonra oğullarına, zevcelerine ve kız kardeşine hazineden bir mikdar maaş tâyin edilmişdir. Rusçukta bulunan Hasan, İsmail ve Hüseyin beyler malikâne suretiyle Tırhala, Agriboz, İnebahtı ve Mora mukataasının pamuk rüsûmu eshamına sahip

[1] Başvekâlet arşivi dahiliye vesikaları numara 4167 [M. Cevdet tasnifi].

[2] Maliye vesikaları M. Cevdet (11837). Bu Kamerveş hanım güzelliği ile Alemdarı teshir idüb silâhsız olarak divana çıkarmağa muvaffak olan ve tarihlerde ismi geçen Kamertâb adındaki gürcü cariye olmalıdır. Bu kadın sonradan Osman paşa adında birine varmışdır. Nâz ve işve iderek ve silâhdan korkduğunu söyliyerek Alemdarın nasıl silâhlarını çıkartmağa muvaffak olduğunu anlatırmış. Tarihi Osmanî Encümeni mecmuası (sene 4) sahife 276; İkinci Mahmud devri Emirî tasnifi, numara 1176, 1232).

[3] 11417 numaralı dahiliye vesikalarında Mustafanın validesinin Emine ve diğer bir yerde de Fatma olduğu kaydedilmektedir. Mustafa begin validesinin vefatına mebnî (1228) senesinde anın maaşını almış olduğuna ve Emine hanımın da 1230 tarihinde hayatda bulunuşuna göre (dahiliye vesikaları Cevdet numara 4343) Mustafanın validesinin Fatma olduğu anlaşılmaktadır.

[4] Başvekâlet arşivi dahiliye vesikaları numara 6741 ve maliye vesikaları 14440 ve Emirî tasnifi Mahmudı Sâni devri. 1266.

idiler. Hüseyin begin vefatından sonra üzerindeki mukataat'ın İstanbulda câriyeden doğmuş olan küçük kardeşleri Mustafa ile Haticeye - verilmesi içün hükûmete müracaat edilmişdi [1].

Alemdarın küçük oğlu Mustafa bey henüz dört yaşında iken valdesi, 1228 rebiülâhırı başlarında vefat ettiğinden, küçük yaşda anadan da mahrum kalan bu zavallıya anasının maâşı olan yüz kuruş aylık tahsis kılınmıştır [2].

Alemdarın oğlu diye maruf olan Mehmed Bekâr Bey 1250 tarihinde ya maâşının tezyidi veya borcunun fazlalığı dolayısiyle başka suretle taltifi hakkında bizzat kendisinin Sadârete takdim ettiği istidasında Alemdarın oğlu değil oğulluğu olduğunu beyan etmektedir; hattâ bu ıstidasında Alemdarın mahzenden kadınları Yeniçeri Odabaşısına teslim ederken kendisinin de beraber olduğunu ve iki buçuk sene Rüşdü Paşa konağında oturduklarını yazmaktadır [3]. 1253 sefer tarihli [1837] diğer bir maliye vesikasında da [14440 numaralı] Bekâr Begin, Alemdarın evlâdlığı olduğu yazılıdır. Alemdarın, sağlığında küçük olan bu çocuğu (Bekârim) diye sevdiğinden dolayı Mehmed Bey isminden ziyade bu lâkab ile tanınmıştır. Bekâr Beğin ahfâdı Alemdar zâde olarak tanınmışlardır.

Bekâr Bey tahsil görüb yetiştikten sonra Rifâî tarikatına intisab ederek Davudpaşa iskelesinde Abacı mahallesinde Yokuşçeşme sokağında namına mensub Bekâr Bey tekyesinde şeyhlik etmiş ve vefatından sonra oğul ve torunları ayni tekyede ve ayni hizmette bulunmuşlardır. Bekâr Bey tekyesi şimdi yıkılmış olub temelleri kalmıştır. Burada Bekâr Bey ve evlâdına aid kabirler görülmekte ise de sanduka ve lâvhaları kaldırılmış olduğundan kimlere aid olduğu bilinememektedir. Bekâr Bey Rifâî tarikatının سبسويه Sebseviyye koluna mensubtu.

Mehmed Bekâr Beğin de Alemdarın diğer oğulları gibi hükûmetten maâşı vardı; bu maâş zamanla artırılmış ve iki yüz elli

[1] Başvekâlet Arşivi maliye vesikaları numara 1276.

[2] Başvekâlet Arşivi Sadaret Mektubculuğu defteri No. 32 ve Dahiliye vesikaları [M. Cevdet tasnifi] No. 8669.

[3] Maliye vesikaları (M. Cevdet) No. 10339 Alemdar ailesinin Rüştü efendi [paşa] konağında oturduklarını diğer bir vesikadaki (cariyeleri dârı bekaya irtihal iden sadrı esbak Alemdar Mustafa paşa cariyelerinden ve elyevm Rüştü efendi konağında bâ irade-i aliyye mukîme iken müteveffâyı miri müsarünileyhin Mir Mustafa ve Hatice isminde otuz güne karib bir oğlu ve bir kızı rûyı dünyaya kadem basup...) kaydından anlamaktayız. Sene 1224 cemaziyelâhır iptidaları (Dahiliye V. Çevdet T. 11417).

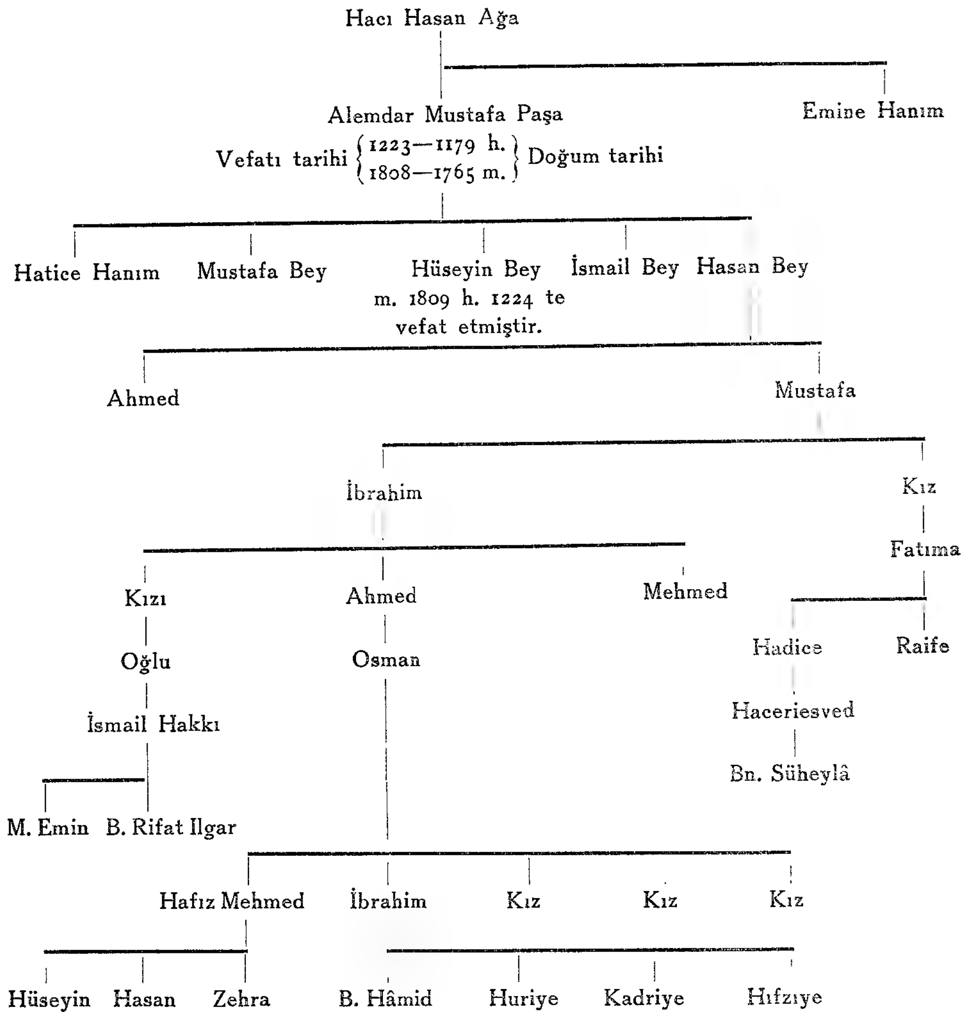
kuruşa kadar çıkarılmıştı [1]. Bekâr beğin 1255 te hayatta olduğu vesikalardan anlaşılıyor [2].

Alemdarın Rusçukta kalmış olan oğullarından ahfâdı varsa da İstanbulda doğmuş olan Mustafa Bey ve Haticenin yaşayarak çocukları kalıp kalmadığını bilmiyoruz; Alemdarzâde diye şöhret bulan Şeyh Mehmed Bekâr beğin, Alemdarın sûlbî oğlu olmadığı vesikalardan sarih olarak anlaşılıyor. Bundan dolayı Alemdarın silsilenâmesinde Bekâr bey silsilesi ayrı ayrı gösterilmiştir.

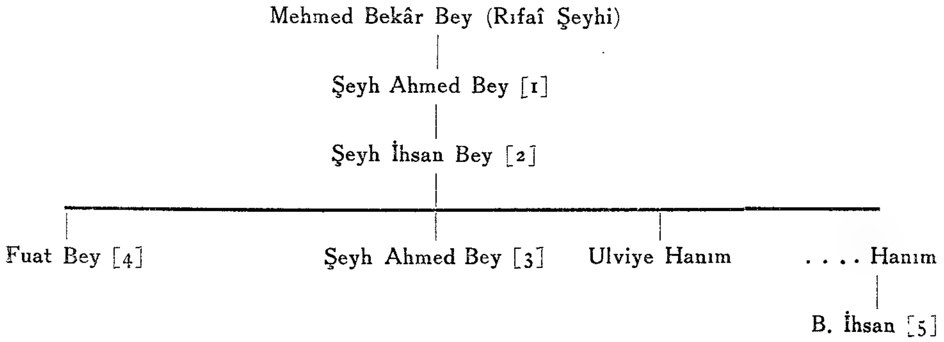
---

[1] Başvekâlet Maliye vesikaları 4477, 4619, 9783, 10399, 14440
[2] Başvekâlet Emirî tasnifi [ikinci Mahmud devri No 1194]

ALEMDAR MUSTAFA PAŞANIN EVLÂD VE TORUNLARINI GÖSTEREN AİLE CEDVELİ

Alemdarın oğulluğu M. Bekâr Bey silsilesi

[1] Şeyh Ahmed begin evkafda memuriyeti vardı; vefat ettiği zaman oğlu İhsan bey küçük olduğundan yetişinceye kadar, Bekâr begin halifelerinden Eyüp nişancısında Selâmî dergâhı postnişini Şeyh Bahaüttin efendi vekâlet etmiştir.

[2] İhsan bey maliyede mümeyyiz idi. Büyük babası Bekâr beğin halifesi Şeyh Bahaüttin efendiden hilâfet almıştır.

[3] Hukuk Fakültesinden mezun dersten icazet almış fazıl ve ârif bir zat idi. Eyüpte Selâmi şeyhi Kâzım beğden hilâfet almış isede genç yaşında vefat etmiştir. Maliyede hesabatı atika kaleminde bulunmuştu.

[4] Meşrutiyet devrinde irticaî hareketlerde bulunmasından dolayı (Sinob) a sürgün edilmiş, millî mücadele zamanında da kuvâyı inzibatiyede alay imamlığı yapmış olduğundan dolayı yüz ellilik listeye ithal edilmişti. Yunanistanda bir hadise esnasında öldürülmüştür.

[5] İhsan bey Galata gümrüğü memurlarından olup Erenköylü İhsan bey diye maruf imiş. Valisinin ismini öğrenmek için müracaatimize cevap vermemiştir.

Bu kitabı yazarken aşağıdaki eserlerden istifade edilmiştir:

1 — Başvekâlet Arşivindeki vesikalardan merhum muallim Cevdet hey'etinin tasnif ettiği vesikalar.

2 — Başvekâlet Arşivindeki vesikalardan merhum Ali Emirî Efendi hey'etinin tasnif ettiği vesikalar.

3 — Mühimme defterleri.

4 — Sadaret mektupçuluğu defterleri (Başvekâlet Arşivinde).

5 — Dolap ve sandık vesikaları (Başvekâlet Arşivinde).

6 — Üçüncü Selim,dördüncü Mustafa ve ikinci Mahmud'a aid ruznâme.

7 — Tarihi Osmanî Encümeni mecmuasında üstadımız Bay Efdalüddin tarafından neşredilmiş olan Alemdar Mustafa Paşa isimli makaleler [sahife 201, 595, 684, 731, 796, 841, 905, 969, 1033, 1097, 1161, 1232, 1304].

8 — Tüfenkcibaşı Ârif Efendinin Sultan Selimi Salis vekayinâmesi (basılmamıştır).

9 — Yayla İmamı vekayinâmesi (basılmamıştır).

10 — Mustafa Necip Efendinin (Vak'ai Selimiye) isimli matbu eseri.

11 — Enderunî Bekir Efendinin وقعۀ جديد Vak'ai cedîd isimli eseri (bu risale Bay Osman Ferid Sağlam tarafından bastırılmıştır).

12 — Âsım tarihi.

13 — Şânî zade tarihi.

14 — Tayyar zade Ata Beğin Endurun tarihi.

15 — Cevdet tarihi.

16 — Tarih vesikaları (Maarif Vekâleti tarafından neşrolunan; birinci sayı: Tahsin Öz'ün neşrettiği vesikalar).

17 — Kalost Arabyan isminde bir kilise mensubunun (1231 h. 1815) de kilise lisanı olan muğlak bir tahrir usûliyle yazmış olub Amasya meb'usu muhterem Bay Esad Uras tarafından türkçeye çevrilmiş olan gayrı matbu (Sadrıâzam Alemdar Mustafa Paşanın tarihi) isimli eser. [Bu terceme Türk Tarih Kurumu tarafından neşredilecektir].

BÂZI MÜTEMMİM MALÛMAT

Bu eşer basılmakta iken Alemdarın efendisi Tirisenikli İsmail Ağa hakkında Alemdar zâde Bay Hâmid vasıtasiyle Rusçuktan bazı malûmat reca etmiştim: Bay Hâmid de babası Bay İbrahim'e yazarak hem Alemdar'ın silsilesini getirtmiş, hem reca ettiğim malûmatı lûtf etmişlerdir; gerek kendisine ve gerek pederleri Bay İbrahim'e ve yine aynı aileden Bayan Süheylâ ve yüksek Mühendis Bay Rıfat Ilgar ile Bayan Süheylânın zevci olup Alemdar ailesi hakkında beni tenvir eden muhterem arkadaşım Balıkesir Meb'usu B. Hayrettin Karan'a teşekkür ederim.

1 — Tirsinikli ismi Ruscuktaki müslüman halk tarafından Tirsinik ve Tirsenik diye ve Bulgarlar tarafından da Tristenik Almanca haritada da Tröstenik şeklinde söylenmekte ve yazılmaktadır. Bu mevki Rusçugun cenuba yakın batısında ve Rusçukla Ziştov arasında ve bazı tarlaları Tuna boyundadır.

2 — Tirsenikli İsmail Ağanın kabri evvelce yaptırmış olduğu Boyalı Camide idi; sonradan plân münasebetiyle cami yıkıldığı için kabri Tombul Camii havlusuna nakledilmiştir.

3 — Alemdar Mustafa Paşanın yaşı bazı eserlerin tahmini gibi olmayıp Arabyan Efendinin yazdığı gibi kırkı geçkin idi; Tirsiniklinin en faal adamı olması da genç olduğunu göstermektedir.

XV
BÂZI VESİKA SÛRETLERİ

Eserimize ait bazı vesika sûretleri kitabın arasına konmuş ve yine eserle alâkalı olan bir kısım vesikalar da buraya ilâve edilmiştir; bunlardan en mühimmi ve etraflısı Galib efendinin 1216 zilhicce 25 [1802 Nisan sonu] tarihli mektubudur. Bu tarihte Galib efendi murahhaslıkla (Paris) e gitmekte idi. Galib efendi bu havaliden geçerken Tirsinikli oğliyle Yılık oğluna dair elde ettiği mühim malûmatı hükûmete arzeylemiştir; ben de aynen naklediyorum [1].

«Tirsinikli oğlu İsmail ağa şimdiyedek zabtetmiş olduğu kasabât ve kurâdan mâadâ Şumnu ve Hezargrad kazalarını dahi bu esnâda geregi gibi zabt idüp hattâ Şumnu Âyanını Rusçuğa celb ile kürk ilbas ve Yılık oğlu Süleyman ağanın aleyhinde olmalarını tenbih itmiş olmagla şimdi Şumnu takımı dahi Yılık zâdeye izharı bugz, ledelhâce müdafaa zımnında Şumnu kazası hududuna asker vaz itmiş oldukları ve şimdilik Şumnu takımının bu mikdar hareketiyle Tirsinikli oğlu iktifa idüb Şumnuya âhar teklifi olmadığı kasabai merkumeye vürûdumda tahkik olundu.

Şumnu Âyanı Mehmed ağa ahmakca bir adam olmagla zatında mutedil görünür ve Şumnu takımı Tirsinikli oğluna ittibadan memnun değil; lâkin Çavuş zâde gibi [Eski Âyan] müdebbir olmadığından zarurî muvafakat etmişler.

Tirsinikli oğlu bendenizden evvelce mahsus Şumnuya gelup bir kaç gün ikamet ve kendüye irtibatlarını teyid idüb Hezargrada dahi uğrayub andan Tırnovaya gitmiş; şimdi bir kaç fırka olub dört nahiye itibariyle her birinin Âyanı başka olarak bazısı rızâen bazısı mecbûren Tirsinikli oğluna tâbi olduğu ve bunlara tekâlifi, Şumnu gibi olmayub kendüye bir şey istemez ise dahi Hezargrad ahalisinden bir mikdar cem'ile Tirsinikli oğluna varup hizmet ve bir müddet sonra avdet

[1] Başvekâlet Arşivi, dolap 1, sandık 16, dosya No. 3.

iden mefsedetkârların ulûfe îtasını Hezargrada havâle idüb zarurî îta eyledikleri dahi tashih kılındı.

Zikrolunan Âyanlardan kasaba umurunun dahi müdiri olan Kurd Mustafa ağa diğerleriyle münafese üzre olub kendü kavline göre reayâyı himaye dâiyesinde ve tevzîâtı kaliyleye dikkatte olmağla tevzîat Rusçuğa kıyas olmadığından Tirsinikli oğlu bundan memnun değilmiş; bunun hakkaniyeti dahi sahih midir bilmem; lâkin merkum Kurd ağa hafîce tarafı çâkerîye, Tirsinikli oğlundan azîm şikâyetler itmiştir; hâtta Âyanlıktan çıkmağı kurduğunu söyler.

Pasban oğlu tebeasından mahud Gâvur imam şimdi Tirsinikli oğlu tarafında olup, filasıl Hezargrad karyelerinin birinden olmak dâiyesiyle Hezargrad hükûmeti dâiyesinde olduğundan hîni celbinde Tirsinikli oğluna dâiyei mezkûreyi teklif idüb ol dahi vaad ile Yılık oğlu üzerine tayin itmiş olduğu mesmu olduğundan gayri Şumnudan Hezargrada azimetim günü, Gâvur imamın, olduğu mahalden kalkub elli, altmış nefer ile bağteten Hezargrada duhul eylediği esnâyirahde tashih olunup mütevekkilen alâllâhi teâlâ kasabai merkumeye varıldıkda ledettâhârri vâkıa mezbur iki gün mukaddem Hezargrada gelüb zabitlikde ber karar olmuş ise dahi mezbur Kurd ağa asker cem'ine başladığından ve keyfiyet Tirsinikli oğluna dahi yazılmış idükünden Tirsinikli oğlu Rusçuğa gelmesini tahrir idüb ol dahi cesaret edemediğinden Hezargrada duhulüm günü kalkup Rusçuğa gitmiş; Rusçuğa vurudümde Tirsinikli oğlunun hanesinde mevcud olduğu haber alındı.

Mezbur Kurd ağa, Gâvur İmamın Hezargrada celbinde mârelbeyan Âyanlardan Hacı Amış ağanın medhali olduğunu söyledikde Rusçukda Çelebi ağa zâde Mehmed Ali bey, bunu tekzib, Haci Amış ağa ile münafeselerinden nâşî söylemiş olduğunu ve Hacı Amişin Tirsinikli zâdeye irtibatı olduğunu ifade ider. Her ne ise giderek Hezargrad Gâvur İmama teslim olunacağa benzer.

Elhaletühâzihi Tirsinikli oğlu vâfir mahal zabt itmiş, Tırnova ve Rusçukdan mâadâ Hezargrad ve Şumnu ve کلفجه *ve Yeni pazar ve Cuma ve Osman pazarı velhasıl sahile varıncaya kadar ol havalilerin cümlesini zabt eylemiş. Yılık*

zâdenin zabtında Deli Ormanda vâki bazı nevahiden maadâ olmamak gerek. Tirsinikli oğluna nazaran Yılık zâdenin kuvvetinde iş yoktur, Böyle kalırsa Tirsinikli zâde balkanın öte tarafına dahi el atacağından şübhe olmayub [1] zira muarız olacak kimse kalmamıştır.

Balkanın berü tarafında gördüğüm Şumnu ve Hezargrad ve Rusçuk kazalarında vâki kurâ oldukca mamur ve ahalisi mevcud olub lâkin Deli Orman kazaları Yılık oğlu kavgasına mebni asâkir tarafından harab olmuş. Kavgayi mezbur bir az dahi kalur ise bu karyeler dahi harab olacağını söylerler: Kaldıki tasmimi çâkerîye göre Yılık zâde Silistreden çıkmadıkca bu nizâından fâriğ olmak ve devleti aliyyenin hizmetini görmek ihtimali yokdur. [devleti aliyye Yılık oğlunu bana muârız olmak ve taslit içün idhal ittiğinden Yılık oğlu kuvvetlenüp beni Rusçuğa kapamazdan evvel ben anı Silistreye kapayup def'ine çalışırum devleti aliyye bunun içün bana gazeb ederse ne yaparlarsa yapsunlar ölünce fâriğ olmam] deyu alenen söylermiş ve Yılık oğluna dahi haberler gönderüb, [Silistreden çıksun bâdehû benim marifetimle tayin iderim beis yoktur] deyüb Yılık zade dahi: [ben devleti aliyye Fermaniyle tayin oldum, bilâ sened çıkmam] deyu kat'i cevab verir ve ikisi dahi bir taraftan muharebe iderler imiş; ancak Yılık zâdenin dahi galiba gözü kestirmeyüb bu esnada bazı vesait ile Tirsinikli zâdeye sûreti mülâyimette tahrirat irsaline ve iltica gûne harekete başlamış; meramı yine Silistreden çıkmayarak barışmak ise dahi Silistreden çıkmayınca barışmayacağına Tirsinikli zâde musır imiş; hatta Tirsinikli oğluunn cümletülmülkü ve her işe kullandığı (Mustafa Bayrakdar) namında birisi var ki [2] galiba mukaddemce istida idüp silâhşorluk celb itmiş. Mezbur fil'asıl Rusçuk kazasından olub bu esnada Pasban oğlu tarafından Tırnova semtine taslıt olunan takımı gûya Bayrakdarı mezbur perişan ve Selvi kazasına firar ittirüb kulunuzun Rusçuğa vürudumdan bir kaç gün evvel Rusçuğa gelmiş ve Totrakana gidüb Yılık oğlu dahi Silistreden Totrakana gelüb Tirsinikli ile barışmak müzakeresine ağası tarafından memur olmağla kulunuzun Rusçukdan hareketimin ferdası, Bayrakdarı mezbur Totrakana gidecek idi; hâtta

[1] Bilâhara bütün hadisat Galib efendinin görüşü ve tahmini gibi olmuştur.
[2] Alemdar Mustafa paşa.

kendüsi dahi görüşmek içün tarafımıza gelüb münasebetle haylice serkeş ve mütemerrid bir şahıs ise de nasâyih ve telife dair bir az söyledim; müsmir olur mu olmaz mı bilmem? [1] zira tarafeynin iddiası birbirine mübâyin olub şöyle ki:

Tirsiniklinin iddiası Yılık oğlunun mutlaka Silistreden çıkması ve Yılık oğlunun dahi çıkmamak sureti olmağla müzakereleri ne gûne karar buldu haberim yoktur.

Kulunuz Rusçuğa vürudumda mumâileyh Çelebi ağa zâde Mehmed Ali beğin hanesinde misafir ittiklerine binâen evveli emirde miri mumâileyhin Tirsinikliye muvafakat ve muhalefetini araşdırub derunî muhalif ve zâhirde zarurî mumaşât üzre olduğu anlaşıldıktan sonra Tirsinikliye dair bazı suale ibtidar olundukda miri mumâileyh kendi tabiatiyle açılub Silistre valisi Mehmed paşa hazretleri bu taraftan mürûrunda Tirsinikli zâde görüşmeyecek idi; sonra teşvik olunarak hele görüşdüler ve bu Tirsinikli zâdenin re'yi munzam olarak ben Bükreşe gidüb Eflak Voyvodasiyle bâdelmüzakere Niğeboluya müşarünileyehe varub henüz Rusçuğa avdet itmiştim: sureti hâl şöyledir ki; müşarünileyh [yani Mehmed paşa] esnâyı mürûrunda Tirsinikli oğlu ile Yılık oğlu nizâını def'e her ne kadar çalışdım ise dahi tarafeynin iddiasına mebni mümkün olamadı; bâdehu Eflak Voyvodasını tavsit ile Derisaâdete yazdırılub Yılık oğlunun Silistreden çıkarılması suretini Tirsinikli derpiş eylediğinden müşarünileyh tarafından olarak Bükreşe gittim; müşarünileyhe filasıl münasebetim olduğundan bu maslâhatın tedbiri hakikîsini dahi benimle söyleşub Eflak Voyvodasiyle müzakereye havale itti; ben dahi her dürlüsünü Voyvoda ile söyleşub Âsitâneye yazmağa karar virdi. Bâdehû Niğeboluya vardığımda gerek müşarünileyh ve gerek asker ulûfesi bakiyyesi sebebiyle elyevm Niğeboludan hareket edemeyen baş örtülü birer kâğıt virüp Eflak Voyvodasının tahriratına havale ittiler; lâkin Hasan paşa maddenin iç yüzünü bilmez; fakat Mehmed paşa rey itmiştir; tedbiri hafî şudur ki bu madde iki şıktan ibaret olub şıkkeynden biri icra buyrulmazsa giderek bu kazalar dahi külliyyen harab, fıkara pâymâl olacağından başka devleti aliyyeye azîm bir gaile olur.

---

[1] Rusçuk yârânı içinde Alemdarla tanışıklığı en eski olan ve kendisiyle görüşen Galip efendi idi ki bu görüşme Rusçuk içtimaından beş sene evveldir.

Şıkkeynin birisi Yılık oğlunu yine irâde ile Silistreden çıkarub Tirsinikli oğlunu temin etmek ve diğeri dahi Tirsinikli oğlunun hakkında irâde sünuh eylemektir; eğer şimdilerde bunun hakkında irâde sünuh ider ise pek âsândır; şu vechile ki Mehmed paşa hakikaten memur olub mektûmen tarafıma ve sair icab idenlere ihbar ider; Tirsinikli'nin niyeti bundan bir ay sonra Rusçuğa gelüb bir müddet bir tarafa gitmiyerek hanesinde oturmak olmağla bu tarafda ve Tırnovada olurdukca askeri yanında olmayub fakat hanesinde otuz, kırk kimesne bulunur; bu vechile Rusçukda mukîm iken Mehmed paşa Yılık oğlunu Silistreden çıkarmağa memuriyeti şayiâsiyle kalkub nehren Rusçuk üzerine bağteten gelüb kendüsiyle biz muhabere idüb leylen kasabaya alurız ve derhal Tirsinikli hanesini kuşatub kârını itmam ve malını zabt ideriz. Mukaddemce dahi tarafeynden haber virilüb ol esnada Tırnovada olan hanesi basılub ol tarafta olan mali zabt olunur; Rusçuk ahalisi benim başıma dönerler ve Hezargradda ve Şumnuda dahi maiyyetim vardır; avn-i hakla suhûletle tanzim kılınur; eğer Çavuş zâde vefat etmese kendusîle mukavelemiz var idi; ledelhace tarafıma asker virüb rabıta verilecek idi; şimdi dahi bu vechile mümkündür; lâkin devleti aliyye iradesi olmadıkca cesaret edemem ve etraf dahi ittifak etmezler. Bu gûne mubaşeret olundukta eğer Tirsiniklinin eceli olmayub firare fırsatyâb olur ise dahi akçe ve malı olmadıkca ne yapacak? Buralardan eli kesildikten sonra bir halt edemez; Paspan oğliyle adâvet takribiyle ol tarafa gidemeyüb gitse gitse dağlı tarafına firar ider: Halil paşa dağlıya iltihak ile kuvvet mi verdi? Dağlı ne ise yine odur, bu dahi anın gibi olub bir şey edemez; Mehmed paşaya böyle memuriyet olsa tanzimine ikdam edecektir, ve Eflak Voyvodası dahi ıstısvab eyleyüb rey-i âlîye taâllûk eylemiştir ve Derisaâdete yazacaktır yine irade efendimizindir deyû beyan ettiler; iki şıktan gayri suretle bu kavga bitmez ortalık harâb olur.

Şıkkı sâni evlâdır ki şimdi olmasa beş, altı ay sonra Devleti aliyye beherhâl Tirsinikli hakkında irâdeye mecbur olur; lâkin ol vaktedek gereği gibi kuvvetlenüb niyet ve meramı fâsid olduğundan Devleti aliyyeye Pasban oğlundan ziyade gaile olur ve ol zamana kadar bu havali kazalarında müteneffis kimesne kalmaz diyerek vâfir şey söylemekle tarafı çakerîden dahi :

Çünki böyle suhuletle diyorsuz, Mehmed paşanın memuriyeti ne lâzımdır ? Ezcümle Mehmed paşa Niğeboluya henüz gitmişken kalkub berulara teveccüh ittiği gibi her ne kadar Yılık oğlunu ihrac vesilesi olsa dahi Tirsinikli tevahhüş ider; ifadenize göre Rusçuk ahalisi sizinle müttefik olub Tirsiniklinin askeri dahi bulunmadıktan sonra âhar iânet lâzımmıdır ? Kaldı ki firarı şuûbeti mücib olub beherhâl sonra gaile hudûs ider.

Mîri mumâileyh ben bu maddenin eğer başa çıkamıyacağını bilsem şimdi böyle diyemem; zîra neticesi bana muzir olacağını ve telef derkâr idügini düşünürüm; Mehmed paşanın memuriyetinden maksud şudur ki elbette bir vezirdir; bana kuvvet olur ve şâyed sıkılur isem tiz ilden bana imdad ider; muradım şudur ki beş, altı ay sonra elbette bu sûret icab ider; lâkin ol vakit müşkül olur, becerilmez; şimdiki halde firar itdirilmeyerek îdâmını sühûletli memûl iderim; eğer eceli gelmemiş ise ana çare olmaz, ol zaman demin dediğim gibi olur; zira akçesi olmayınca ne yapar? ve şimdi kullandığı asker ekseri yek başına döner.

Mustafa Bayrakdardan gayrı âdemi yoktur, sair kazaların etbâı dahi menfûren olmuştur; çünkü Mehmed paşanın avdetinde mahzur mutalea ideyorsuz; ibtida Yılık oğlu irâde ile Silistireden çıkarılub ana iktizasına göre söz anlattırılarak şimdilik çiftliğinde ikameti tenbih ve Silistireye tarafı Devleti aliyyeden veyahud Mehmed paşa tarafından âhar bir Mütesellim nasbolundukta kavğa mündefi olur; Tirsinikli dahi andan sonra mutmain olub Vidin üzerine memur kılındıkda mukaddem Musa paşa maiyetine sevk olunduğu gibi yine gönderilmesi mümkündür. Mehmed paşanın Niğeboluya memuriyetini mukaddem Tirsinikli, Hakkı paşaya yazmış olduğundan benim sözümle oldu gibi iftihar iderek şimdilik müşarünileyhten emniyeti vardır; etraf Âyanları celb ile maiyetine gider; ben dahi beraber gidüb bu vechile Niğeboluya vardıktan sonra ol tarafda becerilmek dahi mümkündür dimekle.

Bu kulları dahi etraf Âyanları ve kendü askeriyle Niğeboluya vardıkta becerilmez zan olunur didigimde miri mûmaileyh şimdiki halde her tarafta mümkündür diyerek

bunun sühuletine dair vafir mevadda Devleti aliyye şıkkeynden kangisine irâde ider ise biran akdem müşarünileyhe hafiyyeten iş'ar lâzımdır deyu yâd idüb müşarünileyhimânın Eflak voyvodası tarafından Derisaâdete gönderilmek üzre virmiş oldukları iki kıt'a açık kaimeleri cânibi çakerîye irâe ve voyvodai mumâileyhe îsalini reca itmekle bakalım voyvoda ile görüşüldükde virilür; lâkin şimdiki halde vakti degildir, Devleti aliyyenin iradei seniyyesi bunu Yılık oğlîle barışdırub nizâı bertaraf itmek suretine masruf olur gayrı sureti tecviz olunmamak gerektir denilerek sohbete hitam virildi.

Mumâileyh Mehmed paşa hazretleri Tirsiniklinin tarafını görüb îdamını düşündüğünden mumâileyh Mehmed Ali bey ile bu gûne müzakere itmiş ve Eflak voyvodasîle dahi böyle müzakere ittirmiş ve Âsitaneye tahrire karar verilmiş olmak hasebîle kulunuz dahi bu kadarca sohbete cesaret itdim ve mîri mumaileyh samimî hasmı cani olduğunu tahkik eylemiş isem dahi bundan maadâ mecmu etraf muayede içün Tirnovaya Tirsinikliye gitmekde olub mîrimumaileyh dahi hem muayede ve hem voyvoda ve paşaların tahriratını îsal içün Tirsinikliye gidecek olduğundan kulunuz dahi bâzı kelâm irad idüb İsmail ağa ile görüşmek isterdim, mukadder olmadı, mahsus arzı hulûs iderim; inşaallahü teâlâ avdette mülâkat olunur; kaldı ki Yılık zade maddesinde bazı mülâhazaya zehâbını işittim; kendüsi burada olsa îman ile anladır idim ki zehabı gibi değildir; Yılık oğlunun fermanla Silistireye memuriyeti mücerred Battal ağanın ihracı içün olub ağayı merkumun hılâfı rıza harekâtına mebni biddefeat tarafı Devleti aliyyeden ve Hakkı paşa canibinden irâde olunub muvafakat itmediğinden ve ahali dâhi Yılık zadeyi istediğinden tiz elden Battaldan kurtarmak içün Yılık zade Mütesellim nasbolundu. Devleti aliyyenin âhar iradesi yoktur; Devleti aliyye İsmail ağadan hidmet memulünde olub hattâ Vidin maddesi anın vesair bazıların taahhüdüne itimâden meydana çıkarılmışken şimdi İsmail ağa ol maslahati terk suretine getürmesine Devleti aliyye bir vechile memul etmez; kendûsunun hakkında teveccüh derkâr olub iş me'mul olunur iken anın böyle zehabı ve hidmeti terk itmesi münasib olmadığını bilmez zat degildir; tara-

fımdan böylece söyliyesiz deyu buna mümâsil bâzı mukaddimat mirimumaileyhe talim eyledim bâdehû Bükreşe gelüb Eflak voyvodası kullariyle ledelmülâkat hususu merkum dermiyan olundukta vakıa işbu müzakere ve muhabereyi ve Derisaâdete yazılmak kararını tasdik idüb bitüb bitmeyeceği suretini söyleşdikde, Mehmed paşa becerebilûrmi? meçzumum degildir; lâkin Mehmed Ali beğin ifadesine göre sühuletle biter zan olunur ve mîri mumaileyh Rusçukda kadimî hânedan olmağla bitirmesi memûldür. Tirsiniklinin fesadı ve her saatte bir tavra tebeddülü kabili tarif olmamakla giderek müşkül olur.Derisaâdete yazarım; iki şıkdan kangisine iradei seniyye müteallik olur ise ferman efendilerimizindir deyüb kulunuzun tahririmi dahi iltimas itmekle (Bükreş) den takdim olunan tahrirata irişdirilemediğinden bu defa esnâyı rahde tahrire cesaret olundu.

Bu kullarının mülâhazai nâ makbulem şudur ki Tirsinikli oğlu tashihe göre vâfirce akçe cem itmiş ve bir taraftan itmekte olup hayli kazayı dahi zîr-i zaptına almış ve Musa paşa vaktinde dört bin sekbanın tansîfen buna verilen iki bin sekban aylıkları dahi haylice işine yaramış; merkumun dimağı fesadda olduğu söylemese bile malûm olan halâttandır; Hattâ Hakkı paşa ile küllî muhaberesi olup Tepedelenli Ali paşa ile dahi muhabere derkâr olarak ittifâka rabıta vermiş olduklarını ve hattâ Hakkı paşanın azline Tirsinikli teessüf ettiğini alimallah Şumnu'da birisi hafiyyeten tarafı Çâkerîye söyledi; bu takdirce Hakkı paşanın Tirsinikliye mümaşâtı ve Tepedelenli zâdeyi Edirneye celbi, bu ittifak mukaddimesi olmak anlaşılur her ne ise lillâhilhamd kuvvet-i talî'i- hazreti cihandârî ile suhûletle mündefî oldu; inşaallahü teâlâ ayni teveccühâtı cenabı cihanbanî ile bu gaileler dahi sühûletle bertaraf olur; hasılı giderek bu dahi bir gailei cesîme olacağa benzer.

Binâberin şimdiki halde bir suret verilmesi eğer nezdi âlîde karîn-i irâdei seniyye olur ise semti sühûleti evveli emirde نقيصه *nakîsadan dahi vâreste olmak içün yine fermanla Yılık oğlu Silistre mütesellimliğinden ve ana münasibi veçhile tefhim olunarak şimdilik çiftliğinde oturmak ve ıktiza ider ise yine Silistreye gönderilmek üzre tenbih buyurulsa bu surette Tirsinikli temin olunduktan sonra Mehmed paşa maiyetine*

memur kılınsa ve memuriyetinden evvelce Mehmed paşadan ve Eflak Voyvodosundan hafîce istilâm olunub Tirsiniklinin Niğeboliye vürûdunda mı becerilür yoksa memuriyetiyle asker cem itmeksizin Rusçukda mı basdırılur? hangi tedbir mümkün ve sühûletli olur ise icrasına müşarünileyh tayin kılınsa becerilmek gerekdir ve Rusçukda basdırılması Niğebolıdan ehven olur; böyle olduğu halde bir vesilei münasibe ile hademei devleti aliyyeden birisi dahi Şumnu taraflarına tayin olunub icrası esnasında iradeyi etrafa tefhim ve sevk ve tergib etmek lâzım gelir zannederim.

Bu makûle hususatta rey, kulunuzun haddim olmayub şimdi vakti olub olmadığını tercih dahi rey'i âliye mütevakkıf mevaddan olmağla çâkerlerinin işbu tafsilâta cüretim mücerred muktezâyı sadakatim üzre mesmuatımı ve hakikati hâli beyandır; eğer bu suretin vakti değilse yine Yılık zâdenin bâ ferman Silistireden ihraciyle Tirsinikliyi tatmin etmek ve hidmetine kandırmak icab îder; gayrı suretle bu gavga bitmeyüb memalik ve kura bir taraftan harab olacağı zâhirdir; hasılı işbu ifadem mutlaka beyanı hâl olmağla hezeyanım karîni af buyurulmak bâbında emrü ferman menlehülemir hazretlerinindir. 25 zilhicce sene 1216.

VESİKA 2

Maktûlen vefat etmiş olan Tirsinikli İsmailin muhallefatının hazine tarafından zabt edileceğinden dolayı bu hususa dair Rusçuk Âyanı Alemdar Mustafa ağanın hükûmete gönderdiği 1221 şaban tarihli tahriratı:

Hâkipâyi hâcetrevâyı hazreti veliyyünniamîye arzıhâli abdi sadâkat iştimalleridir ki

Sâbık Rusçuk âyanı müteveffa İsmail ağanın kâffei muhallefâtı cânibi mîrîçün zabt ve tahririne bâ fermânı celilüşşan memur olan dergâhı âlî kapucı başılarından Cihan zâde saâdetlû Hüseyin ağa kulları işbu mâhı şâbânı şerifin ibtidasında medinei Rusçuğa vusûl ve hâmil olduğu emri âlîşânı feth ve kıraet ve mazmûn-ı seniyyesi malûmı bendegânem olub muktezâyı fermanberiyyet ve sadâkat şiârî ber tıbkı fermûdei hazreti cihanbânî amel ve hareket lâzimei zimmet ve vacibei mütehattimei istikameti çâkerânem olduğuna binâen müteveffâyı mumâileyhin muhallefâtı

metrukesi ağayı mumaileyh kullariyle ledelistişare tahriri esbabına teşebbüs olunmak üzre iken müteveffânın dârat ve emlâk ve sipâhîliği muhasebe nazariyle muayene olundukta mevcut olan konakları ve çiftlikâtı ve sipâhilik ve eşyası ledettahrir füruht olunduğu suret bu tarafda esnaf gürûhuna ve ulufelû sekban taifesine kati küllî düyûnu sahihası olub eda ve tanzimi lâzimeden olduğuna ibtinâen eşyai mecmuası füruht olunsa vaki olan esnaf düyûnuna ve sekban ulûfelerine vefâ itmiyeceği ezhar ve cânib-i mîrî ile sarrafları tarafına olan düyûnı kesiresi haricde kalacağı sureti dahi bedîdar olmağla muhallefât-ı müteveffa keyfiyeti bu gûne zahir ve bahir ise de muktezâyı gayret ve hamiyet ve mişvârı rızacûyî ve sadakatim hasebiyle veliyyünnimetim olan devleti aliyyei ebediyüddevamın tahsîli rızâyı seniyyesinde bezl-i tâb ve tüvan ve merhum efendimi dahi borclu kabrinde bîrahat olmaması hususunda kemer-i gayret ve hamiyeti miyânı câne bend ile eşedd-i ihtiyac ile muhtacı olduğum müsaadei aliyye ve müsaafei behiyye-i veliyyünniamâneleri hakkı âcizanei abîdanemde erzan ve şayan buyurulub kâffei düyûnı müteveffâyı, ceste ceste edâ ve îfasına taahhüdü çâkerânem olduğu ve tafsili keyfiyet-i vakıa mumaileyh Hüseyin ağa kullarının bu defa takdimi bâbı merâhimi asâfîleri kılınan bir kıt'a arizası mealinden cezm ârâyı rahîmâneleri buyuruldukta müteahhidâne niyazı kemterânem olduğu vech üzre hüsnü müsaadei veliyünniamâneleri hakkı âbidânemde mebzul ve şayân buyurulmak babında emrü ferman devletlû, übehetlû merhametlû veliyyünniam efendim hazretlerinindir.

Bende
Mustafa serbevvâbin
âyanı Ruscuk
hâlâ
(mühür)

Alemdar Mustafa ağanın bu tahriratının üzerine sadrıâzam şu derkenarı yazarak padişaha takdim eylemiştir :

Tirsinikli zade muhallefâtına dair Mustafa Bayrakdarın arizası olub muhallefâtı merkumenin beşyüz kise ile tanzimini gümrükcü Hasan ağa kullarına ve Sarrafına

havâle itmiş olduğuna dair geçen gün gelen kâğıdlarına cevab tahririyle müteveffânın servetinden ve kendünün sadakatinden bahs olunarak vireceği bedelin haddı lâyıkına iblâğ eylemesi ne suretle tezkir kılındığı malûmu hümâyunları olan keyfiyâttan olmağla bu kâğıdına heman cevab yazılmayub ol tahriratın ecvibesi vürûdına kadar süründürerek bimennihi tealâ bundan sonra ne vechile cevab gelür ise ana göre cânibi mîrîye menâfi istihsaline itina ve dikkat olunacağı muhât-ı ilmi âlîleri buyurulduktu ferman menlehül emrindir.

Üçüncü Sultan Selim bu tahrirat ile sadrıâzamın mütalâasına karşı hiç bir şey yazmamıştır.

VESİKA 3

Tirsinikli oğlunun vefatı üzerine o taraf işini halletmek ve Silistire eyaletini mütegallibe elinden kurtararak merkeze bağlamak için kuvvetli ve devlete sadık bir valiye ihtiyac vardı. Nihayet uzun zamandanberidir İbrail nazırlığında bulunmakta olan Ahmed ağa bu valilik için münasib görülerek kendisine emrivâkîle vezâret verilüb Silistireye tayin edilmek istendi. Bunun için sadrıâzam vaziyeti izah ederek Ahmed ağaya bir tahrirat gönderdi; işte sureti aşağıya yazılan bu vesika Alemdar Mustafa ağanın bu havaliyi Tirsinikli İsmail ağa gibi eline almaması için alınmış tedbiri göstermektedir. Sadrıâzam, Ahmed ağaya gönderdiği tahriratın bir suretini de ıttıla' hasıl etmek üzere pâdişâha takdim etmiş olub bu suret ondan nakledilmiştir:

Âsârı inkisârı cenâbı zıllullahî ile bu esnada âzimi dârülbevar olan Tirsinikli oğlu İsmailin sâyei saltanatı seniyyede tahsil ve iktisab eylediği itibar ve izzet ve imtiyaz ve servetin şükür ve kıymetini bilmeyüb müsâade ve iğmazı müşâhede ittikce her tarafa el uzadarak sevdâyı teferrüd ile Balkan kazalarını birer takrib zirîpençei istîlâsına alub ne gûne tegallüb ve tahâkküme iptidar eylemiş olduğu malûmunuz olmağla merkumun halini tarif hâsılı tahsil kabilindendir.

Elhaletühazihi teyidi rabbânî âsarından olarak rûyı arzdan merkumun ref'i vücudü müyesser olmuş ise dahi tebaasından Hezargrad âyanı kapucı başı Mustafa ağa

anın yerine çöküb Rusçuk âyanlığının kendüye ihalesini mutazammin ahali tarafından arzı mahzar takdîmi ve sureti rızâcûyî ve ubudiyette arzıhal terkimi ile müsâade-i seniyye istid'a eylediğinden ve Köse Ahmed efendi vasıtasiyle beru Rumeli kazaları fesadında kullandıkları haşerât dahi şu havalide bulunmak cihetiyle ağayı merkumun mes'ulüne adem-i müsâade sûreti gösterilse şâyed haşerât-ı merkumeyi dahi ziyade tahrik ve ifsad itmesi ve müsâade olunmak suretinde giru çekmesi ihtimali ağleb olduğundan hasbelmaslaha yalnız âyanlığı içün mumâileyhe bir kıt'a mektub tahrir ve mazmununda Tirsinikli zâdenin muhallefâtını zâyi itmeyüb hıfz idesin; seni dahi çünkü Rusçuklu istemiş, Rusçuğa âyan olasun; yollu tâbirat ile bazı nasayih dahi tastir ve müteveffây-ı mezburun muhallefâtı içün kapucı başı Cihanzâde Hüseyin bey mübaşir tayin olundu; lâkin bâlâda zikr ve beyan olunduğu ve nezdinizde beyandan müstağnî olduğu üzre müteveffây-ı mezbur Silistire eyâletinde kâin bilcümle kazalara istilâ iderek ister istemez kazalar âyanlarını pençesi altına alub kenduye tebaiyet ittirerek havali-i merkumenin nizam ve asayişini ihlâl itmiş ve ötedenberû kazalara serdar olanlar yeniçeriye karışub âyan bulunanlar dahi umur-ı kazayı rüyet idegelmiş iken merkum kâffe-i umuru âyanlığa hasrederek cümlesini ele almış olduğundan muhalifi olan kazalar âyanları dahi baş kaldıramayub tav'an ve kerhen itâate mecbur ve merkumun bu vechile tegallübü cihetiyle her kim Silistire valisi nasb olunsa varub eyâleti zabt ve idare itmek ve vâridât-ı eyâlete destres olmaktan dûr ve mehcûr olduğundan gayrı giderek evâmir-i pâdişâhînin tenfiz ve icrası dahi mümkün olmayarak havali-i merkumenin ne surete girdiği cenabınıza tarif ve beyandan müstağnîdir.

Elhaletühazihi tesir-i inkisâr-ı pâdişâhî ile lehülhamd mezburun vücûdü kalkmış iken anın yerine kendü gibi bir çiban yetiştirmek mülkdarlık şürûtına münâfî ve merkumun yerini tutmak sevdasında olan Mustafa Bayrakdarın ol kadar nefeslemesine ruhsat ve fırsat virmeyüb nihayet anı Rusçuk ve Hezargıraddan gayrıya karışdırmamak üzre eyalet-i mezkûrenin hüsn-i nizâma idhali tedbirine sarf-ı makdur itmek vâcibâtdan idüği ve bu mak-

sudun husuli dahi behemhâl eyâlet-i mezkûreyi sahib-i kudret bir vezire tevcih ile anın marifeti ile hüsn-i nizamına mübaşeret olunmaktan lâbüd olduğu zâhir ve celî olub bu surette şimdi taşradan bir vezir gönderelim dinilse birdenbire ol tarafın mizâcını bilemiyeceğinden tahsili vukuf idüb işe yapışıncaya kadar vakitler fevt olacağı ve ol vakitleredek Mustafa Bayrakdar dahi eski usulü tutmağa fırsatyâb olmak ihtimalden baid olmadığı zâhir olduğundan başka elhaletühâzihi Silistirede âyân olan Yılık zâdenin eyalet-i mezkûrede oldukca teferrüd ve itibarı olub bu maslahatlarda anı dahi ele alarak iktizasına göre kullanmak ve her kesin mizacını bilerek kazalar âyanlarını yola yatırub herkes kendü kazasını zabt itmek üzre nizam virmek ve cümleyi zîr-i zabt ve hükûmetine almak lâzımeden iken hariciden tayin olunacak vezirin bu usûle muvaffakiyeti yani her kesin mizacına göre işi hakîmâne tutarak refte refte ele alub tahsil-i nufûz ve kudret itmeğe mazhariyeti cezm olunamayub lâkin cenabınız Devlet-i aliyyenin esdak-ı sadık bendegânından olarak müddet-i medîde ol havalide eğlenüb gerek Deli orman semtinin ve gerek sair eyâlet-i Silistire dahilinde olan mahallerin hâl ve mizaclarını öğrenmiş ve bilmiş ve cümlesinin damarına tahsil-i vukuf itmiş olduğunuz ve Devlet-i aliyyenin hiç bir hidmetten dönmeyüb padişah fermanını yerine getürmeği ve din ve devlete hidmet itmeği sermâye-i izz-ü rif'at ittihaz eylemiş eshab-ı diyanetten bulunduğunuz ecilden tamam bu maslahatın ehli ve recüli ve Silistire eyaleti nizamının erbabı olduğunuzdan İbrail nezareti yine uhdenizde durmak şartiyle eyalet-i mezkûrenin bâ rütbe-i vâlây-ı vezâret uhdenize tevcihine kariha-i sabiha-i mülûkâneden irade-i seniyye taallûk itmekle evâmir-i şerifesi ve vezâret berât-ı âlîşânı ısdar olunub lâkin Rumeli ihtilâlinin [yani Edirne vak'asının] Serezli İsmail bey marifetiyle teskini esbabına mübaşeret kılınmış ise de henüz cemiyetleri dağılmayub Deli orman kazalarından dahi bunların içinde adam bulunmuş olduğuna nazaran eyâlet-i merkumenin uhdenize tevcihi şimdi bu tarafta ilân olunsa şayed efkâr-ı fâsidede olan bazı hıyanetkârın ifsadiyle Balkan kazalarından berularda bulunan eşhası müctemia bunda dahi bir vesile îcad ederek tecdîdi ihtilâle ibtidar eyleme-

leri mütalâası hatırgüzâr olmaktan nâşî sûret-i irâde-i seniyyeden evvel-i emirde cenâbınız âgâh kılınarak ba avn-i bârî uhde-i hükûmetdârî ve memuriyetinize terettüb ve teferru iden usûle teşebbüsünüz haberinin tarafınızdan vürûdünde kapu kethüdanıza ilbâs-ı hil'at ile îlân-ı irâde olunmak istisvab olundu.

Kaldı ki cenabınızın mukaddemlerde vezâretten ictinabınız mesmuumuz olan haletden ise de bu defa rütbe-i sâmiye-i vezâretin hakkınızda zuhur ve sünûhu kariha-i sabiha-i mülûkâneden olarak kat'î irade-i hümâyun olduğundan tağyiri muhal olmak hasebiyle bu babda özür ve illet ve istifa ve istinkâf eylemek bir faideyi müntec olamıyacağından başka halife-i rûy-i zemin olan şevketlû efendimiz sizi devletin sadık bendesi bilerek böyle maslahat-ı cesîmeye memur idüb Devlet-i aliyyenin nihayet meratib-i celîlesinden olan rütbe-i vâlây-ı vezâret ile kadr ve şanınızın terfiine irade-i قاطعه *katıa buyurmuşiken ve lillâhilhamd cenabınız dahi her vechile ehl ve recüli iken o mâkule özür ve illete yer kalmıyacağından başka siz sair Silistire vâlileri gibi olmayub eyâlet-i merkumenin size tevcihi inşaallah hüsn-i nizamına muvaffak olarak Devlet-i aliyyenin ol taraflarda sahib-i kudret bir veziri bulunmak garazına mebnî olduğuna binâen eyâlet-i merkume size te'bid suretiyle* [daimî olarak] *verilüb İbrail nezâreti uhdenizden münfek olmıyacağından mâada bimennihi taâlâ eyaleti zabta mübaşeretinizde Tırnova ve Ziştoy vesair ol havalide olan iltizamât dahi uhdenize ihale ile bu maddelerin menafiinden sairlerin kesb ideceği meknet cenabınız gibi Devlet-i aliyyenin bir vezirinde hâsıl olmak suretine vücûhla müsâade ve himmet olunacağı ve tarafınıza her vechile istiklâl verileceği cihetden cenabınız dahi bu maslahata can ve gönülden yapışup avn ve inayet-i bârî ile şu Silistirenin nizamına mazhar ve muvaffak olmagla sarf-ı makderet eylemeniz uhde-i sadâkat ve himmetinize lâzım gelmiş ve çünkü re'si ihtilâl ve fesad Tirsinikli oğlunun kazaları istilâsı maddesi olduğundan bâdezin herkes kendü kazası umuriyle meşgul olup âhar kazalara el uzatmamak ve Mustafa Bayrakdar dahi fakat Rusçuk ve Hezargrad kazalariyle kalmak üzre nizamını mutazammin başka ve kadimi veçhile her kazada Yeniçerilerin*

hususâtı, serdar marifeti ve kaza umuru âyanı vesatatiyle görülmek bâbında başka evâmir-i aliyye ısdarı hatıra gelmiş ise de îcâb-ı maslahata ve ol tarafların iktizasına göre tedâbir-i muktaziyyenin îmali beherhal sizin rey ve tedbirinize muhavvel olduğundan tarafınızdan ne veçhile tahrir ve iş'ar olunur ise bâdehû ol veçhile evâmir verilmek içün şimdilik tehir kılınmış olmakdan nâşî tevcih emr-i şerifi ve vezâret berât-ı âlîşânı iki gün sonra ihraç ve tisyar olunacak olmağla işbu vezâret tevcihi saik-i takdirin sevki ile tanzim ve icra olunub emr-ü ferman-ı padişahî ile, olub bitmiş olduğuna nazaran bâdeizin itizar ve istinkâf ve âzar serdiyle ref'i devletce ve sair cihetle vüsûdan olmamak hasebiyle hazret-i hakka mütevekkil olub hakkınızda bu sureti mahz-ı hayır bilerek işbu kaimemizden sonra kendunizi Sitistire valisi bilüb hemen bir tarafdan esbâb-ı vezâretin tanzimi ve iktiza iden daire ve askerinizin tertib ve tetmimi hususuna himmet ve bir tarafdan dahi esas memuriyetiniz olan eyalet-i Silistire nizamının tedbirini mütalâa ve mülâhazaya dikkat ve Silistire âyanı Yılık zade Süleyman ağa ile dahi ötedenberu hüsnü ülfet ve itimadınız berkemal olmak hasebiyle anınla dahi ittifak ve muhabere iderek bervech-i muharrer kazaların hüsn-i nizama idhali ve âyanlar herkes kendu kazalarını zabt idüb içlerinden kimesne teferrüd ve taayyün itmemek ve cümlesi valilerin eli altında ve zîr-i itaatinde olmak ve Mustafa ağa dahi nihayet Rusçuk ve Hezargırad âyanlıkldrına kanaat imek ve serdarlıklar dahi âyanlıklardan ayrılup kadîmi vechile nizamına idhal olunmak üzre hüsnü rabıtasının tedbiri ne vechiledir? Vezâretiniz emr-i şerifi vardıkdan sonra ne suretle harekete teşebbüs buyurursunuz? ve evveli-emirde kazalara negûne kâğıdlar neşr idersiniz? ve bu tarafdan dahi ne vechile fermanlar gönderilmek iktiza ider? ve cenabınızın Silistire kazalarından münasib bir kazada ikametiniz iktiza ideceğinden kangi kazada ikameti istisvab idersiniz? Keyfiyeti bervech-i tafsil serîan ve âcilen tahrir ve iş'ara ve işbu inayet ve teveccühât-ı şâhânenin teşekkürünü hâvi iktiza iden tahriratınızın irsaline mübaderet ve siz hemen bir taraftan mastahatınıza teşebbüs ile biinâyetillâh-i teâlâ lâzime-i memuriyetinizi îfâya himmet eylemeniz siyakında kaime.

Ahmed Ağa, Alemdarın baskını üzerine vezir olamamış ve Hotin muhafızı Mehmed paşa Silistireye vali tayin edilmişdir. Aşa-

ğıdaki vesikada görüleceği üzere bu sırada Alemdar Mustafa ağa Tirsiniklinin mıntakasına taarruz etmiş olan Yılık oğluna hücum ederek (İbrail) e kaçırmış ve takib ile orayı da muhasara altına almış olduğundan bu hal karşısında hükûmet, kudret ve nüfuzunu gösteren Mustafa Bayrakdara mümaşâta mecbur olmuşdur.

VESİKA 4

Bu vesika Rusçuk âyanı Mustafa Bayrakdarın Yılık oğluna galebesiyle Silistireyi işgal ve İbraili muhasara eylemesi üzerine kendisine mümaşât ve arzusuna muvafakat edileceğine ve Buğdan Voyvodasiyle Alemdar hakkında ne suretle görüşüldüğüne dair sadrıâzamın padişah III üncü Sultan Selime takdim etdiği telhis sureti:

Şevketlû kerâmettû mehâbetlû kudretlû velnimetim efendim pâdişâhım,

Rusçuk âyanı olan Tirsiniklizade hâl-i hayatında ol havali ve Deli ovman kazalarını bütün bütün zabt ile Silistire eyaleti şu etrafa gelince yed-i istîlâsına girüb zabıta-i kadîmesinden çıkmış olduğundan merkumun helâkinden sonra eyalet-i merkumeye bervech-i sühûlet bir hüsn-i sûret virilmek emeliyle Silistire eyaleti Hotin muhafızı Mehmed Paşa kullarına tevcih ile eyaleti merkumede Tirsinikli takımına mukabil suretde müteneffiz bulunan Silistireli Yılık oğlu Süleyman ağa ve İbrail nazırı Ahmed ağa ve Selvi Voyvodası Hasan ağayı ve Tirsiniklinin canişini olan Mustafa Alemdarı müsavat muamelesiyle yekdiğeri aleyhine bir gaile hudûs itdirmiyerek hüsn-i suret ile refte refte eyalet-i merkumeye bir rabıta virüb cümleten bir şahsın zâbıta-i istilâsına geçmemesi esbabını tedricen istihsal eylemesi tâlimatı, müşarünileyhe tahrir ve müşarünileyh ile bilittihad rey ve iradesi üzre hareket eylemeleri vesâyâsı dahi her birinin istima olunan mizac ve keyfiyetleri muktezasına tatbikan merkumlara başka başka kaimeler tastir olunmağla hâlik-i mezburun vefatından sonra işbu Silistire eyaleti maddesinde ne suretde tedabir ve ârâya teşebbüs olunduğu malûmu âlîleridir.

Silistire mütesellimi Yılıkzade merkum, birkaç senedenberu Silistire ahalisiyle bilittihad Silistireyi zabt idüb Tirsinikli takımına Silistireden su içirmiyerek muhalefet ve mukavemet iderek beyinlerinde hâsıl olan husumet ve muadat kemâle

irişmiş olduğundan Tirsinikli oğlunun helâkinde vakt-i fırsatdır deyüb Gâvur Hasan namındaki bir serkerdesiyle üç beş yüz nefer askerini Yenipazar kazası üzerine tesyir ve Aydos âyanı Odacı oğlunu dahi tahrik iderek Yenipazar taraflarını zabta ibtidar itmiş olduğundan Tirsinikli oğlu yerine geçen merkum Mustafa Alemdar dahi böyle gider ise yedimizde Rusçuk kazası dahi kalmaz vehmiyle var kuvvetini bâzuya getürerek tarafgiri olan Satı oğlunu Silistire üzerine tayin idüb Silistire ahalisinden hafî el alarak ahâli-i merkumeyi temin itmekle Yılık zade merkum gafletde iken bir gece Satı oğlu mezbûr Silistireye duhûl ve istilâ itmiş ve keyfiyetten haberdar olduğu gibi Yılık zade merkum dahi birkaç nefer hademe-i mahsusasîyle Silistire kazasının su kapusundan binüb İbrail tarafına kaçmış olduğundan Mustafa Alemdar takımı bu suretden kuvvetlenüb kat'a nefes virmeksizin var kuvvetleriyle İbrail muhâsarasına azimet ile Silistire ahalisi gibi İbrail ahalisinden el alarak İbrail varoşunı zabt ve istilâ ve İbrail nazırı Ahmed Ağa kulları dahi bir, bin nefer mikdarı askeriyle iç kal'aya iltica idüb elyevm mahsûr olduğu ve Yılık oğlunun mukaddemce Yenipazara gönderdiği (Gâvur Hasan)ı ve (Odacı oğlu Seyfullah)ı dahi Tirsinikli tebaasından Ahyolu emîni Köse Ahmed bir iki bin haşarat cem'iyle hasrü tazyık itmiş olduğundan ve Yılık oğlu keyfiyetini Yenipazarda olan merkumlar istima ile veralarından imdad ve iânet vürudundan yeis ile sebattan fütur getirüb cümlesi bin iki yüz mıkdarı asker olarak Yenipazar ve Aydosu boşaldub Kırkkiliseye gelmiş oldukları ve işbu Aydos vak'asından sonra meydanda Tirsinikli takımına muhalif olarak fakat Selvi voyvodası Hasan Ağa kalmış olduğuna mebni anın üzerine dahi birkaç bin haşarat irsaliyle Selviyi muhasaraya şürü' ve mübaşeret ve Köse Ahmed takımı dahi İslimiye üzerine azimet eyledikleri haberleri vârid olmağla Devlet-i aliyyenin tasavvur ve hayalinde olan tedabir girü kalub henüz teşebbüs olunan tedbirin tahriratı mahalline varmaksızın Tirsinikli takımı meydan bulub hâlik-i mezburun cününu takribiyle destres olamadığı Silistire ve Aydos kazaları tamamiyle mezbur Mustafa Alemdarın yedine geçmiş ve İbrail ve Selvi kazaları belki şimdiye kadar kabza-i istilâsına da-

hil olmuş olacağına binaen bâdezin tasavvurat-ı mezkûre kuvve-i fîle çıkmak mertebe-i istihalede görünmekle hasbelvakti velmaslaha merkum Mustafa Alemdara müdârâ ile vakit geçirmekten gayrı çâre kalmadığından şimdiye kadar te'min ve istimaleti mutazammin yazılan tahrirattan fazla Silistire tüccarı ve bir nefer haseki tekaüdü ile Satı oğlunun Silistire âyanlığı içün bir kıt'a îlâm ve mahzâr zuhur itmiş olduğundan derhal müsaade ile valilerini içeru almak ve Silistire mezbahalarında olan salhâne yağını vesair erzak ve zehâiri tamamen göndermek şartiyle mezbûr Satı oğlunun âyanlığı içün bir kıt'a mektub tahrir ve mahzarcılar huzûr-ı çakerîye celb ile şurût-ı mezkûreye riayetleri tekid olunarak biraz taşraca levendnâme vesâyâsı tefhim ile iade olunduklarından başka merkum Mustafa Alemdarın hafî gayretkeşi gümrükçü Hasan Ağa kulları olduğunu tahkik ile mumaileyhi getürdüb dûr-ü diraz müzakere ile merkumu temin iderek devlete ısındırmak ve devletin emrü rızası üzre hareket ittirmek ve böyle rızaçûyâne meslek tutturmak ne makule esbab ve muameleye menût ise söz virüb taahhüd itmesi kendûye tefhim olunmağla mumaileyh dahi bu usulü fîle çıkarmak üzre hayırhâhâne ve mahremâne tahrir ideceğini ifade ile kendüsü ve sarrafı mufassalan tahrir ve âdem tesyir itmiş olduklarını ağay-ı mûmaileyh kulları ifade itmiş olduklarından mââda bâlâda beyan olunduğu üzre Yılık oğlu tarafından Yenipazarı zabt ile bâdehû Kösenin hücumuna mebnî Kırkkiliseye gelen Gâvur İmam ve Odacı oğlunun, biz ne yapalım bize bir mahal gösterin diyerek birer arzıhal ile birer âdemleri zuhur itmek hasebiyle arzıhallerini getiren merkumlara sizin bu havalide böyle dağlı takımı gibi serseri geştü- güzar eylemeniz uyamaz, doğru Sofyaya gidin biz Rumeli valisine yazarız; Rumeli valisi geldikte emniyetlerinizi istihsal ile memleketinize iskân ider vesayâsını lisânen tefhim içün avdetleri tekid ve mürsilleri canibine iâde ve tesyir ve Rumeli valisine dahi bunlar söz dinleyüb Sofyaya varırlar ise siz Mustafa Alemdarla muhabere iderek eşhas-ı mezkûrenin memleketlerine bittemîn iskânlarına mübaderet eylemesi tastir olunmuş olduğundan başka böyle adamları gelüb gittiğini istimâ ile bir taraftan yine tutuyorlar ve Yenipazar zabtında devletin

medhali varmış zannına zehab ile tevahhuşunu mûcib olmamak içün merkum Mustafa Alemdara Satı oğlunun âyanlığı içün ahali istida itti biz dahi fukaranın istirahati içün müsaade idüb mektub virdik ve Yılık oğlunun Kırkkiliseye gelen adamlarına Sofyâya gitmek içün tevarüd iden adamlarına tefhim ile haber gönderdik ve Rumeli valisine dahi şöyle yazdık; lâkin bunlar senden matlûbdur; Paşayı içeru âlub [1] rızacûyâne hareket eylemesini Satı oğluna tenbih idesin ve meydanda gezen Yılık oğlu adamlarına dahi Rumeli valisinin vürudunu beklemeyüb rey ve aman îtasiyle memleketlerine iskân eyliyesin, şöyle idesin böyle idesin; sen bizimsin inşaallah memduh olursun yollu biraz nesâyih ve vesâyâ tahrir ve sarrafına teslimen tesyir olunduğundan maada bu defa Buğdan voyvodalığı ibka olunan Morozi Bey kullariyle mezbûr Mustafa Alemdarın muarefe ve emniyeti olub Asitâneye gelürken görüşmüş olduğunu istima' eylediğime binâen mir-i mersum ilbâs-ı hıl'attan sonra teşekkür resmi içün bir gice çâkerlerine gelmekle esnây-ı sohbette işbu Mustafa Alemdarın keyfiyetini sual eylediğimde merkum Mustafa Alemdar, Tirsinikli gibi mecnun ve halkın ırzına musallat olmadığından ekser kazalar ve emniyet itmiyen mahaller dahi kendüye meyil ve tebaiyet idüb elyevm yedinde kırk beş aded kaza olduğundan Tirsinikli oğlu gibi olmayub kuvveti ziyâde olduğunu ve bunlar eşhas [avam] makulesinden olduklarından Devlet-i Aliyyeye televvün azviyle adem-i emniyetleri derkâr olmağla gelürken mülâkatımda adem-i emniyetine dair vâfir sohbetler irad eyledi; ben dahi akayidini tekzib ile teminine dair vâfir şey söyledim diyerek mülâkatında ittiği sohbet ve müzakereleri dûr-ü diraz beyan itmekle çâkerleri, işte şimdi yine gideceksin Âsitâneye vürudunda merkumun halini devlete anladub hakkında tahsili teveccüh itmişsin zeminiyle bir adam çıkarub teminine dair tedbirleri istihsal ve kendün dahi geçerken lisanen tekid-i emnîyetine say-ı bîhümal eylemek senden matlûbumuzdur deyu mir-i mersuma tefhim eylediğimde ferman efendimizindir inşaallah temin

[1] Gerek Silistre âyan ve mütesellimi Yılık oğlu Süleyman ve gerek Tirsinikli oğlu İsmail, Silistireye tayin olunan valileri hududları dahiline sokmuyorlardı. Paşayı içerü alub tabirinden maksad, valinin Silistirede oturtulmasıdır.

iderim ve matlub üzre kullanılur, lâkin İbrailin Mustafa Bayrakdar yedine geçmesi muzirdir; zira canı sıkıldığı gibi İbrail ve Kalas iskelelerini sed ile İstanbul erzakını men idebilür; eğer adamım varıncıya kadar İbrâil nazırına galebe ile İbraili zabtetmiş bulunursa İbrail sana muzır olur, bundan feragat eyle, İbrâile devletten bir başka nazır tayin olunsun deyu iskâta sây eylesün; bu sûrete rızânız varmıdır deyu sual itmiş olduğundan vakıa İbrâile dahi zafer bulmuş ise Âsitâneden bir Kapucubaşı tayin veyahud Cihanzade ol tarafda olduğundan ana ihâle olunur: lâkin bu suret İbrâilin zabtından sonra olacak takdire göredir; şimdi lâzım olan İbrâilden nasayih ile elini çektirmek olmağla göndereceğin adamına bu vak'ayı güzelce tâlim idesin deyu mîr-i mersuma tenbih olunduğu ve şimdiki halde merkumun emniyetine dâir bâlâda bast olunan tedbirler icra olunub inşaallahürrahman eser-i himmet-i seniyyeleriyle kârgir-i tesir olarak şimdiki halde bir gailesi çekilmemek memûl idüği ve havali-i merkumede şûriş ve cidal bervech-i muharrer ise dahi tahkik olunduğuna göre zahire ve rugan maddelerine bir gûne halel ve taarruzları olmadığı malûm-ı âlîleri buyuruldukda ferman hazret-i veliyyülemrindir.

Sadrıâzamın bu telhisinin üstüne Sultan Selim III kendi el yazısiyle şunu yazmıştır:

Benim vezirim,
Bu husûsa gayet dıkkat lâzımdır, her dürlü ihtimam olunsun; hakteâlâ encamını hayır eylesün; göreyim seni şunları güzelce kullanmağa gayret idesin.

Gerek bu vesika ve gerek bundan evvelki 3 numaralı vesika hükûmetin nekadar âciz vaziyete düşmüş olduğunu göstermektedir. Diğer eyalet ve vilâyetlerin vaziyetleri de aşağı, yukarı buna benzemekte olup bir kısım eyaletlerde de âyanların yerine paşaların tegallübleri hüküm sürmekte idi.

VESİKA 5

Rusçuk âyanı Mustafa Alemdar tarafından cevâben sadrıâzam kethüdası Mustafa Refik Efendiye gönderilmiş olan (19 şaban 1221= nisan 1806) tarihli mektup sureti. Alemdar mektubunda sadaka-

tinden bahs ve kendi hakkında düşmanları tarafından söylenilen şeylere inanılmıyarak keyfiyetten kendisinin haberdar edilmesini rica ile Silistire ahalisi tarafından istenilen Sarı zadenin [Satı oğlu] âyanlığının tasdiki istirham olunmaktadır [1].

Devletlû inâyetlû re'fetlû atûfetlû veliyyünniam vefiyyülhimem efendim hazretleri,

Devlet-i ikbâl-i ebedî ve saâdet-i iclâl-i sermedî ile sağ olsun. Mârûz-ı bende-i kadîm ve rızâcuyende-i müstedimleridir ki zat-ı mekârımsıfât-ı âlîlerine min indillah mevhub olan envâr-ı rüşdü sedad ve âsârı meyâmin intişar-ı adlü dâd muktezası üzre bu defa hasbelvakti velhal iş'arı tasvib buyurulan bâzı vesayây-ı lâzimeyi mutazammin ve mücerred bu bende-i hâlisuttaviyetleri hakkında derkâr olan hüsn-i zan ve itikad-ı âlîlerini mübeyyin savb-ı bendegâneme irsale himmet ve inâyet buyurulan bir kıt'a kaime-i hakikat rakiyme-i seniyyeleri dest-i abîdâneme-vâsıl ve bilcümle mezamin-i mühalasat rehin-i âliyyelerine ıttılâ'-ı bendegânem muhit ve şâmil olmuşdur. Filhakika birkaç senedenberu hilâf-ı rızây-ı bârî ve münafi-i irade-i âliyye-i hazret-i cihandar-i serzede olan bâzı hâlât-ı nâ mülâyimenin indifaı ve vedayı-i hâlikulberâyâ olan reayay-ı fukara ve ibâdullah-i teâlânın iâde-i esbâb-ı emnü asayişleri sûretleri bihamdillâhi teâlâ bu esnada cilveger-i manassa-i zuhur ve işbu nimet-i pürmeymenet mutlaka zat-ı adâletsıfât-ı devletlerinin makam-ı vâlây-ı kethüdaîyi teşrif buyurdukları eyyam-ı saâdet irtisamında mukadder kerde-i cenâb-ı müsehhilülumur olduğu şerefine binâen bundan böyle dahi nizam ve intizam-ı mehâm-ı saltanat-ı seniyyenin bir ol kadar istikmaline ve ibâ' dullahi teâlâ ve reayây-ı acezenin refah ve istirahatına hayrülfal olduğu vareste-i kaydü iştibah ve ihtimaldir.

İnâyetkârâ rahîmâ veliygünniamâ efendim! Bu çâkerleri ötedenberü niam-ı eltâf-ı saltanat-ı seniyye ile perverişyafte ve çerağ-ı şöhret ve itibar-ı envâr-ı inayât ve iltifat-ı evliyây-ı nimet ile efruhte olmuş bir bende-i sadakat âşüfteleri-olub herhalde ve her hususta tahsil-i rızây-ı selâmet iktizây-ı evliyâyı nüamây-ı dünya ve ukbada sermaye-i uzmâ ve genc-i lâyüfna addü ihsa ve rızâyı âlî-i hazret-i zıllullah ve ülülaraiye muhalefet ve her bir vaz'u hareketten mücanebet ve ibâ iderek dinü

[1] Mustafa Refik Efendinin Alemdarla muarefesinin Rusçuk içtimaından hayli müddet evvel başlamış olduğu anlaşılıyor.

devlet ve padişâh-ı kerâmet menkıbet uğuruna hayatımı feda ve cemi-i mâmelekimi itlâf ve hibe itmek mütehettim-i zimmet-i ubudiyet ve sadakat ve muktezây-ı ferâiz-i diyânet oldduğu ind-i abîdânemde ra'na malûm ve meczum bir keyfiyettir; Cenâb-ı devletmeâb-ı kerîmâneleri hasâil-i hûdadâdı hakkaniyet ile mevsuf ve fezail-i mâderzâd-ı diyanet ile meşhur ve maruf bir zat-ı esdıka nüvaz-ı adalet melûf oldukları mâ takaddemdenberi mesmu-ı bendegânem olduğundan taraf-ı tammüşşeref-i devletlerine an zahrülgayb derûnî bir meyil ve incizab peyda idüb hâkipây-i âlîlerine sıdk-ı ubudiyetimi arz ile isticlâb-ı muhâsin-i teveccühât-ı seniyyeleri hâleti, dâima zamir-i safvetsemir-i bendegânemde cevelân itmekte idi, ve lâkin kaziyye-i marziye şayed ebnây-i zemanın tabiat idindikleri riyâ ve müdahene muamelâtından zannolunur mülâhazasına mebni - izhar-ı mâfizzamir şimdiye değin giriftâr-ı ukde-i tehir olmuş idi.

Vâkıâ zıllulâhı filâlem olan veliyyünimetimiz şevketlû kudretlû azametlû mehâbetlû pâdişâh-ı âlempenah efendimiz hazretlerinin âfitâb-ı enzâr-ı merahim-i âsar-ı mülükâne ve envâr-ı hüsn-i zan ve teveccüh-ü tacidâraneleri farkı abîdânemde tâbân ve rahşan oldukca ve erbâb-ı garaz ve nifakın kelimât-ı kâzibe ve fesadât-ı haibelerine tevcih-i samia-i îtibar olunmadıkça vacibe-i zimmet-i sıdk-ı ubûdiyetim üzre memur bulunduğum cüzî ve küllî her bir umûru mehâm-ı saltanat-ı seniyyenin hüsnü tanzim ve tesviyesine bezl-i tâb ve tüvân ve uğuru pâdişahîde ser ve canımı kurban eylediğim ve kavlim başka ve fiilim başka olan lâf ve güzafa meyil iden bendelerden olmayub muvafık-ı rızây-ı rabbânî olan cadde-i sıdk-ü istikamette sabitkadem ve ferâiz-i ubudiyet ve itaatta râsihkadem olduğum âlimüssırrı velhafâyâ olan cenâbı hâlikülberâyaya gayrı hafî ve ezhardır, şöyle ki:

Vaid ve taahhüdü devletleri üzre mahasin-i teveccühât-ı veliyyünniamâneleri müebbed ve derkâr oldukca ıyâzen billâhi teâlâ şâhrâh-ı rizâcuyî ve istikamet ve itaattan yek hatve mikdarı udûl ve inhiraf itmek nezd-i abîdânemde ayni küfür mesabesinde olmağla bu gûne bir hâlet-i nâmarziye ilmen değil cehlen bile zuhur itse vücud-ı nâçizânem rûy-i zeminden ref olunması cenâb-ı hudây-ı lemyezelden mes'ul-i abîdânemdir. Hulâsa-i kelâm bu bendeleri veliyyünnimetimiz Devlet-i Aliyyenin ibâd-ı sadakatnihadlarından olub uhde-i âcizânemden gelen her bir umur-ı saltanat-ı seniyyenin hüsnü tanzimine

ve evamir ve tenbihât-ı aliyyenin infâzına sây-ü ihtimam ve hilâf-ı irade-i seniyye harekette bulunmasını ayni hata bilerek her halde ve her mahalde vezâif-i ubudiyet ve sadakatını icraya dikkat ve gayret-i mâlâkelâm itmekte zerretünma tecviz-i terahî ve kusur olunmak muhtemel olmadıgın ve mücerred ıdlâl ve ifsâd-ı umur-ı devlet-i ebed müddet ve bu vechile tervic-i mesâlih-i mahsusalarına ittihâz-ı fırsat niyetiyle bâzı bedhâhân-ı saltanat-ı seniyyenin âdet idindikleri nifak ve tezviratlarına asla îtibar buyurulmayub hemen taraf-ı bendegânemi her halde âgâh ve ref'-i iştibah ile ber vefk-ı dilhah tesviye-i umur ve istihsal-i esbabı huzur-ı ibâdullah itmek mercu ve mültemes-i abîdânem oldığın arz ve iş'ar ve mücerred hakk-ı nâ müstahak-ı bendegânemde olan teveccühât-ı mekârımsıfât-ı devletlerini muhtevi ve bu defa lûtfen ve keremen vaki olan hüsn-i şehadet-i kerimanelerinin meftun ve minnetdarı olub îfâyı levazım-ı teşekkürü, hârıç-ı havsala-i iktidarım olduğunu beyan ve izhar zımnında işbu arıza-i sadakat fariza terkım ve hâkipây-ı devletlerine takdim kılındığı inşaallahü teâlâ muhât-ı ilm-i dekayıkşinâs-ı devletleri buyuruldukda bundan böyle dahi hakk-ı abîdânemde envâr-ı tevcihat-ı seniyyeleri tâbân ve مابهالافتخار *mabihiliftihar-ı bendegânem olan emirnâme-i âlîleri peyapey irsaliyle bu çâkerleri mesrur ve handan buyurulmak bâbında emrü ferman hazreti menlehülemrindir.*

Ve Silistire ahalileri Yılık oğlunu istemeyüb Sarı zâde kullarını âyanlığa celb ve keyfiyeti bâb-ı muallâya arz ve merkum kullarının âyanlığa rahmen lilfukara müsaade-i aliyye buyurulmasını istidâ itmiş olduklarına binâen olbabda himem-i aliyye şayâniyle canibi seniyülmenâkıb-i hazreti sadâretpenahîden bir kıt'a mektub-ı emr üslûb ısdar [1] ve gelenler ile tisyar ve keyfiyet tarafı bendelerine dahi terkim ittirildiği vesâyay-ı seniyyeden malûm-ı çâkerânem oldukda evvelkiden ziyade حسن صيت *hüsn-i sît tahsil ve Silistire eyâleti devletlû Mehmed Paşa hazretlerine tevcih buyurulmuş olduğundan Yılık oğlu vakti gibi meydanda bırakılmayub makarr-ı hükûmetine idhal ve herhalde tahsil-i rızalariyle ol havâliden Der-i âliyyeye gidecek revgan ve zehairi peyderpey nakil ve tesbil ve Devlet-i Aliyyeye ve ibadullaha sinin-i sâbıkadan ziyâde ibrâz-ı hizmet ve izhâr-ı sadakat eylemesini tenbih*

---

[1] Âyanlık buyruldılarını Sadrıâzamlar verirlerdi. Bunlara buyruldı vermek evvelce valilere ait ise de sonradan onlardan alınmıştı.

ve tekide mübaderet kılınması emrü ferman buyurulmuş, fermûde-i âlî üzre Sarı zade kullarına vesayây-ı lâzime ile emir ve irâde-i seniyyenin tenfiz ve icrasına dikkat eylemesi hususu bu defa dahi taraf-ı kullarından tekid olunub tıbk-ı fermude-i âlî amel ve harekete müteahhid olduğunu nâtık taraf-ı kullarına vürud ile hâkipây-i devletlerine takdim kılınan beyannamesinden meczum ve ağay-ı merkum ötedenberu ehl-i ırz ve fermanber kullarından olduğuna ibtinâen herhalde tahsil-i rızây-ı âlîye mecd-ü sây ve Mehmed Paşa hazretleri dahi makarrıgâhlarını teşriflerinde bilvücuh emr-ü rızalarına mütabaat ve umur-ı mühimme ve sairenin rü'yet ve temşiyetinde bilittifak gûşisi sây-ü makderet olunarak cezmârây-ı kerimâneleri buyuruldukda olbabda ve herhalde emr-ü ferman devletlû veliyyünniam efendimiz hazretlerinindir.

Bende
Mustafa
Serbevvâbîni
Âyân-ı
Rusçuk
(Mühür)

Alemdarın bu mektubunu Kethüda Bey, sadrıâzama takdim etmiş, o da aşağıdaki derkenarla padişaha arz eylemiştir:

İktizây-ı vakit ve hâle göre Mustafa Bayrakdarın kullanılması ve herkesin istihsâl-i esbâb-ı emniyeti usulden olduğundan Mustafa Bayrakdarın mizacına göre bazı vesaya ve levendnâme kethüdây-ı çâkerî tarafından yazdırılmış idi; Mumaileyhin ana cevab olarak işbu arizasi vürud idüb meali etvâr-ı rızâcûy-i izharından ibaret olduğundan manzûr-ı şâhâneleri olmak içün takdim-i atebe-i aliyyeleri kılındı; hasbeliktizâyı velhal bundan böyle dahi bâis-i necat olan meslek-i rızâcuyîye sülûkten ayrılmaması nesayih-i hakîmâne tahrir ve tezkir kılınarak kullanılmak suretine sarf-ı zihn-i ihtimam kılınacâğı muhât-ı ilm-i âlîleri buyuruldukta ferman menlehülemrindir.

VESİKA 6

Ruslarla akdedilen mütarekeden sonra Edirneye gelen orduda Rusçuk yâranının tertibi üzere Alemdarın da iştirakiyle harp vazi-

yetini görüşmek için akdedilen meclisde yapılan emrivaki üzerine Alemdarın da İstanbula gitmesi tekarrür etmiş ve Sadrıâzam bu husus hakkında padişah Dördüncü Mustafanın en nüfuzlu adamlarından olan Nezir Ağaya bir mektup göndermişti. Başvekâlet arşivindeki sadaret mektupculuğu defterinde gördüğüm bu mektubun suretini aynen yazıyorum. Rusçuk yâranının hiç bir ip ucu vermeden programını meharetle nasıl tatbik ettiğini ve sadrıâzam Çelebi Mustafa Paşayı nasıl kandırıp inandırmış olduklarını bu vesika eyice göstermektedir [1].

Nezir Ağaya

Ordûy-ı hümâyun seraskeri saâdetlû Mustafa Paşa hazretlerinin bundan akdemce ordûy-ı hümâyuna vürudîyle bilmüzakere karar-ı sâbık vechile mevcud bulunan sunuf-ı askeriyye Sofya ve Tuna taraflarına sevk olunarak ordûy-ı hümâyunda yalnız ocaklar zâbitânı ve rical ve ehl-i dîvan daireleri kalub ağırlığa hiffet gelmiş ise dahi zahirede derkâr olan kemâli kıllet, idare-i tayînât-ı askeriyyeyi dûçâr-ı ukde-i suûbet idüb hattâ tayinât-ı lâzime gün aşurı virilmekte iken ana dahi zahire irişlirilemiyerek yedi, sekiz gündenberu tayın verilemeyüb kıl-ükal tehaddüs itmeğe başlamış ve maazallahü teâlâ bu suret ordûy-ı hümâyunda nâ mülâyim bir hâdise ve hâlet tekevvününü müstelzim olacağı taayyün eylemiş olduğundan ve zahiresizlik cihetiyle Sofya ve Şumnu caniblerine gidilmek dahi mümkün olamadığından gayrı ordûy-ı hümâyunun bu hâline yâni ketebe ve aklâm ve zabitandan ibaret olan gürültüsüne göre Rusyalu ve Sırbludan kangisi tecâvüz eylese bu taraftan bir fayda olmayub düşmana mukabele idecek şimdiyedek pişgâhlarına konulan ve bundan sonra konulacak asker ve Sırb tarafında işe yarayacak dahi Serezli-İsmail Bey olduğundan ordûy-ı hümâyun takımiyle İstanbula gidüb beyhûde olan masarifi kesîre ve hususa ordûy-ı hümâyuna virilecek zahire, askerîye tahsis ve bir tarafdan Anadolu memurlarının celbiyle iki tarafa sevk ve tesyir olunmak ve ber muktezây-ı vakt-ü hal devlet-i aliyyeye hayırlu ve nâfî olduğu serasker-i mumaileyh ve ocaklar tarafından beyan ile biddef'at müzakere ve mütalâa olunarak sûret-i mezkûre cümle indinde istisvab olunmaktan nâşî keyfiyet tebdil hasekisi Hacı Ali muavedetiyle bâ takrir atebe-i aliyye-i mülûkâneye tebyîn

[1] Başvekâlet arsivi sadaret mektupculuğu defteri, No. 18, sahife 126.

ve şifâhen dahi mûmaileyhe tefhim ve telkin kılınub müstaînen billahi teâlâ ordûy-ı hümâyûn-ı şâhâneyi istishab ve serasker-i müşarünileyh hazretleri, Devlet-i Aliyyenin sadık ve hayırhah ve rızakâr veziri ve şevketmeab efendimizin müstakim bendesi olmagin hâkipây-ı şâhâneye rûmal olarak sefer mesalihi etrafiyle şifâhen bâdelmüzakere taraf-ı hümâyûndan kuvvet-i tamme ile müstakıllen memur kılınmak ve herkes bu sureti görüb ve sadakatını anlayub istiklâl bulmak üzre terfik olunub ocaklu ve rical ve hademe ile azimet kılınmak idügi ve bu suret Devlet-i Aliyye hakkında mahz-ı hayır olacağı cümlenin rey ve ittifakiyle kararyâfte olan yâni ordûy-ı hümâyunun Âsitane-i saadete nakli ile kâkipây-ı hazret-i şehiryarîye cebhe fersây-ı ubudiyet olduğumuzda her taraf-ı huzûrı şâhâneye arz ve beyan olunarak Devlet-i Aliyyenin ve betahsis şevketmeab efendimizin tezayüd-i nüfuzları esbab ve vesailinin istihsal ve istikmali niyet-i hayriyesiyle ihtiyar olunmuş olduğu cenâb-ı âlimüssırrı velhafâyâya her nekadar zahîr ve hüveyda ise dahi İstanbul halkının hal ve mişvarı mâlûm olduğundan bazı zâhirbînler şayed tahdiş-i sâmia-i hazret-i padişâhîyi bâis olmaları ihtimalden baid olmamağla muhlisleri ve serasker-i müşarinüleyh hazretleri şevketlû, kerametlû velinimetimiz efendimizin has bendesi ve âzad kabul itmez kölesi olub herhalde Devlet-i Aliyyeye ve betahsis zat-ı şevketmeâb-ı tâcidârîye mûcib-i nef' ve hayır olan mesalihi tahsil, hazreti hak alîm akdem-i âmâl ve ehassı mâfilbâlimiz olduğu nezd-i şeriflerinde dahi zâhir ve celî olmaktan nâşî o misullû mûcibi hadşei hâtır-ı cenâb-ı tâcidârî olacak sohbet vaki olur ise bir vechile sem-ü itibar ve ısga buyurulmaması hususuna himmet buyurmaları [1] siyakında kaime.

18 ca [Cemaziyelevvel] sene 223

VESİKA 7

Boğaz nazırı olan Kabakcı Mustafanın idamını müteakip boğazın muhafazası için alınacak tedbir hakkında sadrıâzam

[1] Bu mektubun son kısımları, Rusçuk yaranından olup İstanbula gelerek Fettah ve Nezir Ağalarla görüşüp Alemdar hakkında ve Sultan Selimin katli için anları tatmin etmis olan Behiç Efendinin teminatına benzemektedir. Buna göre Mustafa Refik Efendi veya yârandan Galip Efendilerin kalemile yazılmış olan bu mektupla sadrıâzamın da ayni mütalâada gösterilmesi ve sadrıâzamla Alemdarın İstanbula gelişleri hakkında Nezir Ağaya ayni teminatın verilmesi çok isabetli olmuştur.

kaymakamı Eğinli Hacı Mustafa Paşanın telhisi ve dördüncü Mustafanın mütalâasını hâvi hatt-ı hümâyun.

Şevketlû kerâmetlû mehâbetlû kudretlû velinimetim efendim pâdîşâhım,

Malûm-ı hümâyunları buyurulduğu üzre Boğazda nazır bulunan Kabakcı Mustafanın ber taraf olması cihetiyle Boğaza bir nâzır nasbından [ibare aynen] *lâbüd olub münasibi taharri olmakta olduğundan başka bilâ mûcib hodbehod muharebeye tasaddi iden Boğaz neferatından telef olan bazılarından maâda bakiyyesi dahi öteye beriye dağılub elhaletühazihi Boğaz kal'alarında kalilülmıkdar ehl-i ırz takımı kaldığı ihbar olunmagla iktizây-ı rabıtası - ledelmütâlea filasıl mûtad olduğu vechile Rumeli ve Anadolu kavakları ve Telli tabya ve Yûşa tabyası ve Kireç burnu tabyası nam beş mahal Bostancıbaşı ağaya ihale olunmak ve ağay-ı mumaileyh kulları mahall-i merkumeye Bostancı neferatdan lüzûmu mikdar vaz' ile idare ve ol taraflarda şekavet idenleri bilâ aman tedib ve tenkil eylemek üzre memur kılınmak* ve *kavaklardan yukaru kal'a-i sairenin dahi valid-i mâcidleri cennetmekân efendimiz zamanlarında müteveffâ Cezayirli Hasan Paşa kapudanlığında verilen nizam-ı müstahsen iade ve icra olunub ana göre zabitan ve yamakan-ı uydurulmak ve Boğazın Rumeli ve Anadolu taraflarına sefer takribiyle Mîri-mîrandan birer muhafız tayin ve maiyetlerine kifayet mikdarı işe yarar asker tertib olunmak ve kemafissâbık kapudan paşalar dahi kal'alara nezaret eylemek üzre taht-ı rabıtaya idhali istishab olunmağla muvâfık-ı irâde-i senîyyeleri ise bu vechile tanzim birle fîmâbad oltaraf gailesinden vâreste olmak esbabının istihsaline bakılacağı muhât-ı ilm-i âlileri buyuruldukda emr-ü ferman şevketlû kerâmetlû mehâbetlû velinimetim efendim pâdişâhîm hazretlerinindir.*

Bu telhis üzerine padişah, bu işin yeniçeri ağasyle görüşülüp halledilmesini ve yeniçeriler nasıl isterlerse öyle olmasını emreylemiştir. Bu derkenar padişahın, yeniçerilerin müsaadesi olmadan hiç bir iş göremediğine dair müteaddit vesikalardan biridir. Hat-tı hümâyun aynen şöyledir:

Bu husus Yeniçeri Ağası ile müzakere olunub münasib ise böyle olması anlerin dahi matlûbları ise ve ocakca böyle rey ittiler ise bu vechile tanzim oluna.

VESIKA 8

Alemdar Mustafa Paşanın Rusçukta bulunan Hasan, İsmail ve Hüseyin isimlerindeki üç oğluna verilmiş olan Tırhala, Ağriboz, İnebahtı, Mora mıntakalarındaki pamuk mukataası eshâmı beratının zâyi olmasından dolayı 1224 cemâziyelevvel 11 tarihiyle îta kılınan yeni nişan veya beratın müsveddesi [1].

Nişân-ı hümâyun yazıla ki;

Sadr-ıesbak müteveffâ Alemdar Mustafa paşanın oğulları Hasan Bey ve Hüseyin Bey ve İsmail Bey zîde kadrühümün takdim eyledikleri bir kıt'a arz-ıhalleri mefhumunda Tırhala, ve Ağrıboz ve İnebahtı ve Mora ceziresinin penbe rüsûmu mukataası eshamından bervech-i iştirâk mutasarrıf oldukları on bir tam ve rûbu sehmin beratlarını zayi etmeleriyle zayiden berevât-ı şerifim itâsını istiday-ı inâyet eyledikleri ecilden hazine-i âmiremde mahfuz baş muhasebe defterlerine nazar olundukta zaman-ı zabtı mart ibtidasından olan Tirhala ve Ağrıboz ve İnebahtı ve Mora ceziresinin penbe rüsûmu mukataasının emri idaresi başkaca mâlikânelik vechile tanzim ve her sehmi dört kise fâiz olmak üzre tertib olunan elli dört tam ve rûbu sehimden on bir tamı ve rûbu sehim yüz otuz beş bin guruş - muaccele ile mîri mumaileyhimin bervech-i mâlikâne uhdelerinde olduğu ve bu makule mâlikâne mutasarrıflarından beratını zayi idenlerden sahibi meşhur ve müteâref olanlara berat virilüb meşhur ve müteâref olmayanların fîmâbad kasrı yedlerine amel ve itibar olunmamak üzre mezbûrâna berat-ı şerifim virmek şurutundan idügi derkenar olundukta kaydı ve şurutı mucebince mezburane berevât-ı celilülunvânım virilmek bâbında bâ telhis fermân-ı âlîşânım sadır olmağın zâyiden bu berât-ı hümâyunı virdim ve buyurdum ki mumaileyhimden Hasan bey zîde kadrühû esham-ı mezkûreden üç buçuk tam ve rûbu sehmini bin ıki yüz yirmi dört senesi martı iptidasından kırk beş bin muaccele-i kadîmesiyle kemafissâbık hayatda oldukca te'yiden berveçh-i mâlikâne zabtu rabt ve iktiza iden faizinin nısfını taksid-i evvel olmak üzre sene-i merkume martından üç mâh mürûrunda

[1] Başvekâlet arşivi maliye vesikaları, 1716 [Cevdet Tasnifi].

haziran ibtidasında ve nısf-ı ahîri dahi taksid-i sânî olarak yine martdan altı mâh mürûrunda eylül ibtidasında senede iki taksit ile kaleminden virilecek sûretler mucebince mukataa-i mezburun berveçh-i mâlikâne mutasarrıfı tarafından ahzü kabzına taraf-ı âhardan dahl ve taarruz ve teâddi eylememek üzre zayiden berât-ı şerif yazmağa işbu tezkire virildi.

[1804 Haziran] 11 Ca. 1224

Mumaileyhimden Hüseyin bey zîde kadrühûnun kırk beş bin kuruş muâccele-i kadimesiyle esham-ı mezkûreden üç buçuk tam ve rûbu sehmi içün dahi siyak-ı meşruh üzre başka في منه *Fi minhü.*

Mumaileyhimden İsmail bey zîde kadrühûnun kırk beş bin kuruş muâccele ile esham-ı mezkûreden üç buçuk tam ve rûbu sehmi içün dahi zayiden siyak-ı meşruh üzre başka berât-ı şerif yazılmak.

yazılmıştır. في منه *Fi minhü*

VESİKA 9

Alemdarın Rusçuktaki oğullarından Hasan Beğin yanlış ihbar üzerine vefat etti zannolunarak mâlikâne suretiyle verilmiş olan sehmin ref'î üzerine Rusçuk âyanı olup Alemdarın samimî adamlarından bulunan Boşnak Abdullah Ağanın [1] Hasan Beğin vefatına dair olan haberin asılsız olup kendisinin hayatta olduğuna dair orduya gönderdiği 1224 zilka'de iptidası tarihli [1809 birinci kânun] arizesi sureti: [2]

Velinîmet-i bîminnetim inâyetlû merhametlû efendim hazretleri,

Sadr-ı sabık müteveffâ Mustafa Paşanın sulbî oğulları İsmail bey ve Hasan bey ve Hüseyin bey نامرن *namun sağirlere âvatıf-ı aliyye-i hüsrevâneden bâ berât-ı şerif-i*

[1] Alemdardan sonra Rusçuk âyanlığında Boşnak ağa denilen Abdullah ağa bulunmuş ve nihayet 1229 senesinde bu âyanlık lâğv olunarak Rusçuğa mütesellim gönderilmesi tekarrür ederek Vidin muhafızının biraderi Mehmed mütesellim tayin edilmiştir. (Dahiliye vesikaları, Cevdet 1723).

[2] Dahiliye vesikaları (Cevdet tasnifi) numara 4167; aynı numarada bu vesikadan başka üç tane daha vardır. Ben ikisini intihab ettim.

âlişan tevcih ve ihsan buyurulan eshamdan mumâileyh Hasan beğin sehmi, hilâf-ı vâkı inhaya binâen fevtinden ref olunmuş ve sehm-i mezkûrun taksid-i evveli olan üç bin yedi yüz elli kuruş halâ ordûy-ı hümâyun defterdârı devletlû efendi hazretleri taraflarından ahz buyurulmuş olmağla mumaileyh Hasan beğin hayatda olduğunu müş'ir cânib-i şeriât-i garradan pâye-i serir-i âlâya bu defa bir kıt'a ilâm takdim olunmuş olub ancak o makule eytam ve bikesân haklarında hıfz-ı cenâh-ı refet mütehattim-i zât-ı merâhim menkıbetleri olmağla muktezâ-yı evsaf-ı haseneleri üzre meblâğ-ı mezbûr üç bin yedi yüz elli kuruşun itâ buyurulması bâbında bir kıt'a emr-i âlişan ısdâr ve meblâğ-ı merkumun geri ahz buyurulmasiyle meştâ-yı hümâyunda olan kethudamız Ahmed ağa kullarına teslimen bu tarafa tisyâr buyurulmak babında lûtf ve ihsan velinîmet-i bîminnetim devletlû inâyetlû merhametlû efendim hazretlerinindir.

[Birinci kânun *1809] Gurre-i za sene 224*

Mühür: Mazhar-ı nur-ı ilâh
Boşnak Abdullah

VESİKA 10

Boşnak Abdullah Ağanın yukarıdaki mektubu üzerine Rusçuk yâranından Reisülküttab Galib Efendi defterdar Ragıb Efendiye mektup yazmış; o da İstanbulda rikâp defterdarı Sârım Efendiye bildirmiştir. Defterdarın İstanbula gönderdiği mektup şudur:

Devletlû inâyetlû atûfetlû mürüvvetlû vefiyyülhimem efendim sultânım hazretleri

Sadr-ı esbak müteveffâ Mustafa Paşanın sulbî sağir oğulları İsmail bey ve Hasan bey ve Hüseyin beğe bundan akdem avâtıf-ı aliyye-i hüsrevâneden bâ berat-ı âlî tevcih ve ihsan buyurulan eshamdan hilâf-ı vâki inhâ olunduğuna mebni mumaileyh Hasan beğin fevtinden mukaddema mahlûle zabt olunan sehminin taksid-i evvel faizi olan üç bin yedi yüz elli kuruş ne mahalde ise tahsil ve mumaileyh tarafına tesbili hususuna himmet olunmasını halâ Rusçuk âyanı kapucı başı Boşnak Abdullah ağa bendeleri bâ tahrirat ordûy-ı hümâyun tarafından istida itmekle ancak husus-ı mezbûrun bu tarafda tahsis ve tahkîkı mümkün olamamağla rikâb-ı

müstetabda kuyûd-ı lâzimesine müracaat ve lâzım gelenlerden dahi sual olunarak zâhire ihraç birle meblâğ-ı mezbûr ne tarafda kalmış ise ahz ve mîr-i mumaileyh tarafına تحبس *bâs ve tesyiri hususuna himem-i seniyye-i kerîmâneleri derkâr ve tesviğ buyurulmak temennisi tahrir-i arîzaya bâdi olmuşdur. İnşaâllahülmelik mûteâl leda şerefilvusul husus-ı mezbûrun bervefk-ı mütemennâ pezirây-ı husulüne himmet-i seniyyeleri mebzûl ve bîdiriğ buyurulmak vâbeste-i şîme-i lûtf ve mürüvvetleridir.*

7 Za [Zilkade] sene 224

Mühür : Mehemmed المعو *elmed'uv Birrâgib*

Rusçuk âyanının mektubundaki tarzı tahrire kızmış olan defterdar hususî bir mektubla keyfiyetin tahkikiyle neticesinin bildirilmesini İstanbul rikâb defterdarına yazıyor ve şöyle diyor:

İnâyetkârâ efendim hazretleri,

Şu herifin yazdığı şukka manzûr-ı devletleri buyurulmak içün taraf-ı devlete irsâl olunmuşdur. Faiz-i mezkûru bendeniz almış yemişim gibi yazar. Meblâğ-ı mezbûr teslim-i hazine-i âmire mi olmuşdur? Yoksa mültezim ve sarrafı zimmetinde mi kalmışdır? Kuyûda müracaat ile zâhire ihrac ve eğer teslim-ı hazine olunub bermûcib-i nizâm istirdat lâzım gelür ise istirdat olunmasını atûfetlû Reisülküttab efendi hazretleri iltimas ider; zira herifin yazdığı şukka anlaradır. Hâsılı ne gûne îktiza ider ise bir saat mukaddem tanzim ile taraf-ı çâkeriye tahrir ve bendenizi sûizandan tahlis buyurmaları ve herifin şukkasını dahi maan iade buyurmaları müstedây-ı çâkerîleridir efendim.

VESİKA 11

Alemdar Mustafa Paşanın oğulluğu Mehmed Bekâr Bey tarafından maaşının arttırılmasına veya başka suretle borçtan kurtarılmasına dair sadarete takdim ettiği 1250 zilhicce tarihli [1835 nisan] istida sûreti [1]

Devletlû, inâyetlû, merhametlû, atûfetlû veliyyünniam efendim sultânım hazretleri devlet-i ikbâl-i ebedî ve ابهت *übbehet-i iclâl-i sermedî ile sağ olsun*

[1] Maliye vesikaları, (Cevdet tasnifi) numara 10339 ve 9783 maliye veşikası, sene 1252, safer.

Arzıhâl-i kullarıdır ki; bu dâîleri sadr-ı esbak Rusçuklu Mustafa Paşanın oğulluğu olub merhum-ı müşarünileyhin hîn-i vefatında mahzende beraber bulunub mahzenden bizleri ihraçlarında iki buçuk sene Rüşdü Paşa merhumun konağında mahbus olmuş olduğumdan sâye-i inâyetvâye-i hazret-i cihandârîde mahbusdan bilhalâs hakk-ı namüstahakk-ı âcizâneme derkâr ve sezavâr buyurulan bâ irade-i aliyye-i hazret-i tâcidârî yüz kuruş maaş tahsis ve ol veçhile inâyet ve ihsan buyurulmuş ise de bikaderillâh-i tealâ Cerrahpaşa camii civarında Yokuşçeşme tekkesine post nişiniyyetin olmağla halâ tekke-i mezkûrem harâbe müşrif ve kendüm kesirülıyâl ve evlâd olarak dûçâr-ı birle altı bin kuruş mikdarı düyûne giriftar el'an mahiye-i mezbûrun bir veçhile vefa itmediğinden maâda tekkem de iskân olunmıyacak derecelerinde harab olub ve eshâb-ı düyûn ile ahvâl-i daiyânem dahi diğergûn ve muztaribülhâl ve biletraf mahcûb ve mağmûm olduğum malûm-ı merahimsimât-ı atûfetnişanları buyuruldukda hakipây-i veliyyünniamânelerinden mercû ve mutazarrıdır ki maaş-ı âbîdanemin zammiyle mi olur, ne veçh ile olur ise idare-i bîkesânemi tevsî ve hazret-i Seyyid Ahmed-ur-rifâî hazretlerine hörmeten tekke-i dervişânemiz tecdit buyurmak bu abdüddâîlerini müceddeden çerâğ ve ihsan buyurmaları reca ve niyazında işbu arzıhâle ictisar kılındı. Olbabda ve herhâlde emr-ü ferman hazret-i veliülemir vellûtf velihsan ve iânei bîkesan devletlû inâyetlû merhametlû atûfetlû re'fetlû veliyyünniam kesirüllûtf-ı velkerem efendim sultânım hazretlerinindir.

Bende
Eşşeyh Mehmed
Bekâr
Kulları

Şeyh Bekâr Beğin bu siyak ve sibaksız istidasını sadrıâzam:

İzzetlû defterdar Efendi

Meâl-i irtidaya nazaran ıktizây-ı keyfiyeti îfaya himmet eyliyesiz deyu buyruldu. 28 zilhicce sene 5.

derkenarîle baş defterdara havale etmiş ve o da baş muhasebeden sorarak kaydını ihraç ettikten sonra aşağıdaki tahriratla istidayı sadrıâzama iade eylemiştir:

Sadr-ıesbak müteveffâ Rusçuklu Mustafa Paşanın veled-i mânevîsi Şeyh Mehmed Bekâr bey daîlerinin bâb-ıâlîlerine bittakdim bâ ferman-ı âlî savb-ı çâkerîye havale buyurulan

bir kıt'a arzıhâli meâlinde bundan yirmi sene mukaddem bâ irade-i seniyye kendüsine hazine-i âmireden şehriyye yüz kuruş maaş tayin buyurulmuş ise de kendüsi tarikat-i âliyye-i Rifaiyye meşayihi mesleğinde münselik olduğu halde elhaletühazihi Cerrahpaşa camii civarında Yokuşçeşme tekkesinde postnişin olarak gice ve gündüz düây-ı devâm-ı eyyâm-ı ömr-ü şevket-i hazret-i şâhâne ile meşguliyeti derkâr ve maaş-ı mezkûrdan gayrı bir mahalden medar-ı maaşı olmaması ve daima fukara-i dervişâne dahi it'am-ı taam itdirmesi mülâbesesiyle ıztırab-ı hali berkemâl olarak herhâlde lûtf ve atufet-i seniyyeye sezavâr bulunmuş olduğu tafsilâtından bahisle sadaka-i ser-i übbehet-i efser-i şâhâne olarak maaş-ı mezkûre zammiyle mesrûriyet-i acizânesi hususuna müsaâde-i âliyyeleri erzan buyurulmasını tahrir ve istirham itmekden nâşi kuyuda ledelmüracaa berveçh-i muharrer mumaileyh Bekâr beğe iki yüz otuz tarihinde bâ irade-i seniyye hazine-i âmireden şehriyye yüz kuruş maaş tayin olunarak yedine sûret virilmiş idügi baş muhasebeden derkenar olunmuşdur. Elhaletühazihi şeyh-i mumaileyh daîleri efkar-u fukaradan olarak şayân-ı atufet ve sezavâr-ı rahm ve şefekat olub bu makule dua gûyan haklarında zuhûra gelen inâyat-ı bîgayat-ı seniyyenin mumaileyh dâîleri hakkında dahi icrası şân-ı şükûh-ı saltanat-ı seniyyeden olduğuna mebni ber mantuk-ı istida şehriyye-i mezkûresi üzerine irade buyurulduğu mikdar zam ve ilâvesi menût-ı emir ve irade-i seniyyeleri idügi malûm-ı devletleri buyuruldukda emr-ü ferman devletlû saâdetlû sultanım hazretlerinindir.

Sadrıâzam [1] keyfiyeti padişaha arz eylemiş ve Bekâr Beğin yüz kuruş maaşına yüz elli kuruş daha zam olunarak iki yüz elli kuruşa iblâğ edilmiştir. Sadrıâzam iradesini aldıktan sonra keyfiyeti şu satırlarla defterdarın takririnin üzerine yazarak kâğıdı iade etmiştir:

İzzetlû defterdar efendi,

Maâş-ı mezkûr üzerine şehriye yüz elli kuruş maâş-ı daime zam olunması hususuna irade-i seniyye-i mülûkâne müteallik buyurulmağla iktizây-ı münifini icraya himmet eyleyesiz deyû. buyuruldı. [1835 Mayıs] 6 Muharrem 251

Zamanının maliye usulü üzere bu muamele baş muhasebeye kayolunarak maaşının iki yüz elli kuruşa iblâğına dair Şeyh Bekâr Beğe sûret verilmiştir [2].

[1] Bu sırada sadrıâzam Rauf Paşa idi.

[2] Bu da maliye vesikalarından yukardaki vesikaya merbut ve 10339 numaralıdır.

ÂLÂM CETVELİ

Â—A

C

Ç

İ I

N

O

S

***

TARİHÎ LÛGATLER CETVELİ

Eserin tab'ı bittikten sonra Alemdar vak'asına ve Sultan Selimin şehadetine ait bir metnin ingilizceye tercüme edildiğini öğrendik. Araştırıcılara kolaylık olmak üzere buraya kaydediyoruz :

Short history of the secret motives which induced the deceased Alemdar Mustafa Pasha, and the leaders of the Imperial Camp, to march from the city of Adrianople to Constantinople, with the stratagems they employed in order to depose Sultan Mustafa and restore to the throne S. Selim the Martyr, in the year of the hijra 1222.

(Translations from Oriental Languages,1834 London, Vol. II.)

Alemdar Mustafa Paşa
[Tarihi Osmanî encümeni tarafından neşredilmiştir]

1 — Amedî Galib Efendinin Balkanlardaki vaziyete dair tahriratı ve Selim III ün hattı hümâyunu

2 — Eflak Voyvodasının, Alemdar Mustafa Ağa için kapucıbaşılık istirhamını hâvî arîzası

3 — Köse Ahmed Efendinin Edirne vak'ası üzerine Tirsinikli İsmail Ağa tarafından Edirne'ye gönderilmesi ve Ahmed Efendinin İsmail Ağaya mektubu

4 — Silistre valisi Yusuf Paşanın Tirsinikli oğlunun ölümüne dair arîzası ve hattı hümâyun

6 — İbrail Nâzırı Ahmed Ağaya Silistre valiliğinin tevcihi tekarrür ederek kendisinden istimzâcı hâvî Sadrıâzam'ın mektubu

7 — Tirsinikli oğlunun ölümü ve yerine Alemdar'ın Âyan olması hakkında Sadrıâzam'ın telhisi ve Selim III ün hattı hümâyunu

8 — Tirsinikli oğlunun muhallefatına dair Alemdar Mustafa Ağanının arîzası ve Sadrıâzam'ın derkenarı

9 — Rusçuk Âyanı Alemdar Mustafa Ağanın Kethuda M. Refik Efendiye mektubu

10 — Rusçuk Âyanı Alemdar'ın Silistre'yi zabt ile İbrail'i muhasarası hakkında Sadrıâzam'ın telhisi ve Selim III ün hattı hümâyunu

11 — Alemdar'a vezaret tevcihine dair Ferman müsveddesi

12 — Boğaz muhafızı Çelebi Mustafa Paşanın Sadrıâzam olması

13 — Köse Musa Paşanın yerine Tayyar Paşanın Kaymakam tâyini üzerine Mustafa IV tarafından Sadrıâzam'a yazılmış olan beyaz üzerine hattı hümâyun

14 — Mustafa IV ün sadâret kaymakamı tâyin ettiği Tayyar Paşa hakkında beyaz üzerine Sadrıâzam'a gönderdiği hattı hümâyun

15 — Sadrıâzam Çelebi Mustafa Paşanın, Refik Efendi ile arkadaşlarının nefiy edilmemeleri hakkında bir telhisi ve hattı hümâyun

16 — Alemdar Mustafa Paşanın Sadrıâzamdan recası üzerine Ramiz Efendinin afvi hakkında Sadrıâzam'ın telhisi ve Mustafa IV ün hattı hümâyunu

17 — Alemdar Mustafa Paşaya mücevher çelenk verilmesi hakkında telhis ile hattı hümâyun

18 — Ordunun, mütâreke münasebetiyle avdeti esnasında gönderilen

19 — Alemdar'la veziriâzam Çelebi Mustafa Paşanın aralarının bulunmasına dair padişahın, Kaymakamın telhisine cevabı

20 — Refik Efendinin Ordu Reisülküttâbı tâyin edildiği hakkında beyaz üzerine hattı hümâyunu

21 — Mustafa Refik Efendinin Ordu Reisülküttablığına tâyini hakkında telhis ve Mustafa IV ün hattı hümâyunu

قائمقام پاشا

بو کونلرده اردوی همایونمدن کلان

باش محاسبه جی بهیج افندی

اردوی همایونمه دفتردار نصب

ایلدم شمدی الباس خلعت

ایلیوب برقاچ کونه دك اردوی

همایونمه کوندره سن

22 — Behic Efendinin Defterdarlığı hakkında beyaz üzerine hattı hümâyun

قائمقام پاشا

بهیج افندی اردوی همایونم دفترداری

نصب اولندیغی خبر استرم

23 — Behic Efendinin Ordu Defterdarı tâyin edildiğine dair Mustafa IV ün beyaz üzerine tekidi hâvi hattı hümâyunu

24 — Behic Efendiuin Ordu Defterdarlığına tâyin edildiği hakkında Sadaret Kaymakamının telhisi ve hattı hümâyun

25 — Refik Efendinin Kethuda ve Galib Efendinin Reis olmaları hakkında beyaz üzerine Mustafa IV ün hattı hümâyunu

26 — Kabakcı Mustafa'nın bertaraf olması üzerine Boğaz kaleleri hakkında Sadaret Kaymakamının telhisi ve Mustafa IV ün hattı hümâyunu

بو وزیر اعظم و سردار اکرم

تلخیصله سطوردو معلوم همایونم اولدی

چونکه جلد و وزداو و جالاک و چاقاقلو ایله

شاوده اولنوب اردوی همایونله لوا

شریف ایله مصطفی پاشانک برابر اولمه‌دی

استانبوله کلمسنی مناسب کوردیکمزه بنا

اردوی همایونم اوکینده لوای شریفله استقبالی

لازم ایدی لکن بله تکلف اولسون توجهه

وقتی کورنده انتقال اولنتوا اقتضا

ایدر الیه دیران اول طرف همایونه

بلدره سن حق تعالی دین و دولته

خیرلو حضنتلره موفق ایلسون امین

27 — Alemdar'ın Ordu ile İstanbula gelmesine dair Sadrıâzam'a gönderilen beyaz üzerine hattı hümâyun

28 — A — Ruznâme

29 — B — Ruznâme

Hazinei hassadan Emlâki Milliyeye ve oradan Başvekâlet Arşivine devredilen defterlerden bir numaralı Selim III ve Mustafa IV ve Mahmud II nin zamanlarına ait Ruznâmedeki Alemdar vak'asına dair notlar

30 — C — Ruznâme

31 — Ç — Ruznâme

32 — D — Ruznâme

33 — E — Ruznâme

34 — F — Ruznâme

35 — G — Ruznâme

36 — K — Ruznâme

37 — İ — Ruznâme

38 — Alemdar'ın muhallefâtı hakkında Tırnovaya gönderilen bir hüküm müsveddesi

39 — Alemdar'ın Rusçuktaki üç oğluna verilen pamuk mukataası Nişanı

40 — Alemdar Mustafa Paşanın oğullarının eshâmı hakkında Rusçuk Âyanı Boşnak Ağanın mektubu

41 — Alemdar'ın üç oğlu hakkında yapılan bir yanlışlığın tashihi hakkında bir muamele

42 — Alemdar'ın İstanbuldaki iki çocuğuna maaş tahsisi hakkında annelerinin müracaatları ve yapılan muamele

43 — Alemdar Mustafa Paşanın refikası Emine Hanımın maaşı hakkında istidası ve maaş muamelesi

44 — Alemdarın zevcesi Emine Hanım'ın maaş istidası ve yapılan muamele

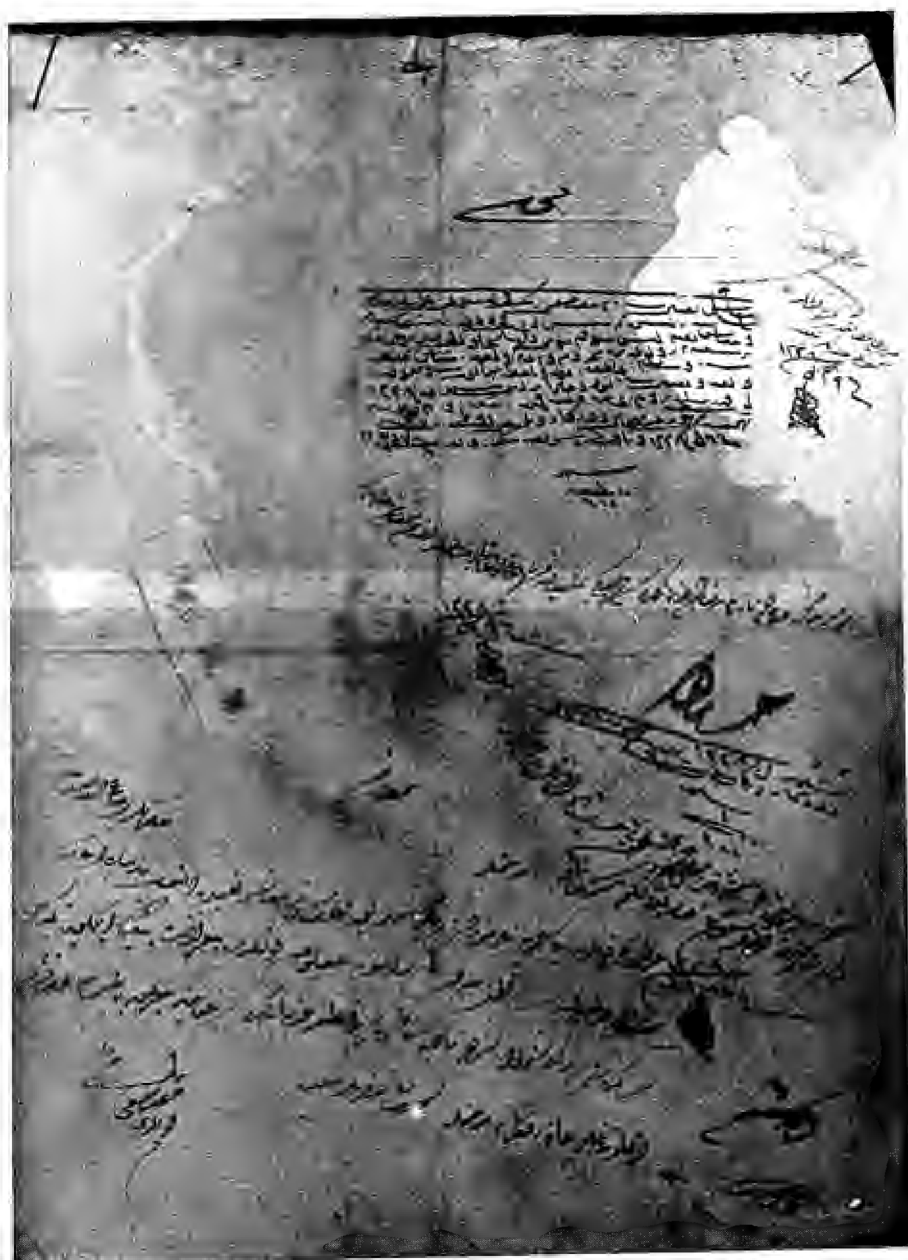

45 — Alemdar Mustafa Paşanın zevcesi Fatıma Hanım'ın maaşı muamelesi

46 — Alemdarın zevcesi Fatıma Hanım'ın maaş istidası ve yapılan muamele

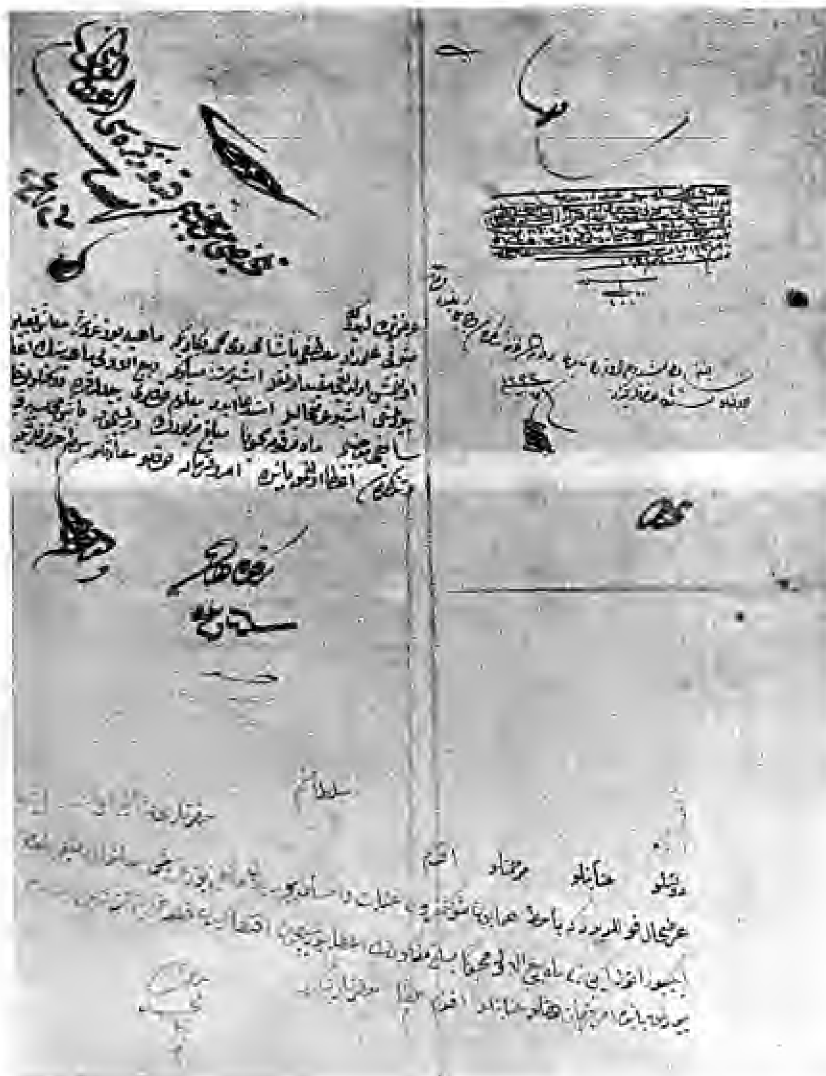
47 — Alemdarın hemşiresi Emine Hanım'ın maaş muamelesi

48 — Alemdar'ın oğlu Mustafa Beğin maaş istidası ve maliyece yapılan muamele

49 — Alemdarın oğlu Mustafa Beğe maaş tahsisi hakkında muamele

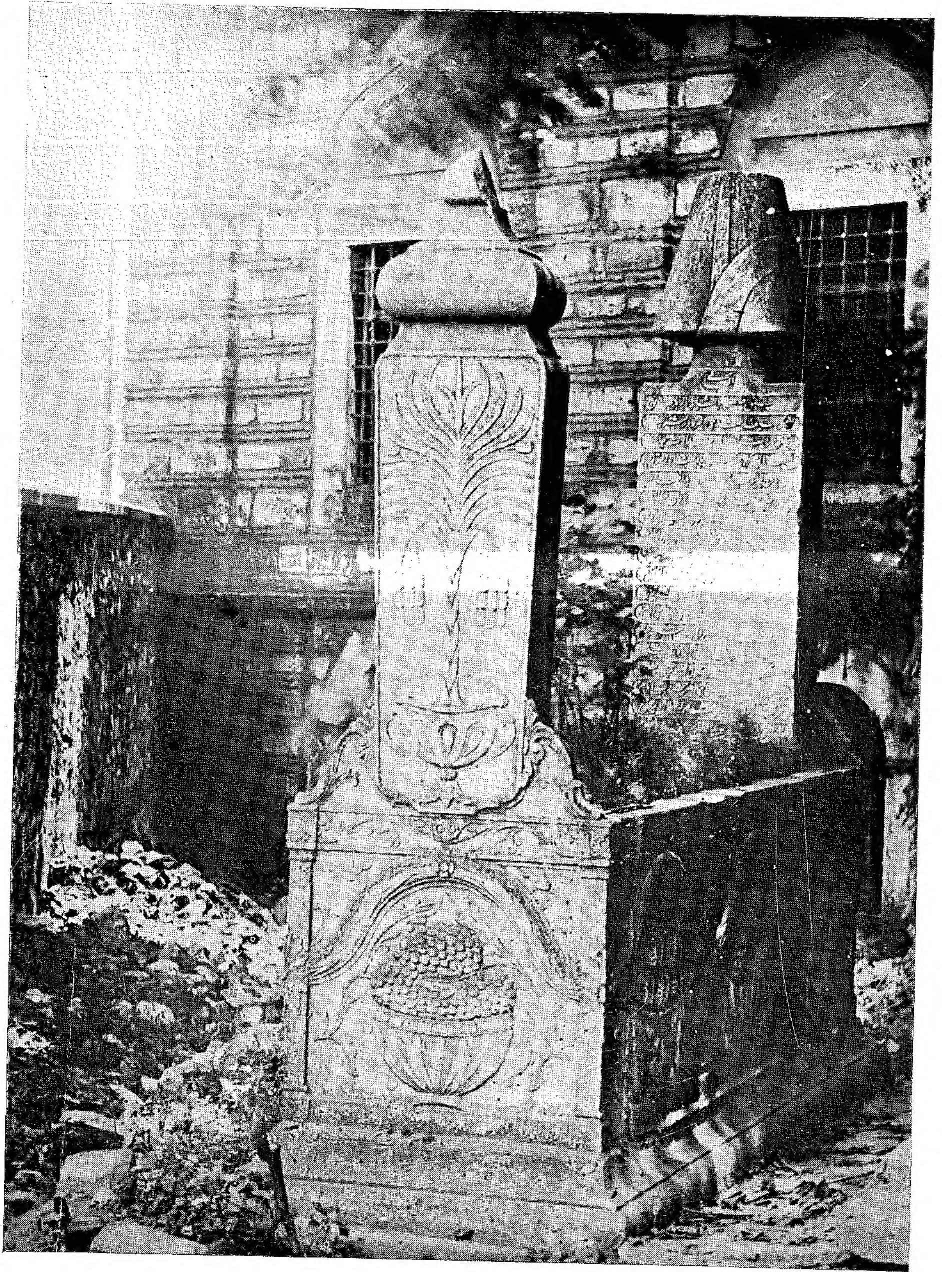

50 — Alemdar Mustafa Paşanın oğulluğu Mehmed Bekâr Beğin maaşı için verdiği istida ve muamelesi

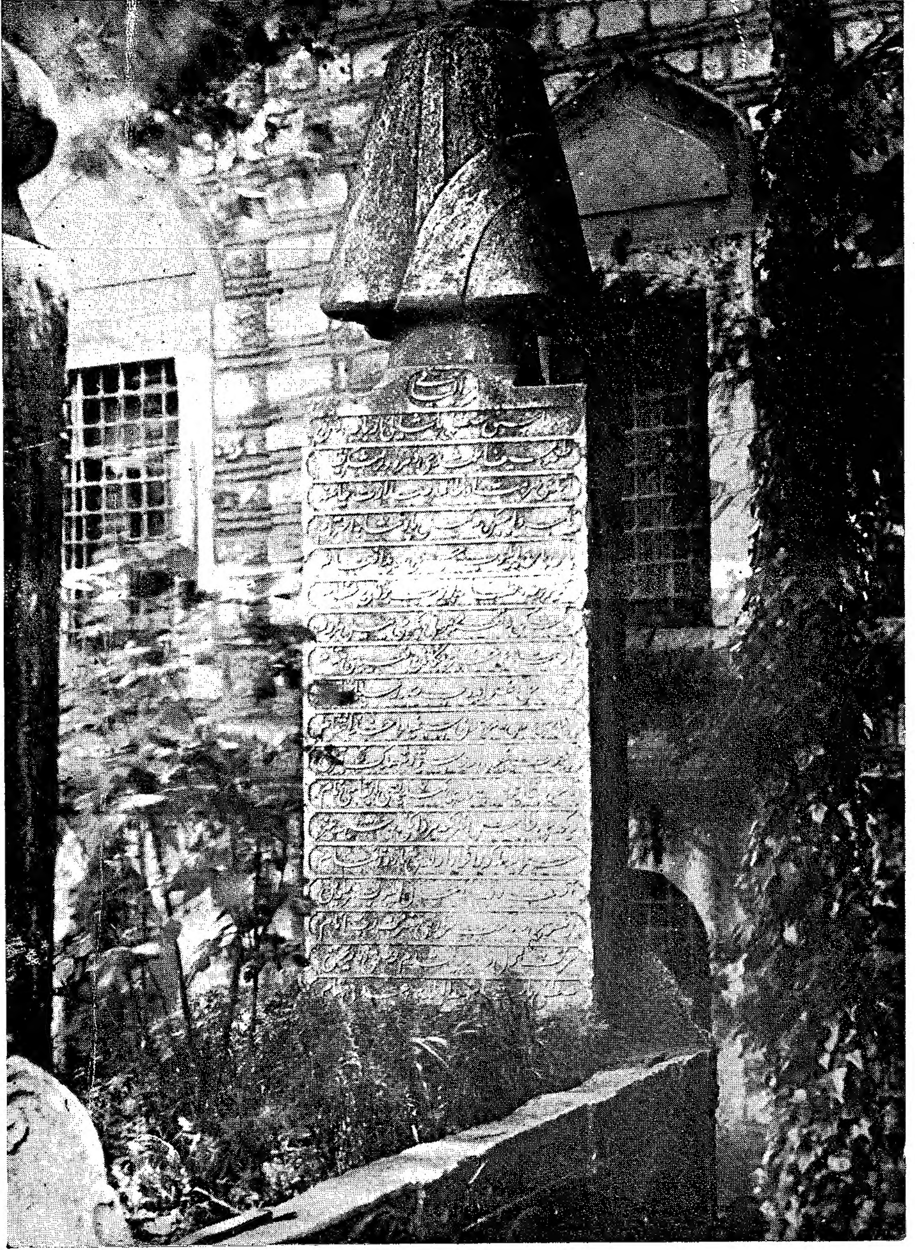
51 — Alemdarın oğulluğu Bekâr Beğin istidası ve yapılan mâli muamele

52 — Alemdar Mustafa Paşanın oğulluğu Bekâr Beğin, maaşına zam hakkındaki arzıhali ve yapılan muamele

53 — Alemdarın veledi manevisi Şeyh Mehmed Bekâr Beğin maaşına yapılan zam hakkında Defterdara verilen emir [Maliye v. 10339]

54 — Alemdarın kabrinin ayak ucundan görünüşü

55 — Alemdar Muştafa Paşanın baş mezar taşı ve kitabesi

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARINDAN
VII. SERİ – No: 6

MEŞHUR RUMELİ AYANLARINDAN
TİRSİNİKLİ İSMAİL, YILIK OĞLU SÜLEYMAN AĞALAR
VE

ALEMDAR MUSTAFA PAŞA

Ord. Profesör
İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI
Türk Tarih Kurumu Azasından, Balıkesir Meb'usu

(Metin dışında 57 levha vardır)

MAARİF MATBAASI, İSTANBUL
1942